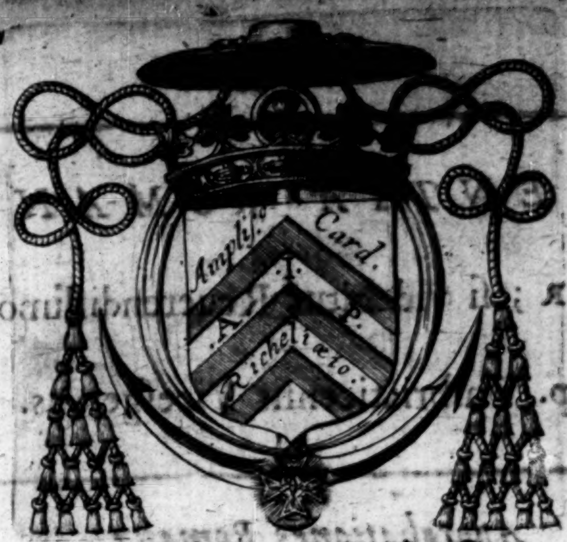

THOMAS CAMPANELLA ORD. PRÆD.

DE SENSV RERVM, ET MAGIA.

LIBROS QVATVOR,

[IN QVIBVS MVNDVM ESSE VIVAM DEI STATVAM, omnésque illius partes, partiúmque particulas SENSV donatas esse, alias clariori, alias obscuriori, quantus ipsarum sufficit conseruationi, ac Totius in quo consentiunt, probatur. Ac Arcanorum naturalium rationes aperiuntur.]

CORRECTOS ET DEFENSOS à stupidorum incolarum Mundi calumniis per Argumenta & Testimonia Diuinorum Codicum, Naturæ, sc. ac Scripturæ, eorumdémque Interpretum, scilicet, Theologorum & Philosophorum, exceptis Atheis.]

Iure potissimo DEDICAT CONSECRATQVE.

PARISIIS,
Apud IOANNEM DV BRAY, viâ Iacobæâ, sub Spicis Maturis.

M. DC. XXXVII.

CVM PRIVILEGIO REGIS.

7440 c 228

LICENTIA ROMANA.

IMPRIMATVR; si videbitur Reuerendissimo M. S. P.

A. Episcop. Vmbriaticensis Vicesgerens.

Approbationes Romanæ.

HOC Opus, inscriptum *Defensio libri de Sensu Rerum*, ad R. P. Mag. Thoma Campanella Ord. Præd. ex mandato Reuer. P. M. S. P. attentè, & maiori, quâ potui, diligentiâ perlegi, nihilque reperi, quod Orthodoxæ Fidei, aut sanæ Doctrinæ refragetur. Quinimò cùm genuimus sit Autoris fœtus; vt maximum illius ostendit in euertendis falsis, & probandis veris ingenium; sic iucundissimum genium etiam atque etiam demonstrat, vtpotè SS. Patribus apprimè conforme, & innumerâ authorum lectionem refertum. Ex quibus dignissimum censeo, vt in lucem edatur: neque enim sensu debet carere, qui sensum omnibus impertit. Datum Romæ in Collegio S. Bonauenturæ, die 9. Feb. 1631.

Ità est. Fr. Franciscus Antonius à sancto Seuerino, Collegij Sancti Bonauenturæ Regens & Rector.

SEnsum Rebus inesse, vti non minùs ingeniosè, quam eruditè defenditur in præsenti, S. Scripturæ sensum existimo; atque ideò Opusculum hoc dogmatibus Fidei, ac moribus conuenire. Datum Romæ in Conuentu S. Syluestri, die 5. Maij 1631.

Ego D. Laurentius Gauottus, Cler. Regul. Theologus.

Approbatio & Licentia Parisiensis.

VIdi ego Fr. Antonius Mallet, Doctor Parisiensis, & Vicarius Generalis Congregationis Gallicanæ, Ord. Prædic. approbóq; hoc Opus tanquam vtilissimum Fidei Christianæ: Et non modo nihil abhorrens à bonis moribus, & veritate Christianâ, sed maximè consonum. Propterea etiam de more facultatem & licentiam do vt imprimatur, & publicetur. Parisiis in Collegio S. Iacobi, die 24. Ianuarij 1636.

Fr. Antonius Mallet, qui suprà.

BK
A. 3542

EMINENTISSIMO D.D.
Cardinali Duci
RICHELIÆIO,
PARI FRANCIÆ,
SVMMO GALLIARVM
THALASSIARCHÆ.

COMMENTARIOS *de Sensu Rerum & Magiâ, ante me Autorem ipsorum, in lucem editos: in quibus Mundum esse Dei statuam viuam, non mortuam; & totum, & singulas partes* SENSV *præditas, quantus toti & partibus, ad sui ipsarum conseruationem, & conspirationem requiritur; hominesque atque bruta intra ventrem Mundi, instar vermium in nostro ventre, qui nostrum* SENSVM, *& vitam, & fortunam non percipiunt, habitare, nuper ostendimus: cùm*

oporteret illos, postquàm in lucem Autor exijt numinis vi, instaurare, defenderéque contra stupidos rerum inspectores, imperitósque iudices. [Id quod fecimus ex duplici Dei codice, videlicet, Rerum Naturâ, & S. Scripturâ, eorúmque interpretibus, hoc est, Theologis, & Philosophis omnibus, exceptis ijs, qui Deum esse negant; ideoque vitam suæ statuæ non agnoscunt]; ac proinde armatos in publicum emittere, non nisi sub tuis Auspiciis, Eminentissime Princeps, *cuius sub tutelâ absque timore sto, quasi prodromum* 30. *Librorum Theologiæ Vniuersalis, per omnes Terrarum Sectas incedentis, Tibi nuncupandorum, commoditatémque exeundi præstolantium, promulgari volo. Etenim tu penè solus mihi videris in Mundo, non vt vermis, sed vt aliger versari, non communis, sed Angelicus Ales. In hunc enim nata est Natura hominis generosi etiam conuerti, instar serici vermis in papilionem. Vnde Poëtarum Poëta Italus canit.*

Purg. Cant. 10. Non v'accorgete voi, che noi siam vermi,
Nati à formar l'Angelica Farfalla;
Che vola à la giustitia senza schermi?

In hanc mirificam Pyraustam lucis amicam multos conuerti libenter videmus, quicunque naturæ nostræ sublimitatem non negligimus. At te insuper in idem, non simplex; sed in sacrum Ezechielis Animal, quatriceps, alatum, plenum oculis ante & retrò; imò & æqualiter auritum, totus Mundus admiratur. Es enim Leo sacer ad militiam; vnde Fato diceris ARMANDVS; *Homo ad prudentiam vnde* Ioannes; *Bos ad populorum locuples alimentum; vnde* RICHELIÆIVS; *Aquila, ad occultorum & supernorum contemplationem; vnde* PLEXEVS, *à* Πληξαύρη, *Oceani Filia: ex quo Aquila, aliæque*

Aues, teste Moyse, ortum habent. Quidquid enim in Solo, & Salo, Physici, & sacri, & politici, & insuper ætherei Mundi, fit, tuos oculos innumeros, aurésque totidem tuas non effugit. Europa non sufficit obtutibus Admirabilis RICHELIÆI, dum inferiora tractas; Africa, & Asia, & America ingenio & negotio tuo subsunt. Felix Galliæ Regnum, cui tantum Iosephum dedit Deus! Felix Rex, cui tantum Achatem! Ex Regno diuiso, dilacerato, nidis impiorum & rebellium pleno, fecisti prudentia tuâ mirifica, Regisque Piissimi, ac Fortissimi virtute, Regnum vnitum, bonorum domicilium, scelestorum formidinem, Christianæ Ecclesiæ tutum propugnaculum, Musarum refugium. Vnde bene conspicimus TE totius SENTIENTIS Mundi Epilogum non vulgarem, arcanum SENSVM Totius agnouisse, & hausisse. Spiritum quidem vitæ esse in Rotis elementaribus priusquam in ciuilibus, Hieron. cum Origene declarauerat. Quapropter Opusculum hoc de vitâ, SENSVQVE RERVM, sublime quidem, etsi non sublimiter scriptum, Tuâ Sublimitate, puto non indignum. Rogo, intuere, vt tuearis, testimonium obseruantiæ meæ erga EMINENTIAM T. & EMINENTIÆ T. synopsim & symbolum; ad quam Rerum Opifex, & Gubernator, Vita, Salus, & Artifex sapientissimus Rerum, seruatum de faucibus Orci post 30. annos atrocissimæ persecutionis, propter Amorem Gallorum, non quà Galli, sed quà Liberatores Orbis, me transmisit non frustrà: si, quæ per vilia instrumenta solet facere Deus, quò ab illo, non à nobis agnoscantur, considerare mihi dignabere. Obsecro, ô Magnanime, dum tuorum Oculorum alij vigilant, alij dormiunt, super seruum tuum non dor-

miant omnes: ne quis deceptor, aut deceptus Mercurius, meum extinguat, ſicut incœpere, præſidium. Idcircò vno Aquilæ tuę, quæſo, alteróque myſtici Hominis tui, non Argi fabuloſi, oculo, aſcendens ad cor altum, in quo exaltatur Deus, & vbi Excelſus Dominus humilia reſpicit, me ſeruum non vulgari iuſtitia, ſed Heroïca conſpice Magnanimitate affluenti, vt Deus; non improperanti vnquam, vt homo. Quare dicunt iterùm in Gentibus? vbi eſt refugium eius? *Et quare pro libertate Chriſtiani Orbis, abs Te ſedulò procuratâ, dum oro, laboróque, quaſi nondum tutus tuis ſub Alis, mihimet dicere cogar:* Quare triſtis es, anima mea, & quare conturbas me? *Vnico intuitu, ſi volueris, nubila mea ſerenabis. Agnoſcat Mundus, non ſine Re imploratum, quaſi vacuum Nomen* RICHELIEV; *nec decurtatæ copiæ vas; ſed omnium donorum plenitudine, myſtici Vituli tui ope exuberans Muſæ præclariores agnitum per ſæcula teſtificentur; Et Ciuitas ſolis, per me delineata, ac per Te ædificanda, perpetuo fulgore nunquam eclipſato, abs Tua* EMINENTIA *ſplendeſcat ſemper.*

F. T. CAMPANELLA.

[I]NDEX CAPITVM HORVM QVATVOR LIBRORVM

DE SENSV RERVM.

LIBER PRIMVS.

CAPVT I.

QVICQVID est in effectibus, esse & in causis; ideoque Elementa ac Mundum sentire.

2 Argumenta nulla contra primam propositionem militare.

3 Perperam à Lucretio sensum rebus auferri, [...]us à Galeno; & quid hac de re Sapientiores senserint.

4 Sensum esse perceptionem passionis cum discursu rei existentis actu, & non potentiæ puræ informationem; eiusque differentiæ.

5 Ex actionibus, passionibusque Entium, omnia sentire [...]enditur, ac sine sensu Mundum esse chaos, nec generationem, [...] corruptionem fieri.

6 Rerum operationes, in quibus ipsarum manifestatur sensus, [...] à Deo, nec ab Angelis, nec ab Anima Mundi, nec ab intellectu [...]ente, vt alij opinantur; sed ab ipsis formis naturalibus: at non [...]e Deo fieri.

7 Instinctum esse impulsum sentientis Naturæ, & qui instin[...]res agi ponunt, sensu ponant oportere.

8 Quæcunque accidentia ab instinctu fiunt, effectus esse sen[...] partium, totiusque Mundi.

APPENDIX DE MAGNETE.

9 Cuncta Entia abhorrere vacuum, ergo sentire, mu
gaudere contactu: Mundumque animal esse.

10 Dari vacuum violenter, non naturaliter, & sens
rum comprobari contra Aristot. vtrinque.

11 Omnem naturam sentire, si vacuum prohibet, contra
pateticos.

12 Spatio sensum attractiuum inesse, ac potius à rebus
quam odio haberi.

13 Mundum esse animal mortale, & quid extra ipsu
queat.

LIBER SECVNDVS.

Cap. 1. Quæ & quomodo dicenda remanent.

2 De Sensu materiei.

3 Neque animam neque sensum, neque formam vll
materiæ sinu educi, sed ab agentibus effundi causis.

4 Ex fabrica & origine animalis, Animam esse spiritu
nuem, calidum, mobilem, aptum pati, proptereaque sentire.

5 Spontaneas generationes, earumque euentus idem
dere.

6 Stulte Aristotelem generantis motioni, Animæ prod
nem & corporis fabricam committere.

7 Mortem, aliasque paßiones animalis idem declarare.

8 Entia omnia ab igne motum habere, animamque moti
esse spiritum calidum.

9 Eundem spiritum esse animam cognoscentem, irasc
lem, & concupiscibilem, & motricem contra Galenum.

10 Ex concoctione, nutritione, augmento & decremento
tum esse animam: operarique vt principale agens; nec poss
anima regi, nisi ipse sentiat præceptum.

11 Diuersos modos sentiendi, significandique ostendere v
cum sensum in omni re.

12 Omnes sensus esse tactus: at sensoria, & sentiendi m
differre.

13 *Ossa, pilos, neruos, sanguinem & spiritum, omnes sentire, contra Aristot.*

14 *Positio Aristotelicorum de sensu, sensoriis, & sensatione.*

15 *Non fieri sensationem informatione; nec perfectiua tantum paßione, nec extare sensum agentem, nec sensum esse puram potentiam incorpoream; sed Ens paßibile, quæ non est; & sentire mutatione modica & argumento.*

16 *Si sensus esset potentia paßiua incorporea, indiuisibilis, non posset nisi semel sentire; nec multa, nec contraria simul, nec simulacra eorum, sed corpori tenui mobilique hæc omnia conuenire.*

17 *In diuersis sensoriis non potentias diuersas informatrices, sed vnum eundem spiritum corporeum sentire & conferre obiecta quia idem obambulat omnia organa: & non dari sensum communem, vt Arist. scribit.*

18 *Animam non esse corporis formam, sed dominam & accolam: excepta mente humana.*

19 *Peripateticos ex vna anima indiuisibili plures partes efficere, aut animas aut facultates differentes.*

20 *Memoriam in sentiente spiritu reponendam, eundemque sentire & recordari.*

21 *Eandem animam sentientem & memoratiuam esse imaginatiuam, & discursiuam.*

22 *Sensum, intellectumque Aristoteli notum, esse idem; & vniuersale ab vtrisque & particulare cognosci, nec vlla ratione Aristoteli ponendum esse intellectum incorporeum separatum & immortalem.*

23 *Esse in brutis sensum, memoriam, disciplinam, discursum & intellectum vniuersalis, sed non diuinorum, sicut in homine: qui præstat eis etiam in omnibus actibus & quare.*

24 *De anima humana sententiæ variæ.*

25 *De immortalitate ac diuinitate hominis, eiusque summo bono.*

26 *Præparatio ad immortalitatem animi lucidandam. Omnia Entia esse, & operari tanquam instrumenta Primæ Sapientiæ, Summumque bonum esse in æternitatem conseruari, omniaque hoc appetere, & suo consequi modo.*

27 *Ex imitatione Auctoris naturæ, cognoscitur homo illi con-*

uenire.

Cap. 28. Respondetur Pythagoricis, aliisque opinantibus de anima humana,

29 Responsio & Epilogus operationum demonstrantium hominis immortalitatem ac diuinitatem.

30 Sensum esse cognitionem veram abditam vel additam, memoriam, languidam, discursum, extraneam intelligentiam, remotam; omnesque communes esse menti humanæ ac spiritui, ipsamque huius esse formam & immortalem. Respondeturque argumentis præcedentibus contra eius immortalitatem.

31 De obliuione & deceptione mentis, & vitiis & virtutibus & Physionomia.

32 Num anima mundi existat.

LIBER TERTIVS.

Cap. 5. Cælum, stellasque ignis natura constare ac sentire.

1 Cælum, stellasque motu regulari, irregularique à propria virtute sensitiua conseruationis propriæ gratia ferri omnes singulasque.

3 Cælum propria virtute moueri, stellasque à seipsis intra cælum, ac fortasse Angelicas mentes illis inditas esse ad actus &c.

4 De stellarum sensu, & Accolis earum, & cur celantur à nobis.

5 De sensu lucis & ignis & tenebrarum & frigoris & terræ.

6 De sensu Aëris & Ventorum, sensui spiritus animalis consimili.

7 Aërem esse spiritum communem, & deferre scientiam spirituum animalibus inclusorum ab altero in alterum.

8 De Prophetia animalium & hominum, & ex differentia, hominis diuinitatem agnosci.

9 Aërem affici rebus præsentibus futurisque atque nobis communicare.

10 De sagacitate Melancholicorum purorum & impurorum: & de dæmonoplexia, & consensu aëris nobiscum.

11 Prophetiam naturalem in spiritu, supernaturalem in mente

fieri, & perperam ab Aristotele & Galeno confundi, & de Sybillis & Pythonissis.

12 *Omnes aquas, liquoresque sentire, & de Sympathia & Antipathia ipsorum.*

13 *De sensu lapidum & metallorum, & de amicitia & odio.*

14 *De plantarum sensu, sympathia, & antipathia mutua, & alias ad res.*

Appendix de Remora detinente nauim.

LIBER QVARTVS, QVI EST De Magia.

Cap. 1. *De Magia in communi, eiusque diuisione.*

2 *Ad Magiam cœlestem requiri amicitiam Dei & fidem, & quomodo, & qualem, & in quibus, vnde miracula fiant supra naturam.*

3 *Miracula facta absque Dei amicitia, non vere esse miracula, sed naturalis Magiæ opera, aut Diaboli, aut astutiæ imperitos ludificantis.*

4 *Miracula circulatorum ludos esse astutia confictos multaque sapientiam continere, & discrimen inter vera, apparentiaque miracula.*

5 *De Magia Diaboli silendum esse, & æmulam esse diuinæ, & naturæ viribus occultis inniti.*

Scientias, artesque omnes naturali magiæ seruire, sed quasdam magis.

7 *De naturalibus affectibus, quos mouet Magus, vt perficiat opus suum.*

8 *Magia naturalis ad prolatandam & breuiandam vitam in vniuersali.*

9 *In cadaueribus sensum reperiri, & de putredine.*

10 *In rebus diu consumptis remanere sensum antecedentem & recentem; experimenta mirifica ad Magiam.*

11 *Non modo remanere sensum absente aut consumpto sentiente, vnde deciditur: Sed etiam multiplicari & alia in se conuertere: comprobatur in morsu Appulæ araneæ, & canis rabidi, aperiturque mirabilis quædam latens Magia, nulli huc vsq; nota.*

12 *In lege lepræ Moysen docere sensum affectumque communicari & multiplicari in res dissimillimas & distantes, consensumque comprobare.*

13 *Vniuersales Canones ad inueniendum introductionem & immutationem affectuum.*

14 *Canones quibus animalia, plantæ & mineralia ad magicum vsum applicantur.*

15 *Ex oculis manare vim immutatiuam, & per consensum actiuam.*

16 *Mirificas apparentias arte fieri, vtente natura in visione.*

Appendix de Lamiis.

17 *Sonos quâ motus & quâ signa vim magicam mirificam certamque continere.*

18 *Verba vim in absentes res habere; sed sæpe dæmones dolose interuenire.*

19 *Magia ad Generationem.*

Appendix de Generat. artificiali.

20 *Necessariam Mago optimo Astrologiam esse, & de eius virtute, veritate, & vsu.*

Epilogus de Sensu vniuersi.

FINIS.

INDEX PARAGRAPHORVM Defensionis Libri DE SENSV RERVM.

QVÆRITVR.

VTRVM S. literis, Fideique Catholicæ, conueniat, an repugnet, quod in Libro de SENSV RERVM scripsimus; Mundum corporeum non esse statuam Dei mortuam, sed viuam. Ac veluti à Diuina potestate potentiam essendi, & conseruandi se, & à Diuino Amore amorem essendi & conseruandi se, ita à Diuina Sapientia sensum essendi, & conseruandi se, accepisse, & in elementis, & in elementatis rebus inesse; vnde animalium vitas, sensus, & effectus supra qualitates elementares, vulgò manifestas, panderemus; & an SS. Patres, & Philosophi aliter senserunt, aut sentire potuerunt, pag. 1.

Primum Assertum ex Apostolo & Bern. p. 3.

Conclusio. p. ead.

Secundum Assertum ex D. Aug. & D. Thom. p. 4.

Obseruatoria huius Asserti. p. 5.

Tertium Assertum ex D. Aug. p. 6.

Assertum quartum ex SS. Ang. & Thoma. p. 5.

Assertum quintum, p. ead.

Conclusio principalis probanda septifariam, p. ead.

Definitio sensus, p. 8.

Distinctio sensus, p. ead.

Prima Ratio pro SENSV RERVM ex Animatione Brutorum, p. ead.

Secunda Ratio, ex communis vsus in Animalibus, & elementis exercitio: 1. ex conseruatione, p. 13.

Tertia Ratio ex animatorum cum elementis similitudine in motu. p. 15.

Quarta Ratio ex generatione & corruptione.

Quinta Ratio ex fuga vacui, eius auersatione. p 17.

Sexta Ratio ex appetitiuo & potestatiuo, concessis, dari etiam sensitiuum in rebus, p. ead.

Septima Ratio ex perfectione, p. 18.

Octaua Ratio ex spontanea rerum distinctione per motum spontane-
p. ead.
Nona inductiuè ex sensu elementatorum, & sympathiâ & antipa-
rerum, p. ead.
Ratio decima ex sensu principiorum actiuorum, p. 20.
Conclusio, p. ead.
Secunda phalanx probationum ex autoritate Magnorum Philoso-
rum, p, ead.
Conclusio, p. 27.
Tertia phalanx probationum ex argumentatione Theologica.
Prima probatio ex imagine, vel vestigio S. Trin. in cunctis rebus, p.
Secunda probatio ex trinis obiectis primalitatum, vnitis facultati-
pag. 30.
Tertia probatio ex amore Entis, p. ead.
Quarta ex rerum Bonitate intrinsecùs amata, ergo prænota ama-
bus. Ergo &c. p. 32.
Quinta ex vitâ omnium communi & priuata, p. ead.
Sextum ex eo quod Mundus est Dei statua & simulacrum. p. 33.
Ratio 7. ex testimonio Diuinitatis in rebus, & S. Theologia firmi-
p. ead.
Confirmatio argumenti ex eo, quod Deus est ita in omnibus potenter, sa-
pienter, & amorosè, vt omnia videantur quibusdam literatis Deus; id-
que oportere participium omnium primalitatum rebus concedere. p. 35.
Ratio octaua ex animatorum particularium sensu, iuxta S. Textu-
p. 37.
Ratio 9. ex passione animastica morborum in pannis, & pellibus, e-
parietibus; quæ videntur non sentire, & tamen naturaliter sentire co-
uincuntur. p. 42.
Probatio 10. ex eo quod omnes creaturæ sentiunt, amant, obediun-
laudant, benedicunt naturaliter, pro modulo quæque suo, Deum Creato-
rem & Gubernatorem iuxta sensum S. Scripturarum. p. 44.
Duæ oppositiones contra vim decimæ probationis, p. 46.
Responsio ad primam, p. ead.
Responsio ad secundam, p. 50.
Conclusio, p. 51.
Quarta phalanx Argumentorum, ex autoritate Theologorum, tam dog-
maticorum, quàm scholasticorum, expressè, vel per necessariam consequen-
tiam, rebus cunctis sensum inesse confitentium.
Ex Dionysio Diuinissimo Apostoli Pauli discipulo, 52.
Ex Gregorio Theologo, p. 54.
Ex Magno Athanasio, p. ead.
Ex Basilio Magno, & Chrysost. p. 56.
Ex S. Ambrosio Doctorum primate, p. 57.

Ex S. Gregorio Nyssено, p. 58.
Ex Lactantio Firmiano, p. 59.
Ex S, Clemente, S. Pontifice Romano. p. 60.
Ex S. Irenæo Episcopo Lugdunens. p. ead.
Ex Clemente Alexandrino, p. 61.
Ex Eusebio Cæsariens. p. ead.
Ex Thoma Caiet. Card. p. 62.
Ex Adamantio Origene, p. 63.
Ex S. Aurelio Augustino Episcopo, Magno Ecclesiæ Doctore, p. 66.
Ex S. Hieronymo, Presbytero Ecclesiæ Doctore, p. 69.
Ex D. Bonauentura, Ecclesiæ Doctore Seraphico, p. 70.
Ex Durando Episcopo Dominicano Doctore solidißimo, p. 72.
Ex Ioan. Scoto Franciscana Academiæ Principe, p. 73.
Ex B. Alberto Magno, S. Thomæ Præceptore, Philosopho, & Theologo Eminent.
Ex S. Thoma Ecclesiæ Doctore Angelico, Magistro Academiæ Prædicatorum, p. 77.
Conclusio. 84.
Responsio ad argumenta principalia, p. ead.
Conclusio postrema vniuersalis, p. 92. & vlt.

Extraict du Priuilege du Roy.

PAr grace & Priuilege du Roy il est permis à Philippe Borello de faire imprimer, vendre & distribuer par tel Libraire ou Imprimeur, & en tel volume & charactere que bon luy semblera, le Liure intitulé *De SENSV RERVM, & MAGIA cum sua Defensione*, composé par le R.P. Campanella Stylens. de l'Ordre des F.F. Prescheurs, & ce durant le temps de sept ans entiers & consecutifs, faisant tres-expresses defences à tous autres d'imprimer, ou faire imprimer, vendre ny debiter aucuns desdits Liures pendant ledit temps, sans l'expres consentement dudit Borello, à peine de confiscation de tous les exemplaires, & de trois mil liures d'amende; comme plus amplement est porté par les lettres dudit Priuilege. Donné à Paris le 20. Apuril 1636.

Par le Roy en son Conseil.

Et plus bas.

DE-MONCEAVX.

TYPOGRAPHVS AD LECTOREM.

TObias Adami & Rodolphus à Bina Saxones peregrinantes per totam Europam, & oras Africæ & Asiæ, scientiæ gratiâ, cùm ex peregrinatione Hierosolymit. venissent in anno 1613, Neapolim; vbi Autor detinebatur arcta custodiâ, omnes eius Libros ab amicis comparauerunt; quemadmodum fecerat Scioppius in anno 1608. & multi alij Germani & Galli: qui tamen pro Autoris gloria nihil fecere, nisi Scioppius pro vita in principio: neque Libros impressere, sicut promittebant: sed Libros proprios doctrina Autoris adornauere. Solus hic Tobias promissis stetit; & in Saxonia scholam iuxta Philosophiam Autoris erexit, depulsis è Cathedra aliis Philosophis Gentilibus; & insuper alios Libros typis mandauerunt: inter quos fuit iste de Sensu Rerum, quem mirabiliter laudauit in Epistola dedicatoria, ac Autoris ingenium in rebus inuestigandis, laborem & candorem in examinandis aliorum dictis, & fortitudinem in tolerandis diuturnis atrocissimisque malis. Cum quo etiam tractatum de instauranda Religione, sicut apparet in Epistola Autoris ad Principes & Philosophos Vltramontanos. Ne autem probitas, eruditio, scientia & fidelitas Tobiæ, dum recuduntur Libri sine Epistolis eiusdem, obliuione obscurarentur, placuit Autori per Typographum memoriam illius forsan Germanico bello consumpti, gratitudinis ergò hic conseruare.

THOMÆ CAMPANELLÆ ORD. PRÆD.

DEFENSIO LIBRI SVI DE SENSV RERVM.

QVÆRITVR;

Vtrum sacris literis, fideique Catholicæ, conueniat, an repugnet, quod in libro de Sensu Rerum scripsimus; Mundum corporeum non esse statuam Dei mortuam, sed viuam. Ac veluti à diuina potestate potentiam essendi & conseruandi se, & à diuino Amore amorem essendi & conseruandi se, ita à diuina sapientia sensum essendi, & conseruandi se, accepisse, & in elementis, & in elementatis rebus inesse; vnde animalium vitas, sensus, & effectus supra qualitates elementares, vulgò manifestas, panderemus; & an sancti Patres, & Philosophi aliter senserunt, aut sentire potuerunt.

1\. VIDETVR, quod non. Hoc enim factum est, vt animalium generatio assignaretur; sed Philosophi veteres ex non sensatis elementis ritè assignant animalium generationem: præsertim Democritus, Epicurus Empedocles, Galenus, Hippocrates, Plato, Heraclitus, Diogenes, Auicenna, Varro, Orphæus, Hesiodus, Plinius, & alij.

Secundò. Nullus Theologorum videtur hanc sententiam
nuisse: sed omnes vocant elementa insensata: animas verò à I
producunt, vel ex semine.

Tertiò. Ecclesiasticus cap. 16. loquens de Elementis, cæterisq
corporibus, eorúmque motibus. In omnibus, ait, his insensat
est cor; ergo non sentiunt.

Quartò. Contrà Thaletem, istius opinionis assertorem, arg
Arist. in 1. de Anim. text. 86. Si sensus & anima in aëre, & in igne e
cur non facit in eis animal, in mistis autem facit: cum præsertim m
lior in illis esse videatur?

Quintò addit: Quam ob causam melior, & immortalior anim
quæ est in aëre, quàm quæ in animalibus.

Sextò: Accidit vtrinque irrationabile inconueniens: Etenim
cere animal ignem, inconueniens est.

Septimò: Totum cum parte eiusdem speciei est proptereáque an
ma est in Elementis per nos, & in elementatis. At ergo & anima
partium eiusdem speciei sicut Aër cum partibus suis, siquidem hu
portio est. Anima ergo si partes animæ non sunt similes, hoc quide
aliquid ipsius inerit, aliud autem non inerit: necesse ergo est,
ipsam similium esse partium, aut non inesse in qualibet pa
totius.

Octauò: Nil different mortua à viuis, animata ab inanimat

Nonò. Et Hieron. Hæreticos omnia entia vocasse animalia p
errorem, dicit in 8. Matth.

Decimò: Videmus multa non sentire in nobis, vt pilos, vngu
ossa, & neruos: idem de lapidibus, & planetis, & consimilibus e
stimare oportet, vel ista sufficiunt ad opinionem infringendam.

Vndecimò: Nec operationes sensatæ sensum rerum ostendun
Nam & ratio in omnium rerum formatione, & operatione propter
nem, reperitur: nec propterea sunt rationalia bruta, planta
aranea.

Duodecimò: Præterea sensus suscipit species sine materia: erg
non sentiunt, sed tendunt ad finem, sicut sagitta à sagittario, non à
ducta. Sic cuncta à Deo.

Decimò tertiò. Prętereà sacri Censores dubitauerunt de ha
sententia, & quidam ex illis acutiùs cogitans posteà concessit re
quasi sentire, & pro sentire, non autem sentire ergo, &c.

SED contrà est tota rerum natura, & sacra scriptura, & Philoso
phi meliores & Theologi primarij, expresse, vel ex necessaria conse
quentia, sensum rerum confitentes & demonstrantes, iuxtà illu
Deus cui omnia viuunt, Et Eccles. 42. Omnia hæc viuunt, & in ne
cessitate obediūt ei, &c. & benedicunt omnia opera Domini Domin
in Deo enim viuimus, mouemur, & sumus nos & omnia: & propte
rea possunt esse, & amant esse, & sentiunt esse, participio Dei dec

coratæ qui Eccles. 1. *effudit sapientiam super omnia opera sua.*

Ad hoc autem explorandum necesse est, fundamenta certásque ac infallibiles assertiones ex sac. literis, & diuinis Patribus præiactare: vt valor probationum, & certitudo dogmatis ita elucescat, vt & iis, qui bono Zelo, & iis, qui inuido in contrariam arripiuntur sententiam, vt æquum est, omninò satisfiat, satis erit igitur.

PRIMVM ASSERTVM,
Ex Apostolo, & Bernardo.

DEfinire, an aliqua Physica propositio conueniat sacris literis aut discordet, non potest qui zelum habet sine scientia, vt docet Apost. Rom. propter hoc enim Iudæi, & Gentiles persequuntur Christum & S. Augustinus eos, qui dicebant extare Antipodas: & in Nationali Concilio damnatus est Episcopus Salisberiæ, qui dicebat extare contra August. At nunc Christophori Columbi experimentum condemnatores eius condemnat. Nec definire potest qui habet scientiam sine zelo, vt S. Bernard. in Apol. iterum ex Apost. docet. Nam Theophylus Alexandriæ Patriarcha Doctissimus vnà cum Antropophormitis condemnauit Origenem propterea quod dixit Deũ esse incorporeum, condescendens monachis ignorantibus contra propriam conscientiam, expertem zeli. Similiter Aaron defectu zeli condescendit idolatriæ vituli, timens populum; & Salomon idolatriȩ concubinarum, ne displiceret eis; & Adam Euæ, vt probat August. & Anselmus. Nec enim (ait Paulus) deceptus est Adam per ignorantiam: similiter nec Aaron, nec Salomon, sed Zeli flaccitate.

Conclusio.

QVapropter qui non sunt versatissimi in omni Philosophia, & in sacris Scripturis, & in vtriusque arcanis, Zelóque veritatis feruidi, non debent definire, vtrum detur sensus naturalis cunctis in rebus, an non; cum hoc sit non debilis momenti.

SECVNDVM ASSERTVM
Ex D. Augustino & D. Thoma

Qvandocúmque Philosophi aliquid se demonstrasse veracibus rationibus profitentur, non subitò à Christianis refellendum est, tanquam S. literis contrarium, nisi vbi adhibitis omnibus glossis, & rationibus, & circumstantiis, constiterit omninò esse ita contrarium, vt concordari non possit. Hoc docet August. in p. Genes. ad lit. c. 18. & 19. Non simus mente pueri sed malitia, &c. & in rebus obscuris si quæ inde scripta etiam diuina legerimus quæ possint, salua fide Catholica, aliis, atque aliis parere sententiis; in nullam earum nos præcipiti affirmatione ita proiiciamus, vt si fortè diligentius discussa veritas eam rectè labefactauerit, corruamus. Et dat exemplum. Quidam, dicens, volunt iubente Deo, fiat lux, factam esse lucem corporalem, alij spiritualem, & tandem non est contra fidem, donec veritate certissima refellatur, quod si factum fuerit, non hoc habebat diuina scriptura, sed hoc senserat humana ignorantia. Mox tres regulas adducit.

Prima: si quid verum ratio certa demonstrauerit: adhuc restat incertum vtrum sacra Scriptura alium non minùs verum sensum habeat.

Secunda. Item si contextus Scripturæ aliquem vnum sensum contineri in textu demonstrat: adhuc quærendum est, & non asserendum vtrum & omnem alium sensum excludit, & non admittit.

Tertia. Item si alium sensum posse textui adaptari inuenerimus: tunc incertum adhuc debet teneri quemnam eorum sacra Scriptura determinatè contineat; vel putandum, vtrumque sensum contineri, si vtrisque circumstantiæ suffragantur, aut non refragantur. Nam vt dicit lib. primo de Trinit. cap. vlt. Quotquot sensus in sacra Scriptura possumus reperire, salua fide Catholica, acceptandi sunt, vt pluribus exitibus hæreticos eludamus, & conuincamus. Item in 2. super Genes. cap. 9. dicit de figura cœli ita affirmandum aut negandum, vt non repugnemus rationibus Philosophorum disputantium, nec sacro textui. Rationem huius asserti assignat in 1. lib. super Gen. cap. 19. dicens. Plerumque enim accidit, vt aliquid de terra, de cœlo, de cæteris huius mundi elementis de motu, de conuersione, vel etiam de magnitudine, & interuallis siderum, de defectibus Solis, & Lunæ, de circuitibus annorum, & temporum, de naturis animalium, fructicum, & lapidum, & huiusmodi cæteris, etiam, non Christianus ita nouerit, vt certissima ratione vel

experientia teneat. Turpe autem nimis, & perniciosum est, ac maximè cauendum, vt Christianum de his rebus, quasi secundum Christianas litteras loquentem, ita delirare quilibet infidelis audiat, vt, quemadmodum dicitur, toto cœlo errare conspiciens, risum tenere vix possit, & non tantum molestum est, quod errans homo deridetur, sed quod Auctores nostri ab eis, qui foris sunt, talia sensisse creduntur; & cum magno eorum exitio, de quorum salute satagimus, tanquam indocti reprehenduntur, atque respuuntur. Cùm enim quemquam Christianorum de numero in ea re, quam optimè norint, & errare deprehenderint, & vanam sententiam suam de nostris libris asserere, quo pacto illis libris credituri sunt de resurrectione mortuorum, de spe vitę eternæ, & aliorum verorum dogmatum fidei - quando de his rebus, quas experiri, vel indubitatis numeris percipere potuerunt, fallaciter putauerint esse conscriptos? Deinde addit, quod fallaces positiones suas leuissimis rationibus inuentas de libris sacris probare conantur perniciosissimè. Et paulò post quicquid, ait, ipsi Philosophi de rerum natura veracibus documentis demonstrare potuerint, ostendamus, nostris litteris non esse contrarium. Idem assertum recitatis omnibus Augustini verbis ponit D. Thomas in Opusc. g. princ. ostendens, nullius philosophorum sententias, neque nostras, ita nos debere defendere, tanquam de fide, ne simus ridiculi philosophis, & incommodi intraturis ad fidem, & inuestigantibus veritatem onerosi.

Obseruatoria huius asserti.

HVius asserti tanta fuit obseruantia apud Doctores, quòd quamuis omnes Patres dicant esse hęreticam opinionem Aristotelis, quod Cœlum non sit de quatuor elementis, veterascens, & perituturum, vt Psaltes docet, sed de quinta essentia inalterabili; & Sol non sit calidus plusquam fornax, (vt dicitur Eccles. 43.) & Stellarum lympidæ flammæ (Sap. 18.) sed omnis qualitatis elementaris expers iuxtà Peripat. sententiam, contraquam quasi contra hæresim inuehitur Ambros. in 3. & 4. lib. Hexam. fultus scripturarum authoritatibus multis, & cùm eo August. Beda, Bernard. & omnes ferè Patres; tamen ipsam tenuere scholastici multi. (licet postea D. Thomas pp. q. 68. magis adhereat contrarię sententię Empedocleæ) similiter S. August. in Enchirid. & D Thomas in 2. contr. Gent. nihil fidei incommodare dicunt, vtrùm cœli sint animati vel inanimati anima informante, quamuis Psaltes dicat, Fecit cœlos in intellectu, & Ecclesia: Cœli laudant & cœlorum virtutes; vnde Caiet. contendit, animata omninò esse. Similiter, August. in lib. 2. super Genes. vtrum firmamentum cœli moueatur, vt quidam volunt vel non, vt alij. non vult determinare, prorsùs seruando regulam primam. Quam spernens quidam Vlysses

Albergard. nuperrimus cum irrisione Mathematicorũ, & Hæretico-rũ, non est veritus determinare quod lux Lunæ nõ sit à Sole, propter quod dixit Moyses, Fecit Deus duo luminaria. At oculatus Chrysost. quamuis Luna non sit luminare, comparata syderibus longè maioribus, & de se lucentibus, dicitur (ait) luminare Moysi loquenti secundum id, quod sensibiliter nobis de ipsa apparet, & recitatur à D. Tho. in 1. p. q. 70. art. 1. Item August. 2. super Genes. c. 9. vtrum cœlum sit Sphęricum, non vult determinare, quamuis S. Scriptura faciat planum, sicut pellem extensam, & multi antiquiores, vt Iustin. Procop. Chrysost. Method. & alij similiter ita opinentur, & quoniam alibi dicitur, sicut Cameram, Vnde videtur Sphæricum; ait, vtrumque retinendum donec ratio demonstrauerit veritatem. Quapropter miror, quomodo homunculi moderni statim determinant, tanquam de fide, quicquid ipsis videtur, & contra fidem, quicquid non placet, aut non intelligunt.

TERTIVM ASSERTVM EX D. August.

CVM multæ sunt opiniones de eadem re, illa magis amplectenda est, cui plus fauent diuinæ litteræ; donec aliud certa constet demonstratione, vt docet August. 1. lib. cap. vlt. super Genes. cùm autem expresè verba opinioni fauent, & contrariam respuunt expresè, vel necessaria consequentia, tunc illa sententia est tenenda, cui fauent, & cuius contrariæ refragantur, vbi tres regulas assignat.

„ Prima in tanta multitudine verorum intellectuum qui de paucis diuinorum librorum verbis eruuntur, & sanctitate Cath. fidei muniuntur, eum potissimum deligamus, quem certum est, sensisse scriptorem quem legimus.

Secunda, si autem hoc latet, eum saltem quem circumstantia scripturæ non impedit: & cùm sana fide concordat.

„ Tertia, si sacrę Scripturæ circumstantia discuti non potest, eum solum quem fides sana præscribit. Aliud enim est nescire, quid senserit Author, & aliud à pietatis regula errare.

„ Quarta, si vtrumque videtur, perfectè se habet fructus legentis.

„ Quinta, si vtrumque vitari non potest, etiam si voluntas scriptoris incerta sit, tene sententiam sanctæ fidei.

ASSERTVM QVARTVM, ex SS. August. & Thoma.

QVicunque opinionem falsam, vel deinde deprehensam falsam, conati sunt ex scripturis probare: aut determinauerunt esse de fide, quod non est de fide, pepererunt hæreticos centenos, & millenos irrisores fidei, iuxta primum S. Augustini, & S. Thomæ assertum. Imò Macchiauellistæ ex hac indiscretione orti sunt, nolo exempla adducere, sufficit testimonium tantorum Doctorum.

ASSERTVM QVINTVM.

SI quis propter opinionem aliquam sanctorum condemnat eos, qui aliter sentiunt; & si non æqualiter, certè valde peccat; & facit hæreses, & irrisores nobis. Nam damnatur contra fas Episcopus Salisburgens. propter opinionem Augustini: & Origenes propter Monachorum Ægyptiorum, & Philastrij opinio de Chronologia damnat alias tanquam hæreticos, ruditer & indocte, vt notat Sixtus Sen. ex Aug. vbi enim rationes sunt contrariæ, & scriptura expresè non refragatur iuxta regulas supradictas, opinio non est damnanda vllo pacto.

Conclusio principalis probanda septifariam.

HIS præiactatis, dico, quòd sententia, quam in quatuor libris de sensu Rerum puto me demonstrasse, non modò probatur rationibus efficacibus, quibus responderi non possit, nisi valde sophisticè 1. 2. Sed etiam auctoritatibus philosophorum. 3. Et Theologorum. 4. Et insuper non modò non refragatur S. Scripturę explicitè qua sola dei causa posset explodi, vt docet Augustinus. 5. Sed nec implicitè vllo pacto fidem quatit, siue affirmetur, siue negetur & insuperaddo. 6. Quod maximè suffragatur scripturis sanctis, quæ absque hac doctrina non possunt ad litteram declarari. 7. Imò à S. Scripturis commendatur, & fidei Catholicæ est valdè consonans & Creatoris Maiestati. Hæc conclusio habet septem Capita probatur primum: cum definierimus, & distinxerimus sensum.

Definitio sensus.

SIcut vis sensitiua est perceptiua sensilium, sic sensus est percepti[o] sensibilis obiecti per passionem illatam ab eo, datus entibus Deo ad sui ipsorum conseruationem: non modò enim sentire est pa[ti] vti quidam dicunt, sed insuper passionis perceptio; multa enim p[a]tiuntur magis, vt vngues, & sentiunt minus. Multaque patiuntur m[i]nus, vt oculus, & spiritus vitæ, & sentiunt magis. Manifestum est a[u]tem, quòd quę magis sentiunt, mouentur magis ad consequend[um] bonum à quo benè afficiuntur: vel fugiendum malum, à quo ma[lè] afficiuntur; idcirco sensus videtur præire appetitum, qui sequela, a[c] fuga celebratur; & præiri à potestate, quæ recipit paturvè. Cum i[gi]tur res omnes fugiant contrarium & sectentur amicum, necesse e[st] est quod sentiant aliquo sentiendi genere: alioquin res se se conse[r]uare non possent, propterea distinguo.

Distinctio sensus.

QVintuplex est sensus, alius naturalis, quo calor fugit frigus, [&] pugnat contra inimicum, & sectatur amicum; & omne elem[en]tum tendit ad locum suum, & hic solo tactu conficitur (Alius est Ve[ge]getalis, qui addit gustum, quo planta nutrimentum trahit bonum, [&] refutat malum, & ad inuicem habent amicitiam, vt Vites cum Vlm[is] & Cucurbitæ cum aqua, & ferrum cum magnete: & inimicitiam, [vt] brassicæ cùm vitibus, cœpe cum rosis: Cucurbita cum oleis. Ali[us] sensus est animaliũ, quæ etiam à longè sentiunt nõ solùm gustu, & ta[]ctu, sed auditu, aut odoratu, & visu; solo odoratu sentiunt echi[ni] Marini, Ostrea, Conchilia, spongiæ: addunt auditum Talpæ & ve[r]miculi multi: visum verò perfectiora, & quæ sentiũt retinentque sp[e]ciem sensilem non sola passione, sed & iudicio proprio. Alius est sen[]sus rationalis, quo homines vtuntur perficientes perceptionem obie[]cti sensibilis ratiocinio de parte ad totum; ex modico enim igne cali[]do omnes ignes calidos iudicat sensus humanus, non autem plantalis, nisi dum tangitur, & patitur, & à quo tangitur. De hoc sensu dic[it] Salomon Terrena inhabitatio deprimit sensum multa cogitante[m]. Alius sensus Angelicus intellectiuus vnico intuitu omnia percipien[s] naturalia. Alius diuinus, fons istorum omnium: qui sapientia dicitu[r] à sapore intrinsecè percepto, quoniam nominamus diuina ab huma[]nis, & Deus intra se nouit omnia, non aliundè percepit, & de hoc di[]xit Apostolus; *quis nouit sensum Domini* ? & Clemens Romanus vocat sensum vitam & Rationem, & Verbum. August. etiam Artem:

Athanasius

Athanaſius Logos, Sermonem, &c. D. Thomas, & æternam Legem; & Eccleſia, Lumen de lumine.

Diſtinctio Concluſionis.

QVA propter omne ens habens naturam dico ſentire aliquo iſtorum ſenſu, ſicut dicit Eccleſiaſt. 1. [*Fons ſapientiæ Verbum Dei in excelſis,*] quoniam à Verbo, quod eſt ſapientia genita conſubſtantialis Deo, deriuatur omnis ſapientia creaturarum, vt à fonte, ſicut dixi, vnde ſubdit [*ipſe creauit eam in Spiritu ſancto*] quoniam ſapientia effuſa, eſt voluntariè creata; Spiritus .n. amor eſt [*Vidit dinumerauit, & menſus eſt*] quoniam ſingulis rebus participium illius fecit. Vnde ſubdite [*Effundit illam ſuper omnia opera ſua*] hic eſt ſenſus naturalis (*& ſuper omnem carnem*) hic eſt ſenſus animalis, (*& præbuit illam diligentibus ſe.*) hic eſt ſenſus rationalis, intellectualíſque Hominum, & Angelorum, colentium Deum dilectione ac intellectione. Aliæ enim creaturæ non item, niſi valde exiliter, & naturaliter. Vnde D. Auguſt. 1. in Geneſ. ſuper illud, *Fiat lux,* dicit triplicem lucem intelligi, corporalem, quâ Sol, & corpora lucida ornãtur; ſenſualem, qua bruta animantur; & rationalem, qua conſtant Angeli, & Homines. Conſimilia prior dixit Origenes. & quoniam, vt ait S. Thomas q. 25. de ſenſuali art. 1. diuiditur appetitus, ſicuti ſenſus, in naturalem, animalem, & rationalem, vtque mox docet in 3. d. 26. 2. authore Dionyſ. in ordinibus rerum, infimum ſuperioris attingit ſupremum inferioris; conſequens eſt, quòd Naturalis ſenſus ſapit animalem, & animalis rationalem, & omnes vno nomine vocantur ſenſus tam in Deo fontaliter, quàm in creaturis participatiuè; proptereâque paſſim in ſequenti ſermone videbimus, Patres dare Naturæ ſenſum; ſenſui rationem ex participio: & è contrà Rationi ſenſum, & ſenſui naturam, ſe inferiorem ex eminentia. Hinc ad rationes procedamus quæ eſt prima phalanx probandi ſenſum.

PRIMA RATIO PRO SENSV rerum ex Animatione Brutorum.

OMNES Philoſophi, & Theologi fatentur Animalibus ineſſe ſenſum. Plantis verò concedit Pythagoras, Plato Alb. ac Nyphus, S. Baſil. Euſeb. & aliquando D. Thomas, cunctis verò naturalibus habentibus in ſe principium motus ineſſe ex ſequentibus liquidò conſtabit.

Principium inuentiuæ Philoſophiæ ab omnibus decantatum ſa-

pientibus, est illud Iob. *Nihil fit sine causa*, propterea scire putamus cum causam rei cognoscimus, & principia, & primalitates, vt dixit Arist. 1. posteriorum. Hoc autem ideò facimus, quoniam & illud Axioma verissimum est. *Nemo dat quod non habet*, non solum à Philosophis, sed etiam S. Pontificum decretis Damasi, & Vrb. II. confirmatum, igitur quidditatem, virtutes, & operationes ex causis venamur, & hoc negato Axiomate, non possumus amplius syllogizare, nec philosophari, nullàque scientia stabit, rei naturam pandens; diceret enim qui hæc negat, ignem non esse calidum, quamuis calorem effundat, & det. Nec lucem candidam, sed tenebricosam, licet candorem edat, nec Deum esse viuum, & bonum, & ens, quamuis dat vitam bonitatem, & esse. Nec actio, qua res fiunt, erit effusio similitudinis propriæ, siue naturalis vt calor calorem facit, siue idealis, vt scriptor scripturam, propterea ostendimus in q. de substantia cœli, nec Angelos, nec quamcunque creaturam non calidam, posse calefacere, nisi calore aliunde adhibito: vt euerteremus quod scioli asserunt cœlestia non habent calorem formaliter, sed virtualiter, at calefaciunt formaliter. Nec enim virtus caloris est nisi in calore, vel ipse calor: nec Angeli nisi in Angelo: nec frigefaciendi per se, nisi in frigore. Alioquin res omnes facerent miracula, quæ Deus facit (vt probat S. Thomas) dicere possemus & omnia ex omnibus fieri, per distinctionem formaliter, & virtualiter. Deus autem solus absque igne delato potest, ignire, quoniam non modò ignis, sed omnis entis habet in se essentiam fontaliter, & est esse omnium causaliter, & supereminenter; & ideò frigefacit absque frigore aliunde adhibito: calefacit, facit homines, arbores, &c. Cætera autem entia limitatum habent esse, vltra quod non sunt, nec causant; propterea frigus solum frigefacit, & non calefacit, nec arborescit, nec &c.

Sed Animalia sentientia sunt manifestè: & fiunt ex elementis in Terra, in Aquis, in aëre, in fluminibus, in stercoribus, & vbique, ergo elementa sensu prædita sunt, nisi dent quod non habent. nec enim iussisset Deus, producat Terra animam viuentem, & Aquæ pisces, & volatilia, ex nihilo. (Præterea nihil est in elementatis intrinsecus quod non sit in elementis, vt Gal. probat, & Arist. excepto mixtionis modo, qui est forma mixti, respondens ideæ & causanti, vnà cum elementis. igitur si sensus in animalibus, ergo, & in elementis, naturaliter, non electione se ipsa communicantibus. Præterea manifestè habent Animalia calorem, vim motiuam, corporeitatem, cæterásque qualitates ab elementis, licet non eodem modo, & gradu; quia ibi simpliciter, hic mixtim: ergo, & vim sensitiuam. Nisi assignetur huius extrinseca causa: quod non potest, tum propter sequentes; tum propter hoc, quod elementa se se mouent ex se ad fugiendum, & consequendum; & non sicut sagitta violenter; aut prædestinatus, supernaturaliter, sed ab intrinseco principio ac sponte. igitur sentiunt quo-

faciunt,& appetunt,vt philosophi fatentur,ac mox probabitur,igitur, &c. At quoniam quæ fiunt ex eisdem causis,non electione, sed naturaliter agentibus,habent eamdem naturam, vt quæ calefiunt ab igne omnia sunt calida, & qui generantur ex homine, sunt homines omnes,& quæ fiunt ex Terra,omnia terrenam naturam habent,sed magis,& minùs, prout magis, & minùs eius participant vires, & substantiam, sed elementa omnia, quæ animalia non sunt, fiunt itidem ex elementis naturaliter agentibus, & se communicantibus vsquequaque effusis viribus quantum possunt; igitur, & sensum communicant omnibus, & omnibus inest sensus,licet nobiscum non cõmunicẽt in hoc,ita vt occultũ sit,sicut in omnib⁹ calefactis inest calor, licet nobis aliquãdo non sentiatur,quia debilior nostro est calore: aut dissitus vt nõ cõmunicet.Forma autẽ est gradus & modus,nõ res alia.

At respondent quidam,quòd sensus non participatur ab elementis, sed vel egreditur de sinu, & potentia materiæ, vel ex harmonia mixtionis elementorum, vel est ipsa temperies,eleuata ad puritatem, vel datur à cœlo,vel à motu cœli,vel ab Angelis per motum, vel ab Anima mundi,vel à Deo ex nihilo,vel de sui substantia.

Primum responsum reprobat D. Augustinus, & Thomas, & Patres inferiùs allegandi,& nos in Metaph. & in quæst.de materia,tum quia materia, est stupidissima, & insensata:nec potest dare sensum & animam,quæ excedunt omnes elementorum facultates,vt Scotus, & Caiet. & Augustinus, & Patres ostendunt. Tum quia materia ipsa non potest conuerti in formam; tum quia potentia materiæ est receptiua,si quis det,non autem donatiua:& propterea S.Thomas reprobat, 2.d.18. q.12.inchoationes formarũ ne dum latibulum: etenim materia sine quantitate est punctũ,aut inane, vt dicit Arist. 1. de Gen. & Cor. T. 28. quod infinitas, & mirificas formas non potest in se habere simul,præsertim diuersas,& contrarias, idcircò forma est quoddam diuinum Arist. participium: dans esse materiæ, non recipiens. Nec prima fiunt ex alterutris (ait Arist.) igitur nec forma ex materia. Sed ab arte Mundo incubante, vt sic fiant res.

Quod non sit anima sensúsque harmonia, probauit Arist. in 1. de An. & D.Thom. & Lactant. & alij Philosophi, & Patres: quoniam Anima præcedit tempore harmoniam elementationis, cum vis animastica organizet corpus, nec harmonia potest mouere, vt anima, sed mouetur; nec extrà corpus porrigi posset vsque ad sydera sensus animalis, nec sentire alia obiecta,cum sit solum relatio contemperatorum. Atque addit D. Thom. 2.cont. Gent. 64.

Quod autem non sit sensus, & anima, elementorum complexio, vel ex complexu, itidem commonstratur: quoniam ipsa est quid altiùs omni corporea virtute, & omnibus qualitatibus elementaribus vulgò notis, vt probat S. Thomas 2. cont. 62. & 63. Caiet. in Gen. 1. & Scot. 2. d. 18. & non potest esse nisi à Deo per meliorem participa-

tionem, vt dixit August. ex luce sensitiua, animarum brutalium materia, &c. propterea si elementa in sua simplicitate, & robore non habent sensum, multò minùs habent dum miscentur, nisi aliunde accipiant: dum enim miscentur, castigantur, & conteruntur, & minuuntur, vnde potiùs perdere, quàm quid melius acquirere ex hoc possunt, vnde sensum dent, summa enim contemperatio solummodo æqualitatem virium dat, & diminutionem, non nouam virtutem, longéque minus potest dare maiorem, & diuiniorem, sicut est anima. Idque omnes Patres docent, & Scholastici, & Arist. 1. de An. contra Emp. & Auer. ibi, dum obiurgat Alex. ita opinantem, & D. Thomas ibidem, & 2. cont. vbi suprà: & Plato, & alij Philosophi mox citandi. Mixtio enim est elementorum alteratorum vnio (inquit Arist. Hipp. Emped.) & relatio, & diminutio, oportet igitur si sentiunt animalia ab elementis contrahere sensum.

Qui autem à Cælo animam, sensúmque rebus animatis dari asserunt, apprimè falluntur, vt probat etiam S. August. 7. super Gen. 12. Cœlum enim non potest creare animas de nihilo, nec de sui substantia; non. n. descendit ab eo, nisi forsan impulsiuus motus, lux, & calor. motus autem nil producit, vt motus est, sicut probat Durandus in 2. 15. q. 1. & 2. & 3. similiter Telesius, quoniam solummodò defert vim actiuam, & mouet localiter, lux autem, & calor à motu applicati, benè actiui sunt, præsertim ad animationem brutorum, vt omnes Philosophi, & Theologi, mox citandi fatentur, ergo habent vim sensitiuam, seu animasticam, sicut & Arist. in 2. & 3. de Gen. Anim. probat, & Albert. & Auer. ibi fatentur in Commentis, vnde in tribus elementis calorem inesse animatum volunt, vt mox dicemus, si ergo calor sentit, ergo & frigus, & omnia corpora, atque elementa.

Alij dicunt corpora cœlestia non propria virtute, sed mouentium Angelorum, bruta animare, vt sicut corporalis à corporibus cœli ita animalis virtus ab animabus cœli deriuetur. sed hoc vt irrationabile destruit, Durand. ibidem & D. Thom. 2. cont. 99. docentes, quod Angeli non possunt dare sensum, & animam de sui substantia, cum sint impartibiles & incorruptibiles, neque motui aliquam virtutem influxam animasticam affigunt, sed solum modificationem per modum naturæ, vt sic, & non aliter fiat; sicut coquus non dat igni, vt possit calefacere, & assare carnes, sed modificationem, vt ita calefaciat, quod asset, & non comburat: Neque possunt animas creare de nihilo. Ad hoc. n. requiritur virtus infinita, & fœcunditas omnis entitatis, quam dare habeant. Angeli autem propriam modò habent: Nec per motum communicant, nisi moderamen actiuis causis per motum certa ratione factum, vt illorum vires deferat certo modo ad certas res constituendas ex sic concinnatis elementis, & materiebus & qualitatibus; propterea solummodò mouent ad sensitiuam formam. idemque prorsus, probat Alb. M. in summa de 4. coæuis, & in libro de Homine, &

D. August. in lib. 9. super Gen. cap. 15. & in lib. 10. cap. 4. & in 3. de Trin. cap. 7. 8. & 9. quod nimirum Angeli se habent sicut medici in productione sanitatis, qui nihil de suo dant, sed applicant pharmaca loco, & tempore, & modo, rationabiliter; aut sicut Agricolæ in productione plantarum, & animalium, aliarúmque rerum, qui non dant animas, nec substantiam plantis, nec aliud quippiam; sed applicant actiua passiuis, & mouent elementa agricolando ad plantarum, & animantium productionem & animationem, &c. ergò si elementa non habent in se sensum, nec recipiunt ab Angelis, nisi sicut ab agricolis, & medicis, frustrà mouentur ad formam sensitiuam, nec unde participabilem. Mouere enim materiam, & corpora ad recipiendum sensum, non est dare sensum, ergo vel inest ipsis elementis seminaliter, vt doctè Aug. vel à Deo datur. Non à Deo: ergò inest seminalis vis sensitiua in elementis, quæ in spiritum conuertitur animalem, vt docet Aug. & propterea dixit Deus, *producat Terra animam viuentem*, vel *edat*, vel *eyciat*, vt dicit alius Textus, & *producant Aquæ reptilia animæ viuentis*, ergò Terra, & Aqua in se habent sensum, vnde animæ brutorum, & plantarum, sicut mox patebit ex omnium Doctorum consensu.

Porrò eisdem rationibus confutantur Platonici, qui ab anima mundi sensum brutis deriuant, & Virgil. ab infusa mente mundum agitante, & Auic. qui à colchodea, & Alex. qui interdum ab Intellectu agente. Nec enim de nihilo, nec de sui substantia possunt animas creare, nisi corporeæ sint, vt spiritus mundi Stoicorum quod nolunt. ergò, vt Aug. dicebat, solum operantur agricolando & mouendo, donec sensus elementaris, quem vocat rationem seminalem, in spiritum vitæ coalescat.

Prætereà si brutorum animæ essent de animæ mundi substantia vel participatio, tunc omnis anima esset, sicut illa, rationalis religiosa, & Beatificabilis. At verò sicut vermes in capite, & ventre hominis nascentes, non sunt rationales, quia non de substantia animæ rationalis humanæ, sed solum sensuales sunt, quoniam de sensu communi fiunt, sicut fiunt etiam de cadaueribus, quibus inest (ait Aug. seminaliter anima, id est sensus naturalis, sic bruta putandum est non habere animam ab anima mundi, quam Euseb. etiam, & Basil. & Aug. ne dum Platonici concedunt, sed à sensu elementari, promoto ad animationem, siue ab anima mundi, siue à natura alia promouente.

SECVNDA RATIO, EX COMMVNIS vsus in animalibus, & elementis exercitio: 1. ex conseruatione.

AMplius quem vsum præstat sensus animantibus, eundem vsum habent elementa: igitur, & consimiliter sensum. Nam vt sen-

tionem,vt dixit August. ex luce sensitiua, animarum brutalium materia, &c. propterea si elementa in sua simplicitate, & robore non habent sensum, multò minùs habent dum miscentur, nisi aliunde accipiant: dum enim miscentur,castigantur, & conteruntur, & minuuntur, vnde potiùs perdere,quàm quid melius acquirere ex hoc possunt,vnde sensum dent,summa enim contemperatio solummodo æqualitatem virium dat, & diminutionem, non nouam virtutem, longéque minus potest dare maiorem, & diuiniorem, sicut est anima. Idque omnes Patres docent, & Scholastici, & Arist. 1. de An. contra Emp. & Auer. ibi,dum obiurgat Alex. ita opinantem, & D. Thomas ibidem, & 2. cont. vbi suprà: & Plato, & alij Philosophi mox citandi. Mixtio enim est elementorum alteratorum vnio (inquit Arist. Hipp.Emped.) & relatio, & diminutio, oportet igitur si sentiunt animalia ab elementis contrahere sensum.

Qui autem à Cælo animam, sensúmque rebus animatis dari asserunt,apprimè falluntur,vt probat etiam S. August. 7. super Gen. 12. Cœlum enim non potest creare animas de nihilo, nec de sui substantia; non.n.descendit ab eo, nisi forsan impulsiuus motus, lux, & calor. motus autem nil producit,vt motus est,sicut probat Durandus in 2. 15. q.1. & 2. & 3. similiter Telesius, quoniam solummodò defert vim actiuam,& mouet localiter,lux autem, & calor à motu applicati,benè actiui sunt,præsertim ad animationem brutorum, vt omnes Philosophi, & Theologi, mox citandi fatentur, ergo habent vim sensitiuam, seu animasticam, sicut & Arist. in 2. & 3. de Gen. Anim. probat,& Albert.& Auer. ibi fatentur in Commentis, vnde in tribus elementis calorem inesse animatum volunt,vt mox dicemus, si ergo calor sentit,ergo & frigus,& omnia corpora, atque elementa.

Alij dicunt corpora cœlestia non propria virtute, sed mouentium Angelorum,bruta animare,vt sicut corporalis à corporibus cœli ita animalis virtus ab animabus cœli deriuetur. sed hoc vt irrationabile destruit,Durand.ibidem & D.Thom.2.cont.99.docentes, quod Angeli non possunt dare sensum,& animam de sui substantia, cum sint impartibiles & incorruptibiles,neque motui aliquam virtutem influxam animasticam affigunt, sed solum modificationem per modum naturæ,vt sic,& non aliter fiat; sicut coquus non dat igni, vt possit calefacere,& assare carnes,sed modificationem, vt ita calefaciat,quod asset,& non comburat. Neque possunt animas creare de nihilo. Ad hoc.n. requiritur virtus infinita,& fœcunditas omnis entitatis,quam dare habeant. Angeli autem propriam modò habent: Nec per motum communicant,nisi moderamen actiuis causis per motum certa ratione factum,vt illorum vires deferat certo modo ad certas res constituendas ex sic concinnatis elementis,& materiebus & qualitatibus; propterea solummodò mouent ad sensitiuam formam.idemque prorsus, probat Alb. M.in summa de 4. coæuis, & in libro de Homine, &

D. August. in lib. 9. super Gen. cap. 15, & in lib. 10. cap. 4. & in 3. de Trin. cap. 7. 8. & 9. quod nimirum Angeli se habent sicut medici in productione sanitatis, qui nihil de suo dant, sed applicant pharmaca loco, & tempore, & modo, rationabiliter; aut sicut Agricolæ in productione plantarum, & animalium, aliarúmque rerum, qui non dant animas, nec substantiam plantis, nec aliud quippiam; sed applicant actiua passiuis, & mouent elementa agricolando ad plantarum, & animantium productionem & animationem, &c. ergò si elementa non habent in se sensum, nec recipiunt ab Angelis, nisi sicut ab agricolis, & medicis, frustrà mouentur ad formam sensitiuam, nec unde participabilem. Mouere enim materiam, & corpora ad recipiendum sensum, non est dare sensum, ergo vel inest ipsis elementis seminaliter, vt doctè Aug. vel à Deo datur. Non à Deo: ergò inest seminalis vis sensitiua in elementis, quæ in spiritum conuertitur animalem, vt docet Aug. & propterea dixit Deus, *producat Terra animam viuentem*, vel *edat*, vel *eyciat*, vt dicit alius Textus, &, *producant Aquæ reptilia animæ viuentis*, ergò Terra, & Aqua in se habent sensum, vnde animæ brutorum, & plantarum, sicut mox patebit ex omnium Doctorum consensu.

Porrò eisdem rationibus confutantur Platonici, qui ab anima mundi sensum brutis deriuant, & Virgil. ab infusa mente mundum agitante, & Auic. qui à colchodea, & Alex. qui interdum ab Intellectu agente. Nec enim de nihilo, nec de sui substantia possunt animas creare, nisi corporeæ sint, vt spiritus mundi Stoicorum quod nolunt. ergò, vt Aug. dicebat, solum operantur agricolando & mouendo, donec sensus elementaris, quem vocat rationem seminalem, in spiritum vitæ coalescat.

Præterea si brutorum animæ essent de animæ mundi substantia vel participatio, tunc omnis anima esset, sicut illa, rationalis religiosa, & Beatificabilis. At verò sicut vermes in capite, & ventre hominis nascentes, non sunt rationales, quia non de substantia animæ rationalis humanæ, sed solum sensuales sunt, quoniam de sensu communi fiunt, sicut fiunt etiam de cadaueribus, quibus inest (ait Aug. seminaliter anima, id est sensus naturalis, sic bruta putandum est non habere animam ab anima mundi, quam Euseb. etiam, & Basil. & Aug. ne dum Platonici concedunt, sed à sensu elementari, promoto ad animationem, siue ab anima mundi, siue à natura alia promouente.

SECVNDA RATIO, EX COMMVNIS vsus in animalibus, & elementis exercitio: 1. ex conseruatione.

AMplius quem vsum præstat sensus animantibus, eundem vsum habent elementa: igitur, & consimiliter sensum. Nam vt sen-

tiant quæ nocent fugiántque; & sentiant, quæ iuuant sectentúrque, sensu donata sunt animalia; sed omnia elementa percipiunt nociua, & proficua: & sentire necesse habent; etenim noxia fugiunt, aut oppugnant; proficua verò sectantur; & nisi hoc facerent, à quocunque perdi se se permitterent, ergò pariter sentiant oportet. Ignis enim contra Terram pugnat, quia sibi contrariam sentit, sic Terra contra ignem, & omne contrarium in suum contrarium sic calor, & frigus operantur, agunt in inuicem, patiuntur, fugiunt, ne lædantur; & si non possunt, concentrantur per Antiperistasim, vt roborentur, & repugnare queant, vitámque tueri. Inimica fugiunt, sectantur amica: ecquid amplius animalia in naturalibus operantur? Nonne vt pariter seruentur pariter eadem sensu duæ faciunt?

At respondent quidam hæc fieri non sensu, sed solo instinctu: falsò quidem. Instinctus.n.est cognoscentis impulsus, ergò non sine sensu; & ideò alius exterior, alius interior, vt probat S. Thom. 3. d. 76. 1.1. & vterque, cum sit ad finem, est præcognoscentis finem, vt dicit Arist. & S. Th. in 2. Physs. & in 2. sen. 4. 25 q. 1. & alibi. Exterior facit operationes violentas, aut supernaturales, ignotas instigato, vt impulsus sagittatoris in sagitta mota ad scopum, & Spiritus sancti in prædestinato ad opera sancta, vt docet D. Tho. p. p. q. 23. ar. 1. & horum cognitio est in instigante. Interior verò nota instigato propria enim virtus prænoscens Instigat, vt æstimatiua instigat brutum. At res naturales mouentur, etiam à propriis formis, vt probat S. Tho. 3, cont. Gen. 164. vbi damnat opinionem Maurorum, formis internis operationes negantium, quod ex Auer. in 10. Metaph. fecit similiter in q. 22 de volunt. art. 1. i docet naturalia proprio appetitu intrinseco moueri, quæ enim ab alio mouentur, vt sagitta, non mouentur sponte, ait, sed diriguntur. Ergò (inquam) formæ elementorum instigant, & mouent elementa proprio appetitu, ergo & proprio sensu interiùs instigante, & inclinamine spontaneo, & non solùm ab exteriori impulsu, vt dicunt Mahomettani, nisi vniuersaliter, vt etiam animalia benè sentientia, & omne ens à Deo. Quod tamen non sufficit ad hoc, vt sit motus naturalis, nisi ab intrinseca forma, & spontè etiam moueantur, & licet Aristot. vt falsam tueatur positionem, dicat grauia, & leuia moueri à generante: hoc solum verificatur in motu generationis, genita enim animalia à se mouentur, similiter genita grauia, & leuia, vt Alb. & Teles. & Seneca, & alij contra Aristot. docuere, & ipse D. Thom. 12. q. 36. 2. & 3. q. Gen. 23. & alibi, docet Grauia, & leuia habere in se principium actiuum, & formale sui motus, quo inclinantur, & mouentur naturaliter: de cæteris qualitatibus hoc manifestum est. Alij verò dicunt instigari ab Angelis, quod solùm est verum quoad modificationem aliquando; non quoad actus substantiã Perennem. Quis enim ita desipiat, vt calorem non

agere contra frigus, quia ſentit illud ſibi inimicum, ſed quia impellitur ab Angelo, aut à Deo ad agendum quod per ſe non ageret: & ſimul frigus agi ab Angelo contra calorem; & omnes actus naturarum omnium fieri, ſicut in ſtatiunculis, præſtigiatorum manu contra ſe inuicem motis? Præterea non poſſent ſponte obedire Angelis, niſi ſicut ſemina Agricolis, & viſcera ægrotantis Medico, vt dicit Auguſt. ſi præceptum nõ ſentiant vel ex parte, ſicut bos, & canis, quo ſponte moueantur, & non vi: operationes autem naturales ſunt ſpontaneæ, nec ſupernaturales, ac etiam omnes propter finem vt probat Ariſt. 2. Phyſ. & D. Tho. ibi. & 1. 2. q. 1. Etenim & res inanimatæ in finem tendunt, licet non cognoſcant rationem finis, ſicut homo; imò etiamſi finem non prænoſcant, tamen paſſiones præſentes percipiunt, quibus palàm ſtimulari videntur venti, pluuiæ, mare, Tellus, cæteráque ſe ipſis principio ab intrinſeco. Quod principium, niſi ſentiat amicum, & inimicum ens, non fugiat, nec ſectetur, nec inſtiget vnquam.

TERTIA RATIO EX ANIMAtorum cum elementis ſimilitudine in motu.

PRÆTEREA enim hoc differunt animata ab inanimatis, quia illa habent in ſe principium motus, & ſenſum; iſta verò ab alio, vt probat Ariſt. primò An. T. 19. & Phyſ. 7. T. 2. & Origenes 3. Hierarch. 1. & Auguſt....... omnia autem naturalia habent in ſe principium motus vt iidem fatentur, & omnes ſcriptores, exceptis Epicureis: igitur habent, & ſenſum, & appetitum: propterea enim agunt propter finem, vt dicitur 2. Phyſ. & mouentur fugiendo mala, ſectandóque bona, vt dicitur in 3. de An. ſi quidem ad hoc motus datus eſt, & vis appetitiua, & cognoſcitiua motum præueniens, vt fiat. Ergo omnia viuunt ſentiúntque.

Notandum quòd ſpontè non ſectantur bona, neque fugere poſſunt mala, niſi præcognoſcant illa ſibi bona & conſeruatiua: Hæc verò mala ipſorumque deſtructiua, niſi quando violenter, aut ſupernaturaliter aguntur, vt docet S. Thomas. & quamuis dicant quidam, res naturales agere propter finem non tamen præcognoſcere finem; haud propterea non ſentiunt quod mouentur, aut abſque ſenſu ſponte moueri poſſunt. Sed vel dicendum cum S. Thoma, quòd non cognoſcunt rationem finis, licet cognoſcant finem aliquo pacto, vel quod cognoſcunt paſſionem, & motum, ſaltem quo feruntur. Hoc enim nemo negauit nec D. Thomas, ſed ſolum, quod cognitio finis ſit in

motore externo; nihil autem dixit de cognitione passionis, qua manifestè excitantur ad motum. Siquidem planta non cognoscit propter quid facit fructus: quos propter sui immortalitatem, sibi non notam, facit: tamen sentit sui mutationem ad fructificandum, non omnem mutationem, sed hic, & nunc, & hanc, dum mutatur causarum serie vrgente. Duobus enim calcaribus tota rerum natura mouetur. s. voluptate, & dolore: (quælibet pro modulo suo) quibus etiam omnis appetitus, etiam naturalis, constat: & hic sensus negari nullo potest modo nisi ab Democraticis, qui omnem motum faciunt violentum, & sequaces Epicurei; vt ex hoc Deum, vel prouidentiam excludere queant, consimiliter euenit animalibus sentire voluptatem in coïtu, nec tamen intelligere per coïtum se tendere ad catulorum generationem; nec catulorum finem, qui est sui ipsorum immortalitas per successionem: & assimilari Deo in vita, & causatione: & hanc finis rationem nec elementa, nec plantæ, nec bruta intelligunt; sentiunt tamen stimulis voluptatis, & doloris se adigi, & hoc sensu operantur, & hunc S. Thomas non negauit. Negat autem primum, qui multis hominibus stupidis, & furiosis non inest; non enim rationem finis considerant, sentiunt tamen libidinem, & operationem, & lædentia, & allicientia; & ex hoc mouentur. Rectè ergò Arist. 7. Phys. dixit, motum esse rerum omnium vitam ex decreto Philosophorum; & Moses vocat Animam spiritum vitæ, & motabilem. Porrò motus, & passio intrinsecè percipiuntur: directio aut extrinseca, & rationalis vbique est ab intelligentia non errante, appetitus rerum, & sensum, & motum dirigente per Necessitatem Fatum, & Harmoniam, diuinarũ influxus prima litatum, vt sic, & nunc, & ità sentiant, appetant, & operentur: & non vsquequaque effusis viribus appetitibus, & sensationibus, vnde eueniant, quæ Deus ordinat, & vult, non autem quod res ipsæ vellent, si non dirigerentur, vt in 2. de Sensu Rerum, & Metaph. probatum est.

QVARTA RATIO EX generatione & corruptione.

PRÆTEREA, si elementa non sentirent, non fieret generatio, & corruptio. Non enim agunt in inuicem, nisi vt se, mutuò destruant, viúantque tuta ab inimico, contraria: ex pugna verò, & castigatione ipsorum mutua per magnos influxus modificata, nascitur generatio secundorum entium, non autem quod optarent elementa. si autem contrarietatem non sentirent, nec paterentur sensibiliter à contrariò, non agerent in illud, nec fugerent ab illo, nec fieret generatio, nec actio, nec passio.

QVINTA RATIO EX FVGA VACVI, *eiúſque auerſatione.*

PRæterea omnia elementa fugiunt vacuum, vt inimicum, diuiſiuum ſ. vnitatis eorum, ac proinde conſeruationis; ergò ſentiunt à ſe inuicem ſeparari, vacuo intercepto: ſicut Animalis partes mutuo contactu gaudentes, nolunt ab inuicem ſeparari, ſic res naturales: cur enim vt prohibeant vacuum contra ſui naturam aqua aſcendat, & Aër deſcendat, niſi cognoſcerent peiorem illis eſſe diuiſionem ab inuicem, quàm oppoſitos motus? Ratio Ariſt. quod fugiant, ne detur motus in inſtanti, nulla eſt ſecundum D. Thomam, & Auem pacem, & alios, niſi ſentiant prohibentia vacuum hoc inconueniens. Similiter quod alij dicunt vacuum odioſum eſſe Naturæ vniuerſali, vel Intelligentiæ, idem eſt ac ſi dicerent Mundum animatum Vniuerſali Anima, vt Plato, vel Deo, vt Varro, Stoïcíque. Probatum eſt autem, quòd partium Mundanarum motus eſt naturalis; ergo ſpontaneus à proprio ſenſu boni malique: ergò vel ſenſus datur illis de ſubſtantia Dei, aut Animæ communis, aut de nihilo, & priora ſequentur abſurda: vt in pr. argumento, ergò operantur ſenſu, appetitúque proprio primordiali pro conſeruatione contra deſtructiua rebus indito.

SEXTA RATIO EX APPETITIVO, *& Poteſtatiuo, conceſſis concludens dari etiam ſenſitiuum in rebus.*

PRæterea Philoſophi omnes, exceptis Atheiſtis, concedunt rebus cunctis potentiam eſſendi, & ſe conſeruandi, & operandi naturalem: concedunt & appetitum naturalem ſimiliter eſſendi, ſe conſeruandi, & operandi: quo grauibus deorſum, leuibus ſurſum petendi; plantis fructificandi, attrahendíque nutrimentum, ſimiliter lapidibus, & metallis, aliiſque in rebus, vt ipſarum propenſiones naturales indicant; ergò & ſenſum concedant oportet, vt multi faciunt. Non enim appeti poteſt, (inquit omnis Philoſophia) quod nullo pacto ſentitur; ergo aliquo pacto; ergo aliquis in cunctis ſenſus ineſt: ſicut & vera Theol. Veſtigium S. Monotriadis in cunctis agnoſcens, confirmat.

SEPTIMA RATIO, EX PERFECTIONE.

PRætereà opera Dei perfecta sunt, ait Moses. At appetitu potentiáque solis non perficiuntur, quia non possunt conseruari nec operari his solis, sine sensu contrariorum, & proficuorum; imò nec appetitus intraneus inest, sine intraneo appetibilis sensu, ergo tribus primalitatibus essentiantur, potentia sensu & amore Dei, primalitates imitantibus. Non enim sibi dissimilia, aut non sui participia, præsertim in quo necessè est, fecit Deus, qui in necessariis non deficit, & in superfluis non abundat.

OCTAVA RATIO, EX SPONTANEA rerum distinctione per motum spontaneum.

PRæterea nulla distinctio rerum esset, sed omnes versarentur in Chao, si sensus nullus Naturalis propriúsque singulis inesset. Non enim spontè alia sursum, alia deorsum, & singula proprios ad situs tenderent, nec à contrario fugerent, nisi sentirent malum à quo, & bonum, ad quod tendunt animalium ritu omnia: nam præter hanc animasticam fugam, & sequelam, accelerant motum in fine non secus ac animalia peruenire incipientia quò vadunt; quod si non facerent proprio sensu appetitúque, vniuersitas rerum esset chaos. & quidem lapis in aëre positus, in eo maneret, & ignis in tellure, & vnumquodque vbi sors fert; nisi temerè per violentiam ab extrinseco agente dimouerentur: & omnia in omnibus essent; nec sponte distinguerentur quemadmodum distingui videmus. Propterea rectè Anax. dixit, quod chaos à virtute cognoscente distinguitur sub primæ Mentis imperio.

NONA INDVCTIVE EX SENSV elementatorum, & sympathia & antipathia rerum.

PRæterea in elementatis sigillatim opera sentientis vis manifestè deprehenduntur. Lapides enim, & metalla vegetant, nutrimentũ vtile hauriunt, emittunt excrementosum, crescunt intrinsecus, vt in Physi. q. ostendimus ex dentium, & Testarum lymacum augmento. Feruntur ad ima proprio inclinamine: habent sympathiam cum ali-

mento, & cognatis rebus, vt ferrum cum magnete, & alia cum aliis: Vnde in proprio Commentario pro rerum sensu argumentabamur. & qui Astroitem, & Throchitem lapides considerat spontè motos, ac magnetis mirifica quæ Porta, & Gilbert. de Philosophia magnetica scribit: & qui bacillos ferreos, spontè reuertentes ad situm, in quo fabricati sunt, cum super natante subero ponuntur; neutiquam sensum ipsis negare poterit. Nullum enim opus horum mirificum, absque sensu proprio, vel alieno fieri potest, vt etiam D. Thomas concludit. At opus naturæ non est alienum. Ergo ab intrinseco principio sensitiuo. Plantæ etiam nutritiua vi discretiuáque alimenti proficui ab inutili, & amicitia, & inimicitia affectæ, sensum indicant omninò. Cucurbita enim cum salice, vitis cum vlmis, Palma masculus cum sua fœmina, condelectantur pro modulo suo euidenter: sicuti è contrà inimicitiam exercet Rosa cum cæpa, cucurbita cum oleis: Vitis cum brassica; coluber etiam occisus cum fraxino, & occisus homo cum occisore, ad cuius præsentiam feruet, effertque sanguinem. Pelles, & chordæ ouinæ cum Lupinis etiam post mortem; sic pennæ Aquilinæ cum aliarum timidarum auium pennis. Item habent cum metallis consensum: & cum syderibus plantæ. Aliæ enim solis motum longitudinalem sectantur amorosè, vt Heliotropium, & Lupinum: aliæ latitudinalem, vt Tilias Olea, Populus; idem faciunt aliȩ erga Lunam affectȩ, aliæ erga Planetas alios. Et succi plantarum in doliis florent florentibus in agro plantis sui generis. & vniuersaliter omnes vtilem cibum exsugunt, inutilem respuunt: apostemate superfluum purgant; exhilarantur, attollúntque comas descendente pluuia; sub æstu demittunt, squalentque. Multáque alia indicia sensus apud Plinium, & Theophrastum habent. Vndè doctè Alb. M. in eis sensum tactus, & gustus, sicuti olim Pythagorei, & postea Nyphus, Eusebius, & Basil. argumentati sunt. De Aquarum, & Ventorum sensu nescio quis ambigat, cum fugiant vacuum, occurrant diuisioni; ad suos ferantur fontes: impetuosè coactionem effugiant, & nihil non tentent, animalium more, quo mala comprimentia vitent. Guttæ aquarum sumentes figuram orbicularem ad defensionem, & se inuicem tenentes, & assequentes auiditate quadam, proprij sensus indicium dant non obscurum. Peculiariter autem August. Spiritum Vitæ animalium esse aërem lucidum dixit; lux enim etiam vis sensitiua dicitur lib. 1. super Gen. c. 5. Hunc spiritum esse sensitiuum, & aëre sensitiuo ali, docet August. 3. de Trin. 9. & in lib. de spiritu & anima. consimilia docet Alber. M. Lactantius, D. Thomas, & alij vti mox narrabimus. Similiter de Terra, & Aqua, & Igne, passionum perceptiuis.

RATIO DECIMA, EX SENSV PRINcipiorum actiuorum.

PRæterea principia rerum Physicarum omnium calor, & frigus sentiunt se se mutuò, auersantur, pugnant, effunduntur, quasi duo exercitus; fugiunt; aut, si nequeunt, concentrantur animalium ritu; & omnes Philosophi, & Theologi sensum calori quoquo pacto tribuerunt, vt inferior probabit sermo. Cum igitur omnia corpora calore constent, & frigore, & eiusdem naturæ sit calor cœli, & elementaris, & animasticus, vt experientia, & Patrum omnium testimonio probamus in phys. omnia sensu prædita vel naturali, affirmandum est.

Conclusio.

SI igitur opinio, quod rebus cunctis inest sensus, ex prædictis rationibus demonstrata est: igitur est sententia sacræ Scripturæ iuxtà Regulam August. & Thomæ in primo Asserto; & Concil. Later. vbi dicitur, quòd verum vero non contradicit; ergò sacra Scriptura his demonstrationibus non contradicit; & mox probabitur adnuere.

SECVNDA PHALANX PROBATIONVM ex auctoritate Magnorum Philosophorum.

THales Milesius, vnus de septem sapientibus, laudatissimus apud Patres, omnia corpora naturalia, animata esse dixit; hoc est sententia, teste Arist. p. de An. & Plutar. de placit. Philosophorum. Probabat hoc ex operationibus, fuga, sequela, sympathia, antipathia, & ex animalium vulgari generatione in elementis, & ex putrefactis, & cadaueribus.

Parmenides Gentilium philosophorum, & Theologorum Maximus, vnum omnium principium posuit i. Deum: quo omnia sunt vnum. i. Diuinitatis participio, in quo participia habent totalitatem, & vnitatem, ex Plat. in Parmenide. Dixit etiam ignem, & terram esse Deos, vt testatur Clem. Alex. in exhort. ad Gentes: hoc est, elementa sensu prædita, quod Arist. fatetur in 1. de Gen. & Cor. T. 18. ex quibus componit animantia eumdem secutus est Zeno Eleates, & Melissus.

Anaxagoras Intellectum primum cuncta sui sensu afficientem

corpora,& animalia,dicit,quæ organizata intus à sensu,organis mouentur ex Plut. Clem. Alex. Arist. & Gal. Igitur vel Intellectus est anima rerum,quod Anaxag. negat,docendo esse immistum, vt possit de nominari; vel defluxum ab eo vel intraneum sensum ex illius participio:sensu enim res distingui ipse dixit,& nos suprà probauimus.

Orpheus, vt narrat Euseb. 3. de præpar. 3. Mundum esse Animal vnum docuit,sensu,& ratione præditum. Deum autem suprà Mundum: ex relatione Clem. Alex.& Iustini Marty. posuisse scimus. Ecce quod non potuit animare Orpheus res intra Mundum,nisi ex sensu mundi. Nam aërem. i. spiritum vitalem dixit Animam intra organa fieri, vt testatur Arist. 1. de An. cui videtur fauere Ezechiel, animas à quatuor ventis accersiens ad animandum cadauera, sed propheta mysticè loquitur per similitudinem de resurrectione, vt notat August. Hesiodus autem idem cum Orpheo sentit, & amore cuncta sensúque regi exque chao educi, vt Plato innuit.

M. Varro Romanorum sapientissimus,Deum totius mundi similiter Animam fecit Vniuersalem: Animalium vero inspiratum aërem, vt August. in 7. super Gen. cap. 12. dixit, Si Deus esset (inquiens) Anima Mundi, tunc aër esset flatus Dei, nostráque anima: de qua Moses,Inspirauit in eum spiraculum vitæ. similiter Lact. in lib. de Opif. Dei.17. dixit Anima,est aër conceptus ore,deferre factus in pulmone,tepefactus in corde,diffusus in corpus, &c. Igitur aër sensitiuus est,ergo Cœlum,& Terra,& omnia iuxta Varronis sententiam.

Timeus Locrus,& Plato sectator eius, magnæ, & paruæ Greciæ lumina,quem diuinum vocant; statuit Deum, Principium rerum fecisse Mundum eumque ità animasse,vt anima à centro Mundi vsque ad extremam peripheriam extensa sit,ex qua cuncta corpora animalium habent animam.ex quo Arist. 1. de An. concludit, corporeum spiritum visum esse Platoni rerum animam,licet alij Platonici incorpoream dicant Mundi animam; sed eius effluxu, aut participio spiritum animalem fieri,brutorum animam: humanas enim à Deo immediatè creatas ab initio dicit in Timeo,& in Phædro. Præterea in Tim. & in lib.de rep.& alibi, rationalem à superis accersit: concupiscibilem,& irascibilem,hoc est sensitiuas,ab elementis,Mundi, animâ affectis, ac sensu communi: propterea que has obedire Rationali, & repugnare dixit in homine. In plantis,& brutis per se operari,& vtrobique sentire,vt & Clem. Strom. 8. declarauit, & vocat Platonem Deum Philosophorum: cui Chrysost. & August. & alij consentiunt.

Virgilius in 6. Æneid. similiter, Mente animat Mundum. Attamen sensum brutorum ex æthereo calore accersit.

Principio Cœlum, ac Terras,camposque liquentes,
Lucentémque globum Lunæ, Titaniáque astra,
Spiritus intus alit; totámque infusa per artus.

Mens agitat Molem, & magno se corpore miscet.
Hinc hominum pecudúmque genus, vitæque volantum,
Et quæ marmoreo fert monstra sub æquore pontus.
Igneus, est ollis vigor, & cælestis origo.

Vbi sanè animas à mente infusa vel à spiritu accepit, sed sensum ab igneo calore, imò & passiones sensitiuas. nam sequitur.

Hinc gaudent, cupiúntque, dolent, metuúntque, &c. & tandem cum soluit corpore animas, & purgat, inquit.

- - - - - - - - purúmque reliquit,
Ethereum sensum, atque Aurai simplicis ignem.

Id quod S. August. in lib. de An. & Spiritu cap. 14. mirificè probauit, vt sit æthereus spiritus vinculum Animæ incorporeæ cum corpore medium, adducítque carmen Virgilianum. similiter Arist. 1. de An. T. 33. Antiquos narrat definisse animam sensu, motu, & incorpoream, &c. vocat spiritum aëreum incorporeum respectiuè, & in 2. de Gen. an. c. 3. & in 3. cap. 11. idem sentit. vt videbimus.

Stoïci, vt Zeno, Seneca, Chrysipp. Antisthen. Deum faciunt spiritum subtilissimum, corporeum Mundo toti, & partibus infusum, vt etiam Tertullianus sentit. Animum verò omnem diuinam esse particulam auræ, vt Horat, canit. vide Senec. Plutarch. Lactant. Quapropter nemo ex Philosophis facit animas ex insensatis elementis, sed vel elementa donant sensu, vel ex Deo, aut mente accersiunt animam sensitiuam, non ex nihilo.

Pythagoras, Romanorum iudicio, vt Plinius ait, Philosophorum maximus; Deum (inquit Clem. Alex. in exhort.) vnum ponit, non extra mundi administrationem; sed est totius in ipsa in toto circulo, „ speculator totius generationis, vniuersorum contemperatio, qui „ semper est, & suas facultates deducit ad opus. Omnium operum in cœlo illustrator: Pater omnium mens, & illuminatio toti circulo, „ omnium motus) quapropter Deum mundo præficit intrinsecúmque ponit; & suo lumine, & contemplatione, & viuificatione animas producit, cum facultates suas deducit ad opus. sunt enim primalitates, vt respiciunt ad extra, principia, & facultates: quarum participio res constant, vt in Metaph. probatum est.

Heraclitus ignem principium rerum facit, & ex igne omnia constare: ignémque sensu donat, vt possit animare, sicut Arist. testatur in 1. de An. T. 33. & seq. vbi quemlibet philosophum animastica vi donasse illud corpus, narrat, quod aliorum fecit principium. Hinc Stoici mentem esse ignem dixere. At omnes Theologos, ac philosophos saltem sensitiuam animam ex igne fecisse mox demonstrabimus.

Anaximenes aërem sensu donat, quem principium rerũ facit spiritum, & Animam. quo etiam nomine S. August. spiritum vitalem vocat nempe aërem lucidum, id est sensitiuum.

Empedocles autem qui quatuor elementa significat, animam etiam

ex eis componit omnibus, vt possit sentire omnia: igitur & omnibus sensum donat naturalem, sicut Thales Aquæ: & alij ei elemento, quod principium fecere. Ipsi enim nec ex nihilo producuntur, nec ex pura potentia, sed ex præexistentibus omnia rebus licet alio ordine, situ, & temperie: quos Arist. in 1. Phys. propter hoc non satis rectè obiurgat, quandoquidem nec ipse ex pura potentia potuit producere animas, vt neque aliud quippiam: sed ex præexistenti, vt mox declarabimus spiritu caloréque animastico. Imò Empedoc. elementis, & elementatis non modò vt possent animare, sed vt possint inuicem agere patique, amorem, & odium indidit; quæ sensum boni, & mali sequuntur, vt voluptas, & dolor. sentiunt, igitur illi omnia.

Hippocrates, diuinus Medicinæ parens, in 4. de ratione victus: *est* ait, *calor natiuus anima*, & in lib. de carnibus sensum motum, intellectionem, & prophetiam calori dat.

Galenus etiam in lib. de Rigor. & Palp. animam dicit esse calorem natiuum, per se mobilem, intrò foràsque: ex quo animastico motu (quem in lætitia, & tristitia, & cæteris affectibus experimur) etiam Arist. sect. 27. Probl. 10. calorem natiuum sentientem animam esse pronunciat. Montano tamē Galenistæ calor non anima, sed animatus videtur propter hoc. Calor. n. natiuus ex quatuor qualitatibus constat Galeno: ergo sensum dat quatuor elementis, ex quibus componit animam Empedoclæo more. Quem in 17. de vsu part. ab anima mundi accersit. & in Epidem. . . . nedum sensum, sed etiam diuinationem calori attribuit, & Ecstasim sybillarum, id quod Arist. Probl. sect. 30. itidem scripsit. Igitur, quamuis aliqui mussitent, omnes philosophi sensum rebus dedisse videntur: vel inditum ab initio, vel ex defluxu à Deo, vel ab Anima Mundi, vel à colchodea, vt Auic. vel ab Intellectu actiuo, vt Alex. At Dauid Matescan. Deum animam & materiam primam vnam esse rem, dixit, Teste Alb. M. in summa de Hom. Ex quo colligimus, quòd quamuis errent in assertione, qui Deum materiant, aut corporeum faciunt, aut animas ex Deo, vel ex ex aliqua intelligentia educunt: tamen concordant omnes, quòd non possent fieri animalia absque sensu præuio vndecumque sit, quem nos vt errores vitaremus, primalitatum participio facimus.

Arist. elementa componit in 2. de Gen. & Cor. ex materia informi & ex quatuor qualitatibus substantialibus, calore, frigore, humore, & siccitate: aliud enim illis dat nihil: neque alias formas occultas, vt quidam asseclarum faciunt, ex quibus fluant qualitates; neque an sint formæ aliæ inuestigauit, nec quomodo agnosci queunt, sed prout ab Emp. & Hip. & Ocello ea accepit, ita nobis tradidit. Cum autem, quippe qui ex elementis omnia facit nedum animalia plantásque, inquireret in 1. de An. vndenam tanta vis animæ, qua sentit, gaudet, timet, loquitur, scribit, imaginatur, &c. ab elementis esse negat, quoniam istæ operationes elementis non conueniunt, proptereáque im-

propetat Empedocli, & Heraclito, aliisque philosophis inertiam, inscitiamque, quoniam deriuant operationes has ex elementis, vbi non sunt. In 2. verò lib. de An. cum probasset, quòd anima non est materia nec compositum, nec accidens, quoniam est substantia, concludit, esse formam, seu enthelechiam, id est vltimam perfectionem corporis organici potentis viuere: sicut grauitas est, ait, forma grauis, & acuties forma securis. Nec nos docere potuit, quomodo ex insensatis elementis anima, & operationes animasticæ, Empedocli negatæ, sibi nasci possint. sed Alex. Aphrod. eius interpretum Princeps, contendit esse complexionem elementorum quæ vnitione commistionis perficiuntur, & eleuantur ad gradum vegetatiuum, deinde ad sensitiuum, & tandem ad Intellectiuum; etenim & possibilem vocatum intellectum putat ex elementatione nasci. Agentem verò de foris aduocat. Non enim fit aliquid, inquit, nisi de elementis ex priuatione: ergo animatum ex inanimatis. Hanc opinionem ipse Arist. confutat in 1. de An. T. 25. & seq. ex eo quoniam in elementis non in sunt operationes animales. Non enim sunt in elementis, nisi quatuor qualitates, quæ in congressu castigantur, afflictantur, minuuntur, ita vt minor sit valor ipsorum mistorum, quam miscibilium, quod fatetur & D. Thomas in 4. d. 47. q, 2. ar. 1. q. 1 ad 3. vnde nam ergo habent mista sentire, & intelligere? &c. dicunt alij à Cœlo: quod Aug. & Thom. & Duran. explodunt. eamdem rationem facit August. cum probat animam non esse ex elementis, vt mox narrabimus; & Caiet. in 1. Gen. Auicen. & alij: qui ritè intellexere non dari aliquid ab eo, qui non habet. Nec contrarium fieri ex contrario substantiuè, non enim calor fit de frigore, sed ex subiecto frigido, attamen ab alio calore manifesto, vel latente, Fit autem ex priuatione quia post suum non esse; non quia de nihilo sui: & qui hanc Aphrod. sententiam secuti sunt, etiam vim faciendi miracula dant temperamento elementorum, nedum animasticam, vt Pomponatius, & Ant. Mirand. imò ex hoc mistum faciunt Deum. Si .n. ex sui puro non ente ens fit, etiam Deus ens primum, factus sit, oportet ex puro nihilo, propterea Arist. his elementationibus primísque dictis non acquiescens, inquirens in 2. de Gen. An. c. 3. vndenam anima educatur, quæ non inest in elementis, nec in seminibus: primò dixit animam humanam de foris aduenire, sicut dixit Plato, & Anax. vt ibi etiam notat Alb. M. deinde pro animabus brutorum sollicitus, quoniam vbique fiunt, etiam in stercoribus; concludit, quod vbique & in tota rerum natura corporeus inest sensus, qui est quodammodo anima, maximè autem calor, dum videlicet attenuatione, motione, ac separatione, in spiritum vertitur animalem, dicit ergò sic.

Restat vt mens sola extrinsecus accedat; eaque sola diuina sit. nihil
» enim cum eius actione communicat actio naturalis, sed enim omnis
» animæ, siue virtus, siue potentia, corpus aliud participare videtur, idque

que magis diuinum quam ea, quæ elementa appellantur. Verum «
prout nobilitate, ignobilitateve animæ differunt ita & natura eius «
corporis differt. Inest enim in semine omnium, quod facit, vt fœcun-
da sint semina, quod calor vocatur. Idque non ignis non talis facul- «
tas est, sed spiritus, qui in semine spumosoque corpore continetur, & «
natura, quæ in eo spiritu est, proportione respondens elemento stella-
rum. Quamobrem ignis nullum animal generat: neque constitui «
quicquam densis, vel humidis, vel siccis videtur. At verò Solis calor. «
& animalium non modò qui in semine continetur, verùm etiam si «
quid excrementi sit, quanquam diuersum à natura, id quoque prin-
cipium habet vitale. Cæterum calorem in animalibus contentum, nec «
ignis esse, neque ab igne originem ducere, compertum est ex his, &c.
In quibus sanè verbis Arist. non ex insensatis, sed à calore cœli ani-
mam trahit: qui propterea fœcundat, & animat, quoniam sentit. At
si calor cœli sentit, & hunc nos ostendimus ex Arist. esse igneum,
quoniam generatur motu cœli, sicut noster ignis, & non est in cœlo,
vt dicit in 2. de cœl. T. 42. item constat ex Patrum, & experientiæ
Testimonio esse igneum, qui remissus generat nostratia, & intensus
vrit eadem, sed generat vapores: manifestè enim ex lapidibus, &
plantis confricatis, genitisque Solis calore, emittimus calorem igneũ,
& ex ossibus Leonum contusis calor egreditur & ex naribus cum lu-
pis pugnantiũ equorũ, exque speculis lux Solis ut & lucernæ resiliens
vnita adurit, ignítque, quæ non vnita fouet blãdéque calefacit: & cum
prata igne purgamus, vrũtur calore multo: eodémq; remisso remanẽ-
te, germinãt herbæ, & animalcula, vt notat Virgilius, & quot annis ex-
perientia: igitur calor cœlestis, & igneus & animalis, qui ab ipsis est,
sunt vniuoci, vniusque essentiæ, & generant, & urunt, omnes, prout
proportionantur constitutioni plantarum aut bestiarum, aut vapo-
rum, aut fulminum, aut &c. ergo sentiunt similiter omnes. ergo è
contrà frigus etiam sentit, & res omnis constituta calore, & elementa
omnia. Idque coactus experimentis Arist. fatetur in 3. de Gen. an. c. 11.
dicens. Generantur in Terra, humoréque animalia, & plantæ, quo- «
niam humor in Terra, in humore spiritus (calor animalis) in vniuerso «
inest, ita vt quodammodo plena sint animæ omnia, &c. Ecce quam
clarè Arist. fatetur se non potuisse ex elementis non sentientibus fa-
cere sentientia animalia, ac proinde fateri oportere in vniuerso repe-
riri vim animasticam, vt quodammodo sint omnia plena animæ. præ-
sertim Tellus aqua, & aër: quoniam habent calorem sentientem.
Vnde oritur spiritus, qui brutorum est anima, vocatus Mosi spiritus
vitæ, & spiritus motabilis, non forma immotabilis, vt in peripato lo- «
quuntur. & propterea Alb. M. in comento, ait, in semine etiam in pu- «
trescentibus elementis non est anima, sed aliquid animæ, id est, calor
sentiens, ex quo spiritus, &c. Quod si Arist. sibi in hoc contradicit, «
formas comminiscens, inquit Durandus 2. d. 18. q. 3. non est mirum,

cum loquitur de Anima; quoniam res difficilis est, & ipse Arist. homo est.

Auer. quoque in commento cap. II. supradicti, docens, quod in elementis generantur animalia, & vnde sit anima in his, & in putrefactis, ait, Generantur autem animalia in Terra, quia in Terra est aliqua portio aquæ, & in aqua portio aëris; quibus omnibus inest calor animatus: qui est subiectum in generatione, &c. & mox dicamus, (inquit) omnia hæc tria loca esse plena virtute animata generatiua proculdubio, &c. & mox. Benedicatur Creator vniuersi in sapientia, &c. vbi plenum vniuersum virtute animastica esse docet à creatore rerum cum sapientia: quod à Dauid accepit (nam & Mahomettani recitant Psalmos Dauid) dicente: omnia in sapientia fecisti, quem locum allegant Patres super Gen. cum loquuntur de virtute, qua Tellus producere viuentem animam iubetur; & aquæ, reptilia viuentia. Vt manifestè videas à primalitate, quæ sapientia Dei est, vniuersum participare, ac proinde cunctis rebus inesse sensum, licet Auer. ponat illam solum in Terra aqua, & aëre. Et quando in lib. de subst. orb. illum accersit à cœli calore æquiuoco, vt etiam facit in 2. de an. præfatis argumentis confutatur, quibus ignem à calore Solis vniuocum in speculis, & stipulis accipimus, & ipse Auer. 2. Cœl. T. 42. fatetur vniuocum coactus, vt in q. Phys. ostendimus. Nota, quòd calor vocatur animatus ab interprete, sed animasticus dici debet, vt in Arabico sonat. Nam & ly animalis non satis exprimit, quod vult dicere, nisi fingamus vocabulum, dicendo, animasticum. Arist. etiam sect. 27. Probl. 10. calorem natiuum esse quasi animal: & in lib. de morte, & vita, ait, vita est permansio caloris natiui: Mors extinctio, cum autem vita sit ab anima, manifestè secundum Aristotelicos calor omnia animat, cui etiam mirificas intellectuales vires dat in Problem. sect. 30. vt fecit Hippocr. & 2. de an. T. 130. nullum esse (ait) sensitiuum sine calore.

Auicen. autem, qui sensum rebus dare solummodò insufficiens reputauit, apponit etiam mundo Colchodeam, vt ibidem Auer. narrat, quam dicit cum anima mundi platonica conuenire, de quò suprà: & cum virtute formatiua Galeni, qui reputat eam in Sole sedem habere, & cum calore Solis, omnia permeante res formare nostrates, & animare in lib. 17. de vsu par.

Plinius in lib. 2. cap. 7. totam rerum naturam opinatur esse Deum; omnique cognitione naturalia donat. Et cum de aëre tractat, hunc vitæ halitum vocat. Abstractúmque Deum nullum agnoscit. Dum falsorum Deorum vanitatem fugit in extremum hoc deuenit; cum rebus proprium sensum concretum ab abstracto Deo dominatore agnoscere deberet.

Telesius tandem, qui iugum Gentilitatis de scholarum collis excussit, mirificis rationibus probauit, cunctis in rebus naturalibus in-

esse sensum, ex quo animæ brutorum habeant originem: cum nec ex Dei substantia, nec ex nihilo esse queant, & actio, & passio elementorum, fuga, & sequela mutua rerum, id manifestè conuincant.

Ego quoque Thomas Campanella quatuor de sensu rerum libros idem prosequutus argumentum scripsi, maximè necessarium ad ostendendum, Deum esse, contra Atheos; eiúsque statuam & simulacrum, non autem corpus, esse mundum visibilem contrà Var. & Plin. &c. nec ex eadem substantia esse mentes humanas atque animas brutorum, & plantarum contrà Stoïcos, & in illis primalitates, & Dei imaginem, in istis participium aliquod primalitatum, & Dei vestigium inesse; vtque possem facilè argumenta contra immortalitatem humanæ mentis soluere, & Textum Mosis elucidare, ac roborare; & occultas rerum virtutes inuenire, hoc dogma mihi maximè necessarium intellexi.

CONCLVSIO.

IGitur iuxtà secundum Assertum ex D. Th. & Augu. concludere licet non posse hanc veritatem à Catholicis negari, absque irrisione, & periculo Catholicæ veritatis.

TERTIA PHALANX, PROBATIONVM ex argumentatione Theologica.

PRIMA PROBATIO, EX IMAGINE vel vestigio S. Trinit. in cunctis rebus.

PROFECTÒ in omni re imaginem, aut vestigium diuinissimæ supersubstantialis Trinitatis inesse, Theologi sacerrimi vno ore contestantur. Quibus ratio philosophica mirificè suffragatur. Non enim, ait, Apost. reliquit se sine testimonio. quoniam omnis causa effectus sibi similes facit, imitatur autem Deum in causando, à quo habet, vt sit & causet: ergo & Deus sibi similes. eiusque veracitatis & veritatis testificantes res cunctas facit: pro modo quãque suo secundum magis, & minus: Imò S. Petrus contra Simonem Magum probauit apud S. Clem. quod non est verè Deus auctor mundi ille, qui sui imagines, & vestigia, & testimonia non habet in mundo. Plato autem (Deus philosophorum vocatus apud Clem. Alex.) & Timeus Pythagoricus conterraneus noster probauerunt, Deum fecisse mundum quam maximè potuit fieri sibi simillimum: similiter & partes eius. Quod enim participio est tale, simile illi quod

per essentiam tale est, oportet esse. omnia autem participia Dei sunt. Deus autem vnus est in substantia, trinus in personis, distinctis realitate relatiua, quæ absolutè vna res sunt. Essentiatur autem Deus potentia, sapientia, & amore: quas essentialitates vocaui rectissimè primalitates in Metaph. Huius ergò essentiationis imaginem, & vestigia, quærimus in omni re: etsi enim realiter non subsistunt distinctæ personæ in rebus, vt in Deo, in quo subsistunt, in creaturis verò insunt, tamen aliquam repræsentationem istæ illarum habent. & sicut in Theologia ratiocinabamur, distinctio radicaliter videtur fieri per absoluta, vt Scoto, & Ambrosio, & Richardo placuisse inuenio, vialiter verò per actus processionales, quâ hæc ab illa est, vt placet S. Bonauenturæ. Terminatiuè, & perfectè per Relationes originis, sicut D. Thomas docet. Similiter in creaturis inuenimus imitatiuè maximè secundum primam opiniönem. Absoluta enim sunt potentia essendi, sapientia essendi, amor essendi, sunt enim omnia, quia possunt esse: & quia amant esse, si enim non amarent esse, sinerent se à contrariis destrui, nec repugnarent, vt faciunt omnia; nec sui esse conseruationem procurarent, quantum possunt. At non amant bonum, quod non sentiunt bonum, igitur sensum abditum habent sui esse. Non sentiunt autem nisi possint: amor ergò à sensu, & à potentia; sensus verò à potentia sola est, sicut Theologia docet: quod Spiritus sanctus, qui est amor, procedit à Filio, & Patre, qui est Sapientia, & Potentia, Filius autem sapientia à Patre, qui est potentia. Idcirco autem essentiatiuæ sunt in rebus primalitates; quoniam si vna desit, pereunt omnes. quod ex operationibus, quæ essentiæ se diffundentis, sunt extensiones, & manifestationes, palam fit. si enim non possum ambulare non ambulo; & cum cæpero ambulare, si deficit potentia ambulandi, non amplius ambulo: si notitia ambulandi deest: desinam ambulare, si voluntas consimiliter; non enim incedit, qui non vult, nisi per vim tractus. Naturalia autem spontè operantur, ac sunt. sunt ergo per posse, nosse, & velle substantialiter res incorporeæ corporeæque; ergò in rebus non modò est amor essendi, & potentia essendi, conseruandíque se, vt omnes Philosophi, & Theologi concedunt: sed etiam sensus essendi, vt multi concedunt, & omnes concedant oportet, qui perfecta opera Dei volunt esse, dum Deum totum, & si non totaliter prout est, representant, atque imitantur. Inest ergo sensus essendi, vel naturalis, vel animalis, vel rationalis, sicuti inest appetitus naturalis vel animalis vel rationalis in cunctis, vt D. Thomas distinguit rectè, & in distinct. suprà dictum est.

De imagine S. Ambr. ita loquitur in lib. de dignitate hominis. In
„ anima est ex Quo, & Qui, & Quo. sicut in S. Monotriade. Item, ait,
„ mens gignit scire, & amat scire, quod scit. ergo sunt Tria. Mens, Sapientia, & Amor, &c. & mox ait. Mẽs Pater, quia gignit, dicatur: Scire
„ Filius, quia ex alio est, non tamen aliud ab eo, ex quo est. Dicatur, amor

Spiritus sanctus, quia amborum est, qui se amant.) Similiter D. Aug. in 9. de Trinit. à Mente Notitiam; à Notitia & Mente Amorem intrinseca processione producit: & consubstantiat & relatione distinguit. Richardus in opusc. ad S. Ber. de Appropriatis personarum ait, quòd potentia, sapientia, & bonitas, sunt notissima quid sint apud nos: qui ex visibilibus, inuisibilia Dei per ea, quæ facta sunt intellecta conspicimus. & quoniam in elementis. & plantis, & brutis reperitur, ait, potentia sine sapientia: & in homine, & in Angelo reperitur sapientia, sed non sine potentia: & in Lucifero reperitur potentia & sapientia, sine bonitate & charitate, seu bona voluntate, sed in homine bono, bonoque in Angelo non datur bona voluntas, nisi adsit posse & scire. Nam posse benè velle, est aliquid velle: sapienpientiæ autem est discernere inter bonum, & malum, & sine huiusmodi discretione nescit voluntas eligere. Igitur sunt tria hæc distincta, & posse, est per se vt principale: sapientia est à potentia, & ab vtrisque voluntas, & amor. Hanc doctrinam D. August. in 6. & 9. de Trin. docet, & vbique in suis scriptis, quod non modo inuenitur imago Trinitatis, de qua loquitur Richardus, & ante eos Origenes, in creaturis rationalibus: sed etiam vestigia in aliis omnibus. Nec vestigium differt ab imagine, vt benè aduertitur in primo sent. d. 3. à Magistro, & à D. Thoma in Cōmento. nisi quia imago clariùs, vestigium obscurius, & imperfectiùs representat Monotriadem. Si ergò reperitur potentia, sapientia & amor in imagine, clarè singula representante: Reperitur & in vestigio obscurè, propterea sicuti est potentia, & amor in naturalibus vestigiis, & vocantur vis, & appetitus naturalis, & hoc omnes Theologi & Philosophi confitentur: ita etiam inest & sensus naturalis vt plurimi fatentur, atque vt fateantur omnes oportet ex necessaria consequentia. Imò quantum de vna primalitate tantumdem de cæteris pro modulo suo. vel negandum est vestigium, & testimonium S. Monotriadis in illis, vnde & suspicio oriatur de Trinitate etiam in Deo, quod absit.

Porrò quamuis Richardus in elementis, & brutis, dicat reperiri solummodò potentiam sine sapientia, & amore: id tamen intelligit de sapientia rationali, quæ est in homine, & in Angelo. non de sensitiua; sic enim dicit quod in diabolo est potentia, & sapientia, sed nulla bonitas quod intellige de bonitate morali, & intellectiua, id est, de bona voluntate, est enim in diabolo voluntas, & bonitas naturalis, sicut in omni re, alioquin non posset viuere, & subsistere ad momentum. Igitur palam est, quòd Richardus, quoniam sufficiebat, vt posset ostendere distinctionem personarum in Deo, distinxit in elementis potentiam à sapientia; attamen non ab omni sapientia; & in diabolo vtrumque à bonitate, non tamen ab omni bonitate: Cum tamen in omnibus insit pro modulo suo. Cùm alij verò dicunt ex August. imaginem esse in intellectu, voluntate, & memoria, sumitur memoria fa-

cunda pro potentia gignendi ſapientiam, vt ex Durando ſcimus: & ex D. Bern. in lib. de dignitate diuini Amoris. Eſt illa potentia memoriale Dei Patris in creatura, & propterea dicitur fæcunda.

SECVNDA PROBATIO EX TRINIS obiectis primalitatum, vnitis facultatibus.

PReterea obiectum potentiæ eſt vnitas, vt ſummum entitatis: ſapientiæ veritas: Amoris bonitas. Porrò vnum ſunt, obiectum & potentia, id eſt, facultas, in Deo, vt probatur in metap. diſtinguuntur autem ratione: propterea vbicunque eſt vnum, ſunt cætera omnia: ſed in creaturis, vt docet Mag. ibidem ex Aug. & Patribus, ac D. Thomas in Commento, ineſt vnitas veritas, & bonitas; ergò & in cunctis ineſt poteſtas, ſapientia & amor pro gradu ſuo; & illa per eoſdem Doctores repreſentantur extrinſecus in ſubſtantia, ſpecie & ordine vt enim ſubſiſtant, eſt à potentia; vt ſpeciem habeant à ſapientia: vt ordinem ab amore; vnde dicitur in lib. 83. q. vt conſtent, diſcernantur, & congruant. Conſtant enim potentia, diſcernuntur ſapientia; & congruunt amore. Item D. Thomas ait, vt mox declarabimus, quod omnis creatura, quantum participat de bonitate Dei, quæ eſt obiectum voluntatis, tantum etiam participat de Dei voluntate. Ergo & quantum de vnitate, tantum de poteſtate. Igitur & quantum de veritate, tantumdem de ſapientia naturaliter.

TERTIA PROBATIO EX AMORE entis.

PRæterea D. Thomas p. 2. q. 109. art. 3. ex S. Dionyſij dictis, & Ariſt. comprobat, quòd omne ens omniſque creatura etiam inanimata, tantum habet de amore quantum de eſſe pro rata ſua naturaliter; idemque affirmat in P. P. q. 60. ar. 5. concluditque ex eo, quòd amor naturalis non poteſt eſſe peruerſus, ſicut amor electiuus; vnumquodque ens amare naturali amore pro modulo ſuo magis Deum, quàm ſe ipſum: quia Deus eſt bonum eſſentiale, & vniuerſale; creatura verò eſt bonum participatione, & particulare. Ergo Deus eſt magis amabilis, quàm creatura. Quartò reuera omnis creatura amat Deũ, magiſquam ſe, licet ſit inanimata, & irrationalis, ait, quoniam tantum habet de amore quantum de eſſe, ideòque & diabolum, quatenus amat quod ſibi videtur bonum, & vult eſſe ſicut Deus, ſuper omnia bona, ergò naturaliter, velit, nolit, amat Deum plusquam ſe: li-

eet electiuè secus putare sibi videatur. Item in 2. cont. Gent. probat S. Thomas quod vnumquodque appetit assimilari primo enti prò modo suo.

Sed esse non solum constat ex amore, sed etiam ex sapientia & potentia essendi, vt in Metap. probatur in Deo, & extra Deum: ergo si tantum habent de amore, quantum de esse, vt dicit D. Thomas, ergò tantundem habeant oportet de potentia, & de sapientia; & quia habent amorem naturalem. Idque & probauit S. Hier. in 8. Mat. & 2. Ezech. dicens: Omnes creaturæ sentiunt Creatorem. Et ideò mare, & venti obediunt ei, & increpantur, & sentiunt increpationes, & imperium. igitur prò modulo suo habent omnes sensum naturalem, quantum de naturali esse. Propterea quidam dixere, quod primum cognitum primúmque obiectum intellectus est Deus, quoniam lux est per se cognoscibilis, & per quàm alia cognoscuntur. Alij, quod omnis creatura magis cognoscit Deum, quàm se ipsam, sicut & magis amat. quod verum est de notitia innata naturaliter, non de elicita, & innata.

Non moror, quod dicunt quidam, operationes sensitiuas, & appetitiuas creaturarum ex instinctu esse exteriori. Diximus .n. etiam D. Thoma auctore, quòd exterior instinctus est violentus, vt in sagitta, vel supernaturalis, vt in prædestinato; vel directiuus vt in pro rege, instinctu Regis sententiante. Non est primum, nec secundum in naturalibus, quoniam sponte proprijsque formis mouentur, vt contrà Mauros dicebat Auer. & D. Thomas: ergò tertio modo; ergo inest proprius sensus naturalis in rebus cunctis ex D. Thomæ, & D. Hier. copulata doctrina: vt possint regi à Rationali.

Confirmatur etiam ratione D. Thomæ, dicentis, quod omnis appetitus in finem sequitur præcognitionem finis; & quia appetitus naturalium est in eis, ergo & præcognitio æquè est itidem in eis. Nō enim possum ego appetere quod cognoscis tu, & ego non cognosco. Calor ergò appetit frigus necare quod ipse calor cognoscit sibi contrarium. Quando ergo S. Thomas dicit, prænotionem finis naturaliter appetentium, esse in alio, id est, in intelligentia non errante, vel in Deo, intelligit de præcognitione finis, & rationis mediorum ad finem, vt dicit p. 2. q. 1. non autem de passione, & motu, quo ducuntur ad finem. Nam & canis ignorat rationem finis coitus, & appetitus sui, qui est immortalitas per generationem; tamen sentit passionem coitus, & motiones, & titillationes, quibus fertur ad generationem. Et sic calor sentit passionem à frigore, cui repugnat ad mortem. voluptas autem, & dolor, sunt calcaria duo, quibus Deus dirigit res ad finem, ergo omnes affici oportet dolore voluptateque prò modo quamque suo.

QVARTA EX RERVM BONITATE INTRINsecus amata ergo prænota amantibus, ergo &c.

PRæterea Moses ait. *Vidit Deus cuncta, quæ fecerat, & erant valdè bona.* Vnde D. Thomas ait, hebent bonitatem naturalem & tuentur illam pro viribus. Huius .n. gratia dantur virtutes naturales alijs, alijs etiam morales? quoniam amant illam, vt participium summi boni, omnia ad sui amorem conuertentis, vt dicit S. Dionys. ›› vndè in 3. cont. Gent. 22. omnes res (ait, S. Thomas) quantum ha- ›› bent de bonitate Dei, quam participant: tantum participant etiam de ›› voluntate Dei, qua amant propriam bonitatem & esse, & conseruari, & causatione diffundi. Omnis autem amor, vt dictum est, sequitur notitiam rei amatæ, vt Chrisost. & alij Patres, & Philosophi præsertim Auic. inculcant. ergò amor naturalis sequitur præsensionem naturalem. ergò mutilat vestigium Monotriadis, & res non vult benè disponi, qui negat sensum naturalem, sicuti qui asserit Spiritum sanctum & Patrem in diuinis, negátque filium; & tota rerum natura defendens se, declarat, se sensum suæ bonitatis, meritò defendendæ, continere inditum à sapientia prima; omnia enim in sapientia fecit Deus. Præterea, sicut quantum participant de diuina bonitate, tantum participant (vt ait S. Thomas) de diuina voluntate: sic quantum participant de diuina veritate tantum etiam de diuina sapientia, vt sapiant veritatem sui esse; sicut de voluntate, vt ament bonum sui esse, & de potestate, vt possint esse, & operari.

QVINTA EX VITA OMNIVM COMmuni, & priuata.

PRæterea Ecclesiasticus, loquens de elementis, & elementatis, dat cunctis vitam tanquam Dei viuentis operibus, cui obediant; dicens. *Quam desiderabilia sunt opera eius? omnia hæc viuunt, & in necessitate obediunt ei.* Vnde S. Hier. elicit, quod omnes creaturæ sentiunt creatorem, quoniam obediunt imperanti. Et ratio Philosophorum, confirmata à D. Thoma, & Aug. id confirmat. Nam, ›› vt dicit 4. cont. Gent. cap. 11. viuentia sunt, quæ se ipsa mouent ad agendum. idemque ait Orig. in 3. periar. 1. & S. August. 3. super Genes. sed omnia naturalia mouent se ipsa ab intrinseco principio motus, vt ijdem dicunt, & Arist. probat. 2. Phys. sed quæ mouent se ad

se ad aliquid, prænoscunt illud, per aliam Maximam D. Thomæ, & Philosophorum. Igitur omnia naturalia viuunt, & sentiunt prò modulo suo, sicut dicit Ecclesiast. quoniam cunctis inest vita; quæ essentiatur ex potentia, sapientia, & amore, vel horum participio.

SEXTVM EX EO, QVOD MVNDVS est Dei statua, & simulacrum.

PRætereà mundus est Dei simulacrum, statua, & trophæum, vt Origenes aliquando loquitur, & Boët. 3. de consol. & Plato, & Timeus, Orpheus, Sophocles. Vnde probant, quòd quam maximè sibi similem Deus fecit mundum; ergò quam optimè potuit: sed longè melius, & magis repræsentat Deum, si est animatus, & viuens, & sentiens, quàm si mortuus, & inanimis: ergo totus mundus est animatus, & viuens; ergò vbique reperitur sensus, & rectè Arist. dixit, *Quodammodo omnia animæ sunt plena*, & omnia eius membra sentiunt, quædam magis, vt æthera corpora, quædam minus, vt terrestria; inter quæ lapides minimè, metalla magis: plantæ magis: animalia magis: sicut ossa in animali minus, caro magis, neruus magis; sanguis magis, spiritus maximè. Mens autem super omnia. Hæc enim imago Dei expressior.

RATIO SEPTIMA EX TESTIMONIO Diuinitatis in rebus, & S. Theologiæ firmitate.

AMplius ad cognoscendũ Deum esse, & esse Trinum in personis, vt S. Theologia docet, confert valdè ponere mundum animatum, sensúmque cunctis creaturis particularem elargiri, in testimonium sapientiæ creantis gubernantis, mutantísque omnia. Qui enim non crediderunt Deum esse, hi sensum, & rationem mundo, & partibus eius abstulerunt. Deus enim ex his agnoscitur testimoniis eius. Quibus sublatis, non poterit dicere Dauid, *Mirabilia opera tua ideò scrutata est anima mea.* Neque inuestigare homines amplius Deum, sed quasi vermes in ventre humano viuentes ignorant hominem esse animatum, mentémque diuinam gubernare molem, intra quam ipsi viuunt. Vermes autem sunt qui negant Dei testimonia, ac proinde Deum. Hi sunt Leucippus Eleates, eúmque secuti Democritus, Epicurus, Metrodorus, Diagoras, Lucretius, &

alij: qui sensum casu quodam ex atomis faciunt: Mundúmque anima, & vita priuant: ex quo argumentantur, Deum non esse, vel non curare inferiora. Similiter Peripatetici, qui Deum cælo alligant, tanquam illius animam, sublunaria casui, & fortunæ, Epicureorum instar, committunt. Proptereáque ab Origene contra Celsum, & Amb. de off. deteriores Epicuræis existimantur. Tamen Arist. quamuis ità sentiret in Phys. & in Metap. quando tamen tractat generationem animalium, coactus est fateri etiam inferiora, Aërem, Terram, & Aquam, quodammodo, & vniuersum omne, animæ plena esse: sicuti etiam Auer. eius commentato: vt in superioribus phalangibus docuimus.

At quicunque dixerunt, Deum esse mundi Authorem, non sicut partem eius, sed totius gubernatorem, dant mundo vitam, & animam. vel enim faciunt Deum animam mundi, vt Varro, Anax. & Stoici: vel dant illi alteram animam à Deo creatam, intelligentem, veluti est in homine, qui cum sit pars non est toto nobilior. Sic scripsit Timeus, Plato, Porphyr. Plutarch. Plotinus, Proclus, Iamblicus, Calcidicus, Numenius, alijque Gentiles: ex nostris Marsilius Ficinus: Christophorus Landinus, Picus Mirand. similiter ante illos, D. Basil. declarans Textum illum: *Spiritus Domini ferebatur super Aquas*; quam sectatur August. lib. imperfecto super Genes. cap. 4. vbi docet, quod ibi Spiritus Domini, potest intelligi Spiritus sanctus, & Spiritus Aëreus, & Spiritus Mundi; totam rerum machinam gubernans, & intrinsecè continens, vt anima corpus, ad hoc munus à Deo creatus. Eamdem sententiam tenet S. Greg. Nyss. in Hexam. Nec te moueat, quòd ista anima non informat. Nullus enim Philosophorum, & Theologorum priscorum, dixit animam esse formam corporis, nisi quidam Scholastici, qui commentantur Aristotelem. Is enim primus docuit, animam esse formam corporis, inseparabilem secundum esse, & operationem: intellectum vero propterea separari, quod non est forma, vt dicit 2. de An. to. 11. Ex quo Alex. Themist. Simplicius, Philoponus, Auicen. Auer. & alij, deduxerunt, intellectiuam animam non esse formam, sed immistum, abstractúmque intellectum, qualem posuit Anaxagoras, vt dominetur mundo. Ex quo Arist. rescribendo, ait, vt omnia intelligat, & hic est anima mundi, deforis aduenìens, vt dicit in 2. & 3. de Gen. Animalium, ex qua nostras animas deriuant Stoici, Platonici verò à Deo. & Virgilius eruditè magis à Mente deriuat animas, sed sensum ab æthereo igne, vt supra narrauimus, & ità commentatur S. August. declarans illud carmen. Igneus est ollis vigor, & cælestis origo.

Hinc gaudent cupiunt metuúntque, doléntque.

Nec enim à Deo, nec ab anima mundi, ex nihilo, vel de illorum

substantia sensus rerum fieri queat, sed insit elementis omnino putandus. & mundum si viuit anima vniuersali intellectiua, sensum particularem in partibus alterius substantiæ continere; sicut in corpore humano est anima rationalis, & tamen sensus singulis partibus proprius, ex quo etiam pediculi, & Vermes in capite, & ventre nascuntur: qui rationales non sunt. Quo exemplo nos docuit Deus, se dedisse gubernatricem intelligentiam mundo, suæ statuæ; partibus verò singulis participationem primalitatum, id est vires, sensum, & appetitum se conseruandi. vtque possint ab intelligentia gubernari stimulis voluptatis, atque doloris. Laus tua Deus.

CONFIRMATIO ARGVMENTI EX EO, quòd Deus est ità in omnibus potenter, sapienter, & amorosè, vt omnia videantur quibusdam literatus Deus; ideóque oportere participium omnium primalitatum rebus concedere.

PRæterea adeò manifesta est diuinitas in Naturæ operibus, vt Trismegistus in Ascl. dicat, immane sacrilegium esse dicere Deum absconditum: cum res nulla, vel quàm paruula sit, quæ non maximè Deum manifestet. Et rerum ordo, & constructio mundi, & plantarum, & animalium, & elementorum vtile bellum ad mirificarum rerum productionem, & cuiuslibet entis rationabilis, & artificiosa formatio, & res deniq; omnes clamãt (ait Aug.) Ipse fecit nos, & non ipsi nos. Adeòque vnita est Diuinitas rebus, vt Lucanus dicat; *Iuppiter est quodcunque vides, quodcunque mouetur.* Et D. Thomas, & ante ipsum Greg. Nyss. dixerit, Naturam esse Artem diuinam, rebus inditam, eas ad proprios perducentem fines. ergò in ficulnea est Ars diuina faciendi ficos, non autem Castaneas, & in pyro faciendi pyros, & c. sicut in Calceario faciendi calceos, in Vestiario faciendi vestes &c. ergò in toto mundo est Ratio faciendi omnia; & prærequirit sensum. Vnde Senec. 4. de Benef. 7. *Natura est Deus, & diuina ratio, toti mundo infusa, & partibus eius.* Plinius verò in 2. lib. *Deus est ipsa rerum natura.* Ex hoc autem mirifico testimonio, alij dixerunt Deum esse animam mundi, vt Varro; alij animam alteram illi dedere, vt Plato. Alij dixere, Deum patibilem irretitum rebus inclusúmque, vt Manichæi; alij spiritum igneum fecere cunctis infusum, vt Stoici, alij cœlo includunt Deum, vt Arist. quoniam vidit Casum in inferioribus fortunámque. Attamen participium animasticum à calore cælesti mutuatur, vt animentur inferiora, & forinsecus intellectum cum Anax. adducit ad hominis perfectionem,

ſicut omnes diſcipuli eius Græci, & Arabes, imò vt recitat M. Albertus in lib. de Som. Dauid Mantenſis putauit, intellectum, Deum, & Materiam, eſſe vnam eamdémque rem; ex his. & iterum, quoniam intellectus non intelligit Deum, & Materiam per ſpecies abſtractas ab eis, cum nulla poſſit abſtrahi ſpecies ab illo propter immenſitatem, ab hac propter infinitatem; ergò intelligit Deum, & Materiam per innatam ſimilitudinem, & infinitatem communem, quam habet intellectus cum eis; ergò propter identitatem. hoc etiam Auicen. in 6. Natur. adducit, Dicebant enim: quod ſicut Hyle, eſt omnium corporum ſubſtantia, ità Deus, ideſt, Mens eſt ſubſtantia animarum & idem Deus eſt natura in elementis, Anima in viuentibus. intellectus in hominibus, & Angelis. Mauri autem dicunt, Deum eſſe omnia in omnibus propter operationem non propter eſſentiam. quoniam res nulla operatur, ſed Deus in rebus operatur. Auicebron non ſecus abeſt ab illis; quoniam eamdem facit materiam s. putam potentiam, ſpiritualium & corporalium. Ex quibus apparet, quòd quamuis inſana ratione moti iſti Theologi Perpipatetici Manicheizāt, quibus Nyphus Theophylum quemdam, atque Marinum Peripateticos annumerat; qui intellectum eſſe materiam primam eadem ratione dixere: Tamen ex hoc intelligimus, neceſſarium eſſe ad Theologiæ tutamen, & vitanda argumenta philoſophorum priſcorum, & iſtorum hæreticorum, rebus cunctis, in quibus ipſi ponunt Deïtatem manifeſtis argumentis, præbere ſenſum, appetitum, & vires ex participio Primalitatum diuinarum, & quaſi tinctura; ſicut etiam coactus fecit Ariſt. dicens, *Quodammodo omnia anima ſunt plena.* Si enim negaueris ſenſum manifeſtum, vbi etiam Ratio euidenter quoque reperitur; quam poſſumus Deo, & intelligentijs adminiſtratorijs dare, naturalia regentibus per ſtimulos doloris, & voluptatis, quibus manifeſtè mouentur calor, & frigus, & elementa, & res ſecundæ, per antipathiam, & ſympathiam ſe declarantes; tunc ſuſpicio oritur, quòd dogma noſtrum non ſit verum: quippe quod defendi abſque manifeſtarum veritatum negatione non poteſt; vt ſancti Aug. & Thom. monuerunt.

Præterea dixit Deus Ierem. 23. Cælum & Terram ego impleo. A quo Virg. ſumpſit illud: Iouis omnia plena; & alibi. Deum namque ire per omnes Terráſque, Tractúſque Maris, Cœlúmque profundum; vnde hominū pecudúmque genus. &c. Et Act. 17. dixit Apoſt. In quo viuimus, mouemur, & ſumus, &c. eſt Dominus Cæli, & Terræ; & omnibus dat vitam. Vbi declarat, quòd eſt vt Dominus, ſicut dixit Anax. non ſicut anima aſſiſtens, aut informans, irretitáue. Quod Salom. 3. Reg. 8. & 2. Paral. 6. explicat. quod Deus non habitat in mundo; ſed Cælum, & Cælum cæli ipſum capere non poſſunt. Ex quo diuini Theologi præſertim Dionyſ. Thom. & Aug.

& Greg. declarant, quod Deus est in omnibus per præsentiam, per potentiam & per essentiam: & omnia amant Deum plusquam se, &c. & ipse operatur omnia cum omnibus, & in omnibus immediatè immediatione virtutis, & suppositi. Manifestum autem esse, quod rebus per essentiam quibus inest tam intimus, non solùm largitur potentiam & amorem, essendi, ac se conseruandi, propter quod omnes faciunt operationes, & actiones; sed etiam sensum; quo sine nec appetitus, nec potestas stat. Nescio equidem, quomodo audent viuæ statuæ Dei, quibus intimus est, & non otiosè, negare à Deo sensum, & facere insensatam, quam faciunt viuentem, appetentem, ac potentem. Ipse Salomon. Sap. 7. ait. Quod *Sapientia Dei* specialiter rebus intima *attingit à fine, vsque ad finem fortiter, & disponit omnia suauiter*. At quomodo suauiter nisi placeat rebus dispositis dispositio? & quomodo placere potest non sentientibus? & quomodo non participant sapientiam, quæ illis intimior est, & non frustra, quàm ipsæ sibi ipsis? Profectò non sunt tanta testimonia de participio aliarum primalitatum, quanta de sapientia effusa super omnia opera Dei; & tamen illas affirmant quidam, hanc negant, longè quidem magis affirmandam, tum ex diuinis, & humanis auctoritatibus, tum ex rerum indigentia, tum ex manifestatione per omnes operationes; tum ex Dei Majestati conuenientia, vnde D. Hier. exclamat; quod omnia sentiunt, etiam Creatorem, nedum quod bonum est sibi, & quod nociuum.

RATIO OCTAVA, EX ANIMATORVM particularium sensu, iuxtà S. Textum.

PRæterea in 1. Gen. Deus inspirat immediatè homini viuentem animum: Plantis verò, ac bestiis, & piscibus, ab aquis, & terra educit animas, dicens. Producant aquæ reptile animæ viuentis reptilia, & volatilia: similiter dixit Deus. Germinet terra herbam virentem; & faciant semen, &c. Et mox producat terra animam viuentem, &c. iumentum, & reptilia, & bestias terræ, iuxta species suas; & factum est ita, & fecit Deus bestias, &c. Et paulò superius: Et creauit Deus cete grandia, & omnem animam viuentem. Vbi August. & alij Patres dicunt. non de substantia sui fecit Deus animas brutorum, & plantarum, nec ex nihilo; ergò de substantia aquæ (aiunt) & terræ, in quibus erat sensualis vis conuertenda in corpus: & Caietanus ibidem ait, quod tunc suo præcepto non dedit Deus terræ, & aquæ, nouam virtutem educendi animas, seu substantiam aliquam, sed tantum vt de ea, quam habebant, facerent animas. Et Nyss. ait: *Imperauit Deus Terræ, vt de eo quod erat, non de eo quod non erat producerent animas*. Athan. etiam de substantia Terræ, non de nihilo educit animas bru-

torum, vbi Aug. subiungit, quòd quamuis Deus terræ iusserit de sui substantia producere animalia, tamen subiungit textus; & fecit Deus iumentum, reptilia, & bestias, &c. quoniam formationem animalium iuxta ideam ipsorum, nec Cœlum, nec Terra, nec Angeli potuerunt facere, sed Deus ex eis. Igitur secundum August. in Terra est vitalis sensus, & amor, & potestas; non enim creatio hic, sed factio, quæ pertinet ad ornatum, ex iam creatis celebratur. Licet enim Deus possit facere ex nihilo animas, tamen solam humanam vnam inspirauit: cæteras verò ab elementis educit: Nec inspirare potuit de substantia sui, vt putant Stoici, & Manichæi, cum sit impartibilis, & immutabilis, & non corporeus, vti putant Stoïci. Anima autem mundi & Colchodea, & Angeli, & quicquid fingitur, non potest dare animas neque de sui substantia, cùm sint incorporeæ, & non partibiles; nec de nihilo cum sint potestatis finitæ, ergo ait Aug. 3. de Trin. c. 8. Angeli, & cœlum ad productionem animarum irrationalium se habent
„ sicut agricolæ ad productionem frugum; quas nec de sui substantia,
„ nec de nihilo, sed aliunde subministratis causis producunt. vnde mi-
„ ror quî ex cœlo sensitiuam, & vegetatiuam, nostrorum quidam affe-
„ runt, contra August. sententiam, qui hoc excludit: proptereáque pu-
„ tat, quòd in toto mundo sunt semina animarum irrationalium, nedum
„ aliarum rerum, præcipuè in aqua, in aëre, & in terra, vt dicit 3. super
„ Gen. 14. correspondentia verbi Dei rationibus æternis. vnde in 3.
„ Trin. q. sicut matres (ait) grauidæ sunt fœtibus, sic iste mundus graui-
„ dus est causis nascentium primordialiter, ac originaliter in quadam
„ textura elementorum, cuncta creata sunt: sed acceptis opportunita-
„ tibus prodeunt, &c. ergò secundum Aug. Animæ sensitiuæ semen
„ est in mundo; & hic est sensus rerum, qui in spiritum animalem te-
„ nuem coalescens constituit animam brutorum. vnde ait ibidem Au-
„ gust. sed ne de animalibus, quasi diuersa ratio moueat, quæ habent
„ spiritum vitæ cum sensu appetendi, quæ secundum naturam sunt, vi
„ tandíque contraria, &c. Item super Gen. lib. 7. cap. 1. & 2. disputat
„ quòd Deus non potuit facere animam hominis de sui substantia; quo-
„ niam est immutabilis, & cap. 3. & 4. nec de substantia aëris, quoniam
„ (ait) anima est incorporea, flatus verò corpus. Nec de nihilo (ait in
„ cap. 5.) quoniam requieuit die septimo à creandis ex nihilo. Imò ante
„ dierum curricula facta est creatio ex nihilo cœli & terræ; cætera verò
„ quæ pertinent ad ornatum, ex his sunt. s. ex cœlo & terra, vel ex his
„ quę significantur per cœlum, & terram, vt sæpè repetit August. Mox quærit in eodem cap. 5. & 6. an ex flatu, seu substantia incorporea, quæ est, vt sit materia animarum creata à principio, quemadmodum & seminales aliarum rerum Rationes: sicut ex terra, & aqua fiunt corpora. Et huic opinioni quasi adhæret, & quærit vtrum, & materiam spiritualem animarum, & in ea rationes primordiales antè creauit, sicuti materiam corporum, & rationes formandorum eorumdem,

& vtrumque videtur asserere in cap. 6. mox in 7. disputat, an materia illa spiritualis animarum vis esset, & viuificaret corpora: an otiosa sine vigili sensu motúque vitali quiesceret? si enim non erat vita; ergò nec erat animarum materia viuentium. si erat vita: vel (quæritur) beata, vel misera, vel neutrum, si neutrum, ergo non erat rationalis; ergò nec possunt ex eà fieri animæ rationales. Mox concedit, sicut infans (ait) est rationalis possibilitate, non facultate, sic materiam animarum. Deinde quærit in cap. 8. si erat beata materia animarum, quomodo non in melius conuersa est, cum fit anima hominis, & beatior? sed miserior? etenim si ex informi formatur, profectò decoratur, ergò magis beatur. sed forsan (inquit) est beatæ alicuius vitæ defluxio, quæ nil patitur in se, cum ex ea defluit anima. Non enim est corpus, vt tanquam exhalando minuatur. Deinde in cap. 9. disputat, quòd, si anima rationalis fit ex anima irrationali, & irrationalis ex corpore elementari, tunc anima rationalis erit etiam ex corpore elementari: quod reputat impossibile. Deinde reprobat transmigrationem animarum ex hominibus ad bruta; & è contra. Item in cap. 11. reprobat opiniones Manichæorum, qui de substantia Dei animas faciunt, & omnia animata Deo, etiam vermiculos, & herbas & in cap. 12. nec de terra, nec de aqua, nec de aëre, nec de corpore aliquo cœlesti vel terreno animam humanam fieri probat. Item in cap. 13. & 14. non esse aliquid elementare. & quamuis Medici spiritus vitales ministros sensoriorum putent esse animas humanas: Tamen hos spiritus (inquit) ad summum lucidos, & sensuales agnoscimus ad percipiendum corporea. Mens autem hominis diuina sapit, & à sensibus ad contemplandum se se alienat. ergò non est de natura aëris, & lucis, sicut spiritus medicorum: per quem mens corpus regit. Mox docet ex anteriori cella capitis per neruos distribui sensum per spiritum sentientem: ex posteriori verò motum; & in media memoriam locari, quæ vtrumque connectit. ex dictis Medicorum hæc affert, quibus non negatis, tamen animam humanam esse quid melius incorporeúmque docet. & in cap. 19. spiritum, quem vocat aërem lucidum, facit animæ nuncium eorum, quæ sentit in organis. & spiritu (ait) deficiente anima abscedit; corpúsque moritur. Deinde quod anima non sit de materia cœli ostendit, quamuis spiritus aëreus, cælicúsque sit ei ad ministerium. Tandem his dubitatis, causalem rationem animæ dicit esse diem, id est lucem (spiritalem) informem, quę in 6. die Creationis sit spiraculum vitę hominis à Deo, sed cum dies ille sit Angelicus, sequitur, quòd anima sit de substantia Angeli, vt Plato dixerat in Timeo. Negat tamen August. cum Platone, quòd Angelus sit plasmator animæ humanæ ac demum concludit, ita esse creatam in sua materia spiritali, non præsciam malorum, & Dei nutu inclinatam fuisse ad animandum corpus, volens & ipsa operari, sicut Deus operatur in eis, veluti dicit in cap. 24. & 25.

Ex quibus August. disceptationibus elicimus, animas humanas puris, sicut & Angelus, constare primalitatibus, non corporatis; brutales verò participio earum corporatarum; ita vt spiritus vitales ex eis, & corpore lucido fiant; qui spiritus sunt animæ sensitiuæ brutorum, & instrumenta humanæ Mentis in homine. Item quod Augustinus non audet dicere, quòd Deus fecit animam Adæ in sexto die ex nihilo. Nam homo, & cætera facta post creationem cœli, & Terræ, vocantur Mosi ornamentum. *Igitur* (ait) *facti sunt Cœli, & Terra, & omnis ornatus eorum.* Ornamentum autem non creatur, sed fit ex creatis. Igitur præiactat Augustinus spiritualem materiam animarum, vnde fiant animæ, sicut corporalem materiam corporum, vnde fiant corpora, in principio, ante dierum successionem, vel cum dicitur, *Fiat lux,* pro qua materia animarum spirituali, nos intelligimus primalitates, scilicet potentiam, sapientiam, & amorem, ex quibus etiam Angeli essentiantur, sed superiori specifico gradu vel generico, & propterea in 9. & 10. de Trin. ait Aug. quod Mens, Notitia & Amor sunt substantialiter in Anima: & sunt vna vita, & vna essentia. Nec dicimus, creatas has primalitates informiter, & seminaliter, vnde fiant nunc animæ, sicut hoc in loco dicit August. sed ex nihilo fieri animas humanas, sicuti alibi mutata sententia, idem Augustinus declarat. Attamen essentiari dum creantur hisce primalitatibus, similiter nec tenetur illa sententia hic affirmata ab illo, quod animæ humanæ fiant ex defluxu ab anima mundi, sicut lux de luce. Non enim defluxus datur, vnde nec partitio, nec multiplicatio rei illius interest, ex qua creditur iste defluxus. Lux enim multiplicatur corporaliter, non autem Mens, vt etiam S. Bonau. aduertit. Quod si Augustinus non audet facere animas humanas ex nihilo, sed ex præiacta materia spirituali: longè minus bestiarum animas ex nulla facit materia, ergo ex primalitatibus seminatis in elementis: ex nihilo enim fit quod ex nulla sui parte fit; non quod non in alio fit. Nam Mens humana fit in corpore humano organizato, at ex nihilo, vt S. Theologi admonent: ergo spiritus brutorum est ex præiactis sentientibus, mobilibúsque causis, cum fit sentiens, & mobilis: vnde vocatur spiritus vitæ, & motabilis à Mose. Imò ex lucidis, & calidis etiam fit, quoniam lucidus, & calidus videtur August. & Thomæ & Alberto, & Athanasio, & Lactantio, & aliis infrà citandis. Quando ergo dicitur, *Producat Terra animam viuentem.* Non solum materialiter intelligitur, sed actiuè, & essentiatiuè: quoniam vis animastica in terra erat consistens in participio caloris potentis, sentientis, & appetentis, vt dixit Arist. & Auer. quos S. Bonauentura dicit esse concordes cum August. in hac sententia in 2. d. 15. q. 1. In elementis ergò est sensus, & motus, vt semen animæ sicut Albert. dixit in 17. de Animal.

Roboratur expositio Augustini ab omnibus Patribus. Bern. enim,

ait

ait ſerm. 81. in Cant. Animæ humanæ, idem eſt eſſe quod viuere, " non autem quod beatum eſſe, ſicut Deo, ergò per ſe abſolutè immortalis eſt, non autem beata: Animæ autem brutorum non eſt idem " eſſe quod viuere, quoniam, non ſunt vita, ſed ſunt vitales. igitur " moriuntur. & cauſam aſſignat, quoniam ex elementis, ſunt, vt dicunt, ſcilicet Philoſophi, & Theologi) humana autem à Deo. " Eadem ratione Bernardi vtitur Ambroſ. in lib. de Bono Mort. cap. 9. ergo ſicuti probat Auguſt. vita beſtiarum eſt elementati ſpiritus vitæ, conſequens eſt, vt elementa ſentiant pro modo ſuo apud Auguſt. & Ambr. & Bern. Idemque probatur ex Ambroſ. 2. Hexam. cap. 3. vbi ab igne plantas, & feras dicit animari. Et in 3. libro, piſces ab aqua: ab aëre verò omnia: Idemque probat in lib. de Noe. Similiter & D. Thom. in 3. cont. Gen. 23. Vapor (ait) te- " nuis diffuſus per membra animalium, ſpiritus eſt. & in cap. 20. corporalis vita animalium eſt per ſpiritum vitalem à principio vitæ (id " eſt corde) in cætera membra diffuſum: idem dicit Alb. lib. de Ho- " mine, &c. Hic ſpiritus ab Auguſtino vocatur aër lucidus, id eſt ſenſitiuus, iuxtà ſecundam acceptionem lucis: ergò in aëre, & igne eſt vis ſenſitiua ſecundum Patres, & D. Thomam; & expreſsè Auguſt. in 3. ſuper Gen. 5. ab igne ſenſum accerſit, & contrà Ariſt. negat de ſubſtantia cœli eſſe animam, vt ſuprà: ergò cum Ariſt. ab igne negat animam, & fatetur ab aliis elementis, quandoquidem nec potuit à calore negare, quem quodammodò facit omnium animam in libro de Animal. 3. & in Probl. & in paruis Naturalibus; negat vtique ab ardenti calore, non à blando igne, cuiuſmodi reputauit elementum Stellarum, licet ineptè; cum videret & ignem noſtrum moderatum generare plantas, & vermes; eo enim Calabri de ſemine ſerici eliciunt vermes: & Germani calore ignis ſeruant arbuſculas Arangiorum intrà caſas, quas ſubdiù viuere non poſſe nouerant. Ex ſacris literis ergò omnis anima fit ex elementis, ſeminaliter ipſas continentibus in luce, motu, & tenuitate, inque participio poteſtatis, ſenſus, & amoris, corporato, excepta Mente humana, quæ ſpiraculum Dei eſt ex nihilo. Item elementa omnia ſentire, quoniam non dant quod non habent. & Textus ſacer, & Doctores citati, dicunt, ex ſe, non ex nihilo, elementa animas produxiſſe, vt mox melius agnoſcemus omnium teſtimonio.

RATIO NONA EX PASSIONE ANImastica morborum in pannis & pellibus, & parietibus; qua videntur non sentire, & tamen naturaliter sentire conuincuntur.

PRæterea Moses Leuit.13.& 14. Lepram vestimentis, & pellibus, & pannis, & parietibus euenire dicit eandem, eodémque modo passionéque, quo animalibus; eandémque curam illis, & his adhibet vbi sanè manifestè docet affici inanimata passionibus animatorum, quatenus animatorum: quoniam sensus inest etiam in illis. Ait quidem: Si apparuerit plaga lepræ in panno laneo, vel lineo, vel in pellibus, rufa vel alba (sicut in cute hominis de quo paulo antè dixerat) recludat eam Sacerdos septem diebus (sicut sequestrantur etiam leprosi homines) & si viderit deinde faciem pristinam non reuersam, nec creuisse lepram, comburatur vestis, quoniam infusa est in superficie, vel in totum lepra. Si autem obscurior post lotionem fuerit locus lepræ (vt solet euenire in carne hominis) abrumpat eum à solido, & diuidet. Quòd si apparuerit in locis, vbi non erat lepra, tunc lepra volatilis est, & vaga: & debet igne comburi. (Similiter in cap.14. ait. Cum fuerit plaga lepræ in domo, eijciantur foras omnia, &c. & considerans Sacerdos, si viderit in parietibus quasi vallículas pallore, siue rubore deformes, & humiliores superficie reliqua, (sicut accidit in cute humana) claudet illam Sacerdos septem diebus: & post septem dies si viderit creuisse lepram, iubebit erui lapides, & proijci extrà ciuitatem in locum immundum; domum autem radi intrinsecus per circuitum (sicut fit homini leproso) & spargi puluerem rasuræ extrà vrbem lapidésque alios reponi pro his, qui ablati fuerint, & luto alio liniri domum. Quod si postea viderit reuersam lepram, & parietes respersos maculis, lepra perseuerans iudicabitur: & diruetur domus: & ligna, & lapides; & pulueres extra ciuitatem proijcientur in locum immundum, &c. Hæc S. Moses, ex quò certissimè infertur sensum naturalem in vestibus, in pellibus, & parietibus reperiri, vt in rationibus prioribus concludebamus. Afficiuntur enim, sicut res sensatæ iisdem malis, affectionibúsque: licet non sit hoc tempore eadem passio; vel quia non consideratur, vel quia lepra nostra non est adeò vehemens contumáxque, sicut Iudaica, quemadmodum in medicinalibus docebamus, quòd possit plagare parietes. At Magi hoc facilè persuadent ex eo, quòd pellis ouina extensa in tympano, pulsata rumpitur ad sonitum alterius pellis lupinæ alterius tympani: & similiter fidiculæ ex ipsorum intestinis factæ, patiuntur in cytharis. Aquilæ penna posita inter pennas colum-

binas, istas frangit, destruitque per antipathiam. Et linus, & pilus, in aqua tepida, animalescunt, & mouentur. Similiter si pulsaueris fidiculam primam vnius Citharæ vnisonam alterius alteri, mouetur hæc spontè ad sonum illius, quod superposita palea saltans spontè ex ea, ostendit; quæ in alia molliori, & ad patiendum faciliori, non mouetur: ne dicas ex aëris commotione, non ex sympathia sic accidere. Coluber etiam occisus fraxini fugit vmbram, se se mouens non secus, ac ferrum ad Magnetem. Amputatus nasus, refectus ex brachio serui, mortuo seruo, emarcuit in Hero, vti cadauer marcescebat in sepulchro. Item, vt notat S. Athanasius, vinum in dolio, dum floret vinea in agro, conflorescit, & nos vidimus: vnde ex consensu, & dissensu rerum fieri actionem in distans remotúmque ens, plurima sunt experimenta; quibus aër consentire medius probatur, & deferre mutuas passiones, vt in lib. de sensu rerum ostendimus. Similiter ex somniorum communicatione per aërem Arist. somnia dixit fieri à Natura, non à Deo, *quoniam Natura, dæmonia*, id est, *sapiens, seu sensu prædita est*: vt apparet ex libello eius de somniis, idémque asseruit in 3. de Gen. anim. dicens, *quodammodò omnia anima sunt plena.*

Præterea pestis contagiosa idem pro Mose manifestat; atque venenum. Non enim punctura scorpij aut viperæ tumefacit venenátque modica, exilisque totum hominem, quatenus calida: Hoc enim magis faceret ignitum ferrum. Nec quâ humida: quoniam plùs id faceret aqua, aut aër. Nec quâ frigida: sic enim plus posset nix. Nec vt sicca quoniam terra sigillata, & pumix potiùs id præstarent: ergò in elementis, & elementatis alia insunt principia suprà qualitates vulgò notas, & quid diuinum, vt fatetur Hippoc. & hic est sensus rerum, vis, & amor. Vides cane rabido morsos in caninos verti; quod latratu, excrementis, & canum imitatione ostendunt: sic morsi à rabido Gallo, gallum imitantur, alas excutiendo, & cantando, & à Cato rabido, catorum ritus, & voces æmulantur, non electiuo, sed naturali sensu: vnde palam est, sensum rabiosi canis multiplicari in commorso, non autem non rabiosi; quoniam huius vires minus vehementes sunt: sicut lepra Græca differt à Iudaica.

Pelles etiam, & panni seruant pestem, sensu ipsorum affecto, non materia sola, quæ intacta perseuerare videtur à plaga nostræ pestis; quam patiebantur manifestam à Iudaica. & qui sic non philosophatur de huiusmodi morbis, qui (vt Hipp. ait) habent quid diuinum, rationem reddere non potest, sicut ostendimus in 6. Medicinal. ex diuini Mosis, & magni Hippocratis doctrina, & rerum natura: venena enim, quæ corrusione, aut suffocatione enecant, non sunt multiplicabilia, sicuti quæ sensitiuo principio vehementer affecto, ac proinde multiplicabili contagione serpunt atque vagantur: vt de lepra vaga, & volatili S. Moses expressit.

PROBATIO DECIMA EX EO, QVOD *omnes creaturæ, sentiunt, amant, obediunt, laudant, benedicunt, naturaliter pro modulo quæque suo, Deum Creatorem, & Gubernatorem, iuxtà sensum S. Scripturarum.*

TAndem non modò viuere dicuntur omnia in S. literis, sicut in Eccl. 42. *Omnia hæc viuunt, & in necessitate obediunt ei*: & alibi: *omnia viuunt Deo*: Sed etiam operationes vitales, & sensitiuas, & rationales erga Deum habere manifestatur. Dauid enim dicit: *Cæli enarrant gloriam Dei, & opera manuum eius annunciat firmamentum.* Et alibi primo cælestia accersit ad laudem conditoris: *Laudate Dominum de cœlis, laudate eum omnes Angeli eius*, &c. *Laudate eum Sol, & Luna, omnes Stellæ, & lumen: cæli calorum, & aquæ omnes quæ super cælos sunt, &c.* Deinde vt notat August. omnia terrestria inuitat dicens: *Laudate Dominum de Terra, Dracones Abyssi, ignis, grando, nix, glacies, spiritus procellarum, quæ faciunt verbum eius. Montes; colles, ligna fructifera, bestiæ, pecora, serpentes, volucres. Reges homines, &c.* Quapropter est aliquis sensus communis omnibus creaturis, quo conueniunt, & Deo obediunt, & laudant præter animalem, & rationalem; in quo non conueniunt: vnde alibi idem Propheta ait: *Benedicite Domino omnia opera eius in omni loco Dominationis eius.* Similiter Daniel 3. *Benedicite omnia opera Domini Domino, laudate, & superexaltate eum in secula.* Et mox sigillatim ex proposito non temerè inuitat creaturas rationales, incorporeas, & corporeas, animatas, & inanimatas, quasi vnico choro, vnicóque consensu conuenientes ad laudem Creatoris. Iob. 38. etiam Deus dicit in exordio rerum: *Cum me laudarent astra matutina, & iubilarent omnes filij Dei.* Vbi cælestia animata ponit laudantia Deum vnà cum Angelis: vnde Ecclesia ait; quod *Cæli, & cœlorum virtutes, & Angeli*, &c. *incessabili voce proclamant.* Similiter Baruch 3. *Qui emittit lumen, & vadit, & vocauit illud, & obedit illi in tremore, Stellæ autem dederunt lumen in custodiis suis, & lætatæ sunt: vocatæ sunt, & dixerunt, Adsumus, & luxerunt ei cum iucunditate, qui fecit illas.* Multáque his similia habes in Eccles. 42. & 43. & passim in tota scriptura Dei, quam mentiri, aut mentiendi, & deceptionis occasionem tàm ex industria dare, si quis dicat, impiissimus, & imperitissimus est. Ex operibus enim rerum ipsarum ordinatissimis, ex mundi, & animalium constructione, & communi lingua creaturarum, qua laudant Deum, operantúrque diuina quadam ratione, possimus & sensum illarum, & Dei factoris, & Gubernatoris intueri, vt in Sap. 13. Salomon copiosè dicit: & demonstrat syllogismus

Negare ergò sensum naturalem elementis, & inanimatis, non minus imperiti est, quàm animalem brutis, & rationalem hominibus, ac simul S. scriptoribus illudere. Regula est Augustini supra citata. Quod illa expositio sacri Textus tenenda, quam literaliter S. Scriptura insinuat. Hanc autem de sensu naturali, & amore naturali rerum, habemus literaliter, & Philosophi, & Theologi eidem contestantur, ergò immanis impietas est Epicuræorum, & inanis timor, aut præsumptio indocta est quorumdam ex nostris Theologis, qui studium in hac inuestigatione non adhibuerunt, negare omnes scripturas Dei propter nostram crassam cogitationem, qua putamus res non sentire, quoniam non habent oculos, & aures; vnde eodem errore quis diceret, ventos non moueri, quia non habent pedes, alasque.

Propterea mirificè S. Thomas docuit in P. P. q. 60. ar. 5. & in p. 2. q. 109. ar. 3. omnes creaturas, animatas & inanimatas, & quæ habent cor, & iecur, & appetitoria instrumenta, & quæ non habent, amare Deum plusquàm se ipsas, ostendit ratione, quia esse essentiatur amore, vnde tantum habent de amore, quantum de esse. confirmátque ex Arist. & S. Dionys. ex quo in Antimach. cultum creaturarum ergà Deum ad confusionem Epicuræorum, ostendimus.

Mirificentissiméque diuinus Hier. ex eisdem scripturis concludit argumentum in 8. Mat. scribendo: Ex hoc loco, quòd nimirũ Chri- «
stus Deus increpauit ventos, & mare, & obedierunt) intelligimus,
quòd omnes creaturæ sentiunt creatorem. Quas enim increpauit, & «
quibus imperauit, sentiunt imperantem. Non errore hæreticorum, «
qui omnia putant animantia, sed maiestate conditoris, quæ apud
nos insensibilia sunt, illi sunt sensibilia. Item idem Hier. in Ezech. x. «
exponens locũ illum. Hoc est animalia omnia (ait) viuunt Deo, & «
sentiunt suum creatorem: Non enim est Deus mortuorum, sed vi- «
uentium. Vnde omnia corpora rotatum plena oculis (idest virtute
cognoscitiua aliquo modo) & cæli enarrant gloriam Dei, & sol, & «
luna, & Maria, & Montes. & super Ezech. 1. declarat, quod secundum quosdam interpretes sacros (quibus cum conuenit Origenes) quatuor animalia Throni Dei (idest mundi) visa Ezechieli, sunt quatuor elementa, ignis, aër, aqua, & terra, & quatuor rotæ quatuor commisturæ elementorum, vel quatuor tempora; & mox declarans
illud. *Cumque ambularent*. Quatuor ait Rotæ, in quibus est spiri- «
tus vitæ, habent concordiam cum quatuor animalibus, sequentes ea,
&per ea Spiritum sanctũ, &c. quæ omnia iuxtà priorem intelligentiam «
prudens Lector variæ interpretationi poterit coaptare.) Vbi manifestè «
S. Hieron. elementa vocat animalia, in quibus est spiritus vitæ, qui à Spiritu sancto regitur (vel ministerio intelligentiarũ apud D. Thomam) & propterea (ait Hier.) in singulorum animalium alis visuntur manus, quoniam à spiritu rationali manu tenentur reguntúrque. Eadem quasi dixit August. & Gregor. Nys. & alij Patres. Quocirca

acutus Cuiet. in Gen. 1. cum dicitur, Producant Aquæ reptile, & producat terra animam viuenté, &c. concors August. ait: quod non materialem virtutem modò habet terra, vt præcepto obediens produceret. sicut enim si dicatur ligno, vt producat scamnum, cuius solã materiam habet; nequaquam obediret. sed etiam productiuam vitalem: quam seminalem vocat Aug. & inchoatiuas rationes, vt palam sit elementis inesse sensum, vnde sensitiua anima oritur; & quo laudant, ac benedicunt Deum: & quo recta ab intelligentia ducuntur ad certos fines, vt dictum est.

DVÆ OPPOSITIONES CONTRA VIM decimæ probationis.

SEd contra huius argumenti vim duo opponi possunt. Primum quòd ex his auctoritatibus concluditur, quòd omnia entia non modò rationalia, & sensitiua, sed etiam naturalia inanimata habent sensum rationalem, animalem, & naturalem. Si enim laudant, colúntque Deum, sentiúntque, & amant plusquàm se ipsa; ergò habent intellectum, & rationem, & sensum, & vitam. Quomodo enim ex cunctis rebus chorus Deo deorum ad concinendum conuenire queat, absque Dei rationali notitia amoréque? Propterea visum est quibusdam Theologis, quòd sacra Scriptura per Hiperbolem, aut per Prosopopeiam creaturas irrationales ad laudem Dei, & similiter Hier. & Thom. dicunt sentire creatorem, & amare plusquam seipsas. scilicet per figuram.

Secundò idem dicit, quòd sentiunt creatorem, non errore hæreticorum, qui putant omnia animantia: sed maiestate conditoris, cui viuunt, & sentiunt, quæ nobis sunt sine vita, & sensu.) Igitur secundum rei veritatem non viuunt, nec sentiunt, nec sunt animata, sed quia vtitur illis Deus, vt lubet, & taliter, quòd videntur sentire, & operari, quasi animata, & rationalia.

RESPONSIO AD PRIMAM.

AD primã respondetur, quòd quicquid est in inferioribus creaturis, est in superioribus eminentiori modo, & per essentiam, vt in Deo, vel per participationem copiosiorem, vt in intelligentijs, Mentibúsque rationalibus. Quicquid verò in superioribus è conuersò est in inferioribus obscuriùs tamen, & exiliori participio, vt S. Thomas, & S. Dionys. declarauerunt, & ordo Naturæ suffragatur. Est autem triplex ordo Amoris (apud D. Thomam) erga finem & opera-

tiones in rebus. videlicet, Amor naturalis in Elementis, & inanimatis rebus, & Animalis in Brutis: & Rationalis in homine, & Angelis: vt patet ex p. 2. q. 12. & ver. q. 23. de volunt. 1.

Hi autem ità se habent, vt superioris infimum attingat primum inferioris, & è conuerso. Similiter autem triplex Notitia, scilicet Naturalis, Animalis, & Rationalis: & hunc ordinem seruant quemadmodum docet ex S. Dionys. D. Thomas in 3. d. 26. q. 2. & p. p. q. 77. 7. quòd sensus animalis ex participio est rationalis, seu deficiens participatio intellectus; igitur, & appetitus, & vis perceptiua naturalis ex participio est animalis, seu deficiens sensus. Item ibidem ver. in q. 25. de sensual. 2. sensus (ait) quatenus recipit materialia obiecta est sensus, sed quatenus recipit sine materia, habet, vt sit intellectus, & ratio. Igitur sic & naturalis virtus quatenus appetit rem, & odit, vt res est, dicitur naturalis; vt verò patitur benè vel malè, & ex percepta passione sectatur, aut fugit, tanquam amicam, vel inimicam dicitur sensitiuus animalis, vt in sympathia & antipathia experimur. & hoc sequitur necessariò ex regula S. Thomæ, ac Dionysij diuinissimi. Amplius notandum quòd omnes rerum appetitus regulantur etiam extrinseco instinctu, vel violento, vt lapis sursum proiectus; vel supernaturali, vt prædestinatus ad opus bonum; vel directiuo, vt discipulus à magistro, & equus ab equite, & spiritus sensitiuus à Mente rationali. & hoc fit aliquando consentiente totaliter qui regitur, vt discipulus: aliquando non totaliter, vt equus obediens frœno, & remigans Nauis gubernatori. His præiactis.

Respondeo, quòd omnes creaturæ laudant, & obediunt creatorem non solum rationaliter, sed etiam animaliter, & naturaliter. Quoniam Mentes & Angeli habent in se eminenter, quicquid appetitus, & sensus, & potentiæ habent animantia, & naturalia entia: sed etiam naturalia habent obscurè vmbrateliter, & per naturam, quicquid habent animantia, & rationalia entia. Quoniam habent capacitatem operandi, quod bonum est, ac proinde laudandi creatorem, & obediendi. & propterea rectissimè D. Thomas ait, Quòd pro modo suo, & naturaliter, res cunctæ plus amant Deum, quàm se ipsas; & D. Hier. sentiunt creatorem. Et ratio D. Thomæ fortissima est ex auctoritate, & syllogismo; quoniam naturale est plus amare totum quam partem, & vniuersale bonum quàm particulare. Deus autem vniuersale est, & totum ens, bonúmque. ergo quantum participant de Esse, tantum participant de Amore essendi. & quoniam Esse deficiens habent, & optant non deficere quemadmodum nec Deus deficit (vt nos hanc rationem confirmantes dicebamus) consequens est, quoniam amant proprium esse, particulam totius, quod magis ament totum, amore naturali reali veróque, non figurato, & hiperbolico. Nam realiter, vti probat in 3. cont. Gent. 21. & 24. omnia appetunt Dei similitudinem, & Inanimata. Hac etiam ratione dicendum esset cum Hieron,

quod omnia sentiunt intrinsecè creatorem dantem esse, & conseruantem; A quo, dum recipiunt esse, & conseruari, amant esse, & conseruationis fontem. Sicut autem appetunt, sic sentiunt, vt mox probabimus, & supra probatum est. Præterea dico etiam quod omnes creaturæ amant, sentiúntque creatorem, laudántque, colúntque, non modò ex innata vi, participante vires superiorum creaturarum intrinsecè. Sed & exteriori instinctu rationalium creaturarum, sicut dicebamus, quod opus naturæ est opus intelligentiæ mouentis rationaliter: non vi, vt sagittator, nec supernaturaliter, vt prædestinator, sed directiuè vt Magister, & eques, & Mens; maximè autem, vt pater spirituum. & propterea dixit Hier. quod elementa ducuntur spiritu vitali seu vitali vi. spiritus autem rerum à Spiritu sancto ducitur. At per intelligentiam etiam non errantem, quæ participat à Spiritu sancto concausationem, vt dicebat S. Thomas, & omnes Philosophi præstantiores. Habent autem hunc instinctum exteriorem res cunctæ ijs in operationibus, in quibus non agnoscunt per se finem, vt ignis tendens sursum ad sui immortalitatem. Nam etsi sentit passionem, destructiuam, à telluris viribus sibi contrariis, & voluptuosam ex accessu ad cognata corpora cælestia, haud tamen finem nouit. Et hoc est quod S. Thomas dicebat, omnia ad finem tendere, sed quædam ad non præcognitum, vt naturalia. Et hoc verum, quoniam passione sensitiua delectabilis, & contristabilis sola afficiuntur, vt calor, & frigus contrà inuicem pugnantes; Alia cognoscunt finem, vt canis coeundo, non autem rationem finis, quia. s. propter immortalitatem, quam consequitur successione prolis. hoc enim vix homines sciunt omnes. Aliæ sentiunt finem, & rationem finis, vt homo, & Angelus; qui propter finem media disponunt rationabiliter. Igitur naturalia opus habent instinctu ad finem, & rationem finis, non autem ad passionem qua verè afficiuntur sensitiuè, & sensitiuè appetunt, aut oderunt. Animantia instinctu ad rationem finis. Rationalia quoad finem, & rationem finis consequendum supernaturaliter. Propterea res omnes laudant, sentiunt, adorant, amant, sentiunt Deum. &c. vt in Antimac. probauimus, tum ex intrinseco participio superiorum, tum ex instinctu. addito in his, quæ desunt de Amore, & Notitia.

Igitur quoad opera rationalia dictum est à quibusdam Doctoribus, quod dicantur per Prosopopeiam, vt Benedicite omnia opera Domini Domino; &, omnia faciunt Verbum eius. &, Terra audi Verbum Domini, &c. quod non satis intelligentes modo ni totum opus laudis, & obedientiæ, & cultus Prosopopeiæ ità tribuunt, vt nihil de sensu rebus indant; & falluntur. Prosopopeia enim est inter creaturas, quarum altera alterius non sentit nec facit operationem. Vt cum dicimus in aduentu Regis, eridanum fluuium cornua aurea-

ta lætantur

ta lætanter exculisse; & pinus, & fontes, laudabant eum, & gestiebant sydera. Hoc enim falsum est physicè sumptum, quoniam fluuius, & arbos sensum de Regis aduentu non habent vllum; quoniam ipsorum esse, & operatio non dependent à Rege, sicut populorum gubernatio, & res; aut sicut vita Apum dependet à floribus, quos ità à longè sagaciter norunt, vt cania lepores, nobis ignotes. Vnde Hiperboles, & prosopopeia est dicere, quod homo sentit lepores, non visos, nec auditos; aut flores. id quod est verum de cane, & Apibus. At cum cælestia, & terrestria laudant Dominum, & cum dicitur. *Benedicite omnia opera Domini Domino*) secundum rem non est pura Prosopopeia grammaticalis, sicut est nobis: quoniam verè omnium entium esse, & operari pendet à Deo, qui magis intrinsecus est rebus, quàm ipsæmet res sibi, vt dicit August. & propterea quando D. Thom. ait, quòd Omnis creatura amat Deum „ magis quam se ipsam. Et Dionys. Omnia entia amant Deum, vt „ principium, & finem, & continentiam, vt bonum, quod conuertit omnia ad se) nec est Hiperboles, nec Prosopopeia, sed veritas Phy- „ sica; nisi secundum nostrum modum sciendi: qui quoniam nescimus quomodo hoc fit, reputamus Hiperbolem, & Præsopopeiam, sicuti quandò vocamus arbores, vt audiant nostras voces, quas non norunt, quoniam alienas extrinsecásque: noscunt autem diuinas in participio sui esse, & virtutum naturalium. Similiter cum Hieron. ait. Omnes creaturæ sentiunt creatorem imperantem, & obediunt; „ ac Plato, & Theodorus, Omnes, ait, adorant, & vouent Deo) non est Prosopopeia, nec Hiperboles, nisi quoad electiuum rationalem „ actum. non in natura, in qua est talis actus à regulante virtute, sed in nostra intelligentia; & forsan illis, seclusa intelligentia non errante, qua reguntur, vt dicitur 3. cont. Gent. 24. Hiperboles est, & Prosopopeia, non pura, vt volunt Epicuræi, sed mista, vt explicatum est nobis in cap. 9. lib. contra Atheos. Et hoc doctissimè S. Hieron. declarat, ne erremus cum ijs, qui ponunt Prosopopeiam inter creaturas, & Deum, sicuti inter nos, & creaturas, subiungens: Omnia sentiunt „ maiestate cõditoris, cui sunt sensibilia quæ nobis insensibilia, id est, nõ „ sensitiua: quoniam videlicet ab eo pendent in esse, & operari, non à nobis. Igitur S. Hieron. dicens cum Euangelio quòd Deo omnia viuunt, sentiunt, & obediunt: loquitur de vita, sensu, & obedientia naturali ex participio quoad se: & rationali quoad regimen, cui subsunt intelligentiarum. Sic cum dicit Deus, Producat Terra animam viuentem, &c. non est Prosopopeia imò hæresis est dicere, „ quòd sit Prosopopeia. Nam verè sensit præceptum, & verè produxit, licet enim Terra Agricolæ non sit sensitiua, est tamen Deo. Nec tunc dedit nouam vim producendi, vt Caiet. & August. benè considerant, sed deducendi ad actum virtutis seminalis vitalisque poten-

tiam: qua prædita erat ab intio. Cum verò Amb. & Basil. dicunt tunc à Verbo Dei virtutem gignendi, accepisse, intelligunt de actuali, non de primordialis virtutis actu; vt benè distinxit solers Augustinus. & sicut non est Prosopopeia, cum Deus dicit, *Producat terra*; &, *audi terra*, &c. & sicut est nobis, cum dicimus: *Audi cæli quæ loquor, audiat terra* Verba oris mei, in Physico intellectu: Ità non est Prosopopeia, cum nos dicimus ad elementa, & cætera entia, Benedicite omnia opera Domini Domino, nisi respectu nostri, vt dictum est.

Responsio ad secundam.

AD 2. Responsio. Quod S. Hier. sibi non contradicit, cum ait in 8. Mat. non esse elementa, aliáque entia cuncta animantia, & in x. & 1. Ezech. quòd quatuor elementa sunt quatuor animalia, quæ sequuntur proprio spiritu vitali spiritum Dei; & sentiunt, viuúntque. siquidem impropriè super Ezech. dicuntur animalia, quatenus sentiunt. Non autem omne, quod sentit, est animal. Nam vt anima sentit & spiritus sentit, & caro sentit, nec tamen sunt animalia. Animal enim est spiritus intrà crassam, inclusus, constitutus, corpoream molem, organis potestatiui, & cognoscitiui, & appetiui, ad vtriusque vitam communem coaptatis, distinctam: elementa autem eiusmodi organa non habent. imò disputat Clem. Alex. 8. Strom. 2. vtrum plantæ cum habeant organa, debeant dici animalia, vt Platoni placet, an non, vt Aristoteli. & quidem dicendum est, quod, si ex quo sumitur nomen attendimus, elementa non sunt animalia, vt bestiæ, nec animata, vt plantæ, sed solùm sentientia, & mouentia se. Quando autem negat Hieron. esse animantia, negat iuxtà placitum hæreticorum, non absolutè. Ait enim: Omnia sentiunt, non errore hæreticorum, qui omnia putant animantia. Qui autem hæretici sic dixere, sunt Manichæi, qui Deum bonum in conflictu cum Deo malo irretitum, aiunt, materia fuisse corporali; de qua passim extrahitur, & liberatur, donec totus; & ideò omnia esse animata ipso Deo per vim materiato. Hoc docet August. in lib. cont. hæres. 46. & in libro imperfecto super Gen. c. 4. ait hos hæreticos non solum dedisse brutis, & plantis, sentire, videre, audire, discernere, sed etiam intelligere rationes, & cogitationes nostras, idem in 7. Gen. c. 2. & in cap. 11. ait. Manichæi qui se Christianos putant in hac opinione translationis animarum, sunt Philosophis gentium deteriores. quod illi animæ naturam à Dei natura discernunt: isti verò cum aliud nihil di-

cant esse animam, quàm Dei substantiam, atque omninò idem quod Deus est, non trepidant tam turpiter commutabilem dicere, vt nullum sit herbæ, seu vermiculi genus, vbi eam non esse permistam, vel quò reuolui non posse, mirabili opinentur insania, &c. & sæpè idem August. hoc enucleat. Basil. item hom. 8 in Gen. inquit exponendo, *Producat Terra animam viuentem, &c.* non ex ex anima quam habet, vt dicunt Manichæi, sed vt educeret præstitit facultatem, &c. quibus verbis non contrariatur Augustino & Caietano, & sibi ipsi, qui ponit vim vitalem in elementis; sed Manichæis, qui Deo animant substantialiter elementa. Hanc planè opinionem reprobat Hieron. cum ait, sentire res cunctas; ac non esse animantes hæreticorum errore. At cum in 1. & x. Ezech. affirmat esse animantes, intelligit solùm sentientes, vt dictum est. & sic procedunt omnes Patres, cum hic errorem explodunt Manichæorum, Stoicis quoquo pacto communem: proptereáque negant animationem rebus, sed non propterea, & sensationem.

CONCLVSIO.

ERgò error est, & materialis saltem hæresis, negare vitam animasticam rebus naturalibus. hæresis autem formalis contra omnes scripturas negare vitam, & sensum omni modo. item est ridiculas scripturas, falsitatibus, & occasionibus errandi de industria datis, plenas facere, & fabulationibus potius dignas, quàm diuino spiritu iudicare, vel iudicandas præbere: iuxta regulas Augustini, & Thomæ & S. Canonum.

QVARTA PHALANX ARGVMENTORVM, EX AVCTORITATE Theologorum, tam dogmaticorum, quam scholasticorum, expresse, vel per necessariam consequentiam, rebus cunctis sensum inesse confitentium.

Ex Dionysio diuinissimo Apostoli Pauli discipulo.

DIONYS. de cælest. Hierarch. 15. Ignis, ait, est sensibilis (id est sensitiuus) in omnibus, & per omnia proficiscitur, &c. omnia superat, & in sui traducit officium; omnia renouat calore vitali, mouet complectitur omnia, cum tamen astringi ipse non possit. Item 4. de diuin. Nom. p. 1. Lux illuminat omnia, creat, & viuificat, quia est imago summi boni, & cap. 5. sol substantias, & qualitates permultas, & differentias, ipse vnus cum sit, & vniformem infundendo lucem, renouat, nutrit, seruat, perficit, discriminat, coniũgit, refouet, fæcundat, auget, immutat, implet, firmat, sustollit, viuificatque omnia. Et quodlibet suo modo est particeps solis. & sol vnus causas omnium antè vniformiter cæpit. Multò magis ideæ rerum in ca usa solis, & omnium vniformiter sunt, &c. vbi sanè docet, & solem, & lucem esse sensitiuum, & vitalem, & rebus vitam dare. & quoniam est Dei statua Deum ideatorem & creatorem representare: proptereáq; ei similem esse, ergò & primalitatum participare multum, vt possit aliis elargiri. idcircò potens viribus describitur, & causatiuus ad omnia formãda, mutanda. itẽ sensitiuũ ad omnia viuificãda, & amorosum ad fæcundandũ, & nutriendũ, & appetitus ingenerandos. & quidem Nazianz & Galenus has virtutes dant soli, vt sit perfectè Pater inferiorum entium. Et quamuis idem Dionys. in cap. 4. p. 1. declarans gradus entium, dicat, Angelos, & animas rationales plus diuinitatis participare, vt omnia conuertantur ad ipsum, rationalia rationaliter, scienter, & gnauiter; sensibilia sensibiliter, & carnaliter; quæ autẽ sunt sensus experta, ingenito vitalis desiderij motu. Et quæ vita carẽt, solumq; sunt, sola aptitudine participandæ substãtiæ, &c. Tamẽ, vt paulò antè dicebat. Hæc omnia viuunt, & sentiunt, & amant Deum Deo. Nam licet planta non sentire respectu animalis dicatur, & Tellus respectu plantæ, tamen omnia sentiunt primordialiter ex participio pri-

malitatum, vt idemmet fatetur sæpè, quòd etiam amant omnia pulchrum, & bonum. Præterea intelligit plantas, & elementa, sensus ideò expertia, quia carent oculis, & auribus, cæterisque sensoriis, quæ vocantur sensus sæpissimè apud Doctores. Haud tamen propter hoc ‹‹ sensu naturali hæc priuat, sed animali: omnibus enim natura con- ‹‹ stantibus, sensum, & amorem boni tribuit semper: siquidem in parte ‹‹ 2. eiusdem cap. ex Hierotheo, amorem (dicit) siue diuinum, siue An- ‹‹ gelicum, siue spiritualem, siue animalem, siue naturalem dixerimus, ‹‹ insitiuam quamdam intelligamus, commiscentémque virtutem, su- ‹‹ periora quidem mouentem ad inferiorum prouidentiam: æqualia ‹‹ verò rursus ad socialem sui inuicem communionem, ac postremo lo- ‹‹ co inferiora vt ad potiora, & sublimiora conuertantur, adigentem, &c. Mox in p. 4. cum multa de amoribus dixisset, conglobat omnia in vnum amorem dicens pro modo cuiusque substantiæ, amor ille integer, atque vniuersus, qui ex his, quæ sunt, omnibus nascitur, &c. itaque affirmat, quod amor in cunctis rebus insitus vniuersaliter sit, sicut & Psaltes dixit de Sapientia, *omnia in sapientia fecisti.* Et Eccles. 1. *Effudit illam super omnia opera sua, &c.* Vt planè intelligas, Amorem, ‹‹ quem vocat virtutem (quoniam primalitas induta respectum, vt respicit ad exteriora, virtus dicitur ex Metaph.) cunctis inesse rebus, sicut ‹‹ sensus, & potestas, licet in aliquibus, sit occultus, sicut dixit de igne ‹‹ in cap. 15. cælest. Hierarch. quod occultus est, vbi non apparet manifestus: & Mars. Ficin. super 3. Ennead. Plotini, *occulto,* ait, *calore viuunt, quæ manifestus destituisse videtur*; ità amorem vel naturalem cunctis insitum, & si occultum, ponit Dionys. quemadmodum & D. ‹‹ Thomas interpretatur: Nedum erga Deum summum vniuersale bonum, sed etiam erga proprium bonum propriúmque esse. Nam & ‹‹ posteriora, & inferiora (inquit) ad superiora conuertit: & amplius æqualia consociat, & virtus est commiscens, & vniens? Quid clarius? Præterea nedum omnia entia participia esse amoris vult Dionys. vnde D. Thomas elicuit, quòd tantum de Amore habent, quantum de esse: sed etiam non entia bonum amare fatetur in cap. 4. p. 1. At quo- ‹‹ modo amant esse nisi sint aliquo modo? & sentiant saltem in idea, & ‹‹ si non ideato? Præterea cap. 7. à prima vita Deo deriuat omnes vitas rerum omnium. Viuificantur enim (inquit animantes cunctæ atque ‹‹ arbores & siue spiritualem dixeris, siue rationalem, siue sensitiuam, si- ‹‹ ue nutritiuam, siue vegetatiuam, siue quamlibet vitam aut vitæ initium, aut vitæ substantiam, ex ipsa & viuit & viuificat, quæ super om- ‹‹ nem est, &c. Ecce quàm doctè vitam dat cunctis rebus; & enim qui- ‹‹ bus negat vitam, vt elementis, dat principium vitæ, id est vim sensiti- ‹‹ uam motiuam, & appetitiuam, ex his enim vita essentiatur, & constat, vt ex Augustino & Arist. & Bas. nedum ex Dionys. probatur, & nos in Metap. demonstrauimus. Vnde & Clem. Alex. *Qui vitam ponit sine sensu,* ait, *ponit vitam sine vita.* 8. Strom. 2. Item Dionys. ibidem c. 7.

Deum sapientiam, & sensum, & rationem, vocat penetrantem per omnia. At non quidem sicut ventus, aut lancea: sed sicut dans omnibus participium suæ sapientiæ, vt dicit Ecclesiasticus cap. 1. ergo ex Dionysio, omnia sentire habemus commercio Dei. Posthæc, vnitatem similitudinis potestatem, &c. in omnibus à primo vno deriuat: & à primo ente entitatem, &c. Sicut dixerat in cap. 5. vt nemini dubium sit, quin non modò entitatis, vitæque, sed etiam potentiæ, & amoris participium rebus cunctis largiatur: itaque & sensum, vt sint integra participatio, deitatis Trinæ integrum testimonium: in rebus non mutilatum: nec de pauperatum in Deo, S. Bono, omnifariam sui diffusiuo, quantum est opus, vt sæpè dictum est.

Ex Gregorio Theologo.

„ GRegorius Nazianzenus cognomento Theologus: cui nemo vnquam contradixit (teste D. Thoma) in Orat. 34. Sol, ait, est „ vitæ dator, & pater animantum. At Sol luce, caloréque animat, vt suprà probatum est ex Philosophis, & Theologis: calor ergò est vitalis, & animasticus vt dixerat Arist. ergò & sensitiuus: vita enim sensu motúque constat, vt dictum est: vnde Athanas. & alij Patres dicunt, animam esse calidam. Igitur, & frigus sentit; similiter enim agit & patitur, vt calor, & fugit, & fugat: ergo & elementa. Consentit ergo Nazianzenus Dionysio, & nobis & Philosophis.

Ex Magno Athanasio.

SAnctus Athanasius, cuius auctoritatem ita tuetur Ecclesia, vt ne- „ mo respuere ausus sit: in lib. de definit. §. de Anima, & Mente, ait; Anima bestiarum est opificium suum: ex terra accipit iuxta man- „ datum Dei, *Producat Terra reptilia animarum viuentium.* Ergo ani- „ malia bruta ex Terra acceperunt animam suam; ideóque terrena appetunt, non cœlestia. Quomodo ex Terra, iuxta dicemus: dedit terra „ bestiis iuxta præceptum Dei carnem; caro sanguinem est operata: „ sanguis autem animalis anima facta est animali irrationali. Ideò san- „ guis concretus fit caro, caro corrupta fit terra: sed homo ex inspiratione diuina animam accepit: ideò res diuinas agnoscit, &c. Deinde vocat ignem vitale elementum, &c. Ergo Athanasio terra dans animam est animastica, id est, sensu prædita, qui in carnem vertitur, & in sanguinem, ex quo fit spiritus anima brutorum: sic etiam Ambros. & D. Thomas, & alij Patres; spiritum vitalem ex sanguine, vel humore,

qui sanguini est proportionalis, vt dicit M. Alber. educunt, nutriuntque; & iuxta consequentias Augustini necessariò Tellus sentiat, ex qua anima sensitiua educitur quibuscunque mutationibus, & ignis sentit, si elementum est vitale, cum præsertim animam calidam, dicat Athanasius, deinde in §. de anima sic. Anima est per se calida tanquam ardens ignis, sicut ignis quæ sunt in olla posita coquit; sic anima, quæ igneam naturam habet, cibos in ventriculo receptos consumit. Nam anima non propterea dicitur Psyche, quod frigida sit, sed quia magno suo calore humores abstergit; sicut Sol calidus cum sit & igneus, siccat humum, &c. Quod autem anima sit calida comprobatur ex morientibus, quorum membra, recedente anima, frigescunt. Quandiù anima abundanti cibo reficitur, viget corpus, & valet viribus. Quando verò destituitur cibis, absumit corpus. Non enim potest corpus absque cibo animæ caliditati resistere, &c. Deinde sedem animæ determinans, ait; sicut Sol, aliquem locum occupat, & totam illuminat domum; sic anima occupat cor, venas regias, & caput, & totum in corpus vitalem suam potentiam distribuit, &c. Igitur Athanasio anima brutorum est spiritus calidus habitans in capite, corde, & venis: quoniam in corde fit ex sanguine spumoso mistóque inspirato aëri in venis regiis, id est arteriis, item ex attenuato sanguine incessanter pulsatili, & in capite ex plexu ratiformi spiritus aluntur, vt nemo dubitare queat, quin Athanasio calor sit sensitiuus, & anima spiritus calidus, lucidus, tenuis, mobilis, participio primalitatum donatus: & quamuis videatur loqui de mente humana, haud tamen loquitur, nisi de spiritu, quo mens corpori vnitur, vt dicit August. & Mens dicitur calida per accidens, vnione spiritus, qui per se calidus est, & exemplum de calore coquente indicat, loqui de spiritu, vel de mente, vt spiritum informat; & sic etiam Lactantius, & alij Patres intelligi debent. At quòd cætera entia sentiunt, nedum calor, & ignis, & terra, vt ex dictis patet, ostendit Athan. in quæst. 23. vbi quærens, num animæ defunctorum sentiant beneficium suffragiorum nostrorum: Respondet, Quòd sicut vitis florescit extra in agro; & odorem sentit vinum in vase reclusum, & sic conflorescit & ipsum: ita animæ piorum precibus consolantur.) Igitur Athanasio res omnis sentit, quod sibi proportionatur, etiam distans per aëris communicationem: vt diximus de plantis, & fungis, & quidem continua experientia docet, omnes liquores arborum, ad ipsarum odorem florescentium cieri, & quasi conflorescere, & sicut Apes à longè sentiunt odores florum, non autem vulpium, quos sentit canis: & quodlibet ens quod proportionatur sibi: sic vinum odorem vitis florescentis, & oleum, olearum, &c. & fungi odoriferi, quos muscarolos vocamus, non nascuntur in loco solito, si quis stercus ibi euacuauerit, sed longius ab illo germinant; & cucurbita fugit oleas, &c.

Ex Basilio Magno, & Chrysost.

SAnctus Basilius Magnus, cuius scripta, inquit Greg. Nyssenus) Canonicis solis cedunt: in Hexam. Hom. 1. declarans illud, Spiri-
„ tus Domini ferebatur super aquas, ait, hoc est, secundum cuiusdam
„ Syri religiosissimi expositionem, fœcunditatem vitalem, aquarum naturæ præbebat. ex qua deinde *Producant*, ait, *Aquæ reptilia animæ vi-*
„ *uentis, &c.* At, inquam, quoniam fœcunditas vitalis animastica est, & sensitiua, vt Arist. quoque docet; Non enim dat quod non habet: ergo sensus rebus inditus est à spiritu viuificante, iuxta Basilij sententiam, vel eius ex verbis sequitur per necessariam consequentiam. Prætereà ipse concedit animam Mundi. sed anima non copulatur corpori absque intermedio sensu, vt probat Augustinus, Nyssenus, & Clem. Rom. ergò &c. Similiter Chrysost. exponens ly. *Spiritus Domini ferebatur super aqaas*: Hoc est, ait, vitalis, & efficax operatio gene-
„ randis præuia, ergò consentit cum Basil. Qui Basil. etiam hom 5 ait.
„ Arbores, & herbæ dicuntur viuere propterea, quòd alendi sensu facultatis participes sunt, non tamen animalia sunt, &c. igitur Basilio
„ plantæ sentiunt vitæ sensu, id est naturali, & non sunt animalia, sicut
„ & nos docebamus in resp. ad 1. opposit. contra vlt. argum. Theologicum.
„ Item Basilius exponens Ly. *Germinet terra, &c.* facultatem generandi à verbo ponit. Facultas autem non est nisi sensus Verbi, qui primus sensus vocatur à S. Clem. participium.

Item homil. 8. *Producat terra animam viuentem,* &c. Non quam
„ habebat, vt dicunt Manichæi, scilicet de diuina substantia, sed vt educeret præstitit facultatem. hoc est vt in actu ponat quod semina-
„ liter habebat, vt docebat August. Hanc facultatem inesse terræ, ex
„ permutatione declarat Basilius, qua vsus est Athanasius dicens: Animalis anima sanguis est (teste Mose) ex sanguine fit caro: ex carne
„ terra. nam ex terra facta est caro: ex carne sanguis: ex sanguine ani-
„ ma, &c. ergò consimiliter sentit Athanas. & Basil. quoniam terra prius est animastica, non anima diuina, & rationali, vt dicunt Manichei, sed sensus participio, quo seminaliter est animata. Nam vertitur in carnem, in sanguinem, & spiritum; qui actualiter est brutorum anima, vt omnes Patres conueniunt, atque physiologi, & hoc est, quod dixit Basil. & Ambr. præstitit facultatem, vt educeret animam;
„ quoniam his mutationibus quoque fit, vt patet cum de pane sanguis, & de sanguine spiritus fit, nutritúrque in corpore nostro, vt Theologi, ac Philosophi pariter sentiunt. Nec dubium est, Chrysostomum his consentire: quippè qui solem maritum & Tellurem matrem vocat; ex quorum congressu generat omnia: & spiritum animalem, calidum,

dum, lucidúmque animam esse docet, vt in q. Phys. ostendimus eius ex dictis.

Ex S. Ambrosio Doctorum Primate.

SAnctus Ambrosius, quem cæteris præfert Augustinus, Hexam. 5. cap. 2. ait. Aqua prior animarum viuentium diuino nutu reptilia animata produxit, & cap. 3. Aqua, inquit, animat, & creat, &c. blandè quidem Mater animantium, & cap. 4. sicut volatilia, & feræ viuunt aëre: ita pisces aqua ipsorum parente, & altrice. Iterum lib. 5. cap. 3. *Producat terra animam*, &c. Currit in constitutione Mundi per omnem creaturam Dei verbum, vt subito de terris, quæ statuit Deus, animantium genera producantur. ergo (inquam) secundum Ambros. ex verbo, quod est sapientia Dei, vis animastica cunctis rebus inest Nam vnde habet aqua, vt sit altrix, & Mater, & possit animare, nisi sensus animasticus inesset illi? non enim ex nihilo, nec Deus præcipit dare, quod non habet: similiter terra potuit præcepto Dei producere, quoniam virtutem animalem habebat, vt August. & Bas. & Athanas. & omnes præsertim Caiet. dixerunt. & cum Ambros. aut Chrysost. aut alij negant sensum elementis aliquandò, profectò animalem sensum, non naturalem, negant: nisi contrarij sibi ipsis cuipiam videantur. Similiter, vt Athanasio ex terra caro, ex carne sanguis, ex sanguine spiritus, sic Ambr. in lib. de Noe & Arca, 25. & in lib. de Isaac cap. 1. Anima, ait, non est sanguis, non ignis, non enthelechia, &c. Rationale animæ, cuius substantia diuinus est spiritus, quia insufflauit in faciem eius spiritum vitæ, &c. vitalis anima, & delectabilis (id est irascibilis & vegetatiua) substantia sanguis in scriptura appellatur: quoniam cum sanguine in venis, & arterijs animat, viuificatque) & cap. 11. ait, corpus hominis, sicut nidus, vt spiritus vitalis per omnes viscerum partes penetret. Sanguinis, & spiritus nidus est cor, &c. vbi sanè loquitur de spiritu animali, non mentali. Mentem (.n. in capite locauit in Hexam. 6. & iterum in cap. 9. initium arteriarum insiti caloris, quo animantur, & tepefiunt vitalia) & cum in lib. de Isaac. cap. 2. negat animam esse ignem, aut calorem, loquitur de rationali. Igitur calor vitalis est in aquis, in terra, in sanguine, & in cunctis rebus, animasticus, id est sensitiuus. & eiusdem opinionis in hoc apparet Ambr. cum Athanasio & Basil. per necessariam consequentiam.

Ex S. Gregorio Nyſſeno.

SAnctus Gregorius Nyſſenus, frater Magni Baſilij, Philoſophus magnus, ac Theologus, in Hexam. & in lib. de An. & Reſurrectione, credere, ait, oportet, vnicuique rei etiam Rationem quandam ſapientem pariter, & artificioſam inditam eſſe, eamque maiorem, quàm nos cernere poſſimus. Verbum igitur, dixit Deus, &c. ad hanc rationem refertur; & de ipſa Dauid: omnia in ſapientia feciſti, &c. vnde cœlos enarrare gloriam Dei, &c. quoniam artificioſum quicquid in eis, &c. quibus ex verbis videtur Nyſſenus animam mundi ponere à verbo creatam atque verbi iuſſionem exequentem; igitur & mundum ſentire. Nam in lib. de opificio cap. 8. Rationem, ſine ſenſu, docet, in corpore non hoſpitari: vt etiam S. Clem. dixerat. Quonam modo enim Ratio, mundo infuſa, regeret partes, niſi ſenſum imperij ſaltem per paſſiones naturales doloríficas, & iucundas haberent? concordat cum Auguſtino, qui exponit Ly, *fiat lux*, de luce corporali, & de ſenſuali, & de Rationali cunctis rebus regendis præfecta. Item, idem Nyſſ. in lib. de opif. cap. 8. Hominem componit ex anima nutritiua, & ſenſitiua, & intellectiua. Senſitiuam dicit tenuem, & lucidam craſſiorem intellectiua, & ſubtiliorem accretiua, & vinculum vtriuſque; probátque vim ratiocinantem in corpore non manere, niſi ſentienti commiſceatur, & in cap. 13. vegetatiuæ tribuit imaginari in ſomnis, & participium intelligentiæ, ob coniunctionem, &c. cap. 15. ſenſitiua (ait) & vegetatiua ſunt quodammodo animæ: non omninò, vt Mens cap. 20. ſpiritus (inquit) mobiles, vltronei motus, & ſenſus auctores, qui per neruos diuiduntur, &c. Item in calore eſt cauſa viuendi, quo amiſſo morimur, ideò calor cordis nutriendus fuit ſanguine. Item in lib. de Reſurrectione, & anima, Deum ex naturalium ſpecie; animas ex corporis gubernatu: ſenſum ab ijs alium probat ex turbatione, quam Rationi apportat. Affectus, paſſiones, & Notiones ex contubernio brutalis animæ, non, natura, ineſſe Menti.

Hæc, & alia ex Gregorio docent, mundum à prima Ratione creatum. Ab Ratione communi creata, quæ eſt anima mundi gubernari ſub imperio verbi Dei.

Animam humanam à Creatore, brutalem ab elementis, vitámque maximè in calore contineri: ſpiritus qui ſunt animæ inſtrumenta, ſentire, ac mouere corporis membra per neruos inambulando. Vegetatiuam, & animalem non eſſe animas omninò, ſicut Mens, ſed quodammodo: & in Rationali iram, & concupiſcentiam ex horum coniunctione fieri, eſſéque quaſi excreſcentias affixas, &c. & quoniam rationem ſine ſenſu reperiri non poſſe demonſtrat, in elementis, qui-

bus quasi incorporatam, & consubstantiatam vult esse Rationem, itidem præinesse sensum. Mirificè quidem ista docet ex philosophia, & scripturis sanctis. Nec posse benè regi Mundum, nisi sensu Ratione que, quemadmodum nec corpus humanum. Item quæ sunt quodammodo animæ in homine, hoc est, instrumenta Mentis; sunt animæ prorsus in brutis, & plantis: & in his omnibus putat se concordare cum Basilio Magno fratre suo, quem sequi profitetur in cunctis.

Ex Lactantio Firmiano.

Lactantius de Philosophia, & Religione benè meritus: De opif. 17. concludit. Videtur ergo anima esse similis lumini: quæ non ipsa sit sanguis, sed humore sanguinis alitur, vt lumen oleo, &c. item (ait) Non est ignis, nec sanguis, nec flatus, sed viuimus sanguine calore, & spiritu: ergo omnes benè aliquid dixerunt, scilicet Critias, qui sanguinem, Varro, qui flatum, Heraclitus, qui ignem, fecere animam, &c.) vbi sanè Mentem eximit, non brutorum animam ex horum consortio, sensitiua enim, & vegetatiua verè aluntur, & sunt tenuis spiritus, lucidúsque, licet vt animæ sunt, flatus non sunt propterea lib. 2. de origine errorum, c. 13. Mors animarum est ad æterna supplicia damnatio. Hæc bruta non attingit: quorum animæ non ex Deo constantes, sed ex communi aëre, morte soluuntur, &c. vbi comprobat, quod diximus. Videtur tamen Mentem facere corpoream ex his: & iterum cum ait in lib. de opificio. 15. sensus ille viuus, atque cœlestis, qui Mens, vel animus nuncupatur, tantæ mobilitatis est, vt ne tunc quidem, cum sopitur, conquiescat, & in lib. 2. cap. 13. si anima (inquit) ignis est, vt ostendimus, in cœlum debet eniti, sicut ignis, ne extinguatur, & sicut non potest viuere hîc ignis absque pingui materia, vnde alitur: sic animæ cibus est sola iustitia, &c. ex his videtur Lactantius ex aëre facere animam brutorum, sicut nonnulli Patres, & Orpheus opinantur; & quidem spiritus vitæ aëreus, vt D. Thom. Alb. & Augustinus, & Galenus & Hipp. & Telesius, & alij opinantur, ex aëre, & vapore sanguinis nutritur. Vnde calorem sentire, & sensitiuam animam calidam esse, & nutriri, vt dixit Athan. sed Rationalem superioris ordinis: quoniam pascitur iustitia, sicut spiritus animalis vapore ex quo cœlum, & sanguinem & aërem, & calorem sentire, habemus iuxta Lactantij opinionem.

Ex S. Clemente S. Pontifice Romano.

S. Clemens Petri Apostolorum Principis discipulus, & successor, in Recogn. 8. aquis inesse insitum spiritum vitalem, ingenitum ab initio: vnde vegetant, crescunt; sentiúntque nascentia ex humore, terráque, disputat, probátque; & concludit ex mirifica formatione, & pulchritudine nascentium. Ex his (dicens) omnibus constare puto, artifici sensu, & non irrationabili naturæ opere, cuncta effici, & vi vniuersa constare, &c. Rectè (inquam) sanè: quoniam Ars, seu Verbum Dei operantur in rebus sentientibus, aptis imperio, vt sponte, non vi, nec supernaturaliter, operentur. Nec enim rationi parent, vt benè scribit Nyssenus, nisi sensu doloris voluptatísque adigenti. Nam vt D. Thomas, ait, non solum reguntur & ducuntur extrinsecus, sed sponte innata & vi propriarum formarum eunt.

Item S. Clemens ait. Terra virtutem vuluæ habet ad viuificandum semina, &c. idémque dicit Esdras. in lib. 4. ergò (inquam) sensitiuam, & vegetatiuam, & motiuam: his enim est vitalitas. Deinde quærens, cur, si Deus gubernat, quædam fiunt ordinatè in Natura rerum, quædam inordinatè. Resp. quod vbi sensus inest, ibi possunt fieri ordinatè & inordinatè; vbi non est sensus, neutrum. Ratio enim ordinem facit: cuius impeditio deinde est inordinatio: sed propter finem à Deo præscriptum, &c. vbi autem Ratio ibi sensus. Quapropter, cum in omnibus reluceat Ratio. (Natura enim ait S. Thomas, est Ratio diuinæ artis res cunctas ad suos perducens fines) igitur, & sensum omnibus inesse naturalibus, oportet, per quem verbum mouet regítque. Non enim diceret, educat terra animam viuentem, nisi præinsit sensus vitalis eductus & educendus, &c.

Ex S. Irenæo Episcopo Lugdunensi.

SAnctus Irenæus, coætaneus Apostolorum discipulis in lib. 2. aduersus hæreses Valent. c. 18. appellatione Dei eo subaudiunt, sensus & verbum, & vita, & incorruptela: & veritas & sapientia, & Bonitas, & omnia talia, &c. & neque sensum vita antiquiorem, aliquis potest dicere: ipse enim sensus vita est, neque vitam posteriorem, vti non sit sine vita, qui est omnium sensus, scilicet Deus, &c. Quapropter si Irenæo Deus est omnium sensus, ac vita: quæcunque par-

ticipant vitā, participāt sensum. ergò Tellus, & Aqua, & Bruta, & plantæ, & ex eis educta sentiunt viuendo, & viuunt sentiendo, per consequentiam necessariam concordem, Ecclesiastico dicenti. *Hæc omnia viuunt, &c.*

Ex Clemente Alexandrino.

CLemens Alexand. Origenis præceptor, in Pedag. 1. Caro, ait, concreta in vtero à naturali, & calido spiritu, à quo effingitur fœtus, viuificatur, &c. Vbi sanè spiritum sentientem, & architectantem corpus, & viuificantem affirmat, sicut Arist. & Alb. & August. qui cum sit ex calore, & igne, vt pluries diximus: non videtur dubitandum, quin Clemens sensum igni, & contrariis suis, quibus cum pugnat, adscripserit. Item Pedag 2. Anima (ait) non vinosa, est pura, sicca, luminosa. ergò sapientissima & optima; ergò contemplatiua: At exhalationibus madefacta, instar nubis in molem corpoream cogitur, &c. Quo sermone videtur Heracliti, & Stoicorum de anima opinionem sequi; quod nimirùm sit ignea. Sed exponendus est sicut Athanasius eius conterraneus, & Basil. & Lactant. qui loquuntur de anima brutorum; vel de Mente humana, quatenus corporeo spiritui calido incorporatur per informationem: cuius puritate, & impuritate ipsa expeditur vel impeditur: Videtur ergo igni sensum dare. At etiam rebus cunctis in Strom. 2. dicens. Magnes ferrum trahit propter cognationem, & succinum festucas, & electrum paleas mouet. Eis autem parent, quæ trahuntur, &c. si ergò Clemens cognationi, & consensui dat attractionem, & obedientiam attractis, proculdubio in rebus sensum confitetur. Non enim vim, nec supernaturalitatem, adducit pro causa; sed spontaneum ex cognitione amorem, consensúmque vt & Dionysius.

Ex Eusebio Cæsariensi.

EVsebius, Theologiæ, & Philosophiæ, & hystoriarum peritissimus, lib. 1. de Demonst. Euang. 10. Anima, brutorum (ait) est sanguis: & in eo vis vitalis (id est sentiens & mouens) & quia dixit Deus; *Germinet Terra herbam virentem, &c.* Et, *Educat Terra animā viuentem, &c.* omninò eiusdem naturæ, & substantiæ bruta esse dicenda sunt, cuius germinantia, & plantæ, &c. Manifestè igitur Eusebius sensum dat plantis, atque brutis, & Terræ & Aquæ. Quoniam vis vitalis, quæ est in sanguine brutorum, (qui videtur sensitiuus ca-

lor aliis Philosophis, & Theologis) est itidem in humoribus plantarum (quas dicit eiusdem substantiæ cum brutis, & generis, & naturæ) & in Terra, dante, & educente ex se animam viuentem. quoniam ex sensu eius, & calida tenuitate (seu magis ex vapore, vt loquitur S. Thomas, & Alber.) spiritus animalis caloris vi gignitur; qui organizat, & animat plantas, & bruta. Propterea etiam in 3. de Præparat. Euang. 3. Ponit Eusebius mundum animal magnum ex Orphei auctoritate laudata: Ignémque Deum: quem Stoici faciunt mundi Mentem: & omnem animam igneam. Quod verum est de sensitiua tantùm, vt August. probat etiam Virgilij auctoritate Ænead. 6. *Igneus est ollis vigor, & cælestis origo*, &c.

At non potest Mens vniri vitaliter corpori humano, vel mundano, absque vitali spiritu, vt dictum est ex August. & Clem. & Lactant. & aliorum sententia, præcipuè S. Thomę, qui docet animam vniri corpori, vt Motoré, mediante spiritu aëreo, vt formā verò, mediante sensitiua virtute. Mal. q. 16. 1. & 1. p. q. 76. 6. & 2. cont. Gen. 87. & 89. Pot. q. 3. ar. 9. ad 16. 3. p. q. 2.

Ex Thoma Caietano Card.

THomas Caietanus, qui in exponendis scripturis æquatur Patribus, in p. Gen. exponens illud, *Producat Terra animam viuentem, &c.* inquit. Non solum materialis potentia Terræ vis productiua; sed actiua quoque eduxit animas. Siquidem non imperatur ligno, vt faciat scamnum, quoniam solam materialem habet potentiā, &c.) Deinde, ait, Anima sensitiua est quid diuinum, vniuersas excedens creaturas corporeas, &c. Et paulò pòst. Producitur anima sensitiua ex mistionis naturalis virtute, &c. Et ideò est corruptibilis, &c. Igitur Caiet. Primo dat vim productiuam animæ, Telluri materialiter, & actiuè; ergò animasticam, & sentientem. Non enim dat, quod non habet, vt ipse prædicit ibidem cum aliis. Secundò docet vim sensitiuam excedere omnes creaturas corporales. ergò nec ex corporum vi, nec ex qualitatibus elementaribus vulgò notis, animam sentientem producit Caietanus: sed ex virtute sensitiua præinexistente participio primalitatum. ex quibus habent cuncta potentiam essendi, & sensum essendi, & amorem vt dicebat S. Thomas; imitationes potentiæ Patris, sapientiæ filij, & Amoris Spiritus sancti; vt priùs dicebam. Tertiò vult, animam sentientem vi mistionis fieri: non quidem ex vulgaribus virtutibus, corporeisque, vt benè præmisit; sed ex calore ignis, & materia telluris attenuata, in spiritum versa, fit, non vt sic, sed vt primalitates participant, & propterea apud Patres aliquando vis animastica est calor, vt Arist. & Auer. etiam voluere: aliquando

quid meliùs, non tamen sine calore. quem omnes vocant rerum vitam. Idem Caiet. distinguit *vitam vitarum, vitam vitæ, & vitalem vim.* Primo modo vocat rationalem spiritum: quoniam continet etiam in se vitam sensitiuam, & vegetatiuam. Secundò, spiritum sensitiuum, quoniam continet, & vegetatiuam. 3. modo, inspiratum aërem. ex eo enim nutritur spiritus animalis apud Hipp. & Gal. & Telesf. & Lactant. & Augustin. & Nyss. ita vt necesse sit in cunctis sensum vel naturalem iuxtà Caietanum, & Patres, vel per necessariam consequentiam ex dictis eorum agnoscere. Si.n. non ex nihilo, nec ex vulgatibus qualitatibus, nec ex mistione, vt mistio est, Animam dat Tellus: ergo ex indito sensu, nam & materialiter, & actiuè dat Caietanus.

Ex Adamantio Origene.

ORigenes, qui testimonio Hier. & totius antiquitatis, omnes sapientes in prophana, & sacra Philosophia superauit, & linguarum, & sectarum peritia; scripsit super illud Isaiæ, *Terra Terra audi verbum Domini, &c.* intelligentia animante terram gubernari, sicut cœlum, & corpora magna. Igitur & aërem, & Aquam; & propter hoc etiam S. Clemens Rom. Recogn. 9. probat Terram, Mare, cœlum, fluuios, stellas, omnésque creaturas sentire præceptum, & timorem Domini per se, vel per Angelos. Quare concedunt etiam Doctores assistentem, & gubernatiuam virtutem Angelorum præfatis corporibus. August. tamen, & Basil. & Gregor. Nyss. præter hæc, Rationem vniuersalem cunctis rebus, inditam dixerunt. At vbi ratio, ibi sensus, vt dicebant sancti Clemens, & Nyssen. &c. eaq; ratione probatum est, quoniam agi ad operationes artificiosas res nequeunt, nisi stimulis doloris, & voluptatis. Præterea nec posset ex Terra agricolando efficere animas brutorum vt probabat August. nisi terra sit sensu prædita naturali, vel de nihilo, aut de sui substantia det Terræ vim educendi animas. Hoc autem explosit August. & Thom. & alij Doctores: quoniam Angeli agricolantur non creant, nec formant, sed mouent ad formationem. Quod autem ex ipsorum defluxione, non fiat Anima, vt aliquando concedebat Aug. hæsitando, ex eo probatur, quoniam non sunt corporei, vnde quid decidatur; nec corporati, sicut lux, vnde multiplicetur. Prætereáque essent brutorum animæ rationales de natura Angelorum. quod falsum est. ergò, &c. Præterea 3. Periarch. 1. Quæ à se mouentur vitam habere probat, quæ consistit in sensu, motuque (vt etiam Arist. docet 8. Phys. T. 29. & D. Tho. in comm. lect. 7. vbi ait si grauia, & leuia mouentur à se ipsis, sunt animata.) Vnde arbores, metalla, Animalia, & ignem, & fontes aqua-

rum viuentium, quoniam à se mouentur, viuere dixit optima quidem ratione. Et licet postmodum lapides non viuere dicat, quatenus ab alio extrinsecus mouentur, tamen quatenus sponte sua propriáque forma mouentur deorsum, & augentur ex terra, metallorum ritu, non negat esse vitales, cum ignes, qui mouetur sursum sponte, & metalla, quæ vegetant, pariter inter viuentia numerarit. At non viuunt absque sensu, vt pulchrè docuit Irenæus, & Clemens, & Nyss. ergò cunctis sensum largiatur his Origenes oportet. Præterea ait, qua non
" solum ex se mouentur, vt ignis, plantæ, aqua, ventus, &c. proprio sen-
" su; sed etiam à se, vt bruta, & homines, aliquid supra sensum habent, bruta nempe phantasiam, homines verò rationem: quæ iudi-
" cant de cunctis. Cuius (scilicet rationis) participes, & aliquæ be-
" stiæ, ait, videntur incentiuo quodam, tamen naturali non vera ratione
" moueri, &c. D. Thomas vocat hoc incentiuum, quasi rationale, vim æstimatiuam, quæ est in confinio rationis, & sensus in 3. d. 16. q. 1. ar. 1. & 2.

Porrò in cap. 4. disputat Origenes, cum dixisset hominem constare ex anima, spiritu, & corpore; vtrum duæ sint animæ sensitiua, & intellectiua, an vna. & concedere videtur, vt veram, vtramque opinionem. Primæ Scotus adhæret, & Gregor. Nyss. & multi Patres. Secundę scilicet Thomas, & Alber. At Origen. cum sensitiuam non separat, & carnalem animam à spiritali separat, vult eamdem animam, quando obedit carnali passioni, vocari sanguinem, & carnem, in S. literis; quando sancto Spiritum. Est enim pugna inter spiritum & carnem. Vocat autem spiritum Mentem, quatenus à Spiritu sancto regitur; eamdémque Mentem, dum à carne regitur, sensualem. Et huic expositioni S. August. consentit in lib. de Spiritu, & An. cap. 48. & de dogm. Eccles. cap. 18. & 19. Similiter S. Irenæus lib. 5. Aduers. hæres. cap. 9. Homo ait, constat ex spiritu, anima, & carne; & vocat
" spiritum ipsum Spiritum sanctum Dei, quo Anima regitur. Ambr. ve-
" rò partem Animæ superiorem, religionis tenacem, quam ex currus Ezechielis expositione vocat Aquilam: rationem inferiorem, seu practicum intellectum, vocat hominem. partem sensualem diuidit in bouem, & Leonem, idest, in Concupiscibilem & Irascibilem. Falluntur ergò, qui cõcupiscibilem, id est, vegetantem, priuant sensu. Cum nec Plato huius currus inuentor, nec Ambr. nec August. nec Basil. neque Euseb. nec Nyss. nec alij meliores, consentiant. Vtraque opinio sustineri potest. s. de vnitate & pluralitate, dum tamẽ à Deo bono, & à Deo malo duas contrarias cum Manichæis animas non deriuemus.

Verum enim verò Origenes, quem sequitur Telesius in lib. *Quod animal vniuersum*, &c. non videtur rectè vtramque opinionem concedere: soluendo illud argumentum, quod spiritus pugnat aduersus carnem, vt inquit Apost. vnde duę animę apparent: Plato autem, &

Pythago-

Pythagoras ex pugna inter Rationem & Irascibilem, & ex pugna Irascibilis contrà Rationem, aliquando contrà Concupiscibilem, conclusit in homine tres animas, vt etiam Galenus contendit: & Scotus non dissentit) inquit Origen. & Telesius, quòd illa pugna potest esse eiusdem animæ cum seipsa, quoniam variis trahitur obiectis. Dum enim carnalibus excitatur passionibus à corpore, & spiritalibus à lege Spiritus sancti, secum dissidet, donec decernat, cui parendum. Vnde vna anima sustineri potest. quod etiam in lib. de dogm. Eccl. & in Conc. decernitur. At si sic sequitur, quòd differentia sola syllogismorum, & obiectorum tantum oppositorum, sint in anima humana, non autē substantiæ differētes. vnde posset quis putare etiā in mundo non reperiri, nisi Rationem, quæ omnia regit, secúmque dissidet, dum obiectis trahitur oppositis. Hoc autem falsum est, nisi apud Stoicos, ponentes animam passibilem, & diuisibilem, & passionibus cunctis obnoxiam. At cum certi simus, Animas brutorum non esse de substantia rationali hominium, quippe cum hæc sit Dei spiraculum, illa verò elementorum, & in homine non solum variatio obiecti, sed etiam finis faciat pugnam. Diuina enim rapiunt mentem sursum, caro non trahit deorsum, nisi vt sentiens obiecta caduca, quibus, vt consimilibus delectatur: quæ Mentem delectare non possunt, nisi prout sentienti caducę inhæret consentiens. Propterea melius videtur Augustinus sentire in lib. 12. super Gen. (qui eius proprius est, alij verò spurij,) quòd homo constat ex mente à Deo data & spiritu, qui ex sanguine nascitur, & alitur, vt Amb. & alij Patres dixere: & corpore carneo. vtique spiritus iste est anima sensualis, quæ in homine est instrumentum Mentis, in brutis Princeps anima; & hæc est irascibilis, & concupiscibilis, vt in q. Phys. probauimus. Propterea dicendum est, quòd in homine est vna anima; cæterę enim vel sunt dispositiones ad ipsam, atque subiectum, vt dicit Scotus: vel animę aliquo modo, & secundum quid, vt dicit Gregor. Nyssenus vel instrumentum mentis, vt August. docet. Præterea manifestum est, quòd quando Mens infunditur, viuebat anima sensitiua, & vegetabat corpus. Mens autem, vt probat S. Thom. in 3. p. q. 2. non corrumpit sensitiuam, nec sensoria. (quicquid dicat alibi de mente Arist. non sua) sed perficit, quippe sine quibus nec recipi in corpore, nec habitare potest: vnde fuso sanguine, aut spiritu, moritur homo, quia discedit mens, non quia moritur mens, eorum ministerio destituta. Qua propter non est putandus Origenes sensum spiritui, & carni abstulisse, aut elementis, vnde fiunt, non dedisse. Ipse enim primus dixit, quòd vir Rationē, mulier sensualem spiritum, serpens carnem, voluptatísque vim significaret, in peccati exortu. vt triplex vis in homine insit, & anima vna; cæteræ verò dispositiones, aut instrumenta animastica.

Ex diuo Aurelio Augustino Episcopo, Magno Ecclesiæ Doctore.

D. August. scholasticorũ. Pater, vt ex iam dictis constat, ponit omnium rerum Rationes ideales in Verbo Dei, seminales rationes in Materia: causales verò in elementis. Cum autem Verbum sit Dei Sapientia, & Ars, & Sermo, & Lex æterna, & Sensus, vt ex nominatis antea patribus probatum est; sequitur, vt elementa, & res omnes seminalis, & causalis sensus participio prædita sunt. Participatio enim sapientiæ, aliqua sapientia est. & propterea Dauid. Psal. 103. *Quam magnificata sunt opera tua Domine, omnia in sapientia fecisti*; idest cum sapientia iuxtà phrasim Hebraïcam, ergo & sensitiua; sic etiam Caiet. cum dicitur in Psal. 133. *Fecisti cœlos in intellectu*) exponit cum intellectu; idest, intellectiua anima saltem assistente, & motrice, animatos. Similiter & alij Patres. & certè August. hunc locum ad idem citat, & in Eccles. 1. dicitur. *Deus creauit sapientiam in Spiritu sancto: & effudit illam super omnia opera sua, &c.* Duplicem effusionem seu triplicem dat Augustinus. Primam in creatione animæ mundi, seu Rationis omnia continentis, quæ sapientiæ Dei subseruit, vt dicit lib. imperf. super Gen. 4. Nam (*Spiritus Domini ferebatur super aquas*) intelligitur, ait, vel Spiritus sanctus, vel aër, vel vitalis creatura, qua vniuersus visibilis mundus, atque omnia corporea continentur, & mouentur. Cui Deus omnipotens tribuit vim quamdam seruiendi ad operandũ in ijs, quæ gignuntur. Qui spiritus cũ sit omni corpore æthereo melior, &c. non immeritò spiritus Dei dicitur. nã & Dei Terra dicitur, & omnis plenitudo, &c. Secundam effusionem sapientiæ tangit Aug. cũ exponit, ly *Fiat lux*. Nam vel intelligitur lux corporalis, quæ ignis, & cæli est: vel sensualis, ex qua, cunctis insertá rebus, fiunt animæ sentientes, tanquam ex præiacta materia. & propterea Deus dixit Terræ, vt producat animam viuentem, ex illa nempe luce. vel lux rationalis, quæ spiritualis materia est animarum, Igitur elementa omnia non modò Ratione communi reguntur, sed etiã luce sensitiua sunt perfusa. &, sicut nos dicimus, participio secundæ primalitatis, quæ est sapientia. Igitur sunt in elementis seminaliter, & causaliter animę, quatenus elementa lucem hanc habent, quæ sensus est, siue sapientiæ participatio: Acutissimus enim August. considerauit, quod Ratio genita potest facere ex nihilo animas: non tamen ex sui substantia. Ratio verò creata, quæ dicitur anima Mundi, non potest facere ex nihilo, nec de sui substantia, aut defluxu, (quamuis alibi hoc asseruerit) sed agricolando, & applicando actiua passiuis, vt

faciunt Angeli, ſicut dicit 3. Trin. 8. Idcircò ſubiecit animarum productioni lucem ſenſualem, ſeu participium ſenſus in cunctis elementis. Propterea in 3. Gen. ly. *Producant Aquæ, &c.* & *producat Terra animam, &c.* exponit, quod eiecerunt ex ſe animas viuentes, quas habebant primordialiter. Omnibus quoque elementis dat ſenſum. Nam licet (ait) ab igne magis ſit ſenſus, & à luce ſenſitiua, tamen in cap. 3. & 4. refert quinque ſenſus ad elementa, nempe Tactum ad Terram: guſtum ad Aquam: auditum ad aërem; olfactum ad vtrumque: viſum ad ignem; quaſi hæc omnia ſenſu ſint affecta naturali: alioquin Anima per ipſa non ſentiret. Patet autem hoc magis, quoniam in lib. de Diuinat. Demonum declarans, vnde ipſorum diuinatio, & ſagacitas tanta, (inquit) quoniam habent corpora ex aëre, & igne, quæ ſunt elementa maximè ſenſitiua, & penetrantia. Nobis autem prædominantur Terra, & Aqua, ideò craſſiorem habemus ſenſum. Idem dixerunt Athan. & Lactant. de ſenſu ignis, & aëris. Imò Ariſt. 2. de An. T. *Nullus ſenſus* (ait) *ſine calore.* Similiter in ſect. 77. Probl. 10. calorem vocat Animam, & in ſect. 30. ſenſum, & prophetiam ſybillarum ab atrabili, in quantum calida eſt, promit. Et Gal. in lib. de Rig. & Hipp. in libro de carnibus, &c. & Stoici dixerunt, animam eſſe calidam cum Heraclito, & Lactant. & Athan. & Baſil. Sed intelligendum de ſenſuali eſſentialiter; de Rationali, ex copula, iuxtà illud Dauid. Pſalm. 38. *In meditatione mea exardeſcet ignis.* Similiter Virgilius, cuius verſum. *Igneus eſt ollis vigor, & cæleſtis origo)* Auguſtinus approbauit. Participium Primalitatum ergò præmiſit ad animarum productionem. Et operationes ſenſus ipſorum vocat numeros, & rationes. Nam & Platoni Anima eſt numerus, ſeu Ratio ſeipſam mouens. Propterea in lib. 5. Geneſ. cap. 8. Inſunt (ait) Aquis & Terræ perfectiſſimi numeri, trahentes ſecum potentias ſequaces, ad brutorum, & plantarum generationem, &c. Imò etiam de cadaueribus in lib. 3. cap. 14. educit animas. Quoniam (ait) in omnibus animatis corporibus ineſt quædam vis naturalis, & præſeminata materia, & quodammodo initiata primordia futurorum animalium, &c. & eſt idem ferè cum eo, quod dixit Ariſt. quòd in Terra eſt humor, in humore ſpiritus, in ſpiritu calor, vt quodammodò omnia animæ ſint plena in 3. de gen. an. cap. 11. vt S. Bonau. aduertit. Sed aliquid plus, & clarius poſuit Auguſt. in elementis, vt ex ſenſu, luce, & tenuitate, ſpiritus vitæ, qui anima brutorum eſt, conficiatur.

Porrò D. Auguſt in 13. de Trin. docens Peccati originalis productionem, per virum intelligit Mentem: per mulierem Rationem inferiorem: quæ ſpiritus ſenſitiuus eſt, rationalis tamen per participationem, (vt D. Thom. ſæpè, & in 2. Ethic. cum Ariſt. do-

cet) per serpentem intelligit sensualitatem carnis, id est concupiscibitiuam sensus vim. Alij dicunt, Rationalem, sensitiuam, & vegetatiuam: quoniam vegetatiua est participio sensitiua; sensitiua verò participio rationalis. Siquidem supremum infimi attingit, infimum supremi.

Idque amplius declarat in 12. super Genes. vbi Hominem ex carne, spiritu, & mente, constituit. Non enim Mens spiritui corporeo vnitur, nisi per symbolum inter sensum, & rationem. Nec spiritus corpori, nisi per sanguinem; quoniam non potest esse in sicco, vt dicit apud Grat. c. 32. q. 2. vnde verè August. spiritui, & carni dat sensum. Nam sensualitas carnis spectat, vt Amb. etiam docet, ad delectabilem, seu concupiscibilem (ità ipsi loquuntur) quæ est vegetatiua. Spiritus verò, quem vocat etiam irascibilem, ad sensitiuam; & hoc sæpè docuit August. præcipuè in 3. de Trin. cap. 9. „ Animalia, dicens, habent spiritum vitæ, cum sensu appetendi, quę secundum naturam sunt: vitandique contraria. Hunc autem spiritum vitalem, non formaliter, sed seminaliter posuit cunctis in rebus, quippe in sensu, & luce, & calore, & corporeitate; quæ attenuatione vertitur in spiritum, secundum Aug. & Alb. & Thom. & Nyss. & alios omnes. Et 12. Gen. 7. & 8. Visorum Propheticorum tria genera facit, scilicet corporale, quod sensibus exterioribus percipitur: Spiritale, quod spiritus imaginationi repræsentatur: & intellectuale, quod Menti. Spiritus autem (cap. 9. inquit) est vis Animæ Mente inferior, vbi corporalium rerum similitudines exprimuntur, & hic in pecoribus est irrationalis: & præsidet sensuali parti (id est) vegetanti, sicut Mens spiritui, &c. Ex quo apparet secundum August. spiritum sentientem esse: vt docet etiam in cap. 11. & instrumentum Mentis, cui nunciat obiecta per sensum, & sensoria. Si enim non sentiret in sensoriis, non nunciaret, quę percipit; nec perciperet animasticè.

Propterea verum est, vt dicebamus ex Origene quòd vna est Anima in homine .s. Rationalis: spiritus enim sensitiuus, & vegetans instrumenta sunt; sicut in bruto vna est sensitiua, cuius instrumentum est sensualis, seu concupiscibilis, aut vegetalis. Scotus autem tres formas ponit non ex æquo; quoniam Vegetatiua est prǽparatio ad sensitiuam; & sensitiua ad Mentalem. Et hoc D. Thom. in 3. p. q. 2. consentit, quod adueniente sensitiua non corrumpitur vegetalis, sed perficitur; & adueniente rationali sensitiua perficitur. quidquid alibi dixerit Aristotelizando: ex scriptoribus enim sacris accepit, quòd elementatio, organizatio, vegetatio sensificatio præcedunt ad animæ rationalis susceptionem, sicut & animatio rationalis vna cum eis, ad verbi susceptionem in Christo, personantis vtramque naturam. Propterea Deus non materiæ nudæ, sed

homini formato iam de limo, organizatóque, & animastico ex sensu telluris, quo parit animas brutorum, inspirat spiraculum vitæ rationalis.

Ex D. Hieronymo, Presbytero Ecclesiæ Doctore.

SAnctus Hieronym. Doctor Ecclesiæ vocatus Maximus, & d. 15. c. sancta Romana, cunctis Prælatus; tria asserit in 8. Mat. sumpto argumento ex eo, quod Iesus Deus imperauit Mari, & ventis, & obedierunt: Primum (*quod omnes creaturæ, ait, sentiunt Creatorem*) non per figuram sermonis, sed per veritatem (*Nam. 2. quibus imperauit* (ait) *& quas increpauit, sentiunt imperantem*) 3. declarat qualis non sit, & qualis sit dicens (*Non errore hæreticorum, qui putant omnia animantia*) id est Manichæorum, qui res animant de substantia Dei, irretita passibilíque, vt suprà in argumento 10. ostendimus ex Augustini, & Basilij testimonio (*sed maiestate* (ait) *conditoris, quæ apud nos insensibilia, illi sensibilia sunt*) Nostra enim maiestas, tam modica est, vt vix cum partibus nostris, & hominibus brutisque habeamus commercium, & consensum, & ideò nobis per Prosopopeiam sunt sensitiua, sicut cum Virg. ait.

,, *Titirus hinc aberat; ipsi te, Titire, Pinus*
,, *Ipsi te fontes hæc ipsa arbusta vocabant.*

Deo autem per veritatem, vt Daniel testatur, *Benedicite omnia opera Domini Domino*, quoniam eius maiestas continet in se entitates, & veritates, & operationes rerum omnium; idcircò sentiunt illi, quæ non sentiunt nobis, sicut digitus meus sentit mihi, qui alteri homini, aut cani, aut boui, &c. non sentit. Item lingua mea Italis sentitur, quibus rationalis est: non autem Turcis, & Indis, nostram non sentientibus ratiocinationem. Proptereáque Dauid de lingua cœli, & terræ, & creaturarum ait: *Non sunt loquelæ neque sermones, quorum non audiantur voces*, scilicet ab omnibus, sicut loquela Italica: nam *In omnem terram sonus, & verba eorum* prodeunt, & audiuntur, &c. eadem ratione D. Hier. in 10. Ezech scribendo explicat, quod omnia sentiunt creatorem, & omnia viuunt Deo, licet non nobis. Dei enim entitatis, & bonitatis, (non autem nostræ) participio sunt, igitur viuunt illi: sicut manus mea mei participio viuit mihi, non autem cani, aut tibi, excepto quod participatio manus est consubstantialis; creaturarum verò imitatiua, & coentitatiua, vbi autem est sensus creatoris, est & sui ip-

ſitus: ex participio enim bonitatis propriæ ſentiunt, & amant magis id, quod participant, quàm ſe ipſas creaturæ, vt docuit S. Thomas, ſæpè allegatus. habent ergò ſenſum eſſendi ſui, & amant Deum, à quo, & in quo, per quem, & propter quem ſunt, dum amant ſe, & procurãt ſe conſeruari in illo eſſe, quod à primo ente habent, amántque naturaliter, non electiuè, magis quàm ſe: vti naturaliter magis amatur totum quàm pars, & vniuerſale bonum, quàm particulare. ex p. p. q. 60. ar. 5. & p. 2. q. 109. ar. 3. ſimiliter adhuc S. Hier. in Ezech. 1. ſcribens, vocat quatuor elementa animalia.

Et quoniam ſunt Deo, licet non nobis; & quoniam ſenſus participio gaudent, vnde animalia dici queant nobis cum improprietate, & quoniam in argumento 10. Theologico ex dictis Hier. & Thomæ contexto, iſthæc omnia probata ſunt, ſufficiat cunctis noſſe, Hieron. huius ſententiæ ducem eſſe anteſignanum.

Ex D. Bonauentura, Eccleſiæ Doctore Seraphico.

Sanctus Bonau. in 2. d. 15. q. 1. recitat opiniones tres de animabus brutorum. Prima, quod à principio Deus creauit eas ex nihilo, quando fecit animalia: ſed nunc multiplicantur per deciſionem, & communicationem, ſicut lumen candelæ abſque diminutione, & multò melius quoniam formæ omnes ſunt ſpirituales. Secunda, quod productæ ſunt ex aliquo materialiter, & ſeminaliter, quoniam aliquam materiam fecit Deus ſpiritualem, ex qua produxit animas, & ex virtute actiua; ita quod ex corpore corpora, ita ex materia illa animæ, in qua eſt vis actiua. Tertia, quòd animæ brutorum ſunt ex aliquo materialiter, ſed non ſeminaliter: quoniam materia animæ cum illa concreatur, & cum illa deſtruitur: & ſic omnes animæ, & à principio, & nunc ſunt à Creatore.

Prima (ait) non placet, quoniam forma produceret aliam formam ex nihilo, ſi per ſui transfuſionem. & multiplicationem. Nec ſecunda quoniam illa materia ſpiritualis eſſet etiam materia Rationalium animarum. Item vlla materia non eſſet in ſe, neque in alia materia corporali: quia educeretur materia ex materia, & non eſt inuenire quomodo non viuat, nec vſum habeat. Tertia non conuenit, quoniam ſi materia corporalis non interit nec anihilatur, multò minus materia ſpiritualis animarum. Tunc Bonau. ex propria ſententia docet quod anima ſenſitiua fit ex aliquo, non materialiter: quoniam illa materia non perderetur, ſed ſolum ſeminaliter, quoniam non habet materiam partem ſui, cùm ſit forma ſimplex, ſed fit ex materia, ſeu potentia actiua, quæ proficit excitata ab agente, donec fiat anima: ſicut globus proficiendo fit Roſa. erat hoc ſeminarium, quando terra produxit

animas brutorum & nunc est; & tunc data est virtus actiua, vt producere possit de seminario animas, & corpora. Probat hoc auctoritate Augustini ad Orosium, & super Gen. lib. 3. Item auctoritate Arist. qui. 16. animal. vegetabilem, & sensibilem animam esse potentialiter in semine, & organizare ex eo corpus, dixit: Item in 2. de gen. an. 11. ponit omnia quodammodo animæ plena. In quo concordat cum Augustino. Item respondens ad 2. ait, quod seminalis ratio non est materia spiritualis, nec corporalis, sed quædam potentia spiritualis, indita materiæ corporali, ei innitens, & ab ea dependens; & propterea anima in brutis generatur, & corrumpitur. Mox ad obiectionem, quomodo non est ex materia, & forma, si est hoc aliquid, & mouens corpus: omne autem mouens est separatum, ergo hoc aliquid. Resp. quod vna pars corporis mouet partes alias; & illa pars mouetur à toto corpore; quæ mota mouet se. Deinde docet ante præceptum, illud seminarium non fuisse: aut fuisse non potens producere animas actualiter: & ex putrefactis fieri animas seminaliter, quoniam cœlum non generat animas, sed disponit, vt è seminario educantur. Hæc habemus ex S. Bonauent. vnde elicitur, quòd vis seminalis tam in seminibus, quam in putrefactionibus, ac proinde in elementis, sit participium potestatiui, cognoscitiui, & appetitiui, ex quibus puris constat anima humana de foris creata immissáque: atque ex corpore tenuissimo, exque primalitatibus corporatis constant animæ brutorum, & sic concordant omnes Patres, & textus scripturarum, excepto eo, quod patribus videtur anima non esse forma, sed spiritus corporeus motabilis: Bonauenturæ verò, & loquentibus in peripato, dicitur forma immotabilis; & propterea non possunt concordari, nisi in eo, quod erat in rebus seminarium animarum, quoniam dixit Deus, *Producat terra animam*, vti & nunc est. Re vera etiam spiritus est hoc aliquid, & ideò mouet, nec primum membrum, id est cor mouetur nisi à spiritu, & sic corpus totum: imposs. est enim ab immota anima dari motum, vt dictum est sæpè, &c. Nec prima opinio videtur reprobanda, nisi in eo, quòd genitarum ex putrefactis animarum, non reddit rationem: sed dum dicit, multiplicari per decisionem, & communicationem, sicut lumen candelæ, est acceptanda, manifestè enim calor multiplicat seipsum, alium numero faciens calorem in ferro, & ligno, & manu: vnde & vis sensitiua eius, idem facere possit. Propterea circa finem quæst. acceptat hanc opinionem, dicens: & quidam dicunt, quod anima multiplicatur, cum sit spiritualis, & non deciditur anima ab anima; deciduntur tamen à corpore spiritus, & calores, & virtus animalis; quæ adiuuat cum virtute matricis vt illa potentia actiua quæ erat in humore seminario, perueniat ad actum completum, &c. Rectè quidem, sed calor ille, & spiritus decisus videtur animasticus Aristoteli; & acceptatur à Bonauent. & Greg. Nyssen. ex eo facit animam, siue in semine sit, siue in stercoribus.

Secunda opinio quatenus illa materia spiritualis præfuit ad animarum, tam humanarum, quam brutalium productionem in elementis, est quidem Augustini dubitatiuè loquentis, vt patet ex allegatis in Ratione 8. Theologica, sed tamen in hoc discrepat, quoniam ex luce rationali præseminata educit animas humanas, ex altera verò sensuali præseminata educit brutales; & tandem hanc vbique esse veram relinquit, illam verò de materia rationalium retractat docens; quòd ex nihilò creatur, infunditurque.

Tertia valet, quatenus anima spiritus est, qui non anihilatur, sed in tenuem euanescit aërem; de quo etiam nutritur, sicut omnes Patres, & Philosophi docent. At non remanet amplius anima, quoniam omninò mutatur, & perit de esse animæ in esse aëris, vel &c. At palam est, quòd potestatem actiuam dat huic seminario vniuersali Bonauentura & appetitiuam, & sensitiuam; qualiter posuit Arist. & August. quos ipse allegat. Porrò enim sunt virtutes ideales in verbo Dei: vt inquit August. in 6. super Gen. sunt in elementis, sicut in causis generalibus: & sunt in elementatis vis seminalis, in planta, & animali, & sunt in seminibus, quæ ex illis deciduntur, id est, quoad partem corpulentam: sed multiplicantur, & effunduntur, & communicantur quoad incorporeas virtutes. Cum ergò animæ sint iuxta Bonau. & August. similiter in elementis; nec sint virtutes actiuæ elementorum vulgò manifestæ, videlicet calor, frigus, humor, siccitas: sed tamen in eis: consequens esse vt sint, sicut participatio diuinitatis ideantis, vt dicit S. Thomas, p. Phys. lect. 15. ergo sicut potestas, sensus, & amor; & propterea D. Thomas semper docuit, appetitum, & potentiam essendi, & conseruandi se se, esse in rebus naturalibus vltra quatuor qualitates elementares: ergo & sentiendi, dicere debet ex necessaria consequentia, & expresè dixit, vt infrà.

Ex Durando Episcopo Dominicano Doctore solidissimo.

DVrandus etiam in 2. d. 15. q. 1. cœlum, ait, causat viuentia non ,, quia mouet, quoniam motus localis non est ratio aliquid agendi: Neque per influxum, ab intelligentia acceptum: quoniam non ,, potest intelligentia immediatè mouere ad formam: nec mediante ,, motu, per quem nihil acquirit, vt ipse probat nisi vbi, vt sic: ergo, ait, ,, quia est productum à Deo, quasi semen generabilium, & corruptibilium; & sicut in semine non viuo est vis generatiua viui, sic in cœlo ,, vis productiua vitarum. Sed profectò fallitur Durandus, nisi ponat in ,, semine sensum, & in cœli calore, velut Arist. & Alb. fecere, quo animarent. Omnibus .n. confessum est in semine vim sensitiuam inesse.

& in calore putridorum, vt quodammodo omnia animæ ſint plena; & ipſemet Durandus ibidem.d. 18. q.2. agnoſcit rationes primordiales rerum in Deo: obedientiales in creaturis in reſpectu tantum ad Deum: & ſeminales in reſpectu ad certas res: vt in ſemine equi eſt vis ratióque ſeminalis ſolius equi: & inſuper docet quòd virtus ſeminalis eſt actiua ſimul, & paſſiua: ſed actiua magis; & omnia viuentia generari ex elementis habentibus rationes ſeminales, & vim animaſticam, vt Ariſt. & Bonauent. & Alb. Qualitates autem vulgares non ſunt animaſticæ peripateticis vt ſic, niſi vt ſenſu, appetitu, & vi, affectæ. Alioquin eſſet pura materia ſubſtantia animæ, vel inſtrumenta; non autem animaſtica: nec animatiua, nec actiua ad animationem, ſed ad calefactionem, frigefactionem, humectationem, ſiccationem, motionem, &c. Ineſt autem in ſemine, & in putridis, & in cunctis, quaſi ars architectans, & ſenſus, reſpondens directioni architectantis Artis, vt ſuprà ex rationibus, & Philoſophis, & Theologis probatum eſt: ergo, &c.

Ex Ioanne Scoto Franciſcanæ Academ. Principe.

IOan. Scot. in 2. d. 18. q. 1. Anxiè diſquirit de virtutibus ſeminalibus, & tandem vires elementorum ſolas paſſiuas, actiuáſque dicit ſeminaliter ſe habere, ſiue in ſemine animali, ſiue in putrefactis; cum ex eorum tot, tantis, talibúſque particulis, ita concinnatis euenit, vt fiat aliqua qualitas, ſeu virtus apta ad altiorem gradum, ſiue plantarum, ſiue metallorum ſiuè brutorum. Cùm autem inſtat, vndenam tanta virtus ex tali concinnatione, vt organizet corpus, & ſit anima: Reſpondet cum Galeno, & Auerroe, eſſe in ſeminibus virtutes diuinas, quæ ſint autem, non dicit: ſed cum primalitates quatenus ad exteriores actus reſpiciunt, ſint virtutes apud veteres: conſequens neceſſarium eſt, vt participatio potentiæ, ſapientiæ, & amoris diuini, ſit virtus animaſtica. Nec enim ex nihilo producit animas Scotus; nec de ſubſtantia inanimi. Igitur de participio illo: ergò ſenſum rebus ineſſe placeat Scoto oportet, & appetitiuam vim, quæ ſeminarium poſſit eſſe animarum, vel animatorum: conſtat autem ex ſupradictis Auer. & Gal. quòd non aliter ſentiunt de calore animaſtico loquentes: ergo, &c. Mirificè Scotus prætermiſſis dicteriis omnibus de calorum vanis differentiis, diuinum quid vltrà elementationem ad rerum animationem adduxit.

Ex B. Alberto Magno, S. Thomæ Præceptore, Philosopho, & Theologo Eminent.

BEatus Albertus Magnus inchoationes formarum propter autoritatem S. Augustini de seminalibus rationibus, dat materiæ. Ipsa enim per se ad omnem est apta formam: sed per numeros seminales ad certas formas. Igitur animarum dat inchoationem & seminarium, vt patet ex sua Phys. & lib. de quatuor coæuis, vel ergo istæ virtutes sunt qualitates, vt dicit D. Thomas, & Scotus; vel particula fœcunda ad totam, animam, vt videtur dicere Alber. si primum cum nulla qualitas sit animastica, nisi sensitiua, vt Arist. in 2. & 3. de gen. An. & Auer. & Gal. qui calorem dicit esse animas, sicut & Arist. sect. 27. prob. 10. consequens, vt calor sit sentiens, vel alia qualitas occulta in elementis. Calorem sentire probatum est, quoniam animasticè agit contra se, & contra inimicum; propterea non solus calor sentit, sed frigus, & elementa omnia, in quibus Arist. Auer. & Albert. in 2. & 3. de gen. An. ille in textu, isti in commentis, ponunt virtutem animasticam, vt ex eis fieri possint animalia. Igitur inchoationes sensitiuarum, sunt vel calor, vt sentiens; vel aliqua vis sensitiua, vt particula, quæ in spiritum vertitur caloris ope. Nec aliud Alber. adducere potuit. Quocirca in lib. de Hom. cum tractat de Generatiuo, inquit, anima plantæ, & bruti, sunt in semine in potentia non materiali tantùm, sed
„ etiam effectiua, & operante; sicut omnes formæ, excepta Rationali.
„ Calor autem, & aliæ qualitates, educunt illas, &c. & hoc verum apparet ex eo, quod calor attenuans materiam efficit spiritum motabilem, qui est anima brutorum, & plantarum, in S. Scriptura. Vnde in resp. ad penult. & vlt. argumentum q. 1. ar. 1. ibidem ait. Sanguis non
„ facit sensum, nisi per calorem naturalem, qui est causa sentiendi: non
„ tamen vt principium primùm sensus, &c. Rectè quidem, quoniam primalitas præcedit, quam effudit Deus super omnia opera sua, Eccl.
„ 1. & Psal. 103. *Omnia in sapientia fecisti*: quam autoritatem allegant Patres, cum de terra, & aquis animalia educunt. Calor ergo, vt sapientiæ participio affectus, educit animam de corporeitate tenuissima similiter affecta.

Præterea idem Alb. ait spiritus naturalis, vitalis, & animalis, nas-
„ citur ex vapore effumante de corde: estque naturæ aëreæ: & instrumentum animæ, per quod influit sensum, & motum, &c. & hoc re-
„ ctè dicit in homine: sed in brutis est anima sensitiua ipse spiritus, vt
„ Patres docent, exponentes illud: *Sanguis eorum pro anima est*: & alibi, *anima bestiarum est in sanguine.* Quod de spiritu, qui ex sanguine

fit, exponunt Amb. August. Athan. Basil. & alij paulò antè citati quamuis Scholastici quidam Aristotelizando dicant, formam immobilem esse totius animam. Prætereà quomodo sensum, & motum, anima influat in membra per spiritum, vt Alb. hic, & August. dicunt: & D. Thom. etiam vitam in 4. cont. Gent. 20. nisi sit sensitiuus mobilis, & vitalis? verè enim sentit, dum fugit intrò in timoribus, & foras in lætitia; & in somno, & vigilia ad animandum, & operandum, vt Arist. aduertit, & Gal. & August. Propterea motum, & sensum eidem dant.

Prætereà in eodem loco Alber. negat formas in generatione hominis succedere, ita vt priùs forma vegetalis, vti vult Scotus, sit præparatio ad sensitiuam, & sensitiua adueniens ad Rationalem, quæ omnes perficit, efficitque vnum hominem, non simplici, sed composita vnitate; cuius oppositum dicit S. Thomas de Mente Arist. quod adueniens forma corrumpit non seruat præcedentem: id quod nec ipse D. Thomas in 4. cont. Gen. 44. & in 3. p. q. 2. sustinet, sed contrarium. At Alb. vult vnam formam à principio inesse in semine, idque etiam explicat iterum in lib. 16. an. cap. 11. dicens. (Est simul à principio calor, vegetatiua, sensitiua, & Rationalis: sed priùs manifestatur vis caloris elementaris, deinde cœlestis, deinde opera vegetatiuæ, deinde sensitiuæ, deinde Rationalis. quando ergò fiunt organa vegetatiuæ præest vegetatiua. quando sensitiuæ organa fiunt, præest sensitiua virtus animalitatis, & cum omnibus inest intellectus, sed non affixus organo, &c.) Hæc rectè dicit Alb. quoniam in calore est vegetatiua, & sensitiua vis, & intellectiua, sed intellectiua de foris assistens, quæ est intelligentia non errans: quæ curat, vt absoluta organizatione, & vegetabilitate, & sensificatione, optimè in fine operis creanda anima à Deo, suscipiatur. & hoc docet S. Thom. in 4. cont..... quod non conueniebat diuinæ naturæ assumere humanam, nisi organizata prius, saltem prioritate naturæ, corporis statua, animatáque anima rationali, vt sit dignum habitaculum; sicuti nec anima rationalis vnitur corpori, non prius organizato, vegetanti, & sensificato, vt optimè probat August. qui materiæ informi tam diuinam formam nescit absque medio connectere. idemque D. Thom. in q. 13. de creat. 9. qua propter si Alber. errat, vt D. Thomas vult in 9. de creat. art. 9. in eo, quod dicit intellectum præfuisse, quoniam Deus postquam formauit statuam de limo terræ, inspirauit spiraculum vitæ intellectualis: haud tamen errat in eo, quòd dicit, in seminibus, & putrefactionibus, ac generationibus cunctis cum calore præinesse vim vegetantem, & sentientem: quod & D. Thomas acceptat super Iob. c. 14. quomodo enim organa vegetantis, non vegetans, & sentientis non sentiens parabit? volo quidem, vt etiam B. Alb. docet, has virtutes operari in organizatione sub magisterio intelligentiæ: haud tamen fieri ex non præexistentibus poss-

dicam vnquam.& cum D.Thomas,solùm in potentia præfuisse affirmat,sumit Ly.potentia pro virtute actiua, nedum passiua, & pro rei generandæ entitate latente: alioquin vt arguit Scotus, & Caiet. & August.nunquam non vegetans in vegetatiuum, & non sentiens in sensitiuum verti queat,sicuti ruditer dicebat Alex. qui etiam sensitiuum in intellectiuum exaltat mendaciter etiam contra Arist. dogma, vt suprà probatum est.

Propterea ergo de mente Alber.etiam plantæ, quæ vegetant, sentiunt,sicut Nyphus ex illo docuit: eamdémque opinionem S. Basil. & Euseb.& Athan.docuere,vt suprà narrauimus: Præterea Alb. in 16.anim.c.11. Motus cœli,ait,operatur in generatione animalium, sicut instrumentum Angelorum, ac proinde Dei, mouentis Angelos, & omnia; cœlestes virtutes,ait,sunt in spiritu, vt in subiecto; in calore, vt instrumento: & sunt sicut Ars Dei facientis omnia: cuius virtute producitur anima, quæ operatur opera vitæ, &c. Mox docet, quòd calor,& vegetans, & sentiens,& Ratiocinans, sunt ab initio,& manifestationes earum fiunt gradatim, vt paulò antè dicebamus, non autem nouæ informationes,vt putat Scotus,& D.Thomas. Igitur in calore sensum ponit ab initio vt Auer. & Arist. & hoc certius declarat Alber.in 16.animal.4.dicens,virtus animę quæ est in semine,non est anima,sed aliquid animæ & subiectum eius est spiritus, qui est retentus in semine per spissitudinem,& viscositatem; in quo spiritu est virtus formatiua organorum,& totius (idem dicit D.Tho. 4. cont. Gent. 46.) Huius virtutis formatiuæ instrumentum est calor,qui habet virtutes animæ,vt eius instrumentum, & mouet ad vitam,& habet virtutes cœlestes,& elementares propter materiam, in qua est.ex elementari habet subtiliare, mouere congregare disgregare,&c. ex cœlesti fundare, esse permanens & substantificare, donec fiat animal, vel planta,&c.ex quibus verbis colligimus,esse in semine, & putrefactionibus, vt mox dicet, partem animæ id est sensum; qui per calorem, cui inest, format, & tandem in animam vertitur, vt dicebat Bonauent. sicut globus in Rosam. Spiritus enim non solus est anima Alberto, sed producit animam, & Architectatur corpus. Animam autem produci ex eo, quod præest, vt sui pars, hoc est, ex sensus primalitatum participio, necessariò oportet: & argumenta Bonauent. & Thomæ, quod forma fieret cum magis, & minus, & quòd accidens vni, alteri non est substantia;non procedunt contra B.Albertum, tum quia sunt ex Aristotelis autoritate millies negata à D. Thoma circa hæc axiomata, vt probaui in qu. Physicis, tum quia si spiritus motabilis est anima, vt placet Patribus; argumenta euanescunt contra formam procedentia. Mox Albertus hunc spiritum nutriri dicit ex externis elemētis,ita vt nullum careat symbola sensitiua vi. Nam sicut (inquit) spiritus vitalis nutritur ex aëre inspirato,ita spirit⁹ formatiuus, qui est

in ſemine, nutritur ſpiritu, qui pulſat per poros arteriarum, & calor nutritur per ſanguinem, &c. At, inquam, manifeſtauimus in quæſt. Phyſ. quòd eiuſdem ſubſtantiæ eſt calor cæleſtis & elementaris, & animalis, ſubiecto ſolùm, & modificatione interdum differens. & idem calor ſolis inſpeculo generat ignem; & ignis ille animalia, conſequens eſt, vt ſi vnus calor ſentiat, ſentiant omnes. Præterea manifeſtū eſt ex Medicinalibus, probatúmque nobis, quod idem ſpiritus nutritur ex ſanguine attenuato, ſicut calor, & ex aëre inſpirato, & tranſpirato. & quòd hi ſpiritus non diſtinguuntur ſubſtantia, ſed officiis, & nidis, vt loquitur Amb. ſeu officinis: Nec formatiua vis in ſpiritu eſt aliud, quàm pars illa animæ, de qua dixit iterum Alber. in cap. 11. eſt in ſemine aliquid Animæ, ſed non Anima; & ſicut Ars, non ſicut forma, &c. Rectè ſanè. Spiritus enim non operatur, vt forma immobilis, ſed ſicut Artifex diſtinctus à ſtatua inambulans organ[illegible] quæ format etiam D. Thomæ: ſed ad formandum agitur diuino artificio; Propterea dixit, ineſt vt Ars, quod etiam Ariſt. dixit, & non intellexit. Deus enim operatur omnia in omnibus: & fato, Neceſſitate, & Harmonia, adigit ſpiritum calcaribus voluptatis, & doloris, vt ſic agat, organizet, & non aliter, qualiter faceret calor non ſic regulatus. Et quod iſte calor ſit idem vbique ſentiens, declarat Ariſt. ſupra citatus in lib. 17. An. c. 11. vbi Alber. ait, quòd calor terræ, & aquæ facit animalia, ſicut calor vuluę, & ſeminis. quoniam in terra Aqua, in Aqua ſpiritus, in ſpiritu calor cæli, & ignis, & calor Animæ, ideſt animaſticus, vt Auer. melius exponit, & quidem, vt probauimus, ij calores vnum ſunt, vt calor animaſticus ſit vbique, veluti Ariſt. dixit. In terra, & Aqua generantur Animalia, & plantæ; quoniam eſt in Terra humor, in humore ſpiritus, in ſpiritu calor, vt quodammodo omnia animæ ſint plena, &c. ergo calor, qui eſt in ſemine, eſt idem cum calore, qui eſt in terra, & humore, & ſpiritu, id eſt aëre; vt vult Alber. & Auer. & idem eſt ſenſitiuus Alber. & Auicen. & Auerr. & Ariſt. & Auguſt. vt nulli ſit dubium, in elementis cunctis præineſſe ſenſum, ex Alberti ſenſata doctrina.

Ex S. Thoma Eccleſiæ Doctore Angelico, Magiſtro Acad. Prædicatorum.

TAndem D. Thomas potentiam eſſendi, & amorem eſſendi, & finis, & manifeſtè, & ſemper cunctis rebus naturalibus, etiam inanimatis, & in ſe ipſis, dat, & ab exterioribus cauſis: Senſum verò aliquandò perplexè, aliquandò manifeſtè, aliquando ex neceſſa-

ria consequentia; vt nullum sit dubium, quin imago, aut Vestigium diuinæ Trinitatis, completum vbique doceat. ergo & sensus vbique. De potentia nullus dubitat Thomistarum; omnes enim res sunt, quia possunt esse, & possunt conseruari in suo esse: hac enim potentia ablata, ampliùs non sunt: vt in Medic. & in Metap. ostensum est. Patet hoc etiam P. P. q. 99. & q. 109. & q. de Pot. & 1. 2. q. 55. vbi docemur res priùs posse esse, deinde posse, quia possunt cōseruari, & per proprias virtutes innatas, & per causas superiores; cuiusmodi est Sol, cælum, elementum cognatum, vt piscibus mare, aër feris; & tandem per primam causam, quæ Deus est. De Amore duplici etiam constat apud D. Thomam; alterum enim vocat naturalem sequentem esse, vel essentialem ipsius esse, quo amant plus Deum creaturæ omnes, quam se ipsas, vt patet ex 12. q. 109. ar. 3. vbi docet, quòd etiam creaturæ inanimatæ quantum habent de Esse, tantum habent de Amore; & ideò amant Deum, vt totum esse, cuius ipsę sunt participati[illegible]s, plusquam se ipsas; probatque auctoritate S. Dyonis. conclusionem. similiter P. P. q. 60. 5 amat, ait, omne ens magis Deum, quam se ipsum
" naturali amore pro modulo suo. Quoniam amat bonum, ergò magis amat maius bonum, quod est amabile magis secundum naturam.
" Amor enim naturalis non potest peruerti, sicut electiuus, quo amamus etiam aliquando minus bonum magis. Ideò non potest creatura magis amare suum esse partiale, quàm diuinum totale, & fontale, vnde habet, vt sit, & bonum sit. Vnde in 2. argumento Theologico. Alterum amorem agnoscit D. Thomas in rebus, quo amant seipsas, vt partes totius boni amabilissimi vt ex præfato discursu S. Thomæ patet, vbi dicit quod amant seipsas, sed plus Deum. item ex eo,
" quod dicit 3. cont. Gen. 22. videlicet quantum entia participant de bonitate diuina, tantum participant etiam de voluntate diuina, qua
" amant propriam bonitatem, & esse. Item ex eo, quòd dicit in 3. cont.
" Gent. 19. 20. 21. 24. Res omnes cupere propriam entitatem & bonitatem, & perpetuitatem, quoniam cupiunt assimilari Deo in esse, &
" operari. & ideò omne ens naturaliter agit propter finem, & appetit fi-
" nem, vt etiam probat in 2. Phys. cum Arist vnde Natura (in lec. 14.
" ait,) est Ratio diuinæ artis perducens res ad fines suos; sicut Ars est natura extrinseca. & hoc appetitu insito grauia deorsum, leuia sursum tendunt, plantæ fructificant, foliis se tegunt, & similiter calor fugit frigus, aut fugat, aut extinguit; & frigus calorem, &c. quoniam amat proprium esse, & sic omne elementum agit amore proprij esse, & odio proprij non esse, ad quod per contrarium ducuntur: & propterea amica sectantur, inimica oderunt, quoniam sentiunt inimica & amica. Hunc autem amorem, & odium non ab extrinseco ponit D. Thomas, sed intrinsecus in propria forma, & substantia & participio Esse. quā-
" tum enim ait, participant de esse, tantum & de Amore. Idque probat
" etiam 3. cont. Gent. 69. vbi errorem Maurorum vnà cum Auer. redar-

guit, ponentium à Deo actus, & operationes, non à proprijs rerum formis prodire. Vnde sequebatur quod Deus calefacit in calore non autem calefacit calor. idcirco amorem naturalem in formæ inclinamine ad finem ponit D. Thomas. Cum autem ponit ab extrà, docet talem inclinationem, vel esse violentam, vt in lapide proiecto: vel supernaturalem, vt in prædestinato, sicut dicitur PP. q. 23.1. vel regitiuam, sicut in Bailo exequente iussum Regis, vt dicit q.22.de volunt. ar.1.& sic Opus naturale, vbi & quatenus rationabiliter fit, est opus intelligentiæ non errantis, vt Philosophi docent, & ipse D. Thom.in 3.cont. Gent. 24. sic Floritio, vt Floritio, est ab arbore; vt artificiosa, est ab intelligentia: vt autem propter finem immortalitatis saltem successione consequendę, est à Deo principaliter, ab Angelo directiuè, ab arbore executiuè.

At regula vniuersalis est D. Thomæ, quòd omne agens propter finē appetitum, præcognoscit finem, & rationem finis, si est rationale agēs, vt homo. Appetit autem, & præcognoscit finem, sed non rationem finis, si est animale Agens, vt Canis præsentit cibum, & coitum appetitum, sed non vitam, & immortalitatem, quæ ex coitu resultare potest, nec hunc coitum esse Medium ad hunc finem. Ità docet in p.2. q.1.ar.1.& 2.dist.25.q.1. Et quamuis in q.22. de ver. ar.1. docet, quòd naturalia mouentur à Deo præcognoscente, & ordinante ad finem, & non à se: hoc tamen intelligit principaliter quoad finem, & rationem finis. Sic enim à Deo, & ab intelligentijs mouentur. Cum quo stat, quod proprium appetitum in illis inditum præcedit proprius sensus etiam in illis insitus, alioquin essent, sicut ego & tu. Non enim possum appetere ego, quod cognoscis tu; nec equus amat vt bonum, quod nō cognoscit ipse, sed canis: nisi moueatur aliunde vi calcarium aut supernaturaliter; & hoc ipsemet D. Thom. docet in præfatis locis, & amplius in Ver.q.22. de volunt. ar. 1. vbi ait, quod si naturalia non à " se, ab alio ducerentur in finem sicut sagitta, tunc non appetere finem, " sed dirigi, aut impellidi, cerentur. Nunc autem verum est, quod appetunt, mouentúrque appetitu innato, ergo & innato sensu eius, ad " quod mouentur, & appetunt. & hoc concedit S. Thomas Ver.q.22.de volunt. ar. 2. quòd sic, & tantum amant Deum, vt, & quantum cognoscunt.

Si quis autem opponat, quòd D. Thomas dicit in q.23. de volunt. " ar.1. Quod triplex (ait) est appetitus, videlicet Rationalis, Animalis, " & naturalis. Porrò Rationalis (addit) mouetur specie vniuersali, apprehensa sine materia, & sine præsentia materiæ; & propterea est li- " ber Appetitus ad velle, & nolle, & ad omne bonum vniuersaliter. Ap- " petitus autem animalis mouetur à forma præcognita, sed materialiter recepta, licet sine materia. Et propterea non est liber Appetitus, quia " materialiter recipit. Attamen, quia sine materia, est aliquo pacto li- " ber. Appetitus naturalis secundum aliquos Doctores sequitur præ- "

" cognitionem naturalem. at hoc verum non est, sed sequitur inclinationem formæ inditæ, non autem receptæ ab exterioribus, sicut ratio-
" nalis, & animalis, & ideò (ait) fit sine cognitione. Alioquin forma
" naturalis cognosceret seipsam (vt concludit in q. 22. de volunt. ar. 1. ad 20.) quia cognitio fit per assimilationem. Idem autem sibi non
" potest assimilari: Nam impedit notitiam inexistens forma. ideò absq;
" præcognitione appetunt.

Respondeo, quòd D. Thomas loquitur de notitia animali per speciem acceptam immaterialiter: & hanc negat calori, & frigori, & plãtæ, & metallo: imò & gustui animalis neganda est: quippe quod recipit sapores cum materia, & præsentia materiæ, nec propterea sensus non sit: Nos autem loquimur de sensu naturali, qui fit ex perceptione passionis, qua sentit se affligi, minui, & extingui, contrarium à contrario, vt calor à frigore, & ideò fugit, aut pugnat vsque ad internecionẽ: sicuti è cõtra sentit à sibi similibus, cognatisque foueri, & augeri. ideóque sectatur amplectitúrque, vt Magnes ferrum, & Mercurius Aurũ: quod etiam in cunctis sympathia, & antipathia docet. & Motus rerum sursum aut deorsum, aut quæcunque ad cognata corpora, fugáque à nociuis, vt in quatuor libris de sensu rerum probauimus argumentis, quibus nemo respondere potest, nisi dicere, Nescio, quia virtus occulta est, &c. Rationes etiam S. Thomæ sunt ex aliena opinione Aristotelicorum, putantium, nihil cognosci, nisi sit contrarium aliquo pacto, & per speciem acceptam. Apud alios verò, qualis Seneca, Durandus, Telesius, multique Theologi, qui negant species illas intentionales, valent nihil. Prætereà D. Aug. lib. de Anima & Spiritu cap. 2. docet quod anima intelligit seipsam per se. & 7. super Gen. c. 21. D. Thomas idem dicit de Deo, & de Angelis quod intelligunt se per se, & non per speciem aliunde acceptam. Similiter Henr. Gandauens. intelligere abditum esse sine specie, aliunde recepta; superadditum verò ab externis, sic. Quapropter ratio S. Thomæ esset contra S. Doctores, & contra seipsum, si esset ex proprijs, & de omnimoda cognitione. Igitur loquitur de cognitione illata, & non de naturali, quando probat quod res naturalis non noscit seipsam, idest animaliter ob illatam speciem. Cum quo stat, quòd ipse non negat notitiam, qua res cunctæ amant proprium esse tanquam bonum ipsis notum, vt sæpè dictũ est. Et hoc patet, quoniam omnia amant similari Deo, & seruare suum esse, quia est participium diuini esse, in doctrina S. Thomę. ergo concedit illis amorem sui, ergo & notitiam sui; ergò, & amare & nosse conseruationem sui, & odire ac nosse destructionem (idem enim est esse, & conseruari) ergo & conseruantia, & destruẽtia: sed negat illis notitiam finis, ad quem feruntur naturaliter, & rationis finis, & mediorum: non autem passionis noxię destruentis, & delectabilis conseruantis, sensum abstulit vnquam, vt patet; quoniam de finis notitia, & de illa-
" ta hic loquebatur. Hoc etiam liquet ex Responso ipsius ad arg. 13.

eiusdem

eiusdem articuli; vbi ait, quòd res naturalis non metaphoricè, sed verè delectatur fine acquisito, quem appetebat, licet largo modo: quoniam & Dionys. in 4. de diuin. Nom. dicebat, quod pulchrum, & bonum est omnibus delectabile, & amicabile. Et id ostendit rerum auidus motus ad cognata, & fuga ab inimicis. vnde stultum est dicere, quod appetunt ire, & eunt appetendo ad rem amatam, & cum iuerint, ibi non delectantur.

Præterea idem D. Thomas docet q. 25. de sensual. ar. 1. Appetitus rationalis tendit in bonum absolutè, tanquam in finem præcognitũ & ex præcognita ratione finis. Sensualis verò tendit in finem præcognitum, non sub ratione boni communiter, sed conuenientis sibi: hoc est quatenus vtile vel delectabile esse scitur. Appetitus vero naturalis est determinatus ad finem, & tendit absque apprehensione finis per quã secundum rationem appetibilitatis distinguatur res appetibilis à non appetibili: sed hæc apprehensio est in Autore Naturæ. Obiectum ergò appetitus est hæc rès in quantum talis res. Appetitus verò sensibilis, est hæc res in quantum conueniens, vel delectabilis. Sicut Aqua non in quantum Aqua, sed in quantum conueniens gustui appetitur. Obiectum verò proprium voluntatis rationalis est bonum absolutè, &c. Quò circà videtur D. Thomas auferre Naturalibus sensum discretiuum conuenientis ab inconuenienti, quatenus ad finẽ spectant, ad quem diriguntur ab Autore, discernente; non autem quatenus feruntur ad finem ex proprio appetitu. sic enim necessariò delectantur, cum Amico copulantur, & dolent cum inimico. Probatum est enim supra id ex Antipathia, & Sympathia, & ex doctrina Patrum; quod Deus dolore, ac voluptate, amore, & odio, cuncta regit, adigitque ad suos fines, etiam non pręcognitos, sicut equus ad bellum, vel ad sibi ignotas nuptias. Præterea ex eo, quod supremum infimi attingit infimum supremi, & è conuersò, probauit D. Thomas in 3. d. 26. q. 2. & P. P. q. 77. 7. quòd sensus est participatio intellectus, & quod sensitiuum participio est Rationale. ergò naturalis appetitus est ex participio sensitiuus; ergò D. Thomas dat sensum naturalem naturalibus, licet neget Animalem: Alioquin sua distinctio de triplici appetitu, & graduatione eorum, & regula S. Dionys. ab eo tantoperè celebrata, esset fallax. Præterea ibidem dicit, & replicat in q. 25. de sensual. 2. quod sẽsus est sẽsus, quatenus recipit materialia obiecta; sed quatenus recipit sine materia, habet, vt sit intellectus, vel Ratio: sic naturalis virtus, quatenus appetit rem, aut odit, vt res est, dicitur naturalis: vt verò sectatur, aut fugit passione percepta ab ipsa, tanquam ab amica, vel inimica, sicut sympath. & antipath. docet, sensitiuus est, per regulam S. Thomæ, & S. Dionysij. Pariter enim sensus, vt est virtus æstimatiua (inquit D. Tho. in 3. d. 26. q. 1. ar. 1. & 2.) apprehendit rationem conuenientis, & disconuenientis, non autem quatenus sensus, & carni concretus, & organis. Igitur liquidò constat, quòd dictum D. Tho.

mas negat sensum cognoscentem rationem conuenientis, & disconuenientis, rebus inanimatis, loquitur de sensus parte superiori, secundum quam est rationalis: non de inferiori, quem participat vis naturalis perceptiua caloris, & frigoris, & elementorum pugnantium pro vitæ tuitione fugentium inimica, & sectantium amica. Id autem manifestius est, quoniam D. Thomas ponit vitam etiam in calido, & humido, in 2.d.15.q.2.1. similiter in lib de morte, & vita, vbi Arist *Vita, ait, est permansio caloris natiui*, & in Probl. 27. quod *calor est quasi animal per se mobile intrò forasque*. Præterea calor apud Arist. 4. Meteor. & 2. & 3. de Gener. Anim. architectatur corpus animatum, & animat, & viuificat; idemque suprà citati Patres dixere. Idemque D. Thom. Pot. q. 3. 8. & 14 & 1. p. q. 118. 1. 5. virtus seminis agit triplici calore videlicet Animalis, cæli, & elementi; vt dixerat pridem præceptor eius Albertus M. sed aliquando concedit D. Thomas calorem cæli esse eumdem cum elementari P. P. q. 68. vbi Platonem facientem cælum igneum laudat, tanquam textui Mosis conuenientiorem. Calor autem animalis procul dubio est ab elemento ignis, compositi ad mistionem, vt dicit in 4. d. 19. 1. ar. 4. Nam vt igneus omnia consumit; vt instrumentum animæ vegetantis, generat carnem, nutrit, &c. Idem dicit p. An. lect. 14. & P. P. q. 78. 1. Ergò est idem calor animalis, & elementaris, & celestis: non enim aliunde venit ad mistionem. Sed iste calor etiam vbi non adest anima, nec semen, vt in stercoribus, & putredine, generat animalia, à nulla regulatus anima, etiam testimonio Arist. & Bonau. & Alberti, nisi influxibus magnis ab intelligentia. ergò calor per se animasticus est, ergò sentit S. Thomæ, veluti & Arist. & Plato, Hipp. & Auer. & Gal. & alij Philosophi docuere. Amplius Magnes D. Thomæ attrahit ferrum ex vi speciei à cælo data, vt dicit 4. d. 33. q. 1. & spiritual. 2. c. & An. 1. & 3. cont. 92. quoniam imprimit illi virtutem, & alterat, vt dicit 7. Phys. lect. 3. sed cælum non dat aliquid supra calorem, & lumen, vt alibi probauit, & sigillationem; ergò calor animasticus, & attractiuus est illi. Tandem ipsemet D. Thomas omnes tollit ambages super Iob. 14. lect. 2. Siquidem, vbi dicitur in Textu Lignum habet spem, si præcisum fuerit rursum reuiuiscit: & rami eius pullulant. Si senuerit in Terra radix eius, & mortuus fuerit in puluere truncus eius, ad odorem aquæ germinabit, &c. (ibi dicit S. Thomas.) Idest veniente pluuia, (idest) putredine ligni habente vim sensitiuam, &c. Profectò ergò dat vim sensitiuam, plantis, & putrefactis rebus, & elementis; ex quibus fiunt plantæ, & bruta, sicut & Arist. 3. de gen. An. 11. Hoc idem quod Iob. dixit Virgil. Georgicorum 2.

. . . Quin etiam mirabile dictu,
Truditur ex sicco radix oleagina ligno.

Ex putrefactis autem bubalis Apes, ex equis vespæ nascuntur, & cunctis ex cadaueribus vermes; Nam & si sensus animalis illis abest, vt dixit August. in lib. de cura prò mortuis agenda; haud tamen deest na-

turalis, vt idem August. docet 3. super Gen. cap. 14. & hoc in loco D. Thomas & Arist. 17. An. & Auer. & Alb. M. & alij supra citati. Ipse quoque D. Thomas in 2. Phys. & alijs in locis suprà citatis, ratione regi naturalia cuncta docuit, & naturam esse rationem rebus inditam; quam absque spontaneo appetitu, ergò & sensu, operari, nisi per vim, aut supernaturaliter, aut directiuè tantum, impossibile esse docuimus. Similiter, & in q. 3. de creat 9. Ponit, sicut Alber. vim formatiuam in spiritu animastico, qui in semine, & in putrefactis ingeneratur caloris attenuantis, ac sentientis vi: & cum aduenit anima rationalis, nō vult corrumpi spiritum, nec calorem, nec virtutem formatiuam, sed remanere, vt regitiuam; spiritum verò, vt Mentis instrumentum. Idemque docet in 4. cont. Gent. 44. ex parte, ex parte verò in 3. p. q. 2. ar. 2. & 5. quoniam rationalis prærequirit sensitiuam, & organa affabrè elaborata: eaque adueniens perficit, non destruit, sic Verbum corpus benè organizatum, & rationalis animæ informatione decoratum, vt cōuenienter vniri possit, & non destruere, sed perficere quod inuenit. Igitur si hanc Philosophiam ritè expendamus, videbimus D. Thomā cum optimo suo præceptore conuenire B. Alb. Magno; quod nimirum in rebus præinest sensus. Et non manifestatur animasticè, nisi post sensoriorum formationem, & in semine & putridis esse Animam in potentia, actiua scilicet & materiali, quoniam præinest sensus, & motus vitalis in actu: alioquin nunquam promouebitur corpus ad animatum esse. Manifestat autem Ranarum subita generatio ex guttis pluuiæ calidis, & puluere terræ viscoso; quæ fieri tam citò nullo queant pacto, nisi præinsit vis sensitiua, non modò in putridis, vt docet D. Thomas in Iob. 14. sed etiam in calore, & cunctis in elementis, vt Alb. Auer. & Arist. cæterique Philosophi, & Patres sanctissimi suprà allegati docuerunt. Item licet D. Thomas 2. cont. Gent. 68. vegetatiuam, & sensitiuam brutorum, & plantarum, & attractiuam Magnetis, doceat ab Angelis per motum cælorum, vel à virtute cælorum fieri, cæterásque formas, in materia, quæ non possunt fieri ab elementaribus viribus; Tamen non excludit sensum à rebus. vt .n. in eodem lib. & P. P. q. 65. 5. declarat, cælum, & Angeli non dant formam, nec generant, quoniam Materia eis non obedit ad nutum, nec alterant, sed solum mouent ad formam. Igitur vis vegetans, & sentiens, sunt in rebus secundum D. Thomam, & à cælo per motum concinnantur, vt sint ad animandum formatæ. veniunt enim formæ (ait) ab Angelis, & cælo, non per influxum, sed per motum. & Aug. per agricolationem, vt suprà. Si quid aliter ex Aristotelismo D. Thom. dixit non ei contradicit, qui hæc ex illo affirmat, quippe qui in opusc. 72. nos docet, vt cum in eius libris pugnantia deprehendimus, sequamur eam opinionem, quam consonantiorem veritati agnoscemus. Propterea Thomistarum opiniones variæ. Sed hæc solidior, quę philosophis, & Patribus, & scripturis commodior.

CONCLVSIO.

QVi ergò negat omnem ſenſum cunctis rebus naturalibus, contrariatur naturæ decretis, Philoſophorum doctrinis, Naturam declarantium; ſanctæ Scripturæ autoritatibus, ſenſum multiplicem rerum teſtificantibus, & diuiniſſimis Theologis, naturæ, & ſcripturę, qui duo Codices Dei ſunt, ſapienter interpretantibus, & atheis omnem diuinitatem fauet excludentibus. Qui autem ſenſum concedunt, his omnibus conſentiunt. & pietatem colunt, dum Dei teſtimonia in ſenſu Rerum, & Mundi animatione, & vita, contrà Diuinitatis hoſtes Atheiſtas, hæc omnia negantes, venerantur.

RESPONSIO AD ARGVMENTA *Principalia.*

AD 1. Reſponſio. quòd nullus Philoſophorum potuit ex inſenſatis elementis rebúſque, facere ſentientia animalia, vt probatum in 1. & 2. Phalange ex eorumdem auctoritate. Nam vel ſenſum rebus indunt, vt Thales, Heraclitus, Empedocles, Anaxagoras, Diogenes, Ariſtoteles, &c. vel à Deo, vt Varro, & Zeno. vel Deum ipſum, vt Dauid Mantiſco. & Mannich. vel ab Anima mundi, vt Plutarch. & Platonici quidam, vel à materia ſpirituali, vel ſeminaria Animaſtica vt Auguſt. & Bonau. notarunt: vel ab aliqua intelligentia, vt Auic. & Peripatetici multi deriuant. Quorum opiniones reprobauimus, eámque ſolam veram oſtendimus, quam S. literæ pronunciant, videlicet, ex elementis brutorum animas, hominum verò à Deo ex nihilo. Solus autem Democritus, & ſequaces epicurei, ex non ſentientibus ſentientia faciunt, & intelligentia, tàm inconſideratè, & ruditer, vt ab omnibus explodantur: quoniam hoc ex ſua poſitione, qua negat Deum eſſe Autorem, & rerum curam gerere: eiuſque ſapientiam rebus infuſam, ſed caſu fieri, regique omnia. Viderint quibus aſſociantur, qui librum de ſenſu rerum nequaquam probant. Rationes contra Atheiſmum, huius opinionis cauſam, vide in Atheiſmo Triumphato.

Ad 2. negatur antecedens, omnes enim Theologi ex S. ſcriptura, & ratione impulſi, dedere rebus naturalibus vitam, & ſenſum, vel expreſsè, vel neceſſaria conſequentia, vt in 3. & 4. Phalange argumentorum monſtratum eſt.

Ad 3. negatur consequentia. Imò ipse Eccles. in p. cap. dixit. *Deum* “
creatam Spiritu sancto sapientiam, effudisse super omnia opera sua, &c. “
& propterea in cap. 42. de cunctis elementis, & elementatis dixit: “
Omnia hac viuunt, & in necessitate obediunt Creatori, vt ex 3. phalange, argumento primo, & 5. patet: ex eo verò cap. 16. vbi insensatum cor dat creaturis, potius intelligere debemus, creaturas habere vim animasticam. Cor enim pro anima accipitur in scripturis, iuxta illud Psal. 32. *Qui fingit singillatim corda eorum*: Et Matth. 15. *de corde exeunt cogitationes mala*. Sed dicitur insensatum respectu nostri: sicut asinus & homo indoctus, dicitur insensatus respectu viri sapientis, & hoc patet, quoniam ibi objurgat homines rationales, Deo se abscondentes, non obedientes cui etiam parent, & obediunt, quæ nostri respectu insensatum habent cor. Ait enim: *Non dicas à Deo abscondar*, &c. *in populo magno* (scilicet creaturarum) *non agnoscar, qua est enim anima mea in tam immensa creatura? Ecce cœlum, & cœli cœlorum, abyssus, & vniuersa terra, & qua in eis sunt, in conspectu illius commouebuntur. Montes simul, & colles, & fundamenta terra cum aspexerit illa Deus, tremore concutiuntur; & in omnibus his insensatum est cor, & omne cor intelligitur ab illo, &c.* Quibus sanè verbis sensum, & affectum, & passiones sensuales, & appetitiuas, seu cor, docet rebus inesse erga Creatorem, & ad se inuicem, vt suprà declaratum est: licet comparata hominibus rationalibus insensata dicantur.

Ad 4. Videtur Arist. nugari contra Thaletem in 1. de an. ipsum accusans, omnia facientem animæ plena: quem in 3. de Gen. an. cap. 11. deinde sectatur, confitens animæ omnia plena. Quo circa, & Durandus, & Lactantius incusant Aristot. tanquam sæpè contraria dicentem, & sentientem. Itaque resp. Quòd etiam si anima sit in aëre, nequaquam propterea ibi animalia faciet: non enim sola anima sufficit ad animalium constitutionem, sed requiritur etiam corpus humidum, vt sit ductile, & solidum, vt sit constans, atque organizari queat ad opera vitæ, & receptaculum animæ. Proptereáque volatilia ex aquis, terra mistis, sacra Scriptura educit. Aër autem, & ignis tenuissima sunt, sensúque sagaci prædita vt docet August. in lib. de diuin. Dæm. ad animandum, vbi crassitie obteguntur aptissima. & ideò benè melior in vtrisque vis animastica, vt Arist. confitetur.

Ad 5. Igitur responsio patet. Quoniam anima aëris libera est in corpore similari (si tamen anima dici potest) nec diuersis partibus variarum consistentiarum, diuersis obnoxiarum iniuriis, quales sunt in difformi corpore animalium, alligata est. At etiam S. August. respondet; quòd aër tenuior, & viuidior, ideóque aptior ad agendum, quam ad patiendum, vt lib. de Diuin. Dæm. & Gen. 3. ostendit. Porrò nec Arist. rectè dubitat. Quærere enim debuisset, cur aër plus viuit quàm animalis corpus: & tunc ex solutione resciuisset, vt Galen. philosophari solet

Ad 6. Nequaquam dicimus, aërem, aut ignem animalia: nec animantia, licet hoc aptius dici possit: sed sentientia modò. Quoniam non animalem sensum, sed naturalem habent. Animalis enim sensus conuenit spiritui animanti, vt nomen sonat, hoc est ad omnem motum intrinsecùs impellenti: vnde Hipp. ait: *Animal componi ex contentis, continentibus, & impetum facientibus.* Hoc est, ex humido, solido, & spiritu, intra crassam incluso molem, organizatam ad vtriusque vitam potestatoriis appetitoriis, & sensoriis. Sensus autem ignis inclitus illi, sicut spiritui est, nec intra solida retentus organa; & quemadmodum spiritus non dicitur anima propterea, quòd sentit; sic neque ignis propterea quod sentit. de quo Virg. inquit: *Aethereum sensum, atque auraï simplicis ignem.* Qua propter iniustè accusatur Thales; quamquam potest vocasse animalia mundi elementa: sicuti & D. Hier. & alij, quatuor animalia Ezechielis interpretantur elementa quatuor: ex solo nempe sensu: non autem propriè, iuxta nominis impositionem. Imò, inquam, nec anima vocatur anima, cùm foris est, sicut dum est in corpore, ipsum animando: sed mens, vel spiritus; licet soleat etiam dici anima propter commensurationem, & propensionem ad corpus, quod animauit, & animabit, vti S. Thomas considerat. Homo quidem est animal à spiritu animali, vt bruta: homo, à Mente.

Ad 7. Concedo, animam esse similarem; loquimur enim nunc de anima brutorum corporea, tenui, instar aëris, vt Patres supra citati loquuti sunt. At ex hoc non sequitur, quòd non possit dissimiles corporis animare partes; ipsa enim non inest, vt forma, sed vt agens, & habitator, vt in propria quæst. probauimus SS. Chrysostomi, Ambros. Gregor. Nyss. aliorúmque Patrum testimonio comprobatis rationibus, ex textu Moïsis, cui anima dicitur spiritus vitæ, & spiritus motabilis; coniunctus tamen substantiali originali coniunctione: è cerebro discurrens per neruosum genus, foras, & intrò ad corporis sensificationem, & motionem, & vegetationem; quæ spiritibus irretitis inter viscerum fibras absoluitur: & hic actus dicitur animatio; si autem inesset vt forma, & temperies, quemadmodum Galeno, & Alexandro placet, nequaquam esset vna in corpore non vniformi; omnis enim pars proprium temperamentum propriamque formam habet, vt palam est de cordis, iecoris, renum, capitis, stomachi, carnis, ossium, &c. temperamentis variis, formísque, ex elementatione resultantibus variis. Mens tamen humana potest difforme corpus informare: quoniam non est forma elementationis, dependens à materia vel mistione, illíque immersa: sed dependet à Deo, & inest corpori, sicut lux aëri, teste Amb. in lib. de bon. mort & sicut Rector, Artifex, & habitator, vt Chrysost. Basil. Amb. Greg. Nyssen. & cæteri Patres decreuerunt; non autem, vt enthelechia. Hoc enim reprobat Ambr. lib. de Isaac contra Arist. Item Nyssen. & alij Patres. Porrò autem

Patres in Concil. Vienn. decreuerunt, animam esse formam contra Auer. & alios peripateticos, qui ex hoc, quòd non est forma, falsò inferebant, esse vnicam in cunctis hominibus: contra quam hæresim factum est decretum, quòd sit forma, si plurificatur ex hoc, quod forma est, non autem contra Patres sanctissimos, atque doctissimos, qui plurificant animas humanas, sed formas esse negant, sicut ponuntur ab Arist. ne forte corruptibiles, ad corporum informatorum corruptionem, facere cogerentur: sicut declarauimus in q. de diffinitione, & immortalitate animorum. At si nunc contra Thaletem loquitur Arist. de partibus mundi difformibus, nil probat: non enim animam partibus mundi, quæ forma sit, damus, sed sensum naturalem, qui est entitatis primalitas. Nec enim, quia calor, & frigus, sentiunt, dicuntur animari, vel informari, vel habitari à sensu: sed constitui, quasi essentialitate entis, quantum.n. habent de Esse, tantum de amore & sensu, & potentia vt super ostendimus, & ex D. Bonau. Præterea idem Solis calor, & lux, est in lapide, in planta, in metallis, in aëre, in nubibus, in liquoribus, neque inconuenit: quoniam non est forma compositionis, quæ difformia informare non potest, sed potestas simplex, multipliciter commiscibilis: Idemque contra se Arist. fatetur 3. de Gen. An. quando dixit calorem esse aliquo pacto animam terræ, aquæ & aëris, & Auer. in commento, dixit, calorem esse virtutem animatam & tamen in multis est difformibus corporibus.

Ad 8. Primò respondet, S. Hier. in 10. Ezech. quòd Deo omnia viuunt, quomodo Virg. dixit, Nec morti esse locum, atque Deum ire ‹‹ per omnes, terrásque, tractúsque maris, cœlúmque profundum) & in ‹‹ 8. Matt. quæ nobis sunt insensibilia. Deo sunt sensibilia: ergo & cadauera. Mox dicebamus, quod licet non insit sensus animalis in cada- ‹‹ ueribus, inest tamen naturalis ex quo paulatim attenuante calore, consurgit sensus animalis, dum in spiritum conuertitur motabilem, vt dicebat S. Basil. Hoc quidem palam est, quoniam vermes ex cadaueribus nascuntur, sensu præditi, non ab anima mundi, nec à cœlo, nec ex nihilo, sed ex naturali essentialitate, sese promente. Propterca que S. August. sibi ipse respondens in 3. Gen. 14. ait. Cætera animalia, quę ‹‹ de mortuorum nascuntur corporibus, absurdissimum est, dicere tunc ‹‹ creata, cum animalia ipsa creata sunt, nisi quia inerat iam in omnibus animatis corporibus vis quædam naturalis, & quasi præ seminata ma- ‹‹ teria, & quodammodo initiata primordia futurorum animalium, &c. ‹‹ hanc materiam alibi vocauit lucem sensitiuam, cunctis insitam: distinctam à corporali, & rationali. Igitur licet mortuum sit corpus nobis, non tamen Deo, & licet in vita animali mortuum, quia amplius animal non est, viuit tamen in naturali, & viuentia producit ex præseminata materia, quæ participium est primalitatum. Vnde vngues, & pili vegetante vi, crescunt in mortuis: & caliditas excreta ingenerat spiritum irretitum, qui organizat corpus, vt fatetur Arist. Auer.

Alber. Thom. & alij: caliditas autem animastica est, vt sæpè probatum est. Prætereà manifestè chorda, & pellis ouina, exhorret lupinam post mortem; & occisus coluber fraxini ab vmbra recedit, & cadauer occisi feruet, & icit sanguinem ad occisoris præsentiam; & excoriantem tremit, & alia multa diximus in lib. de Sensu Rerum pro cadauerum naturali sensu, consensúque.

Ad 9. Hieronymus negat, creaturas esse animatas Dei substantia, contra Manichæos; non autem simpliciter, vt probauimus in 3. Phalang. arg. 10. dub. 2. & quomodo vocat elementa animalia; & quomodo sensitiua sunt Deo: & quomodo inter se: scribendo in Ezech.

Ad 10. Responsum est in q. Phys. & in lib. de Sensu Rerum. Nunc autem dicimus, quòd omnes corporis partes proprium habent temperamentum, propriúmque modum sentiendi; aliæ acutiùs, vt caro, corium neruus; aliæ obtusiùs, vt os, pilus, vngues: quorum sensus, & spiritus implantatus naturalísque dicitur, aliquando communicans suam sensationem spiritui libero, qui in capite habitat, pérque neruos discurrit ad sensum, motúmque partibus communicandum animalem: aliquando verò non. Multisque experimentis horum sensum ostendimus, cùm quia viuunt, nutriuntur, attrahunt alimentum, bonum, excrementa excernunt; tum quia dentes manifestè sentiunt calorem, frigúsque, & acidis obstupescunt. Lapides etiam vegetant, nutriuntur, mouentur ad cognatum, & à contrario: vt dictum est in libro de Sensu Rerum, & in prima Phalange: hoc argumento Galenus neruorum, & dentium sensum acceptat, non autem aliorum, quorum eadem ratio, eo deceptus, quod resecti non dolent. At quidem dolent exiliter: verum illorum passio, sensúsque naturalis non communicatur spiritui animali non implantato. Manifestè enim Cæsura vestis, & cutis, & carnis etiam cum alicui negotio vehementer incumbimus, non sentitur, & qui irati præliantur, vulnera non sentiunt. Similiter qui ecstasim patiuntur: cum tamen verum est, quòd caro sentit vulnera proprio sensu; licet spiritus communis motabilis vehementiori occupatus affectu, non percipiat. sic in somno puncta acu caro sentit, non tamen animal sentit, nisi adeò vehemens sit punctura, vt spiritui ad interiora collecto communicetur. Durities ergo ossis, & pili, non transmandat passionem, propterea non imperitè Arist. spiritum liberum ingredientem ad interiora in somno, & timore, & egredientem ad exteriora in vigilia, & hilaritate, animal vocauit, sect. 27. Probl. 10. quoniam omnis sensatio est naturalis, antequam animali spiritui communicetur, & tunc dicitur sensatio animalis.

Ad 11. Verè sensus, & Ratio, cunctis in rebus apparent, & insunt: homines enim per essentiam sunt rationales; bruta ex participio rationis supra sensum ordinarium habent æstimatiuam, vt D. Thom. Auicen. Themist. & meliores Peripatetici cognouerunt. Plantis verò, & cæteris rebus naturalibus, non inest cum sensu ratio elicita, neque

que per essentiam, neque per participationem, sed solum ratio impressa, sicut in horologiis, quæ ponderibus ita mouentur vt rationem habere videantur: sic res cunctæ per influxus magnos, necessitatem, fatum, & harmoniam, ab intelligentia, non errante, ad actiones, & operationes ita aguntur, vt rationabiliter operari videantur. Habent ergo sensum impressum, & expressum. Nociuum enim & proficuum sentiunt elicita sensatione naturali: habent & rationem impressam, sed non expressam: neque enim possunt syllogizare, vt homo, nec existimare, vt animal: sed tantum dolore, & voluptate affici, vnde fugiunt, aut sectantur, & ad opus à dirigente virtute intellectuali rationabiliter feruntur: & hoc in 3. phalange ostendimus ex D. August. Alber. Thomæ, & Nysseni doctrina probatissima. Arist. etiam in 2. de gen. an. dicit, quod calor calefacit, subtiliat, densat, aliásque passiones in semine facit naturaliter: sed membra & organa corporis facit rationaliter. Quærens, autem vnde hæc illi ratio, respondet in 2. de Gen. Anim. 1. quòd ex motu impresso à generante homine in suo semine fit organizatio rationabiliter, quia homo rationalis est, & in suo instrumento imprimit rationabilem motum, vt scriptor in penna. Deinde non confisus huic motui rationalis genitoris, cum in seminibus plantarum irrationalium, & in putrefactis, organizatio fiat etiam artificiosè: Item quoniam motus impressus, absente motore deficit paulatim, & irrationabiliter operatur: in seminibus autem semper crescit, & sapientiùs incessanter operatur, donec formet animal, animamque producat mirificentissimam; nescius, quo volueret caput, eandem in 3. de Gen. an. 11. calori cœlesti hoc munus, motui non possibile, demandat; similiter in lib. 2. cap. 3. vbi calor, alias visus Aristoteli stupidus, ab Aristotele tandem obtinet sensum, vt sit animasticus, veluti Auer. & alij admonent, supra citati: sed artificium rationabile vnde calori, solummodo sentienti, insit, non dixit, nec dicere potuit: quoniam intelligentiæ motrices cœlorum agunt motu, qui sensum non adducit, non autem calore, in Aristotelismo. Calor enim illi fit ex motu cæli in aere, non autem in cœlo, nisi destruat quicquid docuit in 1. & 2. & 3. lib. de cœlo & mundo, & 1. Meteor, & quamuis nunc ex igneo elemento cœlum constituat, non assignat, vnde vis artificiosa calori insit, cum nec inferiores res Angeli intelligant in Aristotelismo: vnde mirum est, quòd quidam vegetab. & sensualem animam à cælo dari, vt instrumentum est Angelorum, dicant, cum non nisi modificationem motus, & caloris, & lucis faciant motores, at nullum sensum, nisi insit naturalis, modificetur ad animationem, vt dictum est, etiam de mente August. & Thomæ, & Patrum. Propterea Auicen. recurrit ad colchodeam, & Alex. ad intellectum actiuum, habitantem sphæram inferioris mundi sublunaris. Nos autem, neque hoc sufficere putamus, nisi rebus dent sensum naturalem, vnde intelligentiæ agricolando educant ex elementis animam, quam nec de nihilo, nec de sui substantia

dare possunt, vt dictum est. Concedimus ergo rationem rebus impressam, non elicitam; sensum verò impressum elicientémque actum sentiendi: quod fuga, & sequela, amor, & odium inter naturalia ostendunt.

Ad 12. Vtique sensus animalis suscipit sine materia; non omnis sed oculus, auris, imaginatrix vis. At gustus, tactus, & olfactus, cum materia suscipiunt, præsertim gustus: sensus autem naturalis suscipit materialiter: quoniam passionibus agitur præsentaneis conseruantis, & destruentis: & sic plantæ, & lapides, & frigus, & calor patiuntur: & licet S. Athan. dicat, vinum in dolio sentire florentis vineæ odorem: Hoc etiam materialiter fit communicatione aërei vaporis. Duriora ergo minori sensu prædita sunt: & ita oportuit, vt substentarent: veh, nobis, si pili, & ossa, & vngues sentirent, vt caro, & neruus. At deteriùs veh, si nil sentirent, & de hoc dictum est in 4. phalange argum. 10. & quomodo non solum diriguntur ad finem, sicut sagitta, & equus ab exteriori agente: sed proprio insuper instinctu, & appetitu: alioquin non spontè naturæ, sed vi, aut supernaturaliter, aut solum instrumentaliter mouerentur, vt dictum est in 3. phalange 9. & 4. in 10.

Ad 13. Resp. quod cum examinaretur doctrina Telesij in S. offic. circa annum 1592. Hæc opinio de Sensu Rerum non venit in dubium. Nam tres tantum ipsius libri tunc prohibiti sunt, donec expurgentur, vt patet ex 1. indice sub Clem. 8. videlicet, liber de somno, & liber: Quod vniuersum animal, &c. & liber de rerum natura: & Tiberius Carneleuarius Medicus, & Philosophus conterraneus, accepit à S. Officio propositiones corrigendas in Telesio: in quibus hæc non extat. Præterea in aliis eius libris, videlicet de Mari, de Iride, de vsu Respirat. de his quæ in aëre fiunt, de coloribus; hæc opinio habetur; nec vetiti sunt. In anno deinde 1598. examinando Patres quatuor libros nostros de Sensu Rerum manuscriptos, nihil opposuerunt contra sensum rerum naturalem: nec quod posuerim animam mundi assistentem cum Aug. Basil. Nysseno, & Ficino, & Platone; sed hoc tantum: si anima mundi est: ergo beatificabilis, vel beata est: ergo & animæ brutorum, & partes mundi omnes. Respondi, vt patet in actis anni 1598. (id quod etiam narraui in lib. meo de Sensu Rerum, impresso in an. 1617.) quòd si detur anima mundi assistens, & regens intelligentia beata, quæ potest esse vna ex Dominationibus, non propterea animæ brutorum, & sentientes res naturales, itidem beatificabiles forent, quoniam non sunt ex substantia, aut defluxu illius animæ, sed ex participio communis sensus naturalis: quemadmodum, nec potentiæ, nec appetitus rerum essent, nisi ex participio indito primalitatum. Sic enim & vermes in ventre hominis, & pediculi in capite nati, non sunt ab anima rationali hominis rationales, sed solum sensuales ex communis sensus participio; nam & ex stercoribus hominis, & cadaueribus consimiliter fiunt: nec noscunt animam hominis, sicut

nec nos animam mundi per sensum, sed longos post syllogismos. Eandem responsionem, dant SS. Gregor. Nyssen. & August. supra citati, qui Rationalem virtutem quasi animam mundo præficiunt: attamen vnicuique enti propriam animam dant, vel à Deo, vt homini; vel ab elementis, vt brutis, & plantis, &c. vel à sensuali luce, cunctis communi: vt dictum est in phalange 3. & 4. & cum ita respondissem, rogaui Gubernatores S. Officij, vt me, vel rationibus, vel præcepto vincerent, quominus hanc opinionem tenerem: & noluerunt, sed licentiam tenendi permiserunt, & Domini Cardinales Asculanus, Santorius, & Sarnanus doctissimi Inquisitores dixerunt, me benè pugnare per hanc opinionem contra Atheos; & pro patribus. Ast anno 1627. Cẽsores quidam super libro altero suscitarunt hoc dubium; & rationem nouam adduxerunt, quia D. Hier. qui dicit, Res omnes sentiunt Creatorem; subiungit, non errore hæreticorum, qui dicunt omnia animantia, &c. & dicebant errore Philosophico. Proptereáque vt satisfacerem Zelo sacri Censoris; qui meam rectam intentionem meritus antequàm hoc opusculum ederem, concessit mihi, & si non sensum, tamen prosensum rerum quoniam sapientia Dei effusa super omnia opera eius, vt dicitur Eccl. 1. non æquè in rebus naturalibus, atque in animalibus inest, donec negotium exactius discutiatur ac ventiletur apud doctissimos. Propterea ego ostendi hoc in opusculo ex August. & Basil. & aliis, quòd Hier. affirmat sensum rerum; nam & res omnes sentire Creatorem dicit, & quatuor elementa, quatuor animalia, & si impropriè ex impositione recta vocabulorum, tamen quia sentiunt, concedit, aliquando ita vocari: negat tamen dici cuncta animantia iuxta sententiam Manichæorum, qui omnia de substantia Dei irretita in conflictu cum malo Deo, animant entia, vt satis supérque in præfatis phalangibus patuit, præsertim in 3. phalange 10. ad 2. dubium, & in 4. vbi citatur Hier. & in 1. sæpissimè.

Quocirca cum ex iam dictis, iam compertissimum sit, quod Hier. & Thomas, dicunt res omnes sentire, & amare Deum plusquam se ipsas; & hoc millies repetunt iidem, aliíque Patres, ex quibus probatum est primalitatum participium in cunctis rebus; qui igitur iubent me dicere non sentire, sed pro sentire, cogunt simul dicere pro amare, & pro posse. Ostendi enim ex Patrum decretis, entibus in cunctis inesse potentiam, & amorem essendi, & conseruandi se. Patres quidem nemo ritè reprehendat: nec ergo me, ipsorum elocutionem imitantem eo in sensu, quo & ipsi loquuntur. Profecto Ly sensus commune, vocabulum est ad naturalem, ad animalem, & rationalem, sicut & amor datur secundum D. Thomam, & naturalis, & animalis, & rationalis: similiter, & potentia naturalis, & sensualis, & rationalis. Quapropter ingeniosissimos Censoros rogo, mihi, & Patribus annuant huius vocabuli vsum: quoniam nulla ex hoc sequitur inconuenientia, aut error: sed omnia conueniunt SS. Scripturis, & Patribus, & Phi-

losophiæ, vt patet ex supra iactis probationibus, & fundamentis S. Augustini, & S. Thomæ, & philosophorum. Quæ euacuet, si potis est, qui adhuc repugnabit, est opus: interim inhæreamus testimoniis naturæ, & Scripturæ, & Philosophorum, & Theologorum, vtriusque Codicis Interpretum. Nec si quis bono Zelo ductus aliter sapiat, fundamenta Patrum vacillent, donec meliora sapiamus.

Conclusio Postrema Vniuersalis.

IGitur mundum Dei statuam viuam esse, non mortuam, & intelligentiarum administratione sub vna prima, quæ est sub Deo, gubernari; & veluti animari. Résque omnes proprio appetitu, propria potentia, proprióque sensu, vel rationali, vel animali, vel naturali, ex participio primalitatum præditas esse: Quicunque affirmat, dummodò non expressè, vel ex necessaria consequentia repugnet sacris literis, non est reprobandus, iuxta fundamenta Augustini à principio posita. síque id probat veris rationibus; hanc item in sacris literis sententiam contineri putandum. Verum enim vero non contradicit. Quod si etiam Philosophi contestantur, maiori certitudine, magísque amplectendus: si verò & sacra Scriptura; pro errante, qui contradicit, habendus: si tandem autoritas Patrum, Scripturarum, Interpretum, consonat, hæreticus est, vel materialiter, qui contradixerit. Nos autem id adsequuti sumus; vt probaremus, hanc de Sensu Rerum opinionem, non modò nil repugnare SS. literis; sed rationibus euidentibus comprobari, & omnium philosophorum, exceptis Atheis, Test. Item scripturarum sanctarum sensibus, ita conuenire, vt non possint rectè exponi, seclusa opinione hac. Imò expressè in sacris literis ipsam contineri: & tandem ab omnibus ferè Patribus Græcis, & Latinis, vel expressè vel necessaria ex consequentia, confirmari: ergo, &c.

FINIS.

THOMÆ CAMPANELLÆ, DE SENSV RERVM; LIBER PRIMVS.

CAPVT I.

QVICQVID EST IN EFFECTIBVS esse & in causis: ideóque Elementa ac mundum sentire.

ENs nullum aliis dare posse, quod ipsum in se non habet, alibi à nobis demonstratum est, ac sapientes fere omnes fatentur: experientia quoque nos docet satis. Nunquam enim lucem vidimus gignere tenebras, nec calorem frigus, nec spinam lenire, nec graue leuare. Nec colligunt de tribulis ficus, ait Messias. Idemque in omnibus patet. Potest quidem moles, quæ calida est, fieri frigida, sed non frigus à calore produci, nec calor in frigus conuerti. Calor quoque frigida inter entia obsessus roboratur & crescit: at non frigus quidem ei caliditatem addit, sed ipse per se augetur, cum natura sui diffusiuus ac multiplicatiuus sit; quod rebus non contingit sterilibus per se meréque passiuis.

Cum vero animalia (ex omnium Testimonio) sensum habeant; sensus autem ex nihilo non oriatur: necessario adfirmandum est, Elementa, ipsorum Causas, sentire, & quidem omnia. Nam quod vni ex Elementis inest, conuenire omnibus, demonstrabimus. A quibus.n. habent calorem, frigus, humorem, siccitatem, motum & quietem,

aliásque conditiones, ab his etiam sensum habeant oportet. Propterea Deus iubet, *Producat Terra animam viuentem, & producant aquæ reptilia & volatilia, &c.* quoniã non materialiter modò, sed etiã actiuè erat vis animastica in elemẽtis, vt Patres cuncti & scholastici in huius libri Defensione citati docuerunt? Non.n. ex nihilo, nec de substantia Dei, aut Angelorũ sunt sentiẽs & vegetans vires, sed rebus insunt: vt probatum est. Sentit ergo cœlum & terra & mundus, animaliáque inter ipsum manent, sicuti vermes intra ventrem corporis humani, qui hominis intellectum & voluntatem & sensum non percipiunt, quoniam ipsorum sensui non proportionantur.

CAPVT II.

ARGVMENTA NVLLA CONTRA primam propositionem militare.

1 AT inquiunt: Sol non est animal, neque planta: generat
2 tamen animalia, plantásque. Item tenuis est, mobilis, &
candidus; nihilominus indurat, & densat lutum, & nigros reddit Æthiopes sub Tropicis, vbi immoratur diu-
3 tius, Ignis quoque torret: frigida & nix calefacit manum
4 & pinguefacit solum: calidum nitrum refrigerat potiones; timor non
5 frigidus frigefacit hominem: Viuus dat mortem alteri viuo. Multá-
6 que similia dissimiles producunt effectus. Omnisque res fit ex eo
7 quod ipsa non est. Ergo ex non sentientibus rebus, res sensitiuæ oriri
8 possunt. Quidam scioli nunc dicunt: non ex elementis, sed ex causis
præsertim formali est sensus brutorum.

Respondeo: Quæcunque fiunt intra Cœlum & Terram, quicquid habent, accipere his à duobus Elementis. Itaque animal non est sol, sed terræ portio, in quam agendo sol spiritum produxit intra crassitiem cum liquore, lentore & viscositate: ex qua, exhalare non valens
Ad spiritus, molem organizauit, ac communi aptam vitæ effinxit, vt in-
1. ferius dicemus. Igitur planta & animal habent spiritum, calorem, motum, & tenuitatem à sole; & materiam à terra, arte solaris sensus concinnatam: Attamen nihil habent quod non sit in causis, licet non eodem modo, quo in causis est. Hic autem modus varius, est formatio, ac forma nascitur ex mistura ac castigatione contrariorum actiones aduersas edentibus, quibus Deus Benedictus donauit agentes causas, vt instrumenta essent ad imprimendum in materia varios Ideę primæ modos: quo in cunctis rebus eius Bonitas elucescat. Quod forte sol non intelligit, neque tellus. Sed ille solem ignemque facere cupit: hæc vero terram. Itaque debilitantur, ac res producunt proin-

de mistas, formatas primæ Ideæ figuris, cuius organa sunt primaque sigilla. At sensus non videtur esse forma modúsque quidam Existentiæ, veluti sunt aliæ figuræ, sed res essentialis, visque actiua superans vulgares qualitates elementorũ vt mox palam fiet. Idcirco solem sentire necesse est & terram. Similiter sol non indurat lutum producendo duritiem ac siccitatem, sed detegendo duritiem terrenam, quæ immista sub aquæ mollitie latebat. Ex terra enim dura, ac molli ex aqua, componitur lutum. Ignis vero agens prius conuertit in fumũ, ac cœlum aquam sibi similiorem, minúsque suæ actioni resistentem: Tellus autem remanet cum sua palam facta siccitate: quam tamen vehemens ignis liquefacere potest, & in fumum vertere, vt in fornacib. comperimus & in salis & metallorum fodinis. Ad 2.

Solem calidum esse, alibi contra Arist. ostendimus: ideóque producere ignem conformem, & (vt aiunt) vniuocum igni communi. Nec enim potest habere virtutem calefaciendi, nisi sit calidus. Cum virtus non possit separari ab eo cuius est virtus. Vbi autem minus vigens est, languide tantum calefacere. Eadem ratione dum partem tenuem mobilem ad se tollit, remanet pars altera immobilis, quæ illius motum participabat. Ita & nigrefacit non producendo nigredinem, sed manifestando nigredinem materialem, quæ sub candore tenuium calidarum partium latebat. Si hanc chartam albam comburas, cernes flammam albam exhalare, quæ tenuior est chartæ pars: materiam vero crassam nigram remanere. At si in ipsam magis agat ignis, efficit vitrum, sique amplius, aërem tenuem, albumque; tametsi materiam omnem inertem esse, ideóque nigram in Physicis ostenderimus, nigredine quidem inerti & non actiua, qualis tribuenda videtur frigori. At ex his argumentis innotescit, neque in luto neque in carbone esse aliquid, quod non sit aut in sole, aut in terra aut in materia. Præterea inspicienda est solis actio iam facta, quæ semper est tenuitas, & candor, quando tamen perfecta est: multæ enim nubes adhuc nigrent; non autem facienda, quæ remanet priuata, re facta. At in rebus similaribus licet paucissimæ reperiantur huiuscemodi, eius actio est perpetuo tenuitas, motus & candor. Nix autem non calefacit manum, sed ipse calor natiuus hominis, sentiens ab inimico frigore suum destrui hospitium, colligitur, crescit, accurritque in manum ad expulsionem illius. Pinguefacit nix, quia calorem habet natiuum, blandum, tali aptum effectui: Frigus vero illius est extraneum, non essentiale. Nunquam enim tantum frigus, quod ingrediatur & constituat naturæ opera, videri potest, cum sol longe terram viribus exuperet. Nitrũ vero refrigerat, quod vini frigus extrinsecum, aduerso illius motu, atque inimico odore turbatum, concentratur, & crescit. At si diu agitaretur, vt solet, frigus destrueretur, & vinum calefaceret. Timor est fuga ipsa spiritus vitalis calidi ad partes interiores, ne ab inimica re læ- Ad 3. Ad 4. Ad 5.

datur: Ideóque partes exteriores remanent minus calidæ, & quasi frigidæ, præsertim aëre frigido, vel minus calido subeunte: ac tremunt, quia non tantum habent spiritum, qui possit earum sustinere pondus. Est quidem accidentalis, non essentialis actio, qua viuus occidendo dat mortem. In arte vero non requiritur similitudo naturalis inter effectum causámque sicut hæc scriptura fit à me, qui sum homo, & non scriptura: attamen habeo in mente scripturæ similitudinem, ideóque huic chartæ ipsam do. Nec instrumento sed agenti principali similis est effectus. Itaque hæc doctrina meæ menti similis est, characterum vero lineamenta calamo & atramento in colore, gracilitate, & obtusitate: Horum enim instrumenta sunt principaliores causæ quam ego: non autem configurationis. Igitur cum quis occidit alterum, mors est similis mentali cogitatui occisoris, & non eius naturæ: vulnus autem latum est oblongumque simile gladio. Quando autem casu occidit, similis est cogitatui primi motoris, cui nihil est à casu; vt patet ex Metaph. Cæterum cum calor occidit frigus expellendo à ligno vel penitus interimendo, quod euenit, si quis iaciat niuis globulum intra magnã fornacem accensam, affirmare oportet, mortem non à calore oriri, sed à non esse frigoris. Calor enim vt frigus occidat, aliud nihil facit, nisi calefacere. Ergo per se dat ligno calorem, id videlicet quod est ipse & habet. At per accidens fit, vt pereat frigus, quod cum calore simul viuere non potest. Posse autem perire, quod potius impotentia est, vt in Metaph. dixi, aduenit frigori, quoniam ipse non est calor, ideóque secum manere nequit. Ergo hoc pendet ab aliqua non entitate, & ergo à communi nihilo; vnde res originem ducunt virtute primi entis. Hic autem argutias has persequi non est locus, alibi discussas valde: Sed hoc modo inferre; Ens nullum dare, quod non habet. Causa finalis & idealis non dant, sed illa determinat, ista regulat Agentem: formalis est datũ quid ab agente in materia sic concinnata, & formata, vt respondeat ideæ. ergò non dat sensum: sed est effectus non causa generationis. dicitur tamẽ causa geniti quatenus est determinatio materię in esse dato. item forma agens est à causa actiua sui diffusiua elementari: passiua verò est concinnatio materiæ & qualitatum actiuarũ ab Ideatore sic cõcinnante per Fatum, Necessit. & Harm. & fit non facit. Sensus ergo non est à causa formali, nisi sit à materiali & actiua elementationis, & à causa rationali, seu intelligentia. Quæ operatur agricolando & medicando: non autem per se mutando, aut quippiam sui effluendo, vt calor actiuus. vide Defens. supra positam, & c. seq. Solus ergo Deus potest dare quod non habet formaliter & materialiter; sed eminenter. Omnis autem creatura est finitæ naturæ, nec potest facere quod non est. Et ideò nec cœlum, nec Angelus potest calefacere nisi sit calidum, aut aliunde adducat calorem. Potest autem Deus, quoniam eius

Marginal notes: "Ad 6." (beside "pondus. Est quidem accidentalis…"); "Ad 7." (beside "tias has persequi…").

eius natura est omnis natura, ergo & caloris. Angelus autem est quædam natura & hæc, & non aliæ. ideò licet nobilior sit quam calor, non tamen calefaciet formaliter, aut virtualiter: virtus enim rei est essentia & in essentia rei: virtus ergo caloris est calor, & in calore, nec separari potest.

CAPVT III.

Perperam à Lucretio sensum rebus auferri; peius à Galeno: & quid hac de re sapientiores senserint.

CONtendit Lucretius Epicureus cum suo Democrito, ex rebus non sentientibus sensum oriri. Nam ex non ridentibus (inquit) elementis, neque plangentibus nascuntur homines ridentes, ac plangentes, & ex non figuratis, figurata: multáque adducit exempla consimilia contra Anaxag.

Ego autem in eisdem persisto responsionibus, videlicet risum ac planctum præesse in Elementis, & figuras, sed non eo modo, quo in homine. Risus enim dilatatio est spirituum exultantium; dilatatio autem in rebus raris. Ignis nactus occasionem se magis conseruandi, dilatatur & lætatur modo suo, contrahitur autem & tristatur ab inimico potentiori. Ploratus autem est spirituum in cellas collectio ex apprehenso malo: qui proinde membranam premit cerebri, cogitque aquam inter illam ac caluariam in oculos efferri: sicuti cum tellus vda premitur, humorémque emittit. Figuræ quoque termini sunt quantitatis; Elementa autem terminata & quanta sunt, at non eodem modo, vt pateat omnia reperiri in causis, sed modo vario. Hic animaduertere licet quod Lucretius cum Epicuro & Democrito non modo sensus principiis negant, sed omnia fieri ex concursu atomorum, quos in solis luce contuemur, & iuxta configurationes varias in situ & ordine, quos sortiuntur casu, dum in vacuo agitantur & copulantur, varias ostentare formas, apparentiásque: Itaque huiusmodi corpuscula rerum semina, neque calida esse, neque frigida, neque alba, neque nigra, neque sentientia: sed eiusmodi concursu oriri calorem, hoc est, ex acutioribus, frigus ex obtusioribus; ex rotundis animam, ex illis vero ac vacuo multo intercepto aërem; ex multa ipsarum condensatione cum modico vacuo aquam: ex plurima vero terram. Hanc opinionem à nobis in Phys. & Metaph. reprobatam, hic non est examinandi locus. Hoc tantum assero, homines vigere ratione & consilio; in arboribus quoque sapientiæ vi folia, flores & spinas fieri, compertum

esse, & sapientiæ actus in apibus, formicis, aliisque brutis apparere. Ergo necessario reperiri Primam Sapientiam, quam ista entia participarunt, vt & mundi & istorum fabrica docet: sicut præest calor, vnde calida omnia participant. Casum vero non posse, quamuis infinitis vicibus literas huius libri iaceres (vt in Lucretij exemplo persistam) ita eas copulare, vt hunc lib. componant. Ars vero semel ipsum cōponit. Ita non esse tribuendam mundi fabricam ordinatissimam, nisi Arti primæ, quæ Deus est. Stultum est autem putare gladium & librum ab arte propter finem fieri; mundum vero & oculum, & cor, & plantam sapientius constructas, à casu. Vnde enim nos sapientiam habemus? non à nihilo. Ergo præest vniuersitati rerum. Inde assumo; calorem & frigus cum sint actiuæ res, ex passiuis atomis absque agente vi non nasci. Infinitósque aculeos, ac spinas nihil calefacere vnquã; nec obtusas farinas frigefacere. Nec tantam lucem subito volatilem corpuscula esse posse, quibus peruium sit crystallum bene crassum, non autem gracilis charta. Item quomodo non destituitur sol, si substantia corporis eius ita spargitur, & non est vis actiua sui multiplicatiua, non imminuibilis, incorporea? Ac concedit Lucretius solem mane nasci, & casu circumferri, & in occidente extingui: ac quotidie nouum solem generari ex atomis. At inquam, cur vesperi tota die imminutus, non minor adparet quam mane? Et vnde tanta temporum distinctio, & ordo annuus, & menstruus, & diurnus, & repetitio eorũ mirifice ordinata? Experientia quoque nautarum circumdantium terræ orbem post nauigationem Columbi iam detegit hanc stultissimam impietatem. Dehinc incusare licet Galenum, aliósque Peripateticos, qui concedentes qualitates actiuas Elementis contra Democritum, negant tamen sensum. Aiuntque esse temperamentum ipsarũ qualitatum. Profecto Temperamentum est quædam relatio rerum temperatarum, quæ esse non potest virtus vitalis ac sensitiua, nisi sentiant res ipsæ in tali temperamento vnitæ: Et quamuis cytharæ fides materia aridæ temperatæ musicam faciant: non tamen ipsa musica res vna est, sed variæ aëris percussiones, à variis actæ fidibus. Ac tamdiu existit perseueratque, quamdiu pulsantur ab habente artem, vel potentiam; ergo qualitates vnitæ nunquam sentient, nisi virtus sentiens insit illis, quæ viuificet, moueatque: & quoniam à se moueri concedunt ipsas prædicti Philosophi, à seipsis sentire affirment etiã oportet. Non quidem cum Anax. asseram omnia in omnibus actu esse, licet cibus distribuatur in carnem, os, neruum, pilum, similibus partiunculis similes petentibus, quod indicare videtur idem in mundo fieri, quoniam ex quolibet per successionem fit quodlibet; sed affirmem, ita euenire ex varijs dispositionibus eiusdẽ materiæ: quibus alia pars apta fit conuerti in carnem, alia in os, alia in aquam, alia in fumum. Hæ autem dispositiones variatæ sunt semper à mũdi exordio ob varias actio-

nes & vices virtutũ agentium. Vnde opinatur Anax. omnia in Chaos versari, & ex homiomeria nasci, & in homiomeriam reuerti. Verus est sermo eius in hoc quod cum res non fiant ex eo quod non est, fiant ex eo quod est: at nequaquam asserendum erat, eodem præesse modo quo fit omne, atque latere, & deinde patefieri. Sed enim fit ignis ex ligno, qui non est ignis, sed aliud, magis autem ex ligno quam ex lapide, quoniam illud dispositum est magis à calore. Disponi enim est partem habere rei faciendæ; vt in Metaph. declaratum est. At confricatus lapis, sicut & lignum emittit ignem, magis autem silex, quoniam plus ignis absconditi habet: quod odor sulfureus & cinis scintillarum ostendit. Fallitur Arist. quod motus generet calorem: nam plures & strenuiores plagæ minus ignis educunt ex aliis lapidibus ergo præest, & non fit à motu, sed materia in qua sopitus, adstrictúsq; est ignis, percussa relaxatur, calorq; vim se manifestandi & effundẽdi cum particulis accendibilibus nanciscitur. Motum autem non posse generare calorem, sed iuuare latentem, probatum est in Phys. & sagittas & pilas sclopetorũ à motu non accendi, sed potius frigescere, ibidem ostendimus. Nullum ergo ens dat, quod non habet: Et quidem creatio esset non generatio, si ex non ente sui quid fieret, vt anima humana quamuis intra corpus & in materia. Formæ ergo actiuę ab actiuis sunt causis sese multiplicantibus, vt ars & natura docẽt. Quamuis S. August asserat omnium rerũ semina occulta extare ab initio: Vnde videtur Anax. fauere: nihilominus de antiquissimis dispositionibus interpretandus est. Stultitiam illorum qui ex non corpore faciunt corpus, alibi reprobauimus. Ergo sensitiuæ res continuo factæ, sensitiua elementa esse declarant, omniáq; ex eis producta. Quod & optimus Telesius docet: & Thales Milesius exemplo magnetis probauit, & Hippocr. in Periarchum calori sensum omnémq; cognitiuam largitur vim. Et S. Clemens Rom. introducit Simonem Petrum loquentem ad Simonem Magum, quod vbi est ordo, & ratio, ibi est sensus; & quia omnis planta, animal, lapis & alia, ordine ac ratione constituuntur, sensum habeant. Omnes item creaturæ creatorem laudant, eiq; obediunt, teste Sap. & Eccl. Dauid autem omnes inuitat ad laudem eius & Daniel: quoniam sensu naturali illum agnoscunt, cum intimus sit ipsis: dũ esse gaudent, & non esse oderunt; & vita lætantur; lætitia autem est læti ssimi Dei, testante Apostolo. Ex S. scripturæ, & S. Patrum dogmatis sensum inesse rebus cunctis, in Defens. huius libri, vide. At quo videamus, num res à causa externa ad proprias operationes impellantur, vt forte Anax. putat à mente, & Auice. à Colcodea, & Alex. ab intellectu agẽte: Oportet declarare quid sensus sit, & quomodo omnis forma sensitiua sit.

CAPVT IV.

Sensum esse perceptionem passionis cum discursu rei existentis actu; & non potentiæ puræ informationem; eiusque differentiæ.

VIdetur sensus passio esse. Cum enim calorem aut frigus sentio, calidus, frigidusve fio. Non autem sentiuntur, nisi potentes sint ad mouendũ, agendúmque. Febricitans quidem medici manus calorem non sentit, vt ego, quoniã non patitur maior calor à minori: & qui æque calidum tangit, non sentit calorem; ergo sentimus, quando patimur: & punctionem dum pungimur, & dulcedinem, dum dulcescimus, & odorem dum afficit nares; & colorem dum disgregat aut congregat visum: Sensus ergo passio, alteratióque est. Sed bifariam: Nam sensibile aut delectat, aut displicet, aut non ita validam infert passionem, quę dolorifica, aut voluptuosa sit, sed consuetam. Illæ nos delectant res, quæ Symmetriam nostri sensus in talibus organis taliter concinnatam conseruant. Idcirco blandus calor nostro similis delectat; displicent autem quæ destruũt, vt ferrum ignitum. Ita & omnia obiecta etiam sensuum interiorum, si vtilia sunt conseruationi, placent, si noxia displicent. Sensus ergo non est sola passio perfectiua, vt Aristot. putat: sed etiam corruptiua. Porro cum quid sentimus, non totam illius vim & formam suscipimus; patet cum lapidem videmus. Ipse enim non potest se propria spoliare forma, nec qui spoliet, extat: sed lux resiliens eius tincta facie intrat in oculum, tangit spiritum, afficitque facie lapidis, qua & ipsa lux est affecta: Sicque spiritus sentit non quidem lapidis informatus forma, nam lapis fieret. Sensus itaque non fit per informationem, sicut Aristoteli videtur, sed per immutationem. Per informationem enim fieret totalis destructio formæ præcedentis, & introductio alterius. Tunc ergo ignẽ & solem cognosco, quando ab illis immutor, sed non omnino: nam fierem ignis: sed parum: & ex illa parua paucáque immutatione virtus sentiens mensurat reliquum potentiæ ignis, & ex aliis experimentis in aliis rebus combustis validissima simul esse argumentatur. Sensus igitur non solum passio est, sed ex illata passione inferentis obiecti perceptio notionalis: & fit simul cum discursu tam celeri, quod nõ percipitur. Totum. n. ignẽ ex parte caloris, vel lucis percipere syllogismus est. Porro cũ videmus, quę alias vidimus, vel quid persimile, subito idẽ patimur. Sicut cũ festũ celebrari intuemur, alterius festi reminiscimur,

& pariter lætamur; & nauem videntes nauseæ, quã nauigando passi sumus, & vomitus reminiscimur, hoc est, resentimus: itaque similiter vomemus: Et concubitum bestiarum inspicientes, sæpe concubitus cum muliere sua quis reminiscitur, & semen iaculatur sponte. Sensus ergo est passio. Memoria vero est sensus anticipatus; reminiscentia autem renouatus in simili. Discursus vero est sensus similis in simili, & ideo quot genera similitudinum sunt in mundo, aut essentiæ, aut qualitatis, aut quantitatis, aut actionis, aut passionis, aut operationis, aut loci, aut temporis, aut situs, aut causæ, aut figuræ, aut coloris: tot sunt etiam discursus & syllogismi: Omniaque animalia habentia spiritum liberum intra cellas proprias, habent & memoriam, & discursum. Non autem plantæ, quia ligatum in angusta crassitie obtusumque sortitæ sunt spiritum. Et quidem animam esse calidum spiritum corporeum, tenuem, mobilem, aptum pati, ac sentire subito, sicut aër, in 2. lib. declarabimus, & in defens. ostenditur. Ergo non est pura potentia, vt materia, sicut Arist. videtur, sed res tenuis, patibilisque ab omni re sibi dissimili, non autem à prorsus simili. Vnde spiritus spiritum, & aërem minus sentit, non ergo est pura potentia omnia percipiens. At mens, quam Deus hominibus immittit, non modo hoc sensu, & memoria, & discursu sensitiuo animali donata est, sed diuiniori, altiorique, vt palam fiet. Igitur si sensus est passio, omniaque elementa, ac elementata patiuntur; omnia ergo sentiunt. At sæpe patitur homo, quæ non sentit, vt dormiendo morsus pulicum; & in ira multæ paruæ latent passiones, & in prelio vulnera: Ergo sensus non passio sola est sed perceptio passionis, & iudicium de obiecto passionem inferente. Quæ si conseruatiua est, iucundaque, amplectitur, cupiturque; si dolorifica, destructiuaque, respuitur, abiiciturque.

CAPVT V.

Ex actionibus, passionibusque entium, omnia sentire ostenditur, ac sine sensu mundum esse chaos: nec generationem nec corruptionem fieri.

ITA inimicus est calor frigori, quod alter alterum ad necem insectatur: qui autem minus resistere potest, fugit; qui autem ab inimico circumdatum se noscit, concentratur, crescit, viresque adsumit, vt calor sub terra in hyeme, & in nubibus inclusus: & frigus grandinum & sub cane, manifestant; omnes illas edunt actiones quas animalia: Ignis quoque & tellus perpetuis odiis se mutuo interimunt. Ergo fateri necesse est, alterum alterum

nosse esse sibi contrarium, ac illius necem parare, vt ipsum seruetur: Vnde suboritur mutua ipsorum debilitatio & generatio mistorum, & corruptio eorum, quæ tali in pugna transmutantur. Non esset ergo in mundo generatio & corruptio, nisi esset contrarietas, sicut omnes Physiologi adfirmant. At si alterum contrarium non sentiret alterum sibi esse contrarium, contra ipsum non pugnaret. Sentiunt ergo singula. Præterea ignis aliquam terræ portionem superans, attenuat & sursum ad suum consimile cœlum igneum vadit: Telluris vero gleba in sublimi posita deorsum impetu fertur: & veluti feræ fugiunt contrarias, & similes petunt, propriasque casas, & homines cum hominibus viuunt, lupi cum lupis, pisces cum piscibus, idem experimur in corporibus magnis. Omnia ergo sentiunt: alias mundus esset chaos. Ignis enim non sursum tenderet, nec aquæ in mare; nec lapides deorsum: sed res omnis vbi primo reperiretur, permaneret cum non sentiret sui destructionem inter contraria: nec sui conseruationem inter similia. Ergo efficax argumentum sensus eorum dat mundi ordo, rerum productio, & controuersia ac pugna simillima pugnæ animalium sentientium Omnino asserendum videtur, animalia à corporibus primis habere hanc sentiẽdi vim, atque ita operandi: Et stulte Auerr. vocitare elementa corpora imperfecta. Has vero misturas ipsorum debilitatorum & semiconsumptorum, perfecta. Imperfecta enim sunt cum vires languidas habeant, & non summas, quales insunt elementis. Magis autem si mista sunt ex contrariis rebus, mutuoque se oppugnantibus, vt patet: vnde internam quoque infelicitatem sustinent, quam Elementa sustinent tantummodo externam.

Perfectio autẽ secundorũ entium super elemẽta, non reperitur vlla elementaris, sed à Ratione Mundum gubernante, quæ magis rerum naturam totam, quam partem curat, & non prout natura particularis cupit, res disponit: sed prout Ratio, & Finis. Caput enim grauius digito, positum est in altiori loco, quoniam ita fert Ratio gubernationis, non quia sic vult grauitatis ratio. vide Met.

CAPVT VI.

Rerum operationes, in quibus ipsarum manifestatur sensus, non à Deo, nec ab Angelis, nec ab Anima mundi, nec ab intellectu agente, vt alij opinantur, sed ab ipsis formis naturalibus at: non sine Deo fieri.

AT plurimi Deo tribuunt huiusmodi actus, qui intrinsece in rebus operatur, & Anax. videtur opinionis author; dum chaos à mente separata distingui statuit. Idcirco ab eadem forte diceret mente ignem sursum ferri, resque alias deorsum: quoniam ipsa distinguit ordinatque: Itaque eadem mens prima, copulando, & separando generationes & corruptiones operetur: quod Stoicorum spiritui adscribit Alex. Arabes Theologi, & Caluinus ex parte idem opinantur, dum aiunt; non lucere solem, sed Deum in sole: Nec loqui hominem, sed Deum in homine: nec moueri ignem, sed Deum in igne. Alij vero has operationes Angelis tribuunt, & Diuus Augustin. in lib. de cognit. veræ vitæ, videtur idem sentire, dum procellas, ventosque non à se, sed ab Angelis, ac dæmonibus moueri docet: & in 3. de Trinit. Themistius cum Peripateticis quibusdam ad intelligentiam non errantem confugiunt. Alex. & Auicen. ad intellectum & cholcodeam non longe ab Anax. At Galenus libr. de formatione fœtus, hanc mentem admiratur, eique animalium formationem committit, sicuti Platonici Animæ mundi, & S. Basilius & S. August. consonant: multi etiam Theologi Primæ semper operanti Sapientiæ. Ego vero respondeo, prædictas opiniones omnes aut perperam declarari, aut errorem continere. Si enim omnia opera Dei perfecta sunt (vt Moyses & natura testantur) fateri oportet, eas rebus vires ab eo largitas esse, quæ ipsarum conseruationi sufficiant. Quoniam vero nulla facultas tam necessaria est in tanta rerum varietate, quam cognoscendi similia, quibus seruamur, & contraria, quibus destruimur: necesse est hanc sentiendi vim innatam esse rebus cunctis. Experimur in nobis fugam mali, & sequelam boni ab illorum perceptione, notitiaque suboriri. Non enim malum ignotum fugimus; nec rete non visum animalia vitant; nec pecudes lupum, aut iaculum non perceptum: Ita & tellus & ignis nisi sentirent, non fugerent, nec sectarentur. Præterea omnibus inest rebus adpetitus, amor, odium, abo-

minatio; omnis autem amor oritur ex cognitione rei amatæ. Ergo amor naturalis à cognitione naturali. Ignoti nulla cupido, ait Poeta. Igitur cum concedant ignem adpetere sursum, concedant oportet illum nosse, ibi esse suum conseruatiuum; in terra vero destructiuum. Ergo est negare igni propriam naturam atque formam, cum asserunt Deum ire sursum cum igne & lucere in sole; & quidem patentissimus error est, quoniam formæ naturales sæpe errant, tribuere Deo ipsarum errores. Sequitur etiam non sentire nec intelligere animam humanam, sed Deum in illa; ipsumque adpetere & operari nostras operationes & adpetitiones, tam malas quam bonas. Hoc autem transcendit Caluini impietatem, qui tantummodo asserit Deum impellere animam ad malum, non autem solum in ea agere malum: & hæc opinio ab Alcorano Mahometi orta est, à nobis autem in Metaph. reprobata. Patet quidem quoniam si simile per formam est simili simile: per formam quoque sentiat suum simile, adpetatque. Quorum autem adpetere est, est & nosse: neque enim alia res cognoscit obiectum, alia vero appetit, sed eadem. Profecto Anax. separatæ menti tribuens opera Naturæ omnia, necesse habet, aut violenter ad suum quemque ordinem res trahere, & naturam tollere: aut affirmare, quod ipsæ sponte imperium mentis sequantur. Ergo sensum quo obediant, habent. Hoc enim obedire, est operari secundum naturam, quam Deus Enti ita operanti dedit: Aut fateri oportet, Deum fieri formam rerum cum ipse formarum loco operetur. Hoc autem peruersus est error, & Anax. pernouit: idcirco mentem ponit abstractam. Deus quidem omnibus in rebus operatur, sicut causa prima, dans esse & virtutem essendi, & operandi, & cooperandi actibus illarum, quatenus ad Entitatem vadunt, non quatenus ad non esse: quod rebus naturalibus est deficere, nobis vero peccare: sicuti in Metaph. ostendi, peccatum non habere causam efficientem, sed deficientem: Attamen cum isto verum est, formas ipsas operari & ignem calefacere & terram frigefacere, ac grauare, & mutuo se elementa oppugnare: & non Deum in igne oppugnare Deum in terra: Hæ aliæque alibi positæ rationes ostendunt, res à se agere. Animam vero mundi, aut naturam communem rebus consulere, discendo à Deo: sed ad particulares actus particulares causas agentes requiri; vt calor vere calefaciat, & non Deus in illo, sed cum illo. Ad quid enim calorem dedit igni Deus? frustrane? Si enim ipse calefacit in igne, calor vanus est? & calefaciet etiam in terra & frigore, quoniam non minus hoc quam illa seruit Deo. Construxit sane Deus orbem, & creauit res, viresque se conseruandi, ac mutandi se mutuo per tempora dedit: illæ autem vires perseuerant tanquam Natura, donec tota rerum machina ad suum magnum mutetur finem. Natura autem participatio est legis æternæ, sicut lux in aula participatio est solaris lucis, teste D. August.

gust. estque simul potestas, & sapientia & amor rebus inditus natura ipsa. Absque enim potentia aut sapientia aut amore, est, viuitque nihil, nihilque operatur. Quapropter adscribere Angelis operationes rerum naturales errore non vacat. ideoque credo S. August. operationes tantum supernaturales & extraordinarias intelligere. Nam alibi Angelos non operari operationes naturarum, sed mouere ad operas & ad formas, agricolarum & medicorum ritu, qui naturas applicant: naturæ. a. per se operantur. Palam enim ritu ordinario Mare à Sole & Luna intumescit, agitaturque, ventique mouentur, vt locum spatiosum suæ vitæ aptum nanciscantur, quibus angustia mors est. Aquas non absque sensu fieri libri sequentes indicabunt. Animalia verò à natura formari necesse est, remque omnem à sua forma actiua, iuxta præceptum Dei. Igitur dicere lapides deorsum ferri ab Angelo, & non à seipsis, ignemque fugere terram inimicam, quoniam ab Angelo trahitur ad fugam, fictitia assertio est, indignaque DEO, tanquam non largitus fuerit omnem necessarium vigorem actibus cunctis. Est quoque Angelos vilifacere, dum deputantur ad faciendos naturales actus omnium rerum vilissimarum, quibus loco formæ deseruiunt. Homines quoque abiicere, & animalia, quibus formæ viliores adessent, quam luto, & paleæ, quibus forma est Angelus. Item Angelus non est sicut Deus rebus intrinsecus, qui absque violentia omnem mouet naturam, cum ab eo, in eo, & per eum sint; sed extrinsecus est; ergo sensus omnis esset violentus. At si respondeas, ignem & tellurem obedire Angelis, opus est quoque asseras, quod eorum præceptum sentiant, cum non trahant Angeli manibus, & instrumentis corporeis, nec res virtutem obedientialem habeant, nisi ad Deum. qui etiam solus miracula in eis facit, quoniam solus ipsas creauit: Si autem sentiunt, ergo non indigent Angelis vt moueantur ad operationes naturales. At modo Angeli erunt custodes singularum specierum, & nostrorum indiuiduorum, sicut Diuus Hieronymus docet, ac ego expertus sum, quod nunquam intellexeram. Concludamus ergo cuilibet inesse rei tantum sensum, quantus singularum conseruationi est opus: Itaque aliis plus, aliis minus, nisi posteriores opinantes nos superent.

CAPVT VII.

Instinctum esse impulsum sentientis naturæ, & qui instinctu res agi ponunt; sensu ponant oportere.

DOctiores alij introspicientes huius modi absurditates dixerunt, ad suas operationes res naturales agi instinctu quodam secreto Dei, suis indito formis, & veluti nos calcaribus & freno agitamus quoslibet equos: Homines vero præceptis, verbisque: Ita Deum res omnes regere impulsibus naturalibus, inditisque propensionibus, homines vero libertate intellectui indita. D. Thom. dicunt ita sentire. Et absque sensu res ad suos conducunt fines. At hi in difficultates consimiles offendunt. Omnis enim instinctus est instigantis ad finem cognoscentisque impulsus. Alius enim est supranaturalis, quo instigatur prædestinatus à Deo alius violentus, quo sagitta à sagittario. Alius regitiuus quo iudex à Rege: alius naturalis quo sua sponte res ferũtur, vt à principio intrinseco. Instinctus enim naturalis est impulsus naturæ. At iuxta dogmata eorum natura nihil est, nisi forma, aut materia: & quia formis adscribunt operationes declinando aliorum errorem, necesse habent adfirmare formas omnes sentientes esse. Nam concedunt cum Aristot. naturalia omnia agere propter finem, & contra Empedoclem ostendunt plantas fructus ferre, vt æternentur, spinas vt defendantur, folia vt tegantur, multaque docte affirmant hac in re: Ergo natura cognouit finem: non enim ageret propter illum, nec ad illum opera sua dirigeret, nisi illum cognosceret: Ergo instinctus est impulsus cognoscentis naturæ; & cum opera Dei perfecta sint omnia, omnisque natura, vt perfecte operetur, indigeat finis cognitione, omnem naturam sentire affimandum est: ac ignem sursum tendere, à propria impulsum forma sentiente, bonum suum esse in peripheria, malumque in imo. Itaque calor & frigus omnisque res sensu operabitur. Quia Aristot. ipsorum præceptor in 2. Physic. docet plantas, omneque Ens propter finem operari, nec indigere discursu nouo ad eius notitiam; Sed veluti peritus Cytharædus absque consilio quandocunque opus est harmonia, scit statim, nil cogitando, chordam pulsare, ita rem naturalem omnem proprios perite edere actus; quoniam vt & S. Thom. addit, natura est ars intrinseca rebus, ars vero natura est extrinseca; Et in libro de insomn. dixit Aristotel. Deum non immittere somnia, sed naturam, quoniam dæmonia est, hoc est, sapiens, multa in somnis nos docere. Et in libro 3. de gen. Anim. 11. dat calori sensum, vt quodammodo omnia anima sint plena. Quare obstupesco quomodo in libro de An. postmodum plantis negat sensum,

non modo elementis, vt magno contradicendi Pythagoræ pruritu gestiens. Si vero præfatæ Auctores sententiæ velint huiusmodi instinctum à Deo oriri immediate, ac minime in forma naturali esse impressum, omnia argumenta nostra & Diuus Thom. contra Arabes, & Anax. sunt contra eos. si autem in forma impressum esse dicant, cum D. Thom. cum hæc impressio sit facultas operandi innata & non violenta vel illata opus est adfirmare, ipsam esse sensum ac cognitionem. Sed respondent sagittam à sagittario directam ad scopum rei, nil ipsum intelligendo. Ego vero inquam eos, hoc exemplo valde decipi: positum est enim à D. Thoma aliquando, vt sciamus res dirigi ab intelligentia non errante, non autem vt violenter moueantur: vnde corrigit hoc exemplum de sagitta, Ver. q. 22. art. 1. docens conuenire violenter non naturaliter motis, veluti ex defens. patuit. Deus enim est intrinsecus rebus multo magis, quam propriæ ipsarum formæ (ait S. Augustinus) nec ducit ad finem nisi per ipsarummet naturas, imprimendo vim, intrinsecam naturalem non modo tendendi ad finem, sed & sciendi tendere in finem, sicuti ars in Cytharædo est pulsandi, & in planta florendi, & fructificandi, vt ipse Aristoteles monet, & D. Thomas: alioquin Deus æqualis esset nobis, qui non potentes dare virtutem sagittæ, damus violentiam, quæ parum perseuerat, ipsamque sagittam destruit: vnde impedita non amplius ad scopum tendit: Natura vero semper contendit ad eundem finem, nisi penitus destruatur. At quoniam, teste Salomone, sapientia Dei attingit à fine vsque ad finem fortiter, & disponit omnia suauiter, putandum est, omnes illi naturas obedire eundo ad suos fines, ea actas virtute, quam ad obediendum habent. Quapropter veluti absurdum est asserere, quod ignis calor non calefaciat, nec terra proprio frigefaciat frigore, sed alieno ignoto impulsu; ita absurdum est adserere, quod natura sentiat finem, & operetur gratia illius absque sensu, quem ipsa habet, aut quod non habeat; & vere sensus omnis est participatio primæ sapientiæ, vt Salomon testatur; ac Diuus Thom. omnem formam participationem diuinam esse docet, & quoniam Deus potens est, & sapiens, & amans optimus, ego ostendi in Metaph. omnia Entia, Potentia, Sapientia & Amore constitui, & vnumquodque esse, quoniam potest esse, scit esse, & amat esse. Itaque præliatur contra non esse: & quando illi defecerit posse, aut scire, aut velle esse; perire, aut transmutari in Ens plus illarum habens. concedunt quidem hi Philosophi omnibus inesse rebus potentiam appetitumque vitæ & esse, at negant aliqui sensum longe magis concedendum. Non enim potest esse id, quod ignorat res sibi vtiles & noxias, nec quod sibi vtile est amare potest, nisi sciat illud vtile esse sibi, nec odisse quod nocet, nec fugere, nisi se ab eo destrui sentiat: quod cum omnes res faciant, non modo quando se destrui sentiunt, sed etiam

cum ad destructionem se disponi præsentiscunt, omnes ergo sentiant. propterea D. Thom. ver. q. 22. ex Dionys. probat quod omnes res tendunt in finem, & delectantur in eo, non Metaphoricè (ait) sed Physicè. ergo sensum delectationis habent verum: & iterum non mouentur grauia & leuia & aliæ res naturales, vt sagitta impulsu alieno, sed appetitu proprio, ergo & proprio sensu. Non enim alius cognoscit & alius appetit idem: sed qui appetit cognoscit appetitam rem: alias essent sicut ego & tu, quod est impossib. & quidem licet à Deo instigentur ad finem naturalia: stimulos tamen doloris & voluptatis quibus instigantur, sentiunt, alioquin nunquam obedirent sponte, sed violentia, vt in defens. probatum est. Hic cogimur creatorem suspicere, ac celebrare qui suam imaginem aut vestigium cunctis impressit rebus, nec facultatem necessariam aut vtilem prætermisit, quam non largiretur eis. Vnde clamat in Prophetis: Quid vltra debui facere & non feci? Seipsum laudat quidam (Sotus in pr. de Iustit. & Iur.) ex hac schola, quod ipse hoc arcanum intellexerit, nullum scilicet animal à proprio fine aberrare, nullumque aliud Ens, nisi hominem; quoniam compositus est ex sensu & ratione secum mutuo pugnantibus, positusque est in sua libertate. Cætera vero à Deo regi, ideoque non errare. Grandem profecto stultitiam: cum sæpissime errare videantur, & quidem ipse vidi asinum, alium asinum subagitantem contra naturam in asino, & felem proprios comedere natos; & ceruum subagitare præpostera Venere asellum. Omitto quod plantæ suis frustrantur floribus, aliosque actus mille contra naturam reperi in brutis; licet illis culpa nulla sit, sed pœna tantum semen perdendi: homini autem ad culpam imputatur grauem coram Deo, qui docuit illum super iumenta terræ, vt ait Iob. Ergo non est asserendum bestias diuino tantum instinctu duci, sed proprio sensu. At eò peruenerunt præfati sapientes, quod videntur tollere sensum non modo rebus cunctis, sed & ipsis bestiis. Quoniam timent, ne si concedant illis sensitiuum discursum, mentem quoque arbitrio liberam tribuant, qualis est humana: Nec vident, quanta differentia est inter humanam mentem, & hunc sensum communem. De quibus in Metaph. & in sequent. libr. Arist. quoque prudentiam dat habentibus memoriam, & D. Thom. participium Rationis: quam vocat æstimatiuam. Hæc autem inest vt ex præteritis syllogizent futura. S. Isiodorus has cunctas cognitiones largitur bestiis, & discursum, & voluntatem, nedum appetitum: nec tamen errat, quoniam animali modo & non humano intendit, & sapientiam vnam esse diuinam: De qua omnia Entia participant, ideoque similes habent actus: vnde S. Thom. ex Dionys. vim naturalem facit participio sensitiuam: vim sensitiuam participio rationalem: vim rationalem participio Angelicam seu intellectualem. Intellectualem participio diuinam: vt in Defens.

CAPVT VIII.

Quæcunque accidentia ab instinctu fiunt, effectus esse sensus partium, totiúsque mundi.

COnantur alij ostendere instinctum extare in natura absq; ratione & sensu. Nam magnes trahit stupidum, insensa- 1
túmque ferrum, & ipse ad polum mirabili instinctu perpetuo dirigitur: Et mustela instinctu impulsa nolens ori bu- 2
fonis illabitur, deuoratúrque; & taurus fugax, si ficulneam inuenerit, 3
sub ea instinctu naturæ quiescit, deposita ira: Delphini amant pueros; 4
Animalia multa pluuias, ventósque prædicunt, nec tamen sunt prophetæ. Et Gallus gallinaceus, paruum animal, Leonem ferocissimum 5
terret, aliáque huiusmodi addunt exempla. Quibus respondeo: Hæc exempla declarare omnia sensum & consensum omnium naturarum, ipsúmque instinctum esse sentientis naturæ impulsum. Non quidem Ad
magnes polum prorsus respectat, sed aliquibus à polo gradibus decli- 1
nat versus insulam quandam in Septentrione, ex magnetibus totam constitutam. Idcirco talis est magnetis sensus, quod semper suam voluitur ad vniuersitatem, & veluti ignis in cœlum adspirat, & lapis in terram, & aquæ in Mare: Ita magnes eo spectat, vbi est ipsius portio maxima vel vniuersitas, & propter consensum, quem illa habet insula cum stellis polaribus, quibus subiacet ac fouetur, omnis magnes eas ad stellas spectare videtur. Itaque si aliorsum magnetem vertas, ipse ex templò suam ad posituram reuertitur: Sicuti homo decidens vultu in terram, subito erigitur ad cœlum, iuxta sui posituram, & rami arborum flexi ad proprium situm reuertuntur. Non noui, quoniam non licet misero nauigantes interrogare, num & ad polum spectet Antarcticum, sed bene credo, vltra æquatorem adductum, ad alterum respicere polum, sub eoque alias magnetis fodinas esse. Quoniam consimiles sunt res fere omnes, oppositis sub parallelis æquidistãtibus vtrinque ab æquatore. At in Austro sol descendendo magis, & in Borea ascendendo, & immorando magis, multam adducit varietatem hemisphæriorum, quam & stellarum diuersitas in multitudine & robore auget. Nascitur magnes intra marmor & ferrum, qui tamen viuidior est; idcirco ferrum non ad ferrum tendit, consimilis perfectionis, à quo plus virtutis & virium accipere nequit, sed ad magnetem, tãquam ad simile perfectiúsque simul: Et sicuti animal in altum attolli nequit: at si cibus est ab alto pendens, colligit vires eleuatúrq; ita fer-

rum colligit vires & spiritu corpulentiam vincit vt superpositum ad magnetem eleuetur; vbi patet sensus illius. Magnes, vt aiunt, allio illitus non trahit ferrum, quoniam ipsius odor ferro suauis, ab allij odore victus non potest ferro communicari. Sed hoc falsum esse experientia admonet. At si igni apponas magnetem, viridis flammula educitur, ipséque amplius ferrum non trahit, quoniam spiritu viuido ab igne priuatus est. at si magnetis liquor eidem super iniiciatur, regreditur intro, & deinde trahit magnes, quoniam crassities humoris occludit poros, per quos tenuitas attractiua regressa est intro. Ego quoque experimento didici, magnetem manducare ac ferri limatura nutriri, tanquam ex suo simili minus perfecto, ita vt homo animalibus vescitur. Porro si altera ex parte ferrum attrahit, ex altera expellit, vt aiunt: non tamen sic est, sed ferrum magnete perfricatum altera ex parte, illius partis symbolum imbibit, itaque delatum in alteram partem regreditur ad priorem, qua prius affectum erat, sicut nos ad tactum partis, quo plus delectati, aut præuenti delectatione sumus. Potest & polos habere & posituram mundialem, quoniam à Deo, vt mirabiles diuitias suas declararet, ita factus est. Remoram aiunt tenere nauim, nec potest alia de causa fieri, quam stupore sensus toti communicato machinæ, aptæ ab illa, per omnes pati poros, afficique. Ita & torpedo piscatoris manum stupefacit, graui vapore, manus spiritus per funem delato aggrauante. Sicut dicemus de animalibus tractantes. Mustela calida est, & viuax, & odor exhalans ex bufonis ore frigidiusculus est, crassiusculúsque aptus nutriendo eius percalido spiritui, eidémque proportionatus: Itaque cernens bufonem timet à principio ei coniungi, & circumcursitat timendo amando: Donec bufo prædæ cupidus os aperit, ipsáque sinit se voluptate sensus vinci; non tamen certa mori: sicuti nec papilio lucis amore. Ita crocodilus Ibici os aperit, quæ cupida vermes deuorare gingiuis illius adhærentes, libenter accedit, beneficiumq; cõmune fit. Acquiescit sub ficu thaurus, quoniam odor illius ita mulcet illum, sicut nos rosarum; & veluti per aromatum apothecas transeuntes, sistimus gradum ad odorem; ita bos ad ficulneam, qua & libentissime vescitur. Quid mirum si leo timet Gallum, cum nos timeamus aspidem & araneam, bestiolas nobis magnitudine & viribus longe inferiores? Spiritus multi crassique leoni insunt, à cibis crudis crassisque, & calore, quo abundat, multo; Gallo vero tenues acutiqne, itaq; spiritus huius tenues in aërem sparsi, leonis penetrant spiritus, reddúntqe reuerentes. Idem inter duos homines euenit vt alter in alterius aspectu concidat animo: Nam lumen ex alterius oculis reflexum affectúmque viuiditate viuacioris in oculos minus viuacis ingrediens lædit occulto modo, reuerentémque hunc reddit. & magis ad pasionem dispositis vt amantibus vel formidolosis, id contingit magis, sicut qui nauseam est passus, conspiciens mare vomit, ex anti-

Ad 2

Ad 3

Ad 5

cipato sensu. Vox etiam pusilli animalis terret, sicut nos suberis stridor quando inciditur, quoniam acute aërem mouet, qui spiritum nostrum penetrat, pungitque & secat, sicuti punctus ipse sectúsque est. Et Costa noster à stridula canum & puerorum voce terrefit, magis autem suspiriis. Quin & canem obseruaui ad sonitum campanæ ita affectum vlulare consueuisse. Animalia patiuntur frigus ac calorem ab aëre, quoniam ventri dedita sunt, & aliud non cogitant, sicut homo; ideo ex aëris affectibus tempestatem præsentiunt, studéntq; consulere tunc ventri, & vociferantur, declarantque nobis, sicuti nos expectantes bellum, aliudve noui. Aër enim per poros & respirationem communicat cum spiritu nostro in capite, ipsúmque humectat, aut attenuat, aut calefacit, aut refrigerat, aut aggrauat. & qui attendunt, persentiunt temporum ex aëre mutationem. Nam hernia aliove morbo affecti, bene austrum norunt, quo tumescunt, frigúsque quo plagæ veteres constupescunt. Ita luna tumefacit maria, variásque mutationes, variatis splendoribus adducit, & res humidiores eiusmodi affectū patiuntur magis quam sicciores. Sol mutationes magnas, grandes, & consuetas inducit, luna vero paruas eiusmodi calore blando tumefaciens, & minus attenuans. Adde & siderum congressus, varietatis causas. Ex eiusmodi sympathia & antipathia in mundo sensum, consensúmque esse declaratur. Idcirco res marinæ terrestribus sunt similes, ita vt piscis Episcopus, & catena, & lorica, & verpa reperiatur. Hæ autem res persimiles sunt caloribus ab astris demissis, & hoc pacto res conformantibus, non ad quantum ipsæ habent, nam is ignis magnus est; sed ad quod imminutum in terram perfertur; stellæ autem in Deo, omniaque Entia ideas habent.

Ad 4. iter.

Appendix.

Postquam librum hunc conscripseram annis multis, peruenit ad me per manus Tob. Ad. nostræ Philosophiæ Summistæ, libellus G. Gilberti de Magnetica Philosophia. Vbi vir mirificus in experientia multiplici occupatus, contra priscos de magnete scriptores optime disputat; suas tamen theses ad Copernici doctrinam aptat, à Timæo & Philolao nostratibus manantem. Nolui opiniones meas mutare; neque textum reficere, ne alienos labores præripere tanquam meos videar. Gaudeo sane quod & ipse non ad quascúnque fictiones magnetis motum refert, sed causas inuestigat experiendo, & motum eius ad terram perpetuo obseruat, & ex necessitate positionis naturalis fieri statuit, quod & nos scripseramus; Attamen ad polos cœli & ad magneticam Insulam nos sensum magnetis referebamus, ipse vero ad polos terræ: & perplacet experientia, quod magnes in medio terræ, vel mari vndique à terra distans recta ad polos respicit: vbi vero terræ

propinquat, vt in littore Brasiliensi & Ghineæ ad terram declinat, vt manifestum sit eius sympathiam cum tellure non cum cœlo celebrari: neque perpetuo aliquantis gradibus à polo recedere, vt alij testabantur. In pluribus autem mihi vir sagax non satisfacit: Primo quia sensum & sympathiam (quæ non sensus est, sed affectio ex sensu prodiens: Omnis enim appetitus proles est sensus boni, vt odium sensus mali, hoc est, rei destruentis) quasi spernit. Attamen cum Thalete animatum magnetem concedit, & plus extra suum corpus extendi, quam nostram animam docet. Hoc autem falsum est. Quoniam sphæra actiuitatis animæ nostræ vsque ad cœlum, vbi sidera peruestigat, extenditur, & in terram vsquequo vox & impulsus humanus & visio & auditio protenditur. Mirum, quomodo magnetis anima videtur Gilberto liberior quam humana: quæ etsi non trahit ferrum odore, trahit homines & ceruos sono, & fascino afficit à longe, & voce etiam Diabolos & Angelos ad se vocat; ad pauca respexit in hoc. Præterea cum duas terræ dat virtutes in alia corpora operatiuas, alteram Electricam, qua per vapores, quasi manus, deorsum omnia corpora trahit ad se, sicuti electrum paleas per vapores tenuiores aëre: alteram vero magneticam, quia sicut magnes ferrum ad sui positionem adaptat, ita tellus magnetem & ferrum: Non enim per vapores fit talis actio, sed per figurationis conformationem. Videtur mihi vir doctus ex parte errare: primo quoniam Electrum per vapores non attrahit: Siquidem vapor egressus, ad corpus vnde emanat, non reuertitur, sed statim sursum attollitur vi caloris vti nos dicimus, vel à grossioribus corporibus quibus cedit, extrusus, vt docent Epicurei, & cum eis Copernicæi. De quibus in Metaph. Nisi iste homo putet lucem ab electro, vti à sole effusam, ad electrum trahere, vti radius solis ad solē. Sed hæc attractio in obscuris ædibus non fieret, neque in nocte, vbi electrum lucernæ non exponitur; siquidem lux eius de se, nisi à sole adiuta, non tantum potest. Præterea magnes ipse trahit electrice etiā Gilberto ferrum interposita tabula etiam lapidea. Vapor autem sic penetrare tantam crassitiem & subito nequit. Quapropter alia causa electricæ attractionis inuenienda erat: & quam à Lucretio ex parte accepit, reiicienda. Tellus quoque non trahit ad se nisi similia corpora. At videmus deorsum ad terram ex aëre ferri non modo terrena, sed etiam carbones ignitos & vinum, & piper & omnia calidissima, quibus quātulavis insit crassities, vt motus ipse potius delapsus sit, vti in 2. libr. dicemus, vel regressus ad naturam in vere terreis, non autem per vapores attractio. Quæ autem dicit de positura magnetica mirabilia sunt: sique experientia ipsum non fefellit; (Nam dicunt nautæ in tropicis lineis magnetem mutare vires & inclinationes) vtique fatendum est, ita magnetem ad terram conuerti, vti heliotropium ad solem, & lunaria ad lunam. De quibus in 3. lib. At non recte vir sagax videtur mihi

tellurem

tellurem propterea magneticam facere, quia magnetem ſic ad ſui poſitionem inuitat; ſic enim oporteret ſolem & lunam herbaceas facere, quoniam herbas ad ſui motum conuertunt. Neque propterea quod non alia metalla & corpora tellus ad ſe inuitat, ſolummodo magnetica ſit tellus. Nam etiam Sol omnes producit herbas, non tamen ad ſe rapit; ſed quaſdam: nec propterea de natura illarum, quas rapit, ipſe erit, cum etiam aliæ calidiores ſint, ſoli ſimiliores; ſicuti neque lux de natura papilionis; ſed oportet aliquid eſſe in heliotropio, quo ad ſolem propendet & voluptatem in papilione à luce excitari, & in magnete à tellure. Præterea cum in noſtra Philoſophia ſtatuerimus terram eſſe natura frigidam, obſcuram & immobilem in ſua puritate; quæ autem partes eius in metalla & plantas & lapides, & in rubras & albas, aliiſque coloribus affectas terrellas conuerſæ ſunt, terram non eſſe vere, ſed Entia ſecunda: nequaquã affirmare poſſumus terram eſſe magneticam. Magnes enim ex fluoribus fit, à ſole ingenerato liquefacientéque, in terræ viſceribus factis, ſicuti & cætera metalla. Impoſsibile eſt autem effectum ſolis eſſe id, quod maxime terra eſt. Neque enim contrarium à contrario fit. Si autem terra ſit in centro calida, vt Pythagorici putant, & quaſi animal variis conſtans partibus, nec propterea magnetica erit. Non enim homo oſſeus eſt, quia os in compoſitione eius quoque reperitur. Præterea lapides, ex quibus montes maximi conſtituuntur, vt Alpes, Apennini, Taurus, Libanus, Caucaſus & alij totam terram cingentes & incruſtantes & vſque ad ima viſcera intrantes, longe plures & grandiores telluris portiones ſunt, quam magnes, vt potius lapidea, quam magnetica videri debeat, ſicuti homo potius carneus quam à renibus reneus dici debet. Motus ergo magnetis ad telluris poſitionem, qualis heliotropij & lupini ad ſolem exiſtimandus eſt, & ex ſympathia non ſolum ſimilitudinis naturæ: ſic enim à terra electrice traheretur; ſed poſitionis naturalis oriri apparet. Neque negandum eſt ad partes polares cœli polos terræ per poſitionis ſympathiam referri: quoniam talem ex origine poſituram accepit. Quod autem ex origine habemus, naturale eſt, vt in Epilogiſmo, & in Metaph. docuimus. Hoc autem pulchro experimento ipſe Gilbertus confirmat, dum ferreos clauos eam poſituram in aqua ſuper ſubere ſeruare docet, quam ſortiti ſunt in officina ferraria, dum à fabro ſic poſiti cuderentur. Mira res, veritatiſque plena; vnde mundi conſenſum in ſuis partibus intelligas. Quod etiã cadauer humanum probat, dum aquis natans perpetuo in cœlum faciem ſpectantem tenet, & à tali poſitione deturbatum, ad eandẽ mox redit, vt pluries expertus ſum, vt in 4. lib. dicemus, occulto regi ſenſu, quibus manifeſtus deeſſe videtur. Narrat etiam de ferro poſito in templo Mantuæ conuerſo poſt tempora in magnetem, & ſeruante poſituram quam diu tenuerat in templo, vt ſcias magnetem non eſſe

terram puram, vti neque ferrum, sed à calore Ens constitutum; & positionis vim magnam. Neque Ptolemæum spernas, vbi Eclipsin in Orientali angulo super iuuenes & res nouas; in medio cœli super Reges & res validas, & altas & viriles: In Occidente super senes & res vetustas, indicationem habere; quod ex symbolo positionis veritatem habet. Sic D. Thom. in opusc. de Fato (si eius est) gemellos ex diuerso situ cordis in ventre varias sortiri conditiones Philosophatur, & cœlum rebus naturalibus & artificiatis dare ordinem admonet. Ex his quacunque ratione fiant etiam Gilbertica, sequitur, sensum cunctis inesse rebus: quod in nostro præsenti opere solum contendimus. Quæ alij scriptores de magnete tradunt, negligenda sunt, præter illud quod aiunt magnetem suis suspensum polis 24. horarum motum circularem edere. Quod Gilbertus sagax explorator negat. At si fieret, non propterea tellus circulo feratur, cum magnes terreus non sit: Sed de his in Metaphys.

CAPVT IX.

Cuncta Entia abhorrere vacuum: ergo sentire, mutuóque gaudere contactu, mundúmque animal esse.

NEmini non persuasum esse debet naturas omnes particulares ac communem, sensu donatas esse, si animaduertat singulas omnésque simul ita vacuum inter ipsas exhorrescere, quod & contra impetum naturalem partialem ad replendum accurrant, quo ipsarum communitas & resp. integra seruetur: Quoniam in totalitate ipsarum seruantur, & gaudent mutuo contactu ex vita communi. Quapropter conspicitur aër in profundum aperti maris & in terræ cauernas impetuose insilire, & contra naturam descendere ad prohibendum inane, quasi deponens odium particulare, quod erga aquam & terram habet, vt communi succurrat vtilitati; aqua vero per canales ex quibus exuctus sit aër superne, sursum eleuari; sæpeque sustinere se in sublimi, vt in clepsydra, vase multa inferne habente foramina, superne vero modo vnum, quo obturato, ne aër ingrediatur, aqua per inferiora foramina nil descendit; innumerabiles sunt de hac re experientiæ, ex quibus orta est ars de spiritalibus. Igitur adfirmare licet, mundum esse animal, totum sentiens; omnésque portiones eius communi gaudere vita. & sicut in nobis brachium non vult ab humero diuidi, nec humerus à scapulis, nec caput à collo, nec crura à coxendicibus; sed omnes inuicem ad se mu-

tuo colliguntur, diuisionémque vitant; ita totum mundum horrere diuisionem, quæ aduenit illi, cum inter corpora partialia inane intercidit, & quidem nisi timore aut dolore quopiam aër afficeretur, cum deficit sibi alterius corporis contactus à vacuo, non tam celer succurreret toti, aliorumque corporum expeteret contactum. Animal mundus videtur Eusebio, & Greg. Nysseno, & aliis patribus & Platonicis Philosophis, sed vniuersale particularium domicilium, vt corpus nostrum vermium & pediculorum. Non indiget pedibus quoniam super alio nō incedit, sed in se rotatur, vt Echinus Marinus: Nec oculis & auribus, quoniam extra se non habet quæ videat, audiátque. Nisi sint alia systemata extrinsecus. At intra se omniscium suarum partium est. Memento etiam quod non omnia animalia habent organa omnia, nec eadem. Inspice vsum, & erudieris supra vulgus.

CAPVT X.

Dari vacuum violenter, non naturaliter, & sensum rerum comprobari contra Arist. vtrinque.

OPinantur Peripatetici nec naturaliter nec violenter posse inane reperiri, quoniam adducta exempla docent, Entia omne malum sustinere magis quam inane: Attamen nolunt sensum consensúmque rebus tribuere. Irridéntque Platonem aliósque mundum animal appellantes. Reddentes autem rationem, quare non datur inane, dicunt, quod si daretur, grauis absurditas eueniret, videlicet quod fieret motus in instanti absque tempore, quoniam simul lapis cadens de tecto in pauimentum domus reperiretur in suo fine. Id declarant, quoniam mobile tardius mouetur intra corpus crassum, quam intra tenue: velocius enim fertur intra aquam, quam intra mel, & velocius intra aërem, quam intra aquam; ergo si vacuum esset, nullo resistente corpore medio, ac largiente tempus motui, moueretur subito, quod est contra definitionē motus. Sed hæc ratio non est Philosopho digna, cum quia non respondet ad odiū vacui, & amorem pleni, quæ requirere sensum apparent; Tum quia ratio à quæstione distat valde, veluti si quis interrogatus, quare manducat, responderet, quia nisi manducaret, perderentur dapes: tum quia fallacissima est, vt ostendit Auenpaces & D. Thom. Non modo enim dat motui tempus resistentia medij, sed & finitudo mobilis, quod finiti cum sit vigoris in tempore proprium edit actum. Similiter &

terminorum incompossibilitas: Non enim simul in tecto & pauimento distantibus, potest idem corpus reperiri: & adde naturam spatij, longi, lati, profundique, à cuius extremo ad extremum transeunti opus est per medium transire, & per medij medium, ergo non subito: sed velocior esset motus. At quæ absurditas est, si quis motus, non autem totius naturæ in instanti fiat? Ipsi hoc concedunt illuminationi, sed de hoc in Metaph. Reliquum est ergo, vt sensus communis prohibeat vacuum. Quapropter posse violenter dari assero: Nam ex eadem Clepsydra mel cadit deorsum occluso superiori foramine, ex qua non cadit aqua, quoniam illud grauius est, nec potest à natura sustineri, ad aliud malum minus vitandum; & in syringa obturato extremo foramine si stylum attraxeris non venit, ne intercipiatur inane: at vi attractus venit, & postea sibi relictus, impetuose regreditur, ergo inane interfuit, quoniam ita regreditur: folles quoque vndique constipati obturatique pice, nequeunt eleuari, nisi magna vi. At relicti impetuose contrahuntur odio intercepti vacui. Cucurbitula quoque attrahit carnem, quia vacua est aëris, ignisque extinctus amissa raritate, ipsam replere nequit. Aliáque exempla docent res pati vacuum, sicut scissurę aëris à pilis Bombardorum & lapidum iactu, quos insectatur se coniungendo, & subita lignorum scissio: Quoniam veluti corpus nostrum naturaliter diuisionem abhorret, at violenter ipsam patitur; ita mundano accidit corpori.

CAPVT XI.

Omnem naturam sentire, si vacuum prohibet contra Peripateticos.

ALij Peripatetici frigidam Arist. rationem cernentes, addunt non dari vacuum, quoniam à natura prohibetur: nec dicunt à qua natura: sed quidam dicunt à natura vniuersali. Sed hoc est petitio principij. Idem enim aut intendũt à Deo prohiberi aut ab Angelis, aut ab anima mundi. nos vero iam demonstrauimus hosce actus pendere à formis rerum particularibus, atq; ad naturales actus formas sufficientes habere vires, Deumque in eis operari, non absq; ipsarum formis. Quapropter existimandum est, omnem formam sentire sibi noxiam esse diuisionem à toto suo, omnesque conatus adhibere, vt concorporetur. si autem natura particularis vacuum abominatur, quælibet natura sensum habeat oportet, quo patiendo inane sentiat, cum tam celeres

ſunt ad ſuccurrendum. At magnus lapis non ſuccurrit vacuo, ob nimiam corpulentiam, ſuccurrunt autem parui. Quoniam clauis vacua exucto aëre, labro affigitur, trahit & pendet. Itaque res tenues, quæ plus moleſtiam ſentiunt, & celeriores ſunt, ſuccurrunt illi magis.

CAPVT XII.

Spatio ſenſum attractiuum ineſſe, ac potius à rebus amari quam odio haberi.

DIfficile quidem perceptu eſt, num ipſum naturale ſpatium horreſcat vacuum fieri, cum creatum ſit ad ſuſtinenda corpora; itaque quando inane eſt, illa attrahat ſibi: Nam & in materia ſenſum appetitumque reperiemus. Ego quidem ſentio ſpatium natum ad locandum, trahere ad ſe corpora, non quidem inſtrumentis, ſed appetitiuo ſenſu. Nam & illi ineſt potentia, ſenſus & amor, eſſendi tale, quale à Deo creatum eſt. Ex quo Arabes quidam putarunt ſpatium eſſe Deum ipſum, quia omnes ſuſtinet res, nullis contrariatur, omneſque recipit benigne, nec vnquam moriuntur illi, & per illud, ſed hoc corpus modo reſpectu illius corporis mortuum eſt. Maximum eſt non quantitate corpulenta ſed incorporea, & infinitum extra mundum omne exiſtimatur: Amans, beneficumque rerum omnium. Equidem ipſius admiror excellentiam, at Deum eſſe ipſum minime credo. Et in Metaph. hanc reprobaui opinionem. At agnoſco ipſum eſſe baſim omnis eſſe creati, corporei omniaq; præcedere ſaltē origine & natura. Nam ſi creatus eſt mundus, oportet (ait Auerr.) aſſerere, quod præfuerit inane, quoniam non intelligit Auerr. vbi Deus eſſe potuiſſet, nec ſpatium immateriale ab eo potuiſſe creari. Qui autem mundo creationem tribuunt, ſicut ego exiſtimo ac credo, paruipendunt iſtiuſmodi coniecturas. Deus enim infinitus eſt, & non dimenſionibus præditum incorporeis receptaculum paſſiuum appropriatum rebus materialibus ſicuti ſpatium: At longe præſtantiorem magnitudinem Deus habet, actiuiſſimam præcedentem has omnes. Ab eoque datum eſt vacuo ſpatio poſſe locare corpora & attrahere, & eſſe baſim vniuerſalis Entitatis. Deus non eſt in loco, ſed locus in ipſo, & non ſicut locatus in loco, ſed ſicut in ſuo principio largiente eſſe, & conſeruationem illius, omniumque Entium. Nec ſpatium, cum indigeat repletione, Deus exiſtimari poteſt, qui nullius indigens eſt:

nec repugnat ſpatium ſimul cum corporibus creatum eſſe: niſi apud eos qui de Deo humiliter ſentiunt, quoniam abiecti ſunt animo, paruique. Igitur ſi ſpatium tam diuina creatura eſt, coniicere licet, res cum voluptate ad ipſum trahi, vtque occupent ſpatium, quod baſis entitatis eſt, res accurrere ad implendum, quaſi acquirentes libenter nouum regnum exiſtentiamque: & non modo ſenſu mutui contactus vniri mundum, ſed & gaudio ex repletione vacui: nec res accurrere ad prohibendum vacuum, ſed ad dilatandum ſe in ampliori regno in ipſo, cum amorem ſeſe amplificandi & multiplicandi & plures viuendi vitas in ſpatioſa exiſtentia experimur cunctis ineſſe rebus: quæ ſeſe multiplicant, generant, effunduntque in locum inimici, omne aliud expellendo, ſeque ſolas eſſe appetendo, ob ſecuritatem ſe conſeruandi, æternandi, & Deificandi, ſi poſſent: Omnes enim imitantur Deum æternum, infinitumque, & illi tanquam cauſæ propriæ perſimiles fieri percupiſcunt. Itaque cum voluptate ſpatium res attrahere, poſſumus alta cogitatione ſentire, vt in Metaphyſ. probatum eſt. In prima huius libri compoſitione latina, quam Bononiæ ſubripuerunt, ac ſimul libros alios falſi fratres, eoſque reficere nunc cogor, quoniam recuperare vnquam nequiuimus, dubitaui, qua ratione res potius ad contrariarum rerum, à quibus deſtruuntur, contactum accurrunt, quam vacuum permittant, & tunc dixi magis contrariari inane corporibus quam contraria corpora. Ignis enim cum terra conuenit in eo quod vterque eſt corporeus, & formis donatus actiuis, vacuum autem neque corpus eſt neque forma. Quapropter intra ſe vacuum ſentientes dolent, quaſi timentes annihilari, quoniam vacuum quaſi nihilum eſt ad corpora: & hanc rationem aſſignaui, qua cœlum, licet extra ipſum foret ſpatium non expanditur in eo: Gaudet enim contactu mutuo partium propriarum, timetque nullitatem, ſi foras expandatur. Et Democritum irriſi, qui pelle ne euentet, cicumdat cœlum: nunc autem illam ſententiam poſſibilem eſſe arbitror: attamen perplacet magis aſſerere, quod mutui contactus delectatio inter corpora inſit, & cum ſpatio ſimul, nec non & timor amplioris exiſtentiæ. Ac video non corpora præbere mundo vnitatem, cum ipſe contrariis ſit compactus, ſed magis ſpatium ipſum, quod & inter corpora etiam ſeparata interponitur, & colligat mundum vnica coexiſtentia baſilari. At recta exiſtimatio fuit partes mundi contineri conſimilitudine, ſicut aquæ gutta ſuper herbam: cui Salomon comparat mundum coram Deo, eademque ratione collecta eſt ſtella omnis.

CAPVT XIII.

Mundum esse animal mortale, & quid extra ipsum esse queat.

VVlt Aristoteles extra mundum non reperiri plenum locum nec vacuum, nec tempus, nec motum, sed nihil: Imo Alexander pluresque illius asseclæ contendunt, non posse Deum extra mundum quippiam producere; primamque sphæram non esse in loco, quoniam non habet quo ambiatur, at semper in se circumuolui, & communis videtur esse sententia, mundum non moueri motu recto: Quamuis Democritus & Epic. infinitos mundos extra nostrum systema extare doceant. Nos autem minime credimus Dei potentiam hoc in paruo globo exhaustam esse, terminatamve, licet Copernico longe maioris quantitatis, quam cæteris appareat: Sed foris alia Entia posse existere, Deumque posse infinitos, multiformesque creare mundos. At num sint, quis sciat, nisi reuelet, Deus? Qui intus & foris esse creditur, non sicut in loco sed sicut infinitum Ens, principiumque, cui omne innititur Ens. Corpus tamen IESV fatemur esse super omnes cœlos, vbi Legislatores ponunt felicitatem, & Pythagoras Entia diuina. Argumentum Stoicorum, quod si quis ab extrema sphæra iacularetur lanceam foras, conuincit aliquid ibi esse & non nihil. Si enim abiret lancea, spatium ibi est: sin minus, à renitente corpore impediatur, oportet. Nihilum autem non est ibi, vt aiunt. Tunc enim Sphæra nihili esset infinita, & nihilum erit circulare, sicut Sphæra cui adiacet, Ergo ens est. Nec cogitatione assequi possumus esse nihil neque in mente, neque extra mentem, neque in Deo, neque extra Deum. Ens enim finitum esset, & Deus finitus, cui adest non ens. Profecto si ignis vsquequaque infinitus esset, non extaret Tellus eius contraria nec res alia sibi dissimilis: Ergo si Deus infinitum Ens est, non ens non est, neque fuit vnquam. Sed Deus ex nihilo dicitur fecisse mundum, quoniam ex nulla materia præexistente, nullaque ex forma creauit eum, sed ex sui esse fœcunditate per simplicem emanationem ad hoc esse illum tulit. Qua de re satis, cum in Metaph. luculenter hanc doctrinam tractauimus. Dicam tamen impossibile scitu esse; num recto moueatur motu mundus. Nam qui intra nauem sub tecto fertur, non percipit motum eius, & in IV. libris, quos de re Astronomica scripsi contra Aristot. & Telesium & Ptolemæum & Copernicum, diligenter hoc Cortesio discipulo indicaui,

simulque ostendi, nec posse ex visu sciri, num stellata sphæra in gyrum feratur, an tellus: eadem enim apparentia fit moto visu, ac visibili; attamen ex qualitatibus motum cœlo affirmaui, negaui vero violentum motum & diuisionem sphærarum, ostendendo vnam modo esse; stellasque sponte moueri sua, sicut pisces in mari. Abstuli concentricos, excentricos & epicyclos. Physicas de Phænomenis reddidi causas; ostendique perpetuo solem descendere deorsum magis, ad cremandam tellurem, ideoque non semper ab æquatore ad Tropicos excurrere, grad. 23. & m. 28. semperque obliquitatem defecturam, quoniam prope terram arcus est angustior, nec reuersurum sursum aliquando, vt Copernicus sentit: Nunquam enim obseruatum est ipsum ascendere, sed descensum modo tardare, & à Ptolemæo ad nos, descendisse 31. parte ac dimidia fere, quarum vna est pars terræ semidiameter; easdemque ob res anticipari solstitia, & æquinoctia, quæ in antecedentia feruntur, sed irregulariter in 6565. annis grad. 77. fere; omnesque in anteriora ferri stellas, alias velocius alias pigrius, qua de re videntur hæ relinqui, ac ab occasu in ortum ferri, qui motus est subdeficientiæ non autem existentiæ, & prædixi mundi mortem per ignem, sicut Heraclitus sensit, & S. Petrus prophetauit. Ergo hoc animal magnum deficiet amisso altero contrariorum componentium vt in aliam præstantiorem à Deo perducatur formam, teste Dauid. Cæterum totius cœli mutatio & anomalia Aristoteli ignotæ, idcircoque ipsum æternantis, clare indicant mundi interitum. Quod autem Telesius dixit maris ope colligatum permanere cœlum cum terra, quoniam instaurat telluri per vias spongiosas, quod à sole aufertur, ac deinde mare idem recipit à pluuiis & fluuiis restitutum, pulchra est sententia etiam D. Basilij. Quod autem Telesius addit, quod cœlum, non existente hoc in medio cœli terræque corpore humido, recederet à terra, vacuumque inter eos remaneret, non mihi probatur. Contrarietas enim non dissoluit mundum, imo ad vnionem incitat; & partes ad pugnandum alteram contra alteram, & ad succurrendum inani, certando præ altera, alteram occupare illud, & se amplificare, generare, & effundere ab inimica timentem, ac spontanea ira congredi conspiciuntur. Hoc ergo animal ita seipsum perimet sicut febris, quæ feruor spirituum est armatorum ad bellum contra inimicum humorem, dum in perniciem inimici pugnat, totum dissoluit compositum. Hoc arcanum de febre latet medicos, putantes rem esse perniciosam, quam ego iudico vtilem: nisi enim accenderetur spiritus contra morbum, & motus pulsusque non velociores solito, vehementiores, & crebriores ederet, & calorem non augeret contra inimicum humorem: remaneret ipse victus, subitoque mortuus. Quod repentinis accidit in mortibus, quando non datur tempus spiritui armandi se, ac feruendi: itidem quando in ipso feruore vincitur, nec fit diminutio

febris ordinatę. Indicium copiæ malignorum humorum vincentium extinguentiumque subito spiritum in angustis vasibus, aut in congressu aperto copia prauorum humorum obnubilantium. At in mundo oppositum continget aliquo pacto. Nam cœli candidi formosique feruor exsuperabit terram atram turpemque & præsens interibit constructio fabricæ, totumque erit cœleste ac nouum, vt sanum sub alia specie. Stultum est asserere mundum sensus expertem esse, quoniam caret oculis, auribus, pedibus & manibus. Hæc enim instrumenta conueniunt spiritui animali; materia crassa, circumsepto; ideoque indigenti foraminibus, quæ sensoria sunt ad sentiendum exteriora: ac instrumentis ad motum & sustentationem crassæ molis quam vectat. At mundo ad motum sufficit rotunda figura, manus eius radij sunt & virtus diffusiua, ad operandum se extendens, non quidem inclusa ponderosis brachiis, impedientibus robur eius, oculi sunt stellæ ac luminaria, quæ vident & videre etiam dant nobis, qui crassa interclusi mole per fenestras sensoriorum aspicimus ægre, tunicis carceris nostri impedientibus ea, quæ in toto aëre ac cœlo patent, absque fenestris & specillis videre: siquidem & visus tactus est, perceptioque, vt in seq. patebit libro. Tam stultum est sensum rebus negare propterea quod carent oculis, auribus, & ore, quam stultum est negare motum vento, propterea quod caret cruribus, pedibusque, & igni manducationem, propterea quod caret dentibus, & visum manenti in platea, propterea quod fenestris caret, per quas prospiciat, & aquilæ, eo quod specillis caret. Idem furor alios impulit ad credendum, Deum habere corpus, oculos, manus, &c. Deum obsecro viuum, verumque, vt declaret qualiter non modo rebus omnibus largitus est potentiam & amorem essendi, quales ab eo factæ sunt, sed & sensum bene essendi, vt seruentur in gloriam ipsius. Hoc autem nunc examinandum est in cunctis denique rebus.

Q

Finis Libri primi.

DE SENSV RERVM, LIBER SECVNDVS.

CAPVT I.

Quæ & quomodo dicenda remanent.

CVM declaratum sit generatim rebus inesse sensum, nunc dicendum videtur speciatim de cuiuscunque rei sensu, & quid & quomodo sentiat; quidditates rerum & operationes & actiones silebo, nisi quatenus sensum declarant. Nam in Physicis & Metaph. hæc omnia docuimus; quæ in hoc libro præsupposita esse volumus.

CAPVT II.

De Sensu materiei.

MAteriam vniuersalem, locum omnium formarum, sicuti spatium est locus omnium materiarum, molem esse corpoream intelligimus. Eam enim Peripateticam materiam quæ non est quid, nec quanta, nec qualis, in mente tantum reperiri, primus dicit Auerr. & alij. Si autem in mente est, subjici rebus extra mentem genitis nullo potest modo. Procul dubio

corpus ſubſtantiale nunc caleſit, nunc frigeſcit, nunc aqua fit, nunc tellus, nunc ignis, & planta, & animal, &c. aptum eſt ergo in omnem mutari formam, nihil ipſius pereunte. Ergo huius creatum finis gratia, non patitur vim in formarum ſuſceptione, ſed gaudet. Ens enim omne libẽter operatur, afficiturque, ad id quod ſibi naturale eſt. Hinc orta eſt ſententia Platonis & Ariſtot. materiam appetere formas ſicut fœmina maſculum: quoniam illius eſt perfectio his ornari: quæ participationes ſunt diuinæ pulchritudinis. Ergo ipſa ſentit, cum appetat. Omnis enim appetitus à cognitione ſuboritur. Irridet hanc opinionem Auicenna dicens, ipſam carere appetitu, quoniam caret ſenſu, nec appetere formam quam habet: Iam enim poſſidet: nec quam non habet, quoniam ipſam non ſentit. Quin Teleſius recte docet, quod ſi calor bene poſſidet aliquam materiam, fit vnum cum illa: totamque vſquequaque penetrat, extinguitque appetitum frigoris; & hæc ſententia vera eſt. Probauimus & in Phy. quod omnis corporea moles quatenus corpus eſt tendit ad ſui ſyſtematis medium, quoniam ad ſui conſeruationem: ergo ad vnionem: ergo ad concentrationem: ſed quatenus formatum eſt, tendit ad ſitum ſuæ formæ conuenientem. propterea materia .i. corporea moles noſtri ſyſtematis cum non eſt bene deuicta ac poſſeſſa ab vlla formarum, appetere inuenitur quod ſibi conuenit, ac ſentire. Res deorſum cadentes id declarant, quæ ſæpe calidæ ſunt, vt carbo accenſus, & vinum ac ſimilia: quia quo magis terræ propinquant, eo magis concitant motum: Hoc à ſimilitudine formali, quam cum terra habent, euenire non poteſt: cum tellus ſit frigida, ſiccaque; res vero cadentes interdum calidæ humidęque: Nec à calore, qui potius ſurſum ire cupit; ergo materiæ tribuendum eſt: Quę, quando non eſt deuicta à calore, quantus poſſit ipſam ſuſtinere in ſublimi, aut mouere; nec à frigore à quo poſſit immobilitari; ipſa ſibi relicta non poteſt ſe penſilem ſuſtinere, quoniam hoc eſſet agere: ipſa autem ad patiendum non ad agendum nata eſt, & illo, non hoc gaudet: ergo cadat in terram commune fulcimentum neceſſe habet. Et quo propinquat eidem, eo concitat motum quem odit; inſtar animalis finem fugę concitantis, vel quia propinquioris concentrationis gaudio roboratur; Ergo falſa eſt Peripateticorum opinio quorundam, res graues motum accelerare, cum à vicina terra conſimili confortentur; ita enim glebis concitatio, partibuſque modo terreſtrib. conueniret; at in omni cernitur corpulentia, etiam inimica terræ & aquæ, licet ad extinctionem properet ſui; Ergo materiæ eſt à ſenſu. Tribuere enim id copię aëris ſemper magis accumulatę ſuper cadente re vt aiunt, negat ratio oppoſita: nam è contra plus aëris addenſatur ſub re cadente, aptiuſque tardare impetum. Profecto hic appetitus, vt Auicennæ reſpondeamus, naſcitur à ſenſu non animali ſed naturali. At cum omnes ſenſationes à prima ſapien-

tia emanent, similes sunt ad inuicem, ita & appetitiones. Et materiam dicimus non appetere formam quam habet: sed frui illa, & ex eis fieri compositum & consensum, quo idem sapiunt, idemque volunt; appetere vero alias formas, quando disposita est ad illas, non autem penitus informata: vt tepefacta plus caloris appetit, quoniam & ipsa tepiditas augeri cupit. Item existimandum est, eius appetitum sensumque conformari ad sensum omnis formæ, ac ipsam non pati dolorem nec voluptatem per se dum transformatur, sed ex accidenti, vt experimur in carne nostra incisa aut contusa, non modo temperiem informantem dolere, sed & calorem, & corpoream molem ex quibus ipsa constat temperies. Communi ratione idem suadetur, nam cum habeat ipsa potentiam & appetitum Essendi, ad finem, cuius gratia creata est à Deo; sensum quoque habeat essendi materiam, & non nisi materiam esse cupiat, sicut & omnia entia sentiunt Esse, amantque esse, & abominantur non esse. Præterea quoniam iners est, informisque apta ad omne artificium formamque recipiendum; est ergo inuisibilis, quoniam in visum non potest agere passiua res, ergo nigra, tenebricosaque: Tenebræ enim ita apertis, sicut clausis spectantur oculis: nec tenebra est actiua qualitas, sed passiua, materiæ conueniens. & calore lucido priuatus carbo ostentat materialem nigredinem quæ luci mista rubescebat. Ergo putandum est ipsam appetere colorem, variisque ornari formis. Item cum passio sit sensus, ipsaque ad patiendum aptissima sit, ad sentiendum quoque idonea est, immò & ad intelligendum (ait Dauid de Dinando) vnde putauit Materiam esse Deum: licet ruditer: intelligere enim in nobis est actus non passio licet succedat passioni, in Deo autem est actus sine vlla passione. Dicunt alij natam esse materiam ad recipiendas formas: ideoque appetere non appetitu, sed instinctu, sicuti sagitta à sagittario impulsa. Hoc reprobatur eisdem rationibus, quibus in præcedenti lib. ostensum est, instinctum esse sentientis naturæ impulsum. Atque si hoc illi naturale est, necessario sentire. Opinionem Lucretij, quod omnia corpora deorsum appetant sed tenuiora à grauioribus sursum extrudi, alibi reprobauimus, ipseque reprobat ignis, nullis machinis compressionibusque deorsum premi patiens, volensque, sed ciuitates & montes eleuans, vt sursum petat, dum non extruditur sed intruditur à grauioribus. Reprobauimus etiam quod asserunt, omnia materialia corrumpi, quoniam materia aliam appetit formam: Sed diximus illas modo corrumpi res, quæ contrarium habent præpotentius. Ideoque viscera terræ non corrumpi, quòd à contrario distent valde: Solemque perpetuo viuere, quoniam tellus eius inimica eas non habet vires summas, quibus ipsum transmutare interimereque possit. Formas non educi de sinu materiæ, sed ab agentibus ingeri causis, alibi scripsi, & sequens docebit sermo.

CAPVT III.

Neque animam, neque ſenſum, neque formam vllam de materiæ ſinu educi, ſed ab agentibus effundi cauſis.

TVrpiter ſibi contradicentes qui materiam prope nihil ponunt, nec quid, nec quale, nec quantum, omnique priuant ſenſu, dicunt è contra, formas eſſentiales accidentaléſque de materiæ gremio educi, animámque ſenſúmque ex ea oriri, & non à cauſis agentibus. Nam dum elementa priuant ſenſu, ac ſimul ex eis animalia ſentientia conſtitui cernunt, coguntur ex materiæ ſinu virtute agentis animam producere. Hanc opinionem alibi à nobis reprobatam, vt totum declaremus ſenſum, hic examinare oportet. Palam eſt quidem materiam conuerti in formam non poſſe, naturam paſſiuam in actiuam: nec formam perpetuo in materia manere, nam perpetuo informata eſſet, & non pura potentia, vt volunt: & cum à frigore informatur, impoſſibile eſt intus continere caloris formam. Nam regnans in ipſa contrarium omnes illius penetrat latebras, ſuoque conformat eſſe: Ergo nullatenus ſucceſſura forma in materia præeſt; ſed è contra videmus, omne ſimile ſuum producere ſimile, & cum ignis generat ignem, non educere de ligno ignem, ſed ipſummet præbere ligno ignem, ſeipſum multiplicando & effundendo. Nec quidem ex tenebricoſa mole lux educi queat ita; nec frigus nō educere de noſtra manu frigus, ſed ſeipſum ingerere, & effundere in manum experimur. Nam & quomodo ex re calida educat frigus & non potius det? Ergo ſenſus & anima non latet in materiæ ſinu, ſed producitur à generante cauſa ſui ipſius diffuſiua; Alioquin eſſet creatio ex nihilo, aut manifeſtatio formarum infinitarum, & ſimilium & contrariarum ſimul abditarum in quauis materiæ parte. nec infinitis formari poteſt, vt aiunt. Dicunt materiam eſſe in potentia ad formas non autem actu. At (inquam) hæc ipſius potentia paſſiua eſt, & receptiua formarum, ſi quis det, non autem actiua & formalis & datiua. Igitur dicere quod ipſa eſt in potentia formæ omnes, eſt dicere, quod ipſa poteſt recipere formas omnes, non autem dare; & hoc affirmo. Niſi repleamus materiam ſeminariis virtutibus, quæ in Deo ſunt ideales, in elementis cauſales, vt putat Aug. & Alb. At ſeminaria virtus eſt ſenſus naturalis, vt in Deffenſ. probatum eſt. nunc autem loquor cum Peripat. qui eas negant. Propterea alij inepte adducunt ſeminum exem-

plum,vt frumenti, in cuius grano est frumenti forma quam edit actu cum terræ seminatur. Stulta fallacia: Semina enim non sunt pura materia, sed decisio omnium causarum: ergo habent ideam generantis ac virtutem actu licet ligatam in materiæ densitate: Quæ excita à terræ calore & mollificata eius densitate, ipsa virtus vigorem sumit operandi, & quod in generante faciebat, faciendi, ideóque molem ad sui principij similitudinem effingendi. At in osse, in lapide, in pluma non fit forma frumenti, quoniam non habent intus virtutem frumentariam. Et quidem ex quolibet quodlibet oriretur, si à materiæ potentia & non agentis emitteretur forma. Et fabulosa est stultitia, quod de materia incorporea, vt ipsi dicunt, educatur magna mundi corporeitas, de insensata sensus, & anima, & de non calida color, non autem de calido agente; & quoniam agens tunc perfecte producit, cum bene materiam disposuerit, affirmandum est, ab eo formam introduci, propriam effundente similitudinem. At quoniam corporeitas materialitas est, vt in Metaph. probauimus, eamque vident triangulum fieri, & quadratam & circularem, cogitant formas quoque actiuas esse materiæ filias. Nec intelligunt materiam esse corpus substantiale per Essentiam, aptum ad recipiendos innumeros terminos quantitatiuos figurásque. Item nec intelligunt, quod ponentes ipsi formam æque ac materiam principium rerum, dum de materiæ sinu ipsam educunt, non principium ponunt, sed finem & effectum, & non causam primam. De quibus affirmant quod ex alterutris non fiant. Quapropter antequam vlterius progrediar, de anima & animatis dicere necessarium arbitror.

CAPVT IV.

Ex fabrica & origine animalis, animam esse spiritum tenuem, calidum, mobilem, aptum pati, propteréaque sentire.

Liquidò constat lucem calorémque solis non in aëre gigni, nec in terra educi de materiali gremio, sed ab ipso effundi sole. Præsertim intra frigidam glaciem ex cuius latebris oriri, nisi stupidissima affimaret bestia. Hic calor sub terram penetrat, & abscedente sole remanet, disponitque ipsam in varias formas, vbi liquidam reddit, producit aquas, oleum, gummi: vbi indurat, lapides, metalla, &c. vbi attenuat, fumum, vaporémque & ventum quorsumlibet mobilem: vbi autem

ingenerat ſpiritum intra lentam,viſcoſam & fluidam molem, qui exhalare nequeat, vel diſrumpit vel intus remanet: Ergo quando producit animalia, ſpiritum intra corpulentiam generat: animal enim mouetur ſicut ſpiritus, & quieſcit ſicut corpulentia; Continétque intra ſe liquores, ſicut aquam & oleum. Componitur ergo ex vaſis ſolidis continentibus, & ex contentis liquoribus,& ex ſpiritibus impetum facientibus,vt benè loquitur Hippocrates. Et hunc ſpiritum vitæ, & motabilem à Moſe dictum, Auguſt. Alber. G. Nyſſ. Athan. Amb. Lactan. Chryſoſt. & alij in Defenſ. citati, dixerunt eſſe Animas brutorũ. Anima ergo eſt ipſe ſpiritus tenuis & calidus ingeneratus in humore intra craſſam molem, vnde egredi prohibitus ipſam effingit, formatque ad vſus permanentiæ vitæque communis: & quoniam ipſe ſuo calore attenuans exhalat & humores conſumit, & corpus exſiccat, efformauit vaſa, quibus poſſit alias res ſibi conſimiles conuertere in ſubſtantiam corporis, & humoris & ſui: Ergo ædificauit os, quo degluttiret,dentes vt conterat,reddatque aptas tranſire eas in partes, in quibus fit imminutio; ventrem vt coquat, venas vt transferant, iecur vt abſoluat, perficiat, diſtribuátque: arterias vt viuificent, cor vt in ſpiritum attenuet, pulmonem vt ventilet,purget,retineátque; caput,in quo habitet ipſe princeps, oſſa ad ſuſtinendam machinam; ſuturas ad flectendum & rigendum,neruos,in quos excurrat,trahátque, quo opus eſt quaſi funibus:pedes quibus ſe ad cibum & ad amica Entia conferat; & ab inimicis fugiat: carnes ad cuſtodiendam machinã, ne lædatur ab æſtu & gelu, & obuiantium contuſionibus;vngues pro armis: pilos pro leui tegmine,vel plumas ex excrementis, vel ſquammas facit; aliáque organa ad alios vſus expellendi excrementa, & admittendi res vtiles;ſenſoria autem quibus agnoſcat,quæ proſint quæque obſint. Itaque non eſt putandum ſenſum eſſe,habere oculos,aures, naſum, linguam, cum & in mortuo animali, neque oculus videat, neque auris audiat, nec naſus olfaciat: Sed ſenſum eſſe perceptionem paſſionis,in ipſo tamen ſpiritu viuidiorem. Qui aures efformauit, & in eis tympanum, in quo motus ſentiat, & per motus mobilia abſque læſione; & ſpeculum oculorum ad excipiendum lucem affectam illuminatis rebus, quas ita ſimul videat non læſus: Naſum vero qui admittat vaporem exhalantem omnibus ex rebus, vnde ipſe iudicet, num poſſint ſuæ inſtaurationi vtiles eſſe, aut noxiæ; dum ab eis aut viuificatur,aut infeſtatur: ſic & linguam ſpongioſam ad imbibendum contritum cibum, ipſéque ex ſapore (qui calor eſcæ natiuus eſt incorporatus) pernoſcat, vtiliſne ſit cum ſua ſubſtantia nutriendo ipſi ſuæque domui viuæ, quæ corpus generatim appellatur,nec ne. Quos ergo vulgus appellat ſenſus,ſunt partes corporis graciliores,ac perforatæ per quas ingredi queant res ſenſibiles, cum parua læſione ad ſentientem iudicantémque animam: Non autem ſenſus: Verum

omnem sensum passionem esse & fieri tangendo tot modis, quot tangi potest spiritus, alibi demonstrauimus, nec non & hic demonstrabimus, &c.

Capvt V.

Spontaneas generationes, earúmque euentus idem ostendere.

NAtiuitas, mors, passiones, operationésque animalis omnes declarant, animam esse calidum, tenuem spiritum, aptum quauis passione affici, & sentire, & corporis molē vectare: Proptereáque dicitur anima, quod animet agitétque impetu, quorsum accurrit collectus. Ideóque alia Entia licet sentiant, animalia non vocantur. Semen hominis aliorúmque animalium frigefactum, non est prolificum; nec calefactum nimis: quoniam aut extinguitur, aut exhalat spiritus innatus: sed blando fotum calore formatur in animal; idcirco in vtero, in seminibus, & ouis humi calefactis fit generatio. Oua namque gallinarum sub calido fimo, aut sub calido sabulo, sicut in Ægypto consueuit, non secus viuificantur, quā ab incubante gallina. Oua sericorum in calabria prope ignem excitantur ad formationem. Ipsa ergo anima calidus spiritus videri debet. Caro putrescens, in loco præsertim calido, vermes producit, & vrinæ calor in puluere pulices, & vnctuosus sudor humanus pediculos. Quos ego vnus non produco, ac mihi appositi aut fugiunt, aut cito pereunt: meus enim calor illis non conuenit; cum sim ego corpore absolutus exsiccatúsque; & spiritibus abundans viuidis, excrementáque tenuia resoluta, non apta ad producendam corticem constipandámque vlla vnctuositate includendo spiritui. Arist. autem (de gen. anim.) id confitetur, *In putrefactis* (inquiēs) *facillime ingenerantur animalia, quia est in terra humor, in humore spiritus, in spiritu calor, vt quodāmodo omnia animæ sint plena*, &c. Videmus sane intra caseum & ligna, & carnes putrescentes, calorem agitari (Nam cum sit natura actiuus, agit semper nunquam suæ natiuæ actiuitatis oblitus) itaque tenuem producere spiritum: qui exhalare non valens, dum molem suam agitat, sequestrat tantum à communi reliquo corpore: ac proinde organa format, quibus in ea viuere possit. Hoc autem facit calor à seipso tanquam princeps causa, non ab alia Physica principaliori impulsus, modificatúsque: At veluti in nubibus & in fœno compresso ignem generat, nulla ipsum regente aut moderante ignis forma: Ita in putrefa-

ctonibus animalia generat, non ab alia instructus anima. Ergo non est organum, vt alij putant, nisi solius Dei, sicut & omnes formæ. Item in 4. Meteor. ait, *excreta caliditas in putrefactione componit & architectatur corpora animata.* Componere autem corpus, liquido constat esse animæ opus inhabitaturæ, & alibi (de partib. animal ait:) *In omnium semine esse calorem fœcundum, proportione respondentem elemento stellarum.* Idem dixit Alb. calor non est anima, sed aliquid animæ, & ideo animat. Patet ergo calorem producere animalia, & non ex materiæ gremio, sed ex materia attenuata & calore constitui animam. Cernimus quoque ranas ex aqua crassa, viscosa in calidum puluerem æstate cadente, facta cortice ac spiritali tenuitate intra ipsum produci. Sæpe quoque vidi crines equinos in aqua pluuiali tepida animari fierique anguiculos. Nam dum mollificantur ab humore & calore imbibito, cum sint perforati, humor intus attenuatur spiritusque fit. Quin & fila & funiculos lineos intra tepentes aquas in insecta animalia transire vidimus non semel. Vere ergo omnia animæ sunt plena; quoniam omnibus inest calor. Quod autem mirabilius est, non modo ex blando calore, sed etiam robustissimo viuificari pyraustas in fornacibus cypriis Plinius obseruauit; qui quidem solido cortice gracilique ambiuntur fuso ex liquore induratóque extracti. Vbi etiam patet eundem calorem solis & ignis: vt alibi ostendimus omnem ignem à sole deriuari, contra Peripateticos. Vitam esse natiui caloris (ergo animæ) permanentiam, dixit Aristotel. Et à calore de mortua animalia reuiuiscere palam est. Igitur quoniam ex nihilo non fit anima, nec ex anima mundi, aut ex Colcodea, vt in Metaphys. docuimus; semper autem à calore generari videtur, vt August. Ambr. & alij contestantur: In glacie enim & niue animalia non oriuntur, necessario affirmandum videtur, calorem eius causam agentem esse, ipsamque flatum.

CAPVT VI.

Stulte Aristotelem generantis motioni, animæ productionem & corporis fabricam committere.

ARistoteles autem hanc ab eo assertam doctrinam oblitus, dum de animalium, deque hominis generatione loquitur, negat in semine esse animam, quæ ipsum in tam pulchram efformat statuam: sed neque in primo, neque in secundo actu animatum esse vult, hoc est neque vitam, neque vitales operationes habere, sicuti qui nec artem cytharizandi habet, nec cytharizat. Coactus autem declarare quomodo semen inanime animam deinde producat, ac admirabile corporis opificium formet, Respondet hoc semen facere posse in virtute generantis, qui emittit semen; Et quærenti, quomodo generans absens aut mortuus post coitum, potest semini dare virtutem animandi & architectandi, dum animam cum semine non iaculatur; respondet, sufficere motum, quem impressit in coitu; qui remanet in semine, sicuti in virga mota agitatáque, quæ aliquantum postea, nullo tangente, mouetur. O stultitiam incredibilem! Quo pacto enim motus, qui quasi nihil est, potest animam, nobilissimum Ens, producere & corpus fabrefacere, distinguendo, copulando, & affabre elaborando tot ossa, neruos, venas, arterias, viscera, tam mirifica, industria & potestate tanta, quod Philosophi meliores Deo potius committendum esse putant tantum opus, quam calori aut animæ? Eoque minus Aristoteli id asserendum erat, quo in putridis generationibus spiritum agnoscit. Hic autem docet ex menstruo sanguine, quem anima mulieris emittit tanquam vitiosum, nec ab animæ viribus conuertibile in nutrimentum eius, posse motionem, quæ nihil est, opificium tam mirificum efformare. Præterea vt ab eius exemplo non recedamus, motio virgæ absente motore continuo paulatimque decrescit deficitque & perit. Sed in vtero, cui nullam vim actiuam ipse tribuit, & in ouis semper huiusmodi motus perseuerat, crescit & perficit, absoluitque opificium. Non ergo motio est, sed res bene potens, beneque sapiens. At timet Aristot. ne eadem res sit agens patiénsque; idcirco semen non esse materiam fœtus, nec animatum putat. Verumtamen in plantarum seminibus videmus germina oriri, spiritu eius ex-

citata, ad formandam ex ipso plantam, & agit calor, materiáque patitur. Nec dedecet naturalem motum ab interna fieri forma, cum natura intrinsecum sit illi principium motus: male arguit ergo ex eo, quod ædificator est aliud ab ædificio & Doctor à discipulo, non posse internum calorem fabrefacere corpus. Exempla eius sunt ab arte petita & à violentia, causis actiuis extrinsecis, non autem à natura arte intrinseca: Sed alibi hanc opinionem reprobauimus. Hic autem concludere liceat, animam ex infecto menstruo qui abortus & sterilitatem fœminis affert, & canibus rabiem, & germinibus tabem, non posse oriri, nec corpus formari, præsertim ope motionis, quæ actus est languidus deficiénsque, Nihilo proximus; calorem vero causam esse principem, non organum, qui semen conuertit in partes corporis animatas exanguésque; ac deinde sanguinem purum non menstruũ, in rubras sanguineásque, vt in Physico epilogismo declarauimus, & in disputationibus.

CAPVT VII.

Mortem, aliásque passiones animalis idem declarare.

ITa frigus causam esse mortis animalis compertum est, vt vitæ calor. Omnes enim morientes frigescunt abscedente anima. Non tamen propterea frigus carere sensu, sed animam calore constitui, admonemur; & Arist. in libr. de Iuuentut. vitam esse natiui caloris permanentiam, mortem vero deficientiam, scripsit. Et quoniam à frigore animal infestatur, sensum amittit, obstupescitque, & sæpe calefactum reuiuiscit, hoc experimur in apibus muscisque aqua necatis, quæ ad solem positæ, aut in tepente cinere attenuato spiritu, qui aqueus factus erat, & mouentur & volitant. Quod grandioribus non accidit, eo quod plura magnáque habeant organa, quæ ab aqua replentur, & deprauantur: Non ita illorũ angusta organa, quæ parum aquæ admittunt.

Præterea in Islandia, aliisque Angliæ Insulis multa animalia hyeme gelantur, demortuáque videntur, nil mouentur, nec manducant: Vere autem reuiuiscunt ad functiones consuetas. Frigus enim non deprauat organa, nec frangit, sed gelat humores, spiritus vero non resoluit, sicut ignis, sed inter humores cohibet. Ita vinum gelatum iis in regionibus dum frangitur, reperitur in centro suo liquidam sui tenuiorem portionem calidiorémque habere; quam aquam vitæ ap-

pellant, & apud eos ita fit, sicut à nobis in destillatoriis. Nihilominus & calor multus occidit animal, foras educendo spiritus & vasa frangendo dissoluendóque, per accidens perimendo, non per se. Nam eductus spiritus in aërem, vitam viuit aëream, obliuiscitúrque hanc, quam inclusus vixit. Galenus quoque declarat esse calorem natiuum: nam frigidam deuorans cicutam, moritur homo. Ego autem nil credo cicutæ frigus occidere; cum niuis frigus copiosius, robustiúsque non occidat, si deglutiatur. At omnia venena necant, aut quia corrodunt viscera, & spiritum robore vincunt, inficiuntque; sicut calx, mercurius, &c. aut quia copiam viscosorum vaporum in cerebrum mittunt, aliáque in vasa, in quibus habitat spiritus, intercludunt-que obstruuntque ita, vt spiritus intermanere aut perambulare nequeat: sed ab ipsis suffocatur priusquam eos possit dissoluere, vincere & in spiritum conuertere. Hinc patet contra Aristotelem animam sensitiuam non esse incorpoream, impassibilémque, sed tenuissimum, volatile corpus. Non enim res corporea incorporeæ obstruat viam, aut mortem afferat.

Cum homo laborauerit, languescit, quoniam paucos habet spiritus, eo quod à labore attenuati exhalarint multi in aërem: Ideóque manducando aut odorando quippiam statim viuificatur. Ergo anima spiritus est; quæ vapore nutritur, reficitúrque & augetur. Bibens homo generosum vinum, inebriatur & dormit, vinum autem hoc vi frigoris non facit, cum calidius hoc magis efficiat, sed quia copiam vaporum in cerebrum emittit, ad quos attenuandos, vincendósque spiritus accurrit: itaque remanent membra absque sensu & motu, quos à spiritu habebant, & hoc est somnus. Ergo anima res mobilis est, quæ neruos intercurrit, & sensum motúmque statuæ communicat: In necessitate autem retrahitur ad refectionem: Proptereáque vapores somnum afferunt, quod ipse ad illos vincendos colligitur; Labor vero quoniam ipsum imminuit, resoluitque; ipse vero deponit onus corporis, & ingreditur reficiendi se gratia ex sanguine, quem attenuat. Idcirco debilis est pulsus in principio somni, paruus in medio, quoniàm in penetralibus totus ferè operatur, magnus in fine, quoniam foras iam egreditur refectus auctúsque ex vaporibus.

Porro sicuti vini vapores pauci vtilésque inebriant, impediuntque consuetos motus; ita vapores ex fungis infectis & napello consimilibúsque succis prauis, prorsus spiritum exuperant, extinguuntque. In Epilepsia & Apoplexia id patet, vbi humores multi replent cerebrum, spinámque & neruos, auferúntque motum & sensum. Ad Agnanæ lacum est antrum vbi ingressum animal quasi moritur: ad aquam vero delatum reuiuiscit; Locum ipse consideraui, & vidi terram nigram in eo, veteri igne combustam: nunc

autem madefit ſugendo lacum propinquum. Quapropter exhalat inde vapor craſſus, ater, fœtidus, qui ſubit per narices in cor & in cerebri cellas, ſpirituſque totus contra ipſum colligitur, corpuſque motu ſenſuque, deſtituit: Sique pluſculum immoretur, penitus moritur ſuffocatus copia infeſti ſuccedentiſque vaporis. At parum immoratus, non penitus moritur, ſed ſenſum motumque amittit; ſicut & qui venæ ſectione deliquium patitur, vbi ſpiritus timens ad interiora fugit, exterioraque hominis pauidi demortua remanent: at ab aqua viuificantur, quoniam ſpiritus inimicum frigus ſentiens, ſubito regreditur foras, ad auxilium membris ferendum in terrore inſueto, reuiuificatque: Pari modo fœmina vteri ſtrangulationem patiens, vaporibus noxiis ſuſcitatur à torpore; quia ſpiritus qui ad vteri ſubſidium confluxerat, reuertitur ad ſubſidium capitis, ſedis principalioris. Carbones quoque occluſo cubiculo vapores emittunt fæculentos, qui ſua craſſitie aggrauant ſpiritus tenuitatem, caliditate vero vincunt vires ſpiritus, & nigredine fœdant lucem ſpiritus; ideoque occidunt. Eademque ratione peſtis ab infecto hauritur aëre. Vnde palam fit corporeum eſſe ſpiritum, tenuem, lucidum, calidumque, cuiuſmodi nos docuimus. Eundemque oſtendit animam eſſe, mors ex ingenti, repentina lætitia contingens. Nam dum totus confluit in oculos & ad exteriora, vt fruatur bona vel re, vel nuncio inſperatis, quibus quaſi beari ſe putat, ſuffocatur ſeipſo in anguſtia vaſorum, & ſtringitur in liquorem, aut collecto ardore ſoluitur in tenuitatem, aut à concitatis ſimul humoribus compreſſus, mortem patitur. Non ſic facile interficit mœror; ipſe enim ſpiritus ad interiora paſſim colligitur miſerum ſe arbitrans ac propriam abdens miſeriam, vel fugiens. Ideoque oculi exigui vmbroſique apparent, ipſo priuati lucido, amploque: At in riſu & lætitia lucidi, grandes, pleni ſpiritu, qui ad fruitionem rei lætæ effunditur, vtque oſtentet ſe beatum, amplificetque: vt vel hinc pateat corporeum, tenuem, lucidumque eſſe ſpiritum. Quod & ira oſtendit, quæ eſt accenſio ſpirituum ad vindictam: Ideoque vultus rubeſcit, turbaturque accurſu eius; nerui ac muſculi tenduntur & non dilatantur, vt in riſu. In timore autem molleſcunt, deciduntque, quoniam fugiente ſpiritu ſemiuacui relinquuntur. Somnum non eſſe cordis ſtuporem frigefacti à vaporibus de cerebro gelatis cadentibus, vt Ariſt. opinatur, in Phyſic. declaraui; & ieiunio affecti homines, qui abſque vaporibus dormitant, idem demonſtrant, & cor in ſomno ſemper commotum non ſecus ac in vigilia, & magis. Nec eſſe cerebri refrigerationem, vt Galeno placet; ibidem diximus. Nam & vinum calidum potentia & actu, & Auſtri ſomnum afferunt: Boreas vero frigidus vigiliam & afflicti calore dormiunt: & muſica nil refrigerando affert ſomnum. Ergo eſt ſomnus vt diximus, collectio ſpirituum ad interiora, quieſcendi gratia à labore, aut fruendi ſono vel refectione; aut ſuc-

currendi cerebro occupato vaporibus,eosque vincendi, aut expellendi,aut vescendi: sæpe & morbo alicubi succurrendo fit passio persimilis somno. Sed de his alibi. Omnis ergo passio, animam spiritum esse corporeum declarat.

Capvt VIII.

Entia omnia ab igne motum habere, animamque motiuam esse spiritum calidum.

ENtibus cunctis ignem dare, vt moueantur, compertum habemus. Res enim crassæ frigidæque, vt lapides, conglatiatæ aquæ & plantæ, & tellus motu carent: At ab igne in fumum vaporesque tenues resoluuntur, motumque assumunt, & motum communicant rebus, quibus intercluduntur, aut impediuntur. Sic ventus impellit ad motum naues, & ignis pilas bombardarum, quin montes & ædificia prosternit: vapor inclusus tremefacit agitatque terram. Igitur & animalis motus à spiritu calido tenuique qualis ventus, edi necesse est. Nam & bene frigefactum nil moueri potest, & abscedente toto vel parte spiritus, ex toto etiam vel parte amittit motum. Videmus etiam pulsus ac thoracem moueri semper; reliquum vero corporis tunc modo, cum animali placet. Oportet ergo asserere ipsum compositum esse ex re, quæ semper mouetur, & ex re immobili: quæ tamen mouetur à re mobili, cum illi placet. Illa ergo vult, ergo illa sentit, ergo illa est anima; ergo anima est spiritus mobilis, tenuis, calidus. Item enim cœlum semper mouetur & ignis, qui etiam motu priuatus extinguitur; tellus autem semper quiescit. Ergo ex cœlesti portione tenui, calida mobilique, & ex terrestri corpulenta torpidaque constat animal. Sanguis autem est in eo, sicut mare in mundo, animali magno, vt copulet vniatque vtrumque nutriendo spiritum sua exhalatione, & corpus sua crassitie. Præterea patet quando neruus repletur fluore, ita vt nequeat per illum spiritus interlabi, membrum illud amittere motum, afficique paralysi, aut spasmo; ex virtute autem immobili prodire motum impossibile est. Aristot. tamen omnem animam incorpoream faciens, coactus est dicere ipsam immobilem: Volensque docere, quo pacto animali præbeat motum ipsa immota, respondet ipsam imaginatione producere calorem & frigus: quorum altero dilatat, altero vero contrahit partes animalis: Omnis autem motus ad constrictionem & di-

latationem reducitur. At nunquā docere potuit, nec potest doceri aut credi, qua ratione incorporea anima, nullis dotata qualitatibus, possit sola cogitatione calorem, frigusque producere: solus Deus id mentali nutu facere potest: & quia dum quis cogitat, incalescit, & dum timet frigescit, opinandum erat corporeum esse calidumque spiritum, qui motu cogitationis incalescat, & fuga absentiaque eius corpus frigescat, vt declarauimus. Nec potest anima, quando quis in chorea saltitat, tot simul caliditates & frigiditates producere, quot sunt flexiones, dilatationes & conuolutiones in chorea, & simul: cum præsertim nec cogitando peritus saltandi hos edat motus. Hoc quoque nobis notum fieret. At bene cernimus, neruos musculosque intendi, tumescere & detumescere, nunc spiritu impellente introrsum, nunc extrorsum, nunc torquendo neruosos funes, producendoque motus. Nunquam Aristot. in natura ostendet hos actus ab imaginatione fieri. Ego nunc moueo calamum cogitando doctrinam, quam doceo, & non motus varios, quos scribendo promo. Sed Arist. illi inhærens stultitiæ, quod nequeat eadem res esse mouens motaque, aufert animæ motum: qui & vento & aëri conuenire visitur. Ipse tamen vult ventum ab aëre moueri, tantumque impetum quo prosternuntur quercus, & turres, ab insensibili languidoque aëris motu deriuat. Aërem vero moueri ab igne, ignem à cœlo rapi ad motum; cœlum ab Angelis immobilibus; omnem ergo motum violentum ponit. Motum vero ignis sursum à generante igne, & non à proprio calore effici: illum vero ab alio generante; sic & grauia omnia & leuia, donec eo deuenit, vt spoliet res cunctas proprietatibus suis, donetque violentia.

Quibus de rebus in Physicis luculenter disputauimus, ostendimusque, operationes, quas immanentes actiones vocant, non requirere agens & patiens disiuncta, quoniam passiones saltem in voce sunt, & non violentæ, & ab arte. Ideoque eadem definitione cum vectura & ædificatione non contineri. Sed neque calor, quamuis ab imaginatione productus, moueat corpus, nisi quia mobilis ipse est. A re vero immota motum non fieri, alibi ostendimus. Nec in animali hoc inquirendum, quod ex immota & mobili re compositum, indiget externo immoto fulcimento, vt & nauta ad sustinendum pondus, sed in ventis & igne id considerandum erat ex toto mobilibus. Nec montibus inhærere ventos, vt possint moueri, stolide cogitasset, si rei mobilis immotæque naturas inquisiuisset in illis: Nec quia à se mouetur, à se discedat anima, vt cum eo 1. de An. Aphrod. putat. Non enim à se tanquam à loci termino mouetur; sed tanquam ab agente actui semper præsente. De his alibi.

Capvt IX.

Eundem ſpiritum eſſe animam cognoſcentem iraſcibilem, & concupiſcibilem, & motricem, contra Galenum.

GAleno (De placit. Hippocr. & Plat.) quoſuis ſpiritus mobiles aſſerenti, non videntur nerui ab illis intercurrentibus moueri, ſed ab incorporea facultate, è cerebri temperie manante; & pulſus à facultate emiſſa à cordis temperie; ergo & motiones nutritionis & veneris, facultati temperamenti iecoris tribuendi videri debent. Ipſe enim has tres temperies, tres eſſe animas, hoc eſt, rationalem, iraſcibilem, & concupiſcibilem: & rationali duntaxat tribuit ſenſum, diſcurſum, memoriam & imaginationem; cæteras vero etiam ſenſu priuat. Nihilominus vult has obedire & repugnare rationali, prout libet: Cuius tamen præcepta nec ſentiunt Galeno. At Plato huius ſententiæ poſt Pythagoram & Hippocr. Author, ſenſum tribuit iraſcibili, & concupiſcibili vt ita agant. Veruntamen difficile eſt ab ipſo ſumere, corporeæ ne ſint an intercorporeæ: tametſi omnem animam, per ſe mobilem eſſe ponat. In Apologia contra medicum Veronenſem pro Teleſio has examinaui opiniones: Hic id modo referam, quod confert ad probandum ſenſum omnis animæ, ac motum in calore conſiſtere.

Quando iraſcibilis vult parare vindictam, aut concupiſcibilis bibere aquam noxiam febricitanti; aut prohibitam adire venerem, controuerſiam in nobis & pugnam ſentimus à rationali docente has res noxias fugiendas eſſe: ac ſæpe iuxta eius conſilium fieri, vel contra ſuperatam cedere iræ aut cupidini: In omnibus hiſce actibus neceſſe eſt tribuere ſenſum iraſcibili & concupiſcibili. Non enim rationalis frenarentur argumentis, niſi illa perciperent, auſcultarentque: Stupido enim lapidique quid perſuadeas? nec ratio illis cederet, niſi doceretur aliquid boni eſſe in te vindicabili aut fruibili. Si ergo iraſcibilis & concupiſcibilis id perſuadent rationali: Ergo & ipſæ ſentiunt cognoſcuntque valde, cum & rationalem conuincere queant. Si autem ratio ipſa ſibi perſuadeat ſequendum eſſe obiectum iræ & cupiditatis, ergo vnica eſt, ſolaque eademque anima, quæ argumentatur ad vtraque partem; & dicit bona eſt venus, ſed cum voluptate ſua ſecum affert

affert deinde damnum; itaque perpendit examinatque damnum & vtile, & mox sectatur id, in quo plus boni inuenit, in illo tunc. Nam futurum malum tanquam semicertum negligit sæpe. Hoc autem patet in disputationibus Phylosophicis, vbi vna Rationalis librando argumenta contraria, nunc huic, nunc illi sententiæ adhæret, dum veritas dubia est. Postremo tamen veriorem sectatur: vel quam vtilitas aut voluptas veriorem facit videri. Ergo vnica est anima; vnus scilicet spiritus in toto corpore, in variis vasibus, habitans & operans. Sed diuersitas & incertitudo obiectorum, mistorum ex bono & malo, variæque actiones efficiunt videri animas multas, essentialiterque diuersas esse in brutis. Nam canis vellet prensare carnem, & timet heri baculum simul, videturque disputare quid magis agendum. At in homine reperiri rationem, sed altioris ordinis repugnantem rationi & prudentiæ sensus carnalis, vt Apostolus docet, posterius demonstrabimus. Porro temperiem cerebri, non esse animam sed formam straminis & cubiculi animæ, alibi ostensum est. Nam & animal nil cerebri temperie mutata subitaneam oppetit mortem in magna lætitia. Item à vapore fœtido si spiritus afficitur subito, vacillat & intermoritur: & spiritibus in patiente vtero occupatis, sensus in capite non est, vbi sensitiuam & rationalem Gal. temperiem locat: Sed vel fœtoribus vel odoribus ipse Gal. in caput reuocat spiritum & sensum & motum. Neque enim à fœtore temperies sensum recuperat. Quin & ipse cum Aristot. cerebrum nil sentire alias fatetur. Iuuenis Smyrnensis, cui apertum fuisse cerebrum, refert Galen. & mortuum non fuisse, ostendit cerebri temperiem non esse animam, sed ipsum spiritum, qui se abdiderat in cerebello, & spina. Non autem exhalauerat (vt Galen. putat) posteaque reuersus est in domum à medico reconcinnatam. Quod non perpendit Galen. ideoque dixit spiritum non esse animam, sed temperiem fractam & reconsolidatam. Præterea timor consistens in apprehensione mali, à sola rationali tam cito apprehensi cessare simul facit iram, & animositatem & concupiscentiam veneream repente. Stupida autem irascibilis & concupiscibilis non apprehendentes, nil ita conciderent, saltem subito. Omnes ergo spiritus iidem vna sentientes. Præterea nec irascitur ad vindictam homo verberatus à patre, aut à præceptore, nec contra alios vlciscitur casu lædentes aut insania, sed cum modo per contemptum tangitur, aut conspuitur, aut maledicitur. Cognoscere autem præsertim subito contemptum, qui quasi nihil est, & parum mouet sensum, sed discursu noscitur, non est actus insensatæ temperiei; sed bene cognoscentis virtutis. Præterea committere Imperia, dominatus & arma insensatæ irascibili, vt Galenus facit, insensati Philosophi est: Summa enim arte & ratione illa tractantur. Imperare enim homo cupit, & vincere, vt contra hostes præualeat, ab

illis se tueatur, vtque æternetur & Deificetur. Res summæ sapientiæ tribuenda. Pari modo appetitoria cibi copiam multo coquit calore, paucos vero pauco, quasi peritus coquus præparat; distribuit corpori, singulis partibus congruentem adducendo, & deperditum instaurando. Quod quidem absque sensu ac ratione non fit. Appetit coitum vt æternetur, & formosiores amat, vbi semen melius viuificatur & producit: & iuuenculas, non anus, in quibus tabescit & extinguitur. Hic autem summæ rationis actus sunt. Et licet non fiant consilio nouo, indicant perfectam scientiam agentis. Non enim peritus Cytharista consulet, quam pulset chordam, sed tyro. Quoniam vero nocent, si actus præter tempus & locum & rem, dubitat secum interdum spiritus, disputatque, vnde de vno fit quasi, videturque, duo.

Præterea liquet spiritu tumescere pudenda, & musculos & neruos, quos ab incorporea facultate tumescere nullo pacto asserendum videtur. Ergo falso illi adscribuntur huiusmodi actus. & quidem Gal. fatetur, neruos opticos & spinalem medullam perforatos esse, vt intercurrens distribuatur spiritus: Postea tamen comminiscitur facultatem. Vesalius autem illo deterior, quoniam poros non videt, negat. Profecto ex multis constare filis neruos palam est, quos si elixaueris, comperies in filis foraminum signa: sed ita exiguorum, quod sufficiunt congruuntque tenuissimo spiritui: & quamuis lateant visum oportet tamen illa fateri. At Gal. ait, quod veluti lux incorporea à sole defluens, si quid opponas, non penetrat: ita facultas incorporea per neruos humore plenos non penetrat in spasmo. Ast hoc ipsi affirmare non licet, ponenti, calorem quoque natiuum corporeum esse imo compositum ex quatuor qualitatibus, omniaque ex quatuor contemperatis elementis componenti. Quapropter hanc incorpoream facultatem ex corporea cerebri temperie deriuare non potest. Nobis autem congruenter patet, temperies cerebri & cordis, & iecoris esse materiales & corpulentas, nec virtutem habere diffusiuam, sicut sol, vt possit incorpoream virtutem tam procul mittere ad exteriora & subito, atque reuocare, vt contingit in motionibus animalis. & quidem opaciores & densiores sunt nerui quam humor; ergo hic, qui peruius est magis, non impedit facultatem. Et quid dicet in spasmo sicco? Nititur nihilominus ostendere Galen. virtutem pulsatricem & appetitoriam carere sensu: Eo quod nos cupientes ipsas ab operibus suis reuocare, nequimus. Nemo enim imperare potest pulsui & cordi ne sic moueantur, aut à motu vt cessent: Nec iecori, ne coquat, nec transmittat sanguinem; aut ne cibos noxios retineant viscera. Potest autem sponte crura & manus mouere & sistere vt lubet. Ergo aliæ (inquit) sunt actiones voluntariæ, sensu & ratione factæ; aliæ naturales ac vitales absque sensu. Patet etiam affecto corde pulsum demitti, & animositatem concidere: & male affecto iecore

non nutritur animal, & appetitum amittit: affecto autem capite deprauatur memoria, discursus & sensus. & ex corde nascuntur arteriæ, vbi etiam sunt latiores, & corpulentiores, habentque stipitem, cui aliæ sunt quasi rami: Ex iecore venæ; vbi etiam latiores sunt: ex cerebro autem nerui, instrumenta motuum arbitrariorum. Ast hoc neque ab ipso Galeno affirmari potest; quippe qui in libro de semine demonstrat contra Aristotelem, ex rubro sanguineoque menstruo non posse formari ossa, neruos, venas arteriasque & cartilagines, albas, exanguesque, sed ex semine illis persimili: Sic inquam ego, non posse deriuari ex corde & iecore sanguineis rubrisque venas & arterias, sed omnes oriri ex cerebro albo, exanguique quales sunt ipsæ. Hippocrates quidem (in lib. de fœtu) demonstrauit primo hæc vasa & canales ex semine fieri, ac deinde sugere sanguinem, ex quo primo formatur iecur & mox caro, eo resudante. Quod luculenter in Apolog. & disputationibus ipse ostendi: Stipitesque arteriarum venarumque dilatari in prædictis visceribus, non quia ab eis manant, sed quia ab eis bibunt sanguinem largiter, quem in cerebrum deferant, originem ipsarum, & per corpus vniuersum: ita riuuli in fonte parui sunt, & procedentes dilatantur, & ingurgitantur. At vocalis arteria latior est in cerebro, & inde deorsum labens ramificatur in pulmone, & minoratur, quoniam ab ore flatum haurit, deorsumque infundit. Omnes quoque membranæ ac nerui ex cerebro per anatomiam comperimus, ossaque ab caluaria. Propterea autem (vt respondeamus Gale.) intercepta filo arteria non pulsat cerebrum versus, vti cor versus: quoniam sanguis ex corde in ipsam influens aggrauat spiritum: qui vt amoliatur onus, dilatat stringitque arteriam, ipsumque ita attenuat in spiritum: expellitque per fibras ad nutrimentum carnis: ex cerebro autem non influit sanguis quoniam in ipso est regia aula, & non culina. Perditur appetitus non modo affecto iecore, sed etiam pulmone & ventriculo: Nec tamen propterea ventriculus quartam habet animam: Ita etiam perditur animositas quocunque ab vlcere & dolore cuiusque partis; nec tamen sunt partes partibus animæ. At quidem appetitus omnis, & ira & amor & sagacitas & vis subito perditur, vbi animales spiritus praue afficiuntur: veluti cum nuncium pessimum affertur, aut vapor quispiam infectus subit caput, sicut ad antrum Agnanæ euenire diximus; vt pateat ipsum vnum esse totam animam. Nec quidem repentina corrueret morte nil læsis visceribus & corpore animal vllum, si ipsorum anima esset immortalis incorporeaque. At quoniam spiritus est lucidus, mobilisque, potest subito opprimi humoribus, vaporibusve infestis eius vasa occupantibus; vel ipso se effundente, plus quam propriæ conuenit Symmetriæ. Iubere non potest

animal arteriæ & cordi ne agitentur, nec aliis visceribus, vt functiones intermittant, non quia in eis spiritus alterius substantiæ insint; sed quia tenuissimus spiritus tam mobilis, motu priuatus extinguitur. Idcirco non potest sibimet mortem imperare: bene autem potest vasa disrumpere & abire. Nec sibi potest anima rationalis iubere ne velit, neve intelligat; non tamen ob id duplex est, aliave à seipsa.

Præterea pulsus instaurat spiritus continuo exhalantes, idcirco nunquam cessat, nisi in apoplexia, quando spiritus suppetias it cerebro, arteriæque remanent exiguo cum spiritu crassoque, non adhuc bene perfecto; Ex quo patet pulsum ex capite oriri quandoquidem in hac & in cæteris ipsius passionibus perditur, aut imminuitur, & solo mœrore aut lætitia aut cogitatione intenta variatur. Nec quidem ita eueniret ex consensu cordis, vt dicunt medici, nisi & cor ipsum sentiret cum eis: Hoc enim est consentire. Nec assignari posset, quid faciat animal esse vnum, nisi vnitas inesset spiritus. Hæc enim viscera separata essent veluti ciuitates tres (ne discedamus ab exemplis ipsorum) quarum, si mutuo se non sentiunt, non est mutuum auxilium. At quidem patet in attente Philosophantibus ægre cibum concoqui, & ægre arterias pulsare; iidem ergo spiritus speculationi operam dant; propterea que hos actus deserunt, aut pauci remanent ad hos vsus, non adhuc absoluti, sicut senes consilio intersunt, iuuenes ludo natiuo.

Igitur si tam necessarius est pulsus, ad reficiendum spiritum continuo exhalantem, vt flamma candelæ, intermitti non potest, sed nec nutritio omnino: Respiratio vero aliquantulum. Ipsa enim infundit ventum cordi, sicut folles, ad excitandum viuificandumque natiuum calorem & conuertendum sanguinem in spiritum inter arterias, ipso simul vento in spiritum transeunte. Hic autem ergo si cesset natiuus calor, spiritusque foras egrederetur, dum à vento non retruditur intro, sicut à follibus intruditur lignis calor, qui accendat magis, seque augeat, viuificetque de substantia ligni: Hac ratione moritur quis non respirans, qua ignis non insufflatus. Hic caue Aristot. errorem & ex parte Galen. qui respirationem fieri putant refrigerandi gratia æstuosi cordis. Neque enim in frigidis morbis & temporibus fieret, vel minus fieret: cum tamen in hyeme sit maior. Item intra stufas vbi calidus est aër, nulla fieret respiratio, ne calori calorem addat. Ergo alium fit ob vsum. Neque præterea Deus tantum ignis cordi dedisset, qui continuo frigore indigeat ab aëre: Et Aristotel. plus errat, qui & cerebrum frigidum, vt cor refrigeret factum esse stulte asserit, duasque illi infrigidationes necessarias ponit. Sed quidem patet tale artificium vt subministret vitam & spiritum viuo igni molendinoque animato datum esse.

Quapropter liquet motus necessarios magis, intermitti posse

minus: indicium quod calor omnia operetur, qui sibi ne queat imperare contra se, quodque princeps sit, & non organum. At quidem bene intermittere, & retinere motum brachiorum & pedum posse quando libet: propterea quod huiusmodi motus non fit ad ipsius instaurationem immediate, sed sectandi gratia commoda, fugiendique incommoda, & quod statuam animatam quiescere oporteat, ne dissoluatur. Itaque prouidit spiritus sibi; vt semper moueatur, & corpori ne moueatur, nisi quatenus sibi opus est; non magis. Hinc incusandus videtur Gal. valde, quod cerebro per se immobili tribuat vim motricem, non autem mobilissimo spiritui. At dicat quæso Gal. cur natura cerebrum finxit molle, duasque in occipite ex illo aulas ædificauit spatiosas, vnam vero in posteriori syncipite; & vnam in medio paulo inferiorem, vbi tot complexæ arteriæ formant quasi rete; quod agitatum emittit spiritus multos reficientes vniuersitatem: estque sicut mensa capitis, in cænaculo inferiori, veluti anteriores sunt aulæ regiæ, in quibus spatiatur: Posterior vero est sacellum & studiolum, vbi consilio & contemplationi se abdit; & ne sit ab osse illi molestia, parietes, sic molles fabricauit? Aliud respondere non potest, nisi quod nos, & fateri, cerebrum esse domicilium animæ, & non animam animatorum.

CAPVT X.

Ex concoctione, nutritione, augmento & decremento, spiritum esse animam: operarique vt principale agens, nec posse ab anima regi, nisi ipse sentiat præceptum.

NVlli dubium concoctionem in ventriculo fieri, deinde in iecore perfici; & per venas distribui, & in particulis ad quas fertur absolui & coalescere: succiq; partem in corde flatu spiritari: & delatum arteriis corpus viuificare, & in crebro vniuersitatem reficere. Cum autem hos omnes actus operetur calor; quis neget illum animam esse? Imo Deus confirmat (Genes. 9. c.) dicens ad Noe, ne vescatur sanguine animalium, *Quoniam sanguis* (inquit) *illorum pro anima est*; quasi aperte dicens, spiritus vitæ seu motabilis, vt alibi dicit, qui in sanguine & de sanguine fiunt, esse brutorum animam. Et inter Entia cuncta comperimus ignem fere vnum deuorare, nutriri, & augeri. Concoctrix ergo

vis ac nutrix ab eo est. At Aristot. (2. de anima. & 1.) è contra ait ignẽ deuorare absque modo; & quot apposueris ligna comburere in infinitum, animal vero cum modo certo coquere & ad certam determinatámque quantitatem crescere. Ergo calor est animæ instrumentum, ait, ab ipsa modificatum. Cui respondeo non posse docere, quomodo insensatus calor ab anima regitur. Item ignem robustum robuste deuorare, ignem vero animalis imminutum blandúmque esse, & calefacere quidem semper & coquere sicut ignis, sed iuxta proportionem. Nec posse amplius augeri animal, quoniam auctus calor eius partes plures tandem exhalare facit de substantia corporis, quam in ipsam de cibo conuertit, & tunc fieri decrementum, sicuti in pueritia fit augmentum, quoniam tunc blandus est calor, & æque fundit ac belle cibum insuetum, & non adeo calefacit corpus, quod multum exhalet, sed plus illi aggenerat quam tollit.

Postmodum in iuuentute crescente calore, corpus aliquanto magis calescit & exsiccatur, & color non est vt prius, albus, nec caro tam mollis; abscedente tenuitate, quæ sui mistione mollitiem & candorem faciebat. Veruntamen crescit semper, dum calor plus addere potest, quam resoluere, & in roboris perueniens statum, qui homini esse solet in 25. anno fere, tantum educit, quantum inducit substantiæ; ideóque machina cessat crescere. Sed cum maxime auctus fuerit deinde calor, plus exhalare de corpore facit, quam eidem ingeri. Itemque corpus induratur magis, nec proinde transitum succis nutrientibus dat, & calor auctus resoluit spiritus plures; remanentes verò nequeunt bene fundere, distribuere, & nutrire. Itaque curuatur corpus, crispatúrque deficiente succo, & calor propria actione imminutus remanet in excrementis, & suo albore albefacit pilos, qui prius à multo calore adurebantur & nigrescebant, ipso cum alba tenuitate exhalante, & faciem materiæ atram manifestante: Tandem paulatim nutritio perditur, & spiritus exhalat deficitque, sicut lucernæ flamma deficiente oleo, quo nutriebatur; & tandem totus, qui remanet spiritus exilis exiguúsque exhalat, & secum mens à DEO nobis indita, & remanet corpus carbo extinctus aut lychnus concrematus. Hæc autem mors animalis absque dolore fit, cui similis est per Phtysin; cæteræ vero cum dolore. Nam aut inflammatio destruit organa, aut cruditas implet vasa, aut distillatio suffocat; spiritúsque (qui in qualibet fibra carnis, & sanguinis & neruositatis viuit, violenter eradicatur de suo habitaculo, quia multus est, multóque humore irretitus, pastúsque. Quare videat Aristotel. quod sicut incendium ligni & lucernæ deficit seipso, ita animalis vita: Et sicut ille vrit calor, ita & iste pro rata; & sicut ille vento vel humore nimio perimitur, aut fracto vase, ita & iste.

Quod autem dicunt quidam Medici, quod calor natiuus non vrit

subiectum deficiente alimento, repugnat experimento incessabili: & vt in Metap. probauimus, licet illato appetitu conseruet animatam statuam: tamen innato semper ad cognata cælestia corpora exhalat.

CAPVT XI.

Diuersos modos sentiendi significandique, ostendere vnicum sensum in omni re.

RES, quæ non tangit nec mouet nos, nil sentitur. Quæ procul sunt à nobis valde, nec vnquam appropinquarunt; & quæ corporeo tactu communi nobiscum carent, dicuntur ignotæ prorsus. At si quo pacto similes sunt rebus, quæ nos tetigerunt, per similitudinem à nobis agnoscuntur. Hoc nos vocamus sentire in simili: alij autem vocant discursum; quoniam à simili ad simile aliud spiritus mouetur cognoscendo: Quando vero notæ fuerunt atque perdita notitia instauratur videndo quid simile excitans notitiam sopitam, hoc vocamus resentire; alij reminiscentiam. At cum rem nunquam in rerum natura visam sentimus veluti montem aureum, aut centimanum aut Acephalum: Hic nobis vocatur sensus complicatus aut disiunctus. Aliis vero imaginatio. Potest quidem sic sentire spiritus, quia natura passibilis est mobilisque sicut aër, ita quod remanet in ea affectus mouentium obiectorum. Sicuti in aëre & in aqua cernimus. Ipséque, postea copulans diuersorum obiectorũ motiones diuersas, diuersa componit sensibilia simul; aut diuidendo eundem motum, facit imaginem truncam & compositam vt libet, & diuersis ex causis: in somno fiunt magis præter voluntatem, aliunde excitatis motibus sopitis diuersorum. Hic deceptio fit: si enim credit spiritus has imagines veras esse, vt in somno, falsus est; aut si verum repræsentare putat, vt in vigilia, mendax est. Veritas enim est ipsa rei Entitas. At tunc cognitor verus est, cum eas cognoscit, sicut sunt, falsus autem quando sicuti non sunt. Sed in mundo non est falsitas & mendacium, quoniam res est omnis, sicut est sibi, non autem nobis. Quando multa similia sentit spiritus, quoniam ab illis consimili immutatur modo, vnóque: apprehendit ea multa quasi vnum, ac nomen vnum imponit commune illis omnibus. Dum enim vult aliis rem significare quam sentit, coactus est fingere in aëre respirato similitudinem illius rei motibus in aëre sonantibus, quas reflectit in varias figuras, prout vario modo afficitur à rebus, quas sentit, itaq; primi locutores ex accepta passione formarunt nomina: & Græcus dixit

πλήσσω, à ligni percussione: & Romanus verbero, à loro vibrato,& nos Batto & Botta, ab ictu boante; At quoniam variæ Nationes vario afficiuntur modo, & varium modum exprimendi aëris habent; Nam Germani impetu quodam, frigore retrudente spiritum, eloquuntur; idcirco multas consonantes pronuntiant literas; Veneti liquidas vocalésque multas, quia solum liquidum incolunt: Hispani prolixas voces vocalibus & sibilantibus spiritibus ex calore & acumine regionis: Itali in medio climate mediocres sunt inter vtrasque: At antequam Sol ita telluri propinquus fieret, multis consonantibus latine enunciabant.

Quapropter (vt dicebam) similia multa vno exprimit nomine, vt Petrum & Paulum, singulósque cæteros, dicit hominem: Omnia corpora dura frangibilia, lapidem; flexibilia metallum. Itaque nomina inuenit omnibus communissima, ac minus communia multis; & particularia singulis: quoniam enim res sunt omnes, dixit, Ens; itidem quoniam eædem res, quæ simili modo ipsum mouent, etiam dissimili simul mouent: notauit quoque dissimilitudinem illam nominibus dissimilibus & differentialibus, & dixit Ens corporeum & incorporeum, & viuentia & non viuentia; sensitiuũ & vegetans, rationale, irrationale, Indiuiduis vero vltimas differentias apposuit, Petrum & Paulum, &c. Porro huiusmodi cogitationes omnes, in rerũ naturis esse oportet. Calor enim non hoc vnum modo frigus cognoscit, sed ex hoc vno omnia alia frigora similia: Hoc autem est discursus. Equus quoque non hoc vnum hordeum nouit, aut vnum modo equum: sed omnes similes notis visisque, equos esse dicit: sed etiam inter Entia similitudines norunt & differentias; illáque Entia sapientiora sunt, quæ melius distinguere ac componere norunt absque errore: Hoc est non copulando res diuisas; sicut qui diceret, asinus est homo, aut mõs est aureus: nec diuidendo vnitas, vt dicens, lux non est candida, sol non est calidus; ignis non sentit. Inter res, communis mutuáque significatio reperitur, quæ tactu fit: Sic tangens aër alium aërem, illius affectum sentit, quoniam mouetur ab illo moto, aut frigescit ab illo frigefacto, aut calescit: Et stellæ, altera alteri radios mittens, communicant cognitiones.

Nos autem crassa mole & carcere clauso corporis, necesse habemus aërem verberare, qui animales conceptioness deferat, & conuentionem habere cum aliis, qui nos audiunt, quod quando verbero aërem taliter, rem talem dicere volo, quando aliter, aliam. Idcirco qui regionis linguam ignorat, quæ etiam continuo variatur variatione Solis, descendentis continuo, & nationum commistione, sicut vestitus variatur, & ritus, nequit intelligere, nisi voces omnibus naturales, hoc est risum, planctum, dolorem consimiliter, & manifestationem demum rei communis cunctis; quas ob res debilis

debilis est animi & parum syllogizantis, putare res sese mutuo non sentire, propterea quod non loquuntur: cum loquela sit significationis modus impeditus, tardúsque longe magis, quam significatio rerum expeditarum à crassitie corpulenta. Sicuti Angeli & Dæmones, qui subito mutuos percipiunt conceptus, & dum nos voce figuramus vnum, ipsi signant mille, & quo velocior est scriptura, quam sculptura; & verbum quam scriptura, & cognitio quam verbum; eo velocior & longe magis est ipsorum significatio; Igitur quoniam Entia omnia & mutuo tanguntur, & non tactæ res similes sunt tactis, omnes sentiuntur mutuo vel præsentia vel similitudine: & persimile sentire discursus est: sensus anticipatus est memoria. resentire vero reminiscentia; sentire similia multa, vt vnum, intelligentia. Sed hoc nomen appropriatum deinde fuit humanæ menti, sicut & discursus, qui & ratio; & nomen spiritus, qui ventorum est, DEO, Angelisque tributum est, quoniam ab his similibus saltem in eo, quod non visuntur, illos intelligimus quoquo modo: Verum abstinendum est à dicendo, quod res discursu & intellectu polleant, vt homo, cui propriè insunt vel appropriatè. Rebus cæteris vmbratiliter & passibiliter pro modulo suo. At venti nomen spiritus adhuc non amiserunt: licet animabus appropriatum. Suo ergo modulo dicemus res sentire, resentire, existimare, & transcurrere & perspicere & sapere analogicè. Imaginatio enim est copulatio vel disiunctio motuum omnibus conueniens; aut discursus in rem incorpoream per simulachrum corporeum, quod est sentire in simili: Hinc elucescit genera esse communitates aliarum communitatum; species verò, communitates indiuiduorum, indiuidua verò, quæ diuidi nequeunt neque multiplicari in plura, sed mouent modo vno proprio solóque, quoniam & diuisa sunt ab aliis.

CAPVT XII.

Omnes sensus esse tactus: at sensoria & sentiendi modos differre.

ANimalis machina vniuersa sensu tactus donata est; Res enim omnes in mundo tangendo sentiunt. Fit enim per actionem obiecti sensibilis in virtutem sensitiuam. Actio autem & passio non fit, nisi tangendo. vt etiam Arist. & philosophi omnes fatentur. At aliis in partibus alios sentiendi modos obtinet; qui tamen omnes tactiones sunt; quotque modis à rebus tangi mouerique potest, tot sentiendi organa insunt: Quoniam non omnium rerum præsertim languidarum tangentium carnem & corium, vires intrinsecas percipit animal: nec prodest illi omnes tangere penitus: multæ enim pungunt, frangúntque machinam, vt spinæ & lapides, aut dissoluunt, destruúntque, vt ignis: Idcirco instrumenta data sunt illi, & sentiendi res languidas, quæ communi tactu non percipiuntur, sed interius admissæ sentiri possunt; & instrumenta quoque sentiendi procul res, nocere potentes, si cominus moueant. Priorum gratia sunt nares & lingua. Posteriorum oculi & aures. totque organa sunt, quot res modique communicandæ. Nam aut à rebus in animal motus manat, quo afficiunt aërem, & huius percipiendi gratia sunt aures; aut lux qua illustratæ sunt, & quam afficiunt, & huius gratia sunt oculi; Cæteræ res vsui applicandæ, ignotum est, num proficiant animali eas tangenti: Nam piper tactu est frigidum, & lilium oculo suaue ac nobile: sed nasus & lingua piperis calorem persentiunt: at quia decipitur spiritus in naso, lilium vtile putando ex odore: lingua mox per saporem examinando inuenit esse noxium. Interdum linguæ non displicent carnes prauæ, quas nasus respuit, putentes comperiens. Itaque talia sensoria non sunt, nisi Veneris & famis: Sed iudicium in his modo videtur residere, quoniam à rebus aliud non manat, nisi lux motus, vapor, substantia, & actio, ex quibus iudicamus.

Procul dubio gustus, tactus est intrinsecus sagaciorque, nam & tangendo fit. In lingua apparent pori multi admittentes ad sentientem spiritum cibi substantiam: quæ si bene afficit, proficua toti corpori æstimatur: non enim tenuiorem portionem, quæ sæpissime vtilis iucundáque est, sicuti nasus, spiritus linguæ sentit, sed etiam crassiorem tenuiori mixtam, eiusque natiuum calorem, vnde scit aptane sit,

non solum nutiendo spiritui, vt tenuis, sed etiam sanguini & carni & vasibus; sentit etiam lingua naturam rei extrinsecam; Nam & calorem ferculi extrinsecum sentit, nedum intrinsecum, qui est sapor, & vini frigus extraneum, & natiuum calorem. At cum extraneum frigus calorve robustus est, sicut in glaciato vino, & feruenti ferculo, non potest saporem obtectum sentire spiritus praeuentus robore frigoris vinum extrinsecus occupantis: sicut nec visus stellas, praeoccupatus à solis luce robustiori. Ex quo patet etiam per immutationem fieri sensum, & non per informationem, cum nulla forma sit sapor, nisi calor in mole communicatus. Etiam tangendo odoratus sentit. Ipse enim odor tenuis substantia est omnibus exhalans ex rebus; quoniam omnes calidæ sunt, porisque sparsæ à calore actis in cœlum exhalante: idcirco nasus deorsum spectat, & intra ipsum spongia extat ossea, quo spiritus ex cerebro per neruiculos duos descendit vaporémque tangit; Sique ab hoc sentit se grauari & robore vinci, iudicat fœtidum, inimicúmque: si vero roborari augerique, quoniam tenuis est blandúsque, aptus verti in ipsum, iudicat odorem esse bonum, eóque reficitur. atqui odore nutriri spiritus, notum est. Nam lassus à labore & ieiunio homo, odore subito resipiscit, viuificatúrque, & quasi instauratur. Et Democritus tres ex odore panis calidi super vixit dies. Odor vini & carnis assatæ, famelicum recreat: & Hippocr. ijs vtitur in syncope affectis. Coqui autem & Aromatarij, odore rerum quas tractant quasi semper saturi, eas in cibum minus cupiunt. Non tamen inquam odore nutriri carnem & sanguinem, sed spiritus tantum, liquores autem & soliditates illis conuenire. Vapores autem aquæ & rerum languidarum, quia prope nihil afficiunt spiritum in obtuso naso, non videntur esse odores, vt sunt canibus acutis, sicut nec motus aëris videtur esse motus, quoniam nobis non sentitur obtusioribus aut calidioribus & mobilioribus: Similiter & auditus tactus est, in centro autem auris tympanũ aëre plenum terminat neruum; cui de foris malleolus superastat, extrorsum vero porrigitur membrana & cartilago caua, colligens motiones aëris, qui percutit malleum, & per ipsum tympanum, & per hoc spiritum interclusum, ea ratione ne exhalet, nec facile afficiatur ab intrantibus rebus: ipseque spiritus commotus cognoscit ex vsu corpus mobile, quo ipse mouetur & vocatur & mulcetur & exasperatur.

Tactus ergo est auditus, & non per simulachrum informans, sed afficiente & mouente obiecto: idcirco motus graues corpulentarum rerum, aërem multum mouentium & aurem quasi late, displicent, quoniam ipsum concutiunt ad capitis concauum. At acuti gracilium rerum stridentium, verberantium aërem quasi punctim, modica materia inflexa, reflexaque pungunt spiritum, diuidunt, lacerántque, ideóque displicent: soni autem compositi grauibus acu-

tisque veluti ex fidibus crassis, sub tilibúsque in cythara, mouent alij multum, alij parum aëris, & temperantur & Musicam efficiunt spiritui amicam. Ipse enim natura mobilis gaudet inuitari ad motum, propriam operationem, qua ventilatur, purgatur, augetúrque, & dilatatur in sua symmetria. Vbi autem soni sunt acuti alij, alij vero graues, ad eius conditionem temperantur, ideóque mensura humanæ musicæ ex Pulsus humani mensura adsumpta est: At existimandum omnes voces mundanas simul melodiam esse mundo toti; itaque maxime motus cœli: cum omnis sonus sit motus vt perceptus: sed aliis generibus rerum alia harmonia congruit.

Sicut & in genere hominum crassiores spiritu appetunt carnes pingues, linguam crassam ipsorum dilatantes ad metrum ipsorum: Acutiores macram; mediocres ex his compositam. Sic acetum cum oleo harmoniam affert gustui, sicut graues acutique soni auditui: quoniam vero eadem res aliis animalibus dulcis est, aliis amara; nam & in genere hominum pueri dulciora cupiunt, blando spiritu præditi: Senes subamarescentia, quoniam temperies & calor similis inest illis. Capris genista dulcis est, nobis amara: idem de vocibus existimandum est. Asinus enim asini voce iucundatur, homo hominis, &c. Fœtet nobis stercus nostrum, quia à spiritu nostro reijcitur, & tamen olet canibus & porcis, sicut nobis excrementa quarundam ferusculârum sunt muscus & Zebettum. At in mundo non est odor, neque fœtor, nec dulcedo, nec amaritudo, nec symphonia, nec cacophonia, nisi particularium respectu rerum, quæ aliis seruantur, aliis destruuntur, toti autem mundo cui res omnes sunt partes, omnes sunt harmonia, odor, dulcedo. Vtque melius intelligas spiritum mobilem contactum audire, nec rem incorpoream, vt Arist. opinatur, Pythagoras Musica furiosos sanauit, Damon ebrios, Timotheus, quemcunque voluisset affectum, inducebat, Orpheus contemplationem, Terpander surdis reparauit auditum, Musica lydia effœminabat homines; Lacedemonica masculescebat; alij castitatem conciliabant. Hæc autem propterea fiunt, quod spiritus ita operatur, sicut mouetur ficitúrq. Nō enim saltitamus in chorea gagliardā, alio sonāte spagnolettam: sicut enim spiritus mouetur ita mouet corpus, vt calefacta calefaciūt, & frigida frigefaciunt. Ergo furiosum, cui motiones sunt perturbatæ ingeneratis fuliginibus, aut nimio æstu, aut imaginatiua feruente aliunde, prudens artifex sono mulcet spoliatque aliis furentibus motibus, quæ cogitatus sunt, cogitque frui musico sono. Ideóque sæpe melodia somnum inducit, quoniam totus spiritus in caput colligitur, ad fruendum blando sono, cæterúmque corpus motu sensuque ita vacuatur. sic etiam spiritus vapore vini oppressi ventilantur & alleuiantur. Et soni asperi mouent ad iram idcirco in bello

eis vtimur; suaues verò mulcent ad contemplationem, ideo in templo habent vsum: titillantes autem ad luxuriam & mollitiem; quibus vtuntur amantes. Idcirco Respub. omnis cantus curam habet. Cantu honoratur Deus eleuando spiritum, animamque illi inditam, ad contemplandum. Et mutato cantu mores & resp. mutatur; Vnde Legislatores & quicunque sectas introducunt etiam falsas, cantum mutant, vt mores suis assuefaciant præceptis, & ab antiquis abstrahant. Sed & diuinus Dauid Saulem cantando placabat & sono. Et Elisæus prophetare dum minus potest, cytharam sibi pulsari fecit, qua attenuauit spiritus, & à turbationibus præsentibus alienauit, coegitque ministrare menti in ipsis residenti, vt ad contemplationem eleuetur, recipiatque notiones à prima sapientia Dei, à qua omnis sapientia deriuatur; sicut lux à sole.

Tandem & visionem esse tactum inde patet, quod eas modo res illustratas videmus, quæ recta ad nos lucem reflectunt. At si ipsæ manent in tenebris, nos vero in luce, nil videmus: quoniam ab ipsis in oculum nostrum non resilit lux: Ergo lux à rebus tincta venit, & transit per corneam transpicuam, & per aqueum humorem & tangit spiritum lucidum qui est in cristallino, itaque ipse tinctus ea discernit visibile obiectū quo ea tingebatur. Lucem simplicissimā omnibus affici reb. & colorari & reflecti & multiplicari, notū est cunctis. Visio ergo tact⁹ est lucis tinctæ à rebus illustratis. Hinc existimare licet, lucē, quæ viuus apparensque est calor, omnia probe sentire, quoniam omnibus afficitur: itaque alios afficit & sentire proinde facit. Sol quoque & stellæ sensitiuissimæ iudicari debent. Cum ergo visum sit, sensationem omnem contactu fieri; diuersitatem autem tangendi suboriri ex crassitie & gracilitate organorum ob id formatorum, de Sensu Rerum omnium iudicare consequenter possumus: Resque durissimas sicut lapides modicum sentire, quoniam pati modice sunt aptæ; habereque sensum similem ossibus animalium. Plantas vero præstantiori vigere sensu simili sensui carnis; Liquores autem adhuc maiori, similique sanguineo. Ventum autem & aërem facilime sentire, sicuti spiritus animalis. Nec modo tangendo cominus grandi percussione, sed eminus & leui sentire ob passibilitatem, quæ ipsis motis communicatur, & ob lucis affectiones, in eis inspersæ ac tinctæ figuris coloribusque cunctis; Lucem vero caloremque maxime sensitiua entium omnium, quæ in mundo sunt, præ omnibus existimare conuenit. Mundum quoque sentire totum, alibi magis, alibi minus, sicuti animal in variis partibus vario sentire modo declaratum est. Quoniam enim tactus non sentit natiuum piperis calorem, vt nasus; nec nasus amaram lilij substantiam vt lingua; nec lingua sonum aëris vt auris; nec auris lucem vt oculus, quoniam spiritus sub corticibus transpicuis officitur magis, quam sub opacis, & sub gracilibus magis, quam

sub obtusis, magisque in magis perforatis, quam in occlusis; illæ enim admittunt magis res sensibiles quam istæ: sequitur idem esse de mundi partibus ferendum iudicium, proportionaliter.

CAPVT XIII.

Ossa, pilos, neruos, sanguinem & spiritum, omnes sentire contra Aristotelem.

SEd quæcunque præcedentibus duobus capitulis declarauimus, nunc cum schola Peripatetica, quæ hodierno tempore regnat, disputanda sunt: incipiamque ab vltimis.

Ossa sensus expertia prorsus esse contendunt omnes: Nam quando perforatur caluaria à medico, quid morbi intra curaturo, non dolet æger: nec in cæterorum ossium fracturis, nisi ob carnem adnatam, quę dolet. Pari modo dum vngues & capillos resecamus, nil dolemus: Et si quis tangat sanguinem exsilientem de vena, quin & spiritum, non videtur sentire. Nec cerebrum ferro tactum sentit. Ergo falsum est omnes partes animalis sentire; ita etiam partes mundi. Item si aër & ignis sentirent essent animalia: quod nemo sanus audet dicere. Item quæ non habent organa sensoria nequaquam sentire dici possunt, nec animalia esse.

Respondeo obiter nunc quod inferius examinandum erit, has omnes res sentire. Ad animam autem (qui est spiritus liber habitans in crassa mole discurrens intro forasque ad communis vitæ vsum organizata) non omnes passiones omnium partium peruenire, vel non ita valenter: nisi eas quæ per medium communicatiuum attingunt. Hoc autem non comperiri in partibus nimis liquidis nimisque tenuibus; nec in duris nimis, sed in mollibus palam fieri: Nam cum tangitur caro, plena calore ac spiritu irretito, patitur, & per corium & neruos & fibras communicatur sensus vsque ad vniuersitatem spirituum liberorum in capite habitantem: Atque ita spiritus iudicat declinandum aut sectandum, quod tangit.

Propter eaque quando quis dormit, aut attente quid contemplatur, non modo non sentit in capillis, & vestibus cæsis, sed nec in carne punctus saltem leuiter: non quia caro non sentit, cum & præfati Philosophi non negent, sed bene quidem sentit; sed quia sua passio, tunc

non communicatur ſpiritui principali in penetralibus collecto ad cõtemplandum, aut pugnandum contra vapores cibi aut contra morbum, aut ad nutritionis opera. Imò etiam in certamine vulnerati non ſentiunt vulnera; imò nec pugionem relictum in vulnere animaduertunt, niſi poſt pugnam, cum ſpiritus iratus in hoſtem, ad ſui curam reuertitur. Hinc eluceſcit ſpiritum animalem intermanere in corpore, ſicut nauta in naui, aut Dominus in ſuo palatio, & populus in ciuitate; non autem ſicut forma informans a qualiter totum compoſitum vt placet Ariſtot. Si enim ita eſſet æque ſentiret in omni parte nec ſeiungi poſſet à partibus exterioribus, & interiora ingredi, & non ſentire in ſingulis particulis à ſe informatis. Sicut calor ignis forma, non poteſt ab igne diſcedere, nec ab aliqua eius parte, quin totus, vel illa pars extincta mortuaque remaneat. Sed de hoc inferius.

Ita igitur quando ſpiritus exhalat, aut ſanguis effluit, ſi tangantur, non communicant illam tactionem ſpiritui & ſanguini intus remanentibus: motus enim deficit priuſquam ad illos regrediatur, ob diſgregabilitatem & diſiunctionem, quam facile patiuntur liquor & ſpiritus: Sicut dum tangitur aqua, per canalem de fonte effluens, non reuertitur eiuſmodi motio impreſſa intra fontem. At bene quando aqua intra concham continetur ſi tangas portionem vnam, omnes coagitantur manifeſtis circulationibus. Itaque quando inter venas malignus humor oritur, ſanguis & ſpiritus accenduntur, ad eius expulſionem; & adeo agitantur, quod ille humor vel vapor caleſcit, attenuatur, & extra venas propellitur; per rimulas interfibrales. Et hæc pugna eſt febris; quæ tantopere prodeſt, victorioſis remanentibus ſanguine & ſpiritu: nocet autem ſi vincantur: non quia ipſa accenſio nocet, quæ febris appellatur, ſed quia ſuperare morbum non potuit. Fieri etiam poteſt, quod in magno vulnere attactus ſanguis ſentiat parum, quoniam ſpiritus iam ad interiora fugit: Et hunc exiguum ſenſum ſanguinis dolor plagæ ſuperet, tegatque; ſicut calor ferculi ſaporem occultat. Patet tamen in membrorum paſſionibus ſubito ſanguinem & ſpiritum accurrere in auxilium: & in timoribus interiora petere in ſalutem. Et humores inuicem pugnare notum eſt Medicis. Idem dicimus de ſputo, aliiſque humoribus, quorum paſſio ad principem non pertingit ſpiritum. Sed conſpiciuntur in terram iacti aſſumere figuram ſphæricam, qua ſeſe tuentur ab aëre, aliiſque ab aduerſis Entibus, & extendi vt coniungantur, & ſimul ſeruentur, vt mox docebimus. Ratione oppoſita os non videtur ſentire; nam cum durum ſit, tenuitatis ſpiritalis expers, ſenſum exiguum habet: & cum frangitur motus & paſſio non perambulat, nec communicatur per duritiem vſque ad principem ſpiritum. Ita quando lignum ingens ſecatur durumque, qui eius extremam partem manu tangit, non ſentit

eiusmodi motum. At tangendo flexibilem virgam, statim motus eius ad extremitatem fertur. Quapropter patitur os fractum afflictionem, magis autem caro cui plus spiritus & tenuitatis inest. Sensus autem in passibilitate consistit, quæ est socia tenuitatis. Itaque illa parua ossis afflictio, in suo principio est & non excurrit. Quod autem sentiat os, patet ex nutritione & augmento illius. Non enim nutritur quippiam, nisi ad se simile nutrimentum trahendo: Sentit ergo simile; quoniam ipsum noscit & trahit. Dentes autem manifestè sentiunt & trahunt calorem & frigus & saporem, nil gingiuas tangendo, sed solum extremitatem dentis, ne dicas carnis adnatæ esse sensum. Item rebus acidis obstupescunt dentes & non gingiuæ, & manifesto sensu tunc patiuntur. Et Galenus sensum dentium fatetur, ac cæterorum ossium tantillum. Quibus Hippocrates inimicum esse frigus dixit, sicut & neruis & medullæ: nulla autem inimicitia sine sensu læsionis fit. Falsum est quoque cerebrum expers esse sensus; Nam Galenus illud rationale, nedum sensitiuum facit: sed eius mollities passioni cedit, ideoque videtur minus sentire, & cum sit anaclinterium spiritus, conueniebat ei huiusmodi sensus obtusus, ne perpetuo ipsum affligeret. Neruos sentire nemo negat pręter Aristotel. eo quod terrestres valde sint; Ergo ex hoc concedit sensum rebus aëreis, igneisque velit, nolit. Ac quidem solidi valde facti sunt nerui vt tenuissimum spiritum, ne exhalet, retineant, paruoque sensu in substantia pollent, sed omnis sensus grandis ipsorum est ab inhabitante spiritu: quod & Medici fatentur omnes.

Tandem sentire pilos, nemo dubitet, cum nutriantur, & crescant attrahendo simile; similiter & vngues; sed ipsorum passio non percurrit vsque ad spiritum. In loco enim vbi secantur duri sunt, sensumque obtusum habent, qui proximis ipsorummet portionibus nec diffunditur, quamuis in loco incisionis exiguum quendam doloris sensum habeant: qui nobis communicatur non vt dolor, sed sicut sensatio ordinaria præter dolorem. Voluptas enim & dolor sensationes sunt plusquam ordinariæ. At igni appositi pili & vngues diffugiunt, conuoluuntur & curuantur & resiliunt, patiendo valde. Et ex capillis vermes fieri vidimus, vt paulo ante narrauimus. Opificis summi hic prouidentiam collaudare conuenit, qui portionibus, vbi viuidus sensus nocebat, parum largitus est: Sicuti ossibus, quæ totam machinam sustinent; & pilis, vnguibus, & carnibus, quæ ipsam defendunt, & cuticulæ extremæ. Totum autem corium & neruos sensu miro donauit, celerique, ob necessitatem sentiendi bona & mala; & exquisitissimum sensum tandem redegit quasdam in partes organicas, vbi modo opus erat. Aërem & ventum passibiles sentientesque valde fugacitate & mobilitate donauit, vt offensiones vitarent; lapides vero duritie, & plantas cortice, prout vsui proprio cuiusque ad mundum congruum

erat.

erat. Cætera inſpicite & admiramini ô mortales! Ad vltimum iam reſponſum erat hic, & in defens. quod non omne ſentiens debet dici Animal, niſi organis animaſticis ſit decoratum, & ſpiritu regente inhabitetur. Nec ſenſum eſſe organorum, cum hæc ſint viæ obiectorum ad ſentientem animam: ſed perceptionem ſenſibilis ex illata paſſione. quam omne patiens percipit vt quod iuuat, & quod nocet ſentiendo, conſeruari queat.

CAPVT XIV.

Poſitio Ariſtotelicorum de ſenſu, ſenſoriis & ſenſatione.

NOlunt Peripatetici omnem ſenſum eſſe tactum, ſed guſtum duntaxat confitentur: ponuntque ſenſus exteriores quinque, & animali tantum conuenire; Oſtenduntque ex obiectis diuerſis. Nam oculus colores tantum percipit; Auris ſonos: naſus odores: guſtus ſapores; Tactus qualitates tangibiles: Nec poteſt alterius alter ſentire obiectum: Sunt ergo diuerſæ res. Quod etiam inde patet, quoniam diuerſis ſunt affixi partibus organicis. Et quilibet ſenſus proprium informat ſenſorium, ſicut anima corpus totum; itaque plures formas partiales ponunt. Præterea ait Ariſtoteles, quod cum oculus omnes ſit percepturus colores, oportet illum nullis eſſe coloratum, alioquin eos percipere non poſſet; intus enim exiſtens prohibet extraneum. Sunt ergo ſicut cera omnino informis, vt poſſit formas recipere. Hinc adfirmat ſenſum nullum Ens actu eſſe, ſed puram potentiam paſſiuam, nullo modo actum. Ergo vt materia, quæ ideo eſt informis, vt omnes recipiat formas, eſtque pura potentia apta informari ſubſtantia, qualitate, quantitate, quia ipſa non eſt quid, nec quale, nec quantum. Ex quo poſtea deducit omnem vim ſenſitiuam eſſe incorpoream, quoniam corpora ſentit: Eſtque forma corporis, non corpus, alias eſſet informatum. Item fieri vult ſenſum per informationem, ita quod ſpecies formæque obiectorum deferuntur ad ipſas ſubſtantias ſenſitiuas, eaſque informant: & ſic ſentiri. Nulla enim res ſentiri poteſt, niſi illi fiat ſimilis ſentiens vis: non poteſt autem fieri ſimilis, niſi illius informetur forma: tactus enim vt calorem ſentiat, calefit, caloriſque ſuſcipit formam: Oculus vero formam viſibilis. Et quoniam hoc impoſſibile videtur, addit, formas eſſe incorporeas, & immaterialiter recipi in potentia ſentiente, ideoque ſenſum fieri cum voluptate, quoniam potentia recipit actum ſui perfectiuum, itaque perficitur. Ex quo ſentire paſſionem eſſe perfectiuam do-

cet, non autem corruptiuam. Sicut generatio & alteratio aliarum rerum. Ex hoc sequitur, aut res nullas sentire, quoniam sunt res actu, & non potentia, vt sentiens vis; & patiuntur corruptiua passione suæ formæ: Aut aliquem modum tactus rebus inesse, quoniam non sunt puræ potentiæ, nec organa habent eiusmodi potentiis informata.

CAPVT XV.

Non fieri sensationem informatione, nec perfectiua tantum passione, nec extare sensum agentem, nec sensum esse puram potentiam incorpoream, sed Ens paßibile eorum quæ non est, & sentiri mutatione modica & argumento.

TOT assertionum vna modò vera est: Non fieri sensationem nisi sentiens vis similitudine sensibilis afficiatur. Hanc autem actionem obiecti esse liquet; quandoquidem actio est propriæ similitudinis effusio ab agente in patiens. At illius informari forma, vt sentire queat, stultum est dictu. Oporteret enim obiecti formam separari ab eo, & ferri ad potentiam sentientem; eique imprimi: Ex quo sequitur, quod obiectum remaneret absque propria forma; sicut materia nuda: aut corrumperetur penitus. Et quod potentia sentiens, cum primo informatur aliqua specie, non posset aliud quippiam sentire; vel si reciperet aliam formam sensibilem, corrumperetur sentiens vis, quoniam eius forma, qua cum fit vnum magis, quam ex materia & forma, Peripateticorum omnium testimonio, corrumpitur accedente noua forma. Omne autem Ens formam perdens, perditur. At respondent Peripatetici quidam venire ab obiecto similitudinem formæ, non ipsam formam. Verum Aristoteles palam docet ita, dum per informationem facit sensationem, sicuti fit compositum ex materia & forma, secundum quam postea agit; Et sicut lignum informatur forma ignis, & postea ignit: ita potentia forma obiecti, vt postea per illam sentiat obiectum. Item declarandum est illis, quis producit similitudines has? quomodo lapis suam similitudinem exuit, & tamen remanet lapis? Et quis eam de lapide extrahit? & quis defert ad sentientem potentiam? & quis copulat? & vna suscepta similitudine quomodo potest aliorum sensibilium suscipere? Præterea infinitæ virtutis esset lapis, qui incessanter infinita sui simulacra ad infinitos oculos incessanter producit? Et si est informatio similitudinum, quomodo simul pluribus formis albi & nigri oculus vel

potentia oculi indiuisibilis informatur? Experientia quoque illis repugnat. Vt enim ignem sentiamus non oportet totam formam ignis suscipere: sed sufficit parum calefieri. Sensus ergo non fit informatione, sed immutatione. Item cum pura passiuaque potentia sit; non aget: quomodo ergo spoliat obiectum sua forma aut similitudine, seque vestit illa? Hinc altercantur Peripatetici dicentes alij, sensum agentem reperiri (nesciunt autem intus- ne vel extra) qui formas è subiectis extrahit, & immateriales facit, & potentiæ copulat. Alij vero dicunt obiecti actum sufficere ad mouendam potentiam. Illi quidem aperte mentiuntur. Nam in tactu palam ipsummet obiectum seipsum tactui imprimit, sicut hæc penna scribit, & spina pungit, & calor calefacit, in tactum se intrudendo. Gustabile quoque ipsum penetrat linguam: nec est qui illud sua forma spoliet, sed ipsummet cum tota sua mole ingeritur linguæ & sentitur. In odoratu quoque vapor ipse penetrat, & per se exhalat ab obiecto calor cum tenui fumositate, moueturque vsque ad narices, nullo agente sensu: nisi quis dicat ignem agentis sensus opera fumum facere. Ficta ergo res est sensus agens, & visui tantum, audituique posset, cum mille tamen absurditatibus, coaptari ea tantum ratione, quod procul sentiri colores & soni videntur, & non cominus, quod suasit Aristoteli sensibile positum supra sensum non sentiri: sed ad sensationem requiri obiectum, potentiam, & debitam distantiam. Sed hoc mendacium est in omni sensu, quamuis in his duobus quid apparentiæ parum peritis habeat. Attamen sonus super aure sentitur, & magis intus, vt pulex ibi agitatus. Digitus autem oculo superpositus non videtur, quoniam non est obiectum, sed lux tincta ipso; quæ à digito opaco sic apposito tunc nulla resilire potest. Sed si digitus lux esset, & oculos non destruens, superposita bene videretur: vt crystallus & aqua natantium oculis videntur, quoniam lux in eis recipitur.

Quare tantum abest, vt sensibile non sentiatur positum supra sensum, quòd totum oppositum est modo perpetuo verum. Cæterum ne horum sensuum obiecta læderent, quando præpotentia sunt; & vt à longe percipiantur, vt mala bonaque præcaueantur & præcaptentur, consultum est, vt à longe spiritus in his sensoriis præsentiret; sed non absque tactu reali: quem in auribus confitetur Aristoteles, reali sono percussis: sed negat in visu. Sed illuminatus (inquit) aër actuatur, vt possit suscipere speciem visibilem, quæ fertur ad oculum potentiæque visiuæ copulatur, vt eius forma: vbi nullo pacto sensum agentem ponit; sed opinioni secundæ fauet. At ita iners est ipse & sequaces, vt nunquam inuenire potuerint, quę sit causa deferens speciem visibilem. Non enim illis lux est; cui nimirum hoc munus tantum mandant videlicet actuandi diaphanum aërem: Nec aër illis defert, cum non sit actiuus expoliationis obiecti & vestitionis potentiæ. Atqui si aër ad

oculum vſque deferat ſimulacrum, cum viſio fiat illis intromittendo, non dicunt, nec dicere valent, quæ ſit cauſa introducens illud intra tot oculi tunicas & humores; nec in quo humore viſiua potentia inſit, docent. Nec forma viſibilis actu id poſſit, vt Aphrod. putat. Quomodo enim lapidis forma ſtupida paſſiuaque potius quam actiua ſeipſam aut ſuum ſimulacrum emittat vſque ad oculum, introducatque: vbi ſane alteratio multiplex & lapidis & aëris & oculi, multa ab actiuitate requiritur. Minus inepte Plato & Galenus & Democritus: primus lucem, ſecundus ſpiritum, ex oculo emittunt, ad perſpiciendum viſibile obiectum. Tertius vero ſimulacra & ſpolia ex atomis componit, egredientia ex lapide & omni ex re vſque ad oculos penetrantia. Sed iſte confutatur, quoniam res dum videtur, ſpolia corporea emittens minueretur; item non recta modo ſed obliqua & quacunque fieret viſio via: Item ventis inſtantibus aſportari ſimulacra corporea oporteret & nil videremus. Plato vero licet minus ignoranter loquatur, tamen non declarabit vnquam, quo pacto parua lux ſpiritus oculum habitantis, vſque ad ſidera, dum ea cernimus, porrigi queat: cum multæ luces ingentes à longe nimis venientes inſenſibiles fiant imminutione. Sed ipſe ſymbolum noſtræ lucis cum externa conflat, vt fiat viſio, nec tam procul feratur. Et ſic Ariſtotelis ratio contra eum inanis eſt, multoque minus alia, quod in oculo non ſit lux, quia cum aqua non eſt ignis. Spiritus enim lucidus eſt, & lux in aqua augetur, vt patet. Sed ſpecilla confutant Platonem. Nam appoſita oculis indicant lucem exteriorem intromitti, & in ſpecillis, aut augeri, aut oculo proportionari. Præterea neque recta tantum luce fieret viſio, ſed vndique: cum ſymbolum fiat in medio diſtantiæ. Galen. vero reprobatur eo, quod ſpiritus egreſſus ex oculo, non reuertitur, cum volatilis ſurſum ſemper ſit, ſicut omnis tenuitas. Præterea à ventis aliorſum pelleretur, vt non videat, nec regrediatur nuncius rei viſæ. Remanet ergo noſtra duntaxat ſententia; lucem obiectis tinctam ab eis reſilire, rectaque in oculos intrare, per tranſparentes membranas, & humores: Et ſpiritum lucidum mouere afficereque: Qui ſic ſentiens, ſibi tamen videtur foris rem videre, quoniam non niſi recta videri poteſt res, ex qua lux reflectitur, & per diſtantiam in aëre aut aqua intermedia multiplicatur: itaque menſuratur diſtantia ex conſuetudine lucibus in aëris atomis multiplicatis in pyramides multas: Et rem vbi eſt, foris intueri ſe putat, quoniam & lux videt, & communicant affectum ipſa & ſpiritus: ſicut aër ſonum ſentit & ſpiritui communicat illum & diſtantiam, vt alibi dicebamus. Velociſſime circumuoluitur oculi globus ita, vt nobis videamur videre montem magnum totum ſimul: qui tamen non videtur niſi oculum ad omnes eius partes velociter voluendo. Eadem velocitas in viſibili accenſo ſtylo facit apparere ignis circulum perfectum ſimul, cum tamen ignis non niſi in vno ipſius circuli puncto ſit ſemper. Ea-

dem apparentia fit moto visu ac visibili. Sententia igitur nostra satisfacit omnibus argumentis, vt in Philosophia probatum est. Aristotelica autem omnium est insipientissima, nesciens, quod obiectis spolia extrahat innumerabilia & incessanter : & potentiam vestiat, & quomodo potentiam inertem informet, aut quid ipsam extra organum educat, ad suscipiendum obiectum simulachrum ; aut quo introducatur. Non minus falso opinatur sensum esse formam organi, quem tamen facit puram potentiam passiuam. Si autem per se est forma, sed sensibilium gratia potentia ; Ergo nil repugnat esse ipsum ens actu & actum : nec ipsum actum esse passiuum aliorum actuum. Sic & nos dicimus, omnem vim sentientem, sentire in quantum patitur : in quantum vero patitur non esse rem illam, quam patitur sentitque, sed aliam ; quam aliam, hoc est seipsam ipsa non sentit deforis ita per accidens, sed per essentiam. Omnis enim res cognoscit seipsam esse, & pugnat contra non esse, & amat se esse. Ergo seipsam per seipsam cognoscit, abdita notitia, vt in 2. par. Metaph. lib. 1. ostendi. Et D. Aug. & Henr. contestantur. Alias vero res non per se ipsas, sed quatenus ipsa res sentiens fit similis illis rebus sensibilibus. Ergo sentit illas, quatenus sentit seipsam immutatam factamque illis similem rebus, quæ non est. Hinc elucet arcanum ignotum Philosophis, maxime vero Aristoteli. Quod Deus cum omnia sit per essentiam eminenter, non recipit scientiam rerum à rebus, sed per suam essentiam illas scit : propterea que non vilescit res mortales sciendo, intelligendóque, vt ipse putat, non enim illas intuetur, nisi intuendo se causam, in qua relucent illæ & inde pendent : quoniam inuentor non discit à re inuenta : Sed imitatores discunt ex ea. Seipsum nouit spiritus absque passione naturaliter : ipse enim à se pati non potest, cum sibi simillimus sit, idemque : sed illatæ passiones continuæ in causa sunt, vt ipse à se alienetur, vt proinde se ignorare videatur : Sed ex propriis operationibus & aliorum spirituum se recognoscat, reflectendo in seipsum cognitionem passiuam extrinsecam quodam argumento. Ad rem redeuntes dicimus Aristoteli inspiciendam fuisse lucem, quæ res actu existens est, nec tamen non tingitur coloribus figurisque rerum : Et aër, qui ens est tenue calidúmque & mobile ; At omnem motionem recipit, vt calorem & frigus. Non ergo repugnat sentienti virtuti esse rem actu ; Et eas res recipere, quæ non existit : minime autem similes. Neque enim aerem spiritus sibi similem sentit, absque argumento dum mouetur æqualiter ac ipse : nec videt, dum non crassior fit ipso. Sed decipitur Aristoteles propterea quod putauit sensationem informatione fieri : quapropter si formam haberet res sentiens non posset aliam formam absque destructione recipere : Sicut terra non recipit formam ignis, nisi destruatur esse terræ. Hoc quidem verum est, quando fieret per informationem totalem

ipſa ſenſatio : ſed fit per immutationem modicam, quæ non remouet vim ſentientem ab eius forma prorſus, quia non totaliter immutat, ſed reconcinnat illi formam ſicut blandus calor motúſque ſpiritum perficiunt ſimilitudine : aut deturbat aliquantulum, ſicut febris, punctio, & frigus mediocre in ipſum agendo; Ex quo diſcit talia vitare obiecta. At quando penitus immutatur, primam amittit formam & illam obliuiſcitur & dediſcit, quoniam ab altera penitus eſt poſſeſſus. Ita lignum ſentit exiguum ignem, & robuſtum, ſed hunc doloroſa potius ſenſatione : tandem mutatatur in ipſum, nec amplius dolet, nec meminit ſe fuiſſe lignum. Sufficit ergo modica immutatio ad ſenſationem faciendam : ex illa enim tota virtus reliqua obiecti illius conſimilitudine cognoſcitur, non autem penitus; quoniam eſſet fieri illud. Quapropter videtur ſolus color ſuperficialis, & per illum corpus integrum diſcurſu noſcimus. Et ſolus ſonus percutientis, & ignis calor ſolus, & omnis rei quidem extrinſecum ſentimus, & intrinſeca argumentamur præterquam in guſtu : Omnis autem ſcientia conſiſtit in diſcurſu ad reliquum obiecti, ſenſui abſconditum. At angelo penetranti non celatur. Nam internum & externum rei patet illi. Decipitur etiam Ariſtoteles putans ſenſum paſſionem ſolummodo perfectiuam eſſe : Nam voluptuoſa & dolorifica fit, prout obiecta conſeruant deſtruúntque. Nec per accidens dolor fit, quatenus organum à vehementi ſenſibili deſtruitur. Nam & id dici poſſet de voluptate, quod ſcilicet fiat, quia perficitur organum : Sed quidem videtur doloris capax anima ſentiens, tunc etiam quando obiectum non mouet organum, ſed cogitando duntaxat, aut reminiſcendo animal iraſcitur, dolet & lætatur. Et in nobis hoc patet & in iumento, cum amiſerit pullum. Præterea fiunt contraria circa idem ſubiectum. Ergo dolor in ſentiente virtute ſicut voluptas fit. Nec docere nos potuit, cur iucundum ſit ſenſiſſe res : Sed tantum dicit, quoniam actuatur potentia. Et hoc falſum eſt : quoniam actuari dolorifica ſpecie non eſt iucundum. Item tranſactis doloribus gaudet quoque ſpiritus. Ergo iucunditas eo fit, quod ſcientia conſeruatrix eſt rerum omnium. Spiritus autem expertus bona ac mala, diſcit quid ſectandum, quidque declinandum eſt illi. Quapropter & odioſarum rerum ſcientia bona eſt : Noſſe febres, venena, bellum, ſuaue eſt animo, quoniam ita peritus fit. Quamuis ſimul renuat, cupiátque eas ſentire interdum. Ex quo Galenus putat eſſe duas animas. Sed ita non eſt; ſed in obiectis ſalus & damnum miſtim reperiuntur. Et illius copulam cupit, iſtius recuſat ſimul, vt dictum eſt.

CAPVT XVI.

Si sensus esset potentia passiua incorporea indiuisibilis, non posset nisi semel sentire, nec multa, nec contraria simul, nec simulachra eorum, sed corpori tenui mobilique hæc omnia conuenire.

NOn modo Aristoteles rationẽ suæ positionis reddere nequit, quo scilicet pacto potentia, vbi informata est aliqua forma sensibili, possit aliam recipere; cum quæ intus est prohibeat; vel vbi reponat, quam habebat, dum nouam accipit: Et quo pacto, cum sit passiua, possit propriũ deponere actum, ac spoliari suo perfectiuo, quo cum est magis vnum, quam compositum ex materia & forma: Cum materia nulla possit propriam formam depellere, nisi ab externa agente causa sibi auferatur: Nec enim ignis calorem, nec frigus terra deponunt, nisi à contrario priuentur: nec quomodo illam obliuioni dat & postea meminit.

Sed & hoc deterius declarat, quomodo possit eodem tempore contraria sentire, calorem & frigus, albedinem & nigredinem, contrariisque informari; cum sit incorporea, indiuisibilisque potentia: species autem multæ diuisibilésque. Aiunt, non esse contraria hæc in cognoscente virtute, sed in rebus ad inuicem. Potentia autem contraria ipsa iudicat, non fit. Sed hoc absurdum est. Sic enim neque potentia ipsa contraria esse iudicaret; ipsa enim res iudicat, prout afficitur, ab eis. Si à contrariis contrario modo afficitur, contraria iudicat: si simili, similia.

Quapropter nunquam iudicabit contraria, à quibus non patitur contraria. Pati autem est informari apud Aristotetem. Ergo simul duobus contrariis informetur, est opus. Patet quidem in tactu aliter nos affici à frigore & aliter à calore; ideòque dicimus illud frigus, hũc calorem. Si autem ita non pateretur, sed sicut qui specillis vtitur rubris, omnia rubra videt, & non suis colorata coloribus differentibus, ita potentia nisi contrario modo afficiatur, eadem reputabit esse contraria.

Præterea quomodo potest res multas simul sentire, nil dicunt, hac ratione. Alij dicunt esse in sensu contraria, sicut dulcedo & albedo in pomo eodem subiecto res diuersæ: Sed si ita est, Ergo potentia

non iudicabit contraria esse contraria, sed diuersa: prout enim in ea recipiuntur, ita iudicantur. Alexand. vero hæc disquirens tandem ait, potentiam esse incorpoream, sed tamen formam organi corporei, in cuius partibus diuersis contraria recipiuntur, & à potentia simul iudicantur. Sed nil soluit; Eodem enim tempore eadem indiuisibilis potentia sentit plura & contraria: sentire autem non potest nisi informetur illis. Ita enim fit sentire Aristoteli. Ergo non sufficit organum informari, alioquin nunquam sentirentur.

Ipsa autem indiuisa est, & non sicut corpus partitur, quod in variis partibus, variis tangitur rebus. Quapropter Aphrod. sentientem animam facit tandem corpoream, licet non dicat esse spiritum, sed vel formam spiritus vel corporis, hoc est temperiem vel ex temperie resultantem spiritum. Sed hanc speciem vocat indiuisibilem per se, sicut calor & albedo: diuisibilem vero per subiectum cui inhæret: Sicut albedo partitur ad partitionem albi. Hoc autem & nos asserimus: sed temperiem & spiritum sentire dicimus, quatenus res temperatæ sentiunt: non enim dant quod non habent. Vnde Aphrodisiensis nisi atrox positionis defensor sit, cogitur elementis sensum dare, alioquin misto illam non darent, cum & sensus passibilitas sit illis conueniens, & non relatio misturæ, vt in alio libro scripsi. Nec iudicium passionis aliunde veniet misto, nisi ex miscibilibus, vel ex nihilo, vel à Deo, vel ab anima mundi, quæ non placent illi. At quidem nobis facile est, his respondere difficultatibus: Nam cum corporeus sit spiritus mutabilisque in diuersis sui partibus, potest simul mutari diuersis obiectis, omnésque simul sentire. Si autem informaretur, vnica tantum informaretur forma, nec nisi vnum sentiret. Eosdem porro motus in eo sopitos, aliis aduenientibus posse remanere, facile in aqua & in aëre patet: Posteáque à consimilibus excitari & fieri reminiscentiam, memoriam, & discursus: qui enim passus est, aptior est pati: Profecto omnem sensationem immutationem esse, tactus docet, qui calefit, frigescit, pungitur, lenitur, aggrauatur, patiendo non formam, sed mutationem. Gustus quoque & olfactus nullas formas, simulachráque admittunt, sed sapores & odores, qui sunt actiones caloris in crassitie vel in tenuitate ingesti. Sonum autem esse aëris motum, & non speciem nec formam, Aristoteles fatetur, & realiter recipi. Vbi licet valde incusare asseclas ponentes simulachra intentionalia, immaterialiter & intentionaliter recipi in potentia immateriali: Cum hæc intentio non sit, quia nos ita intelligimus, sed quia est in natura. In natura autem reales sunt res, quæ mouent realiter sensum; quem alteratione fieri testatur Aristoteles, & sensatio omnis tactus, auditus, olfactus, & gustus. Sed visio decepit eos, quoniam in pupilla visibilis obiecti imaginem conspicimus, quod visionem intromittendo fieri contra Platonem eos docuit, & per informationem intentionalem. Sed Plato per

motum

motum & alterationem sensit docte. At nihil inde concludunt. Nam sunt in oculo tunicæ transparentes, & aqueus & crystallinus humor ad excipendam lucem, specie tinctam. Sed hæc species non informat sentientem spiritum prorsus, sed mouet modò ad iudicandum eius obiectum, vnde reflectitur. Nec remanent imagines in spiritu, licet ipse, quia subtilis est, lucidúsque, possit eas recipere, sed motus tantum; qui, quoniam cum imaginibus subierunt, efficiunt imaginari, ac somniare. Sed ex calore, & frigore, ex sono, & saporibus, & odoribus, nulla profecto imago in sensu recipitur. Imago autem in visu per accidens sentitur, lux vero per se, quæ mouet vt est affecta. Nec incorporea sit potentia, vt corpora recipiat, cum aër & speculum corpora sint, eaque recipiant palam. Quomodo autem incoporeum recipiat corpus inexcogitabile est: nec quia recipit immaterialiter corpora, sit immaterialis: nam & speculum & aër immaterialiter recipiunt imagines materialium. Tandem patet error offerentium simulachra sensui, nil docentium quis ea producit, quomodo veniant & quis inserat potentiæ: neque enim lapis mittens se sua forma spoliat aut imagine, nec superficiali simulachro, vt stulte Lucretius opinatur. Nec multiplicatiua vis in lapide est, vt in igne. Oportet igitur ad lucem tinctam recurrere coloribus: Et per coloratam lucem nosse quantitatem subiectam colori, & figuram & motum quanti, dum in aliis semper sitibus vario modo ipsam repræsentat: quietam vero, vbi similiter. Sed de his alibi.

CAPVT XVII.

In diuersis sensoriis, non potentias diuersas informatrices, sed vnum eundem spiritum corporeum sentire & conferre obiecta, quia idem obambulat omnia organa: & non dari sensum communem, vt Aristoteles scribit.

REdeuntes autem ad Aristotelem, dicimus, diuersitatem obiectorum non comprobare diuersos sensus & sentientes formas: Namque album nigrúmque opponuntur magis, quam dulce & album: Hæc enim simul manere possunt, non autem illa: Nihilominus sunt obiectum eiusdem visus. Indicant quidem varias sentiendi vias modósque: Quod enim per crassam cor-

poris partem non admittitur ad ſentientem animam, admittitur per graciliorem; & per tranſpicuam, quod non per opacam : idemque pomum in obtuſo tactu frigiditatem imprimit quam extraneam habet, in lingua dulcedinem, innatum communicando calorem; in naſo odorem, educendo tenuitatem ſuam calidiuſculam: In oculo albedinem, quæ eius eſt apparentia caloris. Quapropter idem calor, in tactu vocatur calor, in guſtu ſapor, in olfactu odor, in oculo candor & lux. Ipſa enim lux eſt viuus candor, & calor apparens, hoc eſt, viſus, hoc eſt, attactus à longe per tranſparentiam. Atque eundem ſpiritum hæc obiecta omnia ſentire, ſed diuerſis organis, ſicut idem homo ſcribit penna, ſecat gladio, & fodit ligone, palam eſt. Quando enim attente quippiam audit homo, non videt prætereuntes coram eo, & cum attentius inſpicit, non audit vocantem. Et per Aſtrolabium inſpiciens alterum claudit oculum, vt totus ſpiritus collectus in altero melius inſpectet. Idem ergo ſpiritus audit, videt, guſtat, quandoquidem ex organis in organa ita accurrit. Ergo non eſt forma organo affixa: tunc enim ab eo diſcedere non poſſet. Et quando homo dormit oculis apertis, videret, audiret, tangeret, cum omnes formæ ſentientes ſuis in organis remaneant: ſed in omnibus paſſionibus lætitiæ, iræ, riſus, plāctus, ſpei, mœſtitiæ, conſpicitur ſpiritus, nunc confluens in oculos eoſque lucidos reddens, nunc in ore dilatari; nunc redire intus & minui, & turbari extrema, & frigeſcere. Corporeum ergo eſt, mobile, & paſſibile, principium ſentiens. Eſt vnus continuatione in cunctis ſenſoriis, ſicut aër in canalibus ſonantibus. At Veneris actus, qui ſenſus omnes languere facit, bene probat, ſentientem ſpiritum eſſe vnicum, qui confluit ad fruendum voluptate, & tumefacit mentulam, & mox detumefacit. Et quidem ſi ſenſus multiplicandi ſunt, miror, cur Ariſtoteles proprium ſenſum Veneris non fecerit: cum à ſe non audiens rationem, mentula erigatur, & ipſa vna apta eſt ſentire voluptatem eiuſmodi, ob ſuæ carnis ſpongioſitatem; ſicut lingua ſaporem, & ob mordacitatem caloris per ipſam tranſeuntis. Tribuendus ventriculo erat & ſenſus famis & ſitis, quippe cum in ipſo tantum fiant, non autem in oculis, & aliis organis.

Præterea videns homo pomum, ſcit ſaporem illi ineſſe & odorem. Ergo ille ſpiritus, qui videt, odorat, tangit & guſtat. Alioquin conferre ſimul obiecta eiuſdem ſubiecti non poſſent: ſed eſſent ſicut ego & tu. Ariſtoteles hoc perpendens, ſufficere ait quinque ſenſus: ſed neceſſe eſt addere ſenſum communem: quem in anteriori capitis cella quidam ſui reponunt, alij in corde. Et in ſenſu communi dicit omnes ſenſus conuenire, & ipſum eſſe ſicut centrum ſenſus cæteros ſicut lineas ab eo ad Peripheriā extenſas. Pulchra cōparatio è Plat. Thæt. ſed dictis contraria ſuis. Si enim ſenſus formæ ſunt organis affixæ, nūquam docebit quomodo introcurrant ad ſenſum communem, con-

ferántque computata obiecta, quando simul videmus, audimus, gustamus & odoramus. Et quomodo discedere possint formæ & redire dicet nunquam. Siquidem in corpore non sunt huiusmodi viæ & lineæ; neque in potentiis, quoniam sunt affixæ externis organis, à quibus non recedunt. Nec quomodo centrum simul plura noscat, si vnũ est indiuisibiléque: minus autem simul. Neque enim lineæ plures ipsum plurificant; ipse enim iudicat omnia obiecta. Ergo illis informetur oportet simul, cum iudicat simul. Et cum indiuisibile sit, quomodo potest? Nec Aphrod. hæc anxie disquirens, satisfacit. Nobis autem facile est ponentibus spiritum vnum corporeum tot rebus simul in diuersis partibus sui immutari, continuatis per totum corpus: qui quando totus vel maior pars in aliquo colligitur sensorio, minor est in aliis, & ægre sentit, aut ægrè functiones cæteras edit.

CAPVT XVIII.

Animam non esse corporis formam, sed Dominam & accolam substantialiter vnitam: excepta mente humana.

PRæcedentes sermones bene quoque declarãt animam sentientem non esse actum seu formam corporis organici potentis opera vitalia edere, veluti definit Aristoteles. Comprobatum est enim ipsam de sensorio in sensorium moueri & de exterioribus ad exteriores partes: Esseque corpoream, mobilem, tenuem, non affixam organo, sed intermanentem, sicut multi in naue milites, & gentes in domo, & homines in ciuitate: qui diuersis in officinis, plateis, ædibus & viis diuersas obeunt functiones. Et qui asserunt esse actum organici corporis, fatentur corpus esse illius organum, sicuti nos. Nullum autem agens principium informat proprium instrumentum, sed mouet regitque. Ergo non est forma. Et Aristoteles hoc fateri cogitur, dum actiuam virtutem dicit in passiuam causam prodire tanquam in aliud ab alio, in 9. Metaphys. & alibi non esse idẽ agens patiénsque sæpe clamat. Forma autem vnum fit cum materia, Ergo vnum agens patiénsque: quod absurdum illi est, non autem nobis. Præterea corpus distinctum est in ossa, neruos, carnes & viscera, totque in membra differentia colore, dispositione, actione, temperamento, & difformitate, ita vt nullo pacto vniforme sit, & vnica forma constare possit. Aqua quidem vniformis est & ignis, & res similares,

& hæ vnica informantur forma: at animal tanta ornatur difformitate, vt stultum sit, ab vna forma posse ipsum informari, putare. Forma est vis actiua in igne, vt calor, sed alij dicunt igneitas & aqueitas, quoniam putant aliam esse formam totius, cum Auic. Compositis autem rebus temperamentum est forma, sicut Galenus intelligit, ipsique Peripatetici componentes omnia ex quatuor elementis, licet nos vno tantum constare declarauerimus. At Alexander qui non temperamentum sed speciem resultantem ex temperamento formam dicit, nil noui affert: Nam postremus habitus misturæ erit, aut generationis misti, vel simplicis. Sicut quando aqua fit aër, passim attenuatur & calefit, donec ad motum agitur. Vbi vltima tenuitas, & caliditas, quæ ipsam in aëris essentia reponit, constituitque dicitur forma aëris. Sic in misto. Neque enim additur nisi modus gradúsque talis tantúsq; In Metaph. autem hunc gradum differentialem ex esse, & non esse exponimus: quo enim est aër, non ignis, nec lapis, nec terra. Porro animal diuersas habet partes, tenues, liquidas crassas, molles, duràs, albas, rubras, omnes quidem proprio habitu ac temperie donatas. Igitur Aristoteli impossibile est vnica informare forma. Nec intellectus, nec ratio, nec sensus formæ ipsius sunt, vt putat Aristoteles. Sed ait, anima non est materia, neque compositum; Ergo est forma. Nos autem respondemus esse agentem causam interclusam & intra operantem in corpore. Et quidem spiritum dicimus compositum ex calore & materia tenuissima. Patet autem diuisi serpentis duas fieri partes, quarum quælibet mouetur adhuc portione suæ animæ. Diuisibilis ergo est materialisque, habitàtque in neruis: Et quia sunt angusti valde in vermibus, diu exire laborat. At ipsi aiunt, erat vna in actu & multæ in potentia; idcirco partitur. Sed ineptissime garriunt. Non enim quippiam vnum esse multa in potentia potest, nisi sit etiam partibilis in illa multa: Dum non diffunditur sicut lux, sed partitur sicut chorda corporalis. Multa insuper dicta sunt superius, de corporeitate ipsius. Ergo solum animal vnum est compositione, quoniam vnum habet spiritum, multásque partes compositas in vnum consensum, ordinem, & formam totalem, integratam ex multis partialibus, sicut domus & nauis. Et sic melius sentit Auic. quam Auerroes, vt in Metaph. docuimus.

Hoc nomen forma figuræ primo impositum est; deinde ad ideam agentis translatum est, & ad ipsam agentem virtutem. Hic autem sumitur pro habitu postremo rei genitæ, quæ multiplex est; sed respondet ad certum modum ideæ in diuina mente, ex qua animal habet vnitatem, & non ex hac Aristotelica forma. Scotus autem non inepte sufficere docet vnitatem compositionis. Non negem tamen mentem à Deo infusam posse formam esse animalis humani, quin asseram cum Clementina ita decernente. Sed decretum fuit (de

Sum. Trin. & fid. Cathol.) contra Auerroem, ponentem vnicum modo intellectum in omnibus hominibus, non informantem, sed solum assistentem & eo modo, quo S. Augustin. in CHRISTO ponit Deitatem. Vt autem errorem Auerr. euerteret, dixit Papa, cuilibet homini inesse animam propriam informantem. Quod Platonizantes Theologi glossant. Nos autem credimus, vt Papa dicit. Anima enim quæ à DEO immittitur, non ex materiali pendet temperamento, sed à DEO, sicut lux à Sole, ita quod potest diuersa temperamenta colligata informare, sicut lumen simul informat speculum, aërem, nubem, actuatque. Sed res ex materia emergens, nullo pacto potest forma esse temperamentorum diuersorum. Talis autem est Anima, quam Aristoteles cognouit. A Deo enim ipse nihil producit, nisi motum primæ sphæræ, quem alij motores imitantur. Vt Alexander ostendit Peripateticorum princeps, in libro de Anim. Ad doctrinæ huius complementum examinanda videntur alia sentiendi genera, quæ Aristotelem faciunt inuentorem animarum aliarum ignotarum.

CAPVT XIX.

Peripateticos ex vna anima indiuisibili plures partes efficere, aut animas, aut facultates, differentes.

PEripatetici vnum facere animal conati, tollentes trinitatem animæ contra Platonem, in varietatem incidunt deteriorem. Non enim tres modo sed multas animas, aut partes ponunt in animali: insuper & quinque sensus, quinque informatos formis, & superaddunt sensum communem, qui conferat obiecta particularium. Ac memoratiuam faciunt rem aliam, quoniam retinet species, sensus autem recipit. Item diuisim inueniuntur. Muscæ enim sensu pollent & memoria carent: Nam expulsæ redeunt subito ad mordendum, vnde malum imminet earum. Arist. quidem ex Theæteto Platonis hæc suis propinat. Qui post hunc dicunt extare imaginatiuum differentem à memoria: Nam multi bene sentiunt & memorant, at praue imaginantur. Item sensus & intellectus non decipiuntur vt imaginatio. Item in dormientibus non est sensus, sed est imaginatio. Et in nobis est imaginatio, non in ostreis & vermibus: fit enim sensus non volentibus nobis & illis, sed imaginatio etiam nolentibus & in somno. Et sensus est obiecti præsentis, imaginatio absentis. Addunt aliam esse rationalem, quæ discurrit à notis ad ignota, quod sensus & memoria non faciunt. Huic eandem alij fa-

ciunt intellectiuam, alij separant: huiusque munus adsignant nosse res in vniuersali, vt genera & species: Et in hoc consistere sapientiam & principiorum notitiam: scientiam vero esse discursum ab his. At sensum nosse particularia, quorum non est scientia, cum sint infinita & varia: Scimus enim hominem sed non hunc & illum. Iterum Aristoteles ostendit sensum esse aliud ab intellectu, quoniam ille vehementi sensibili corrumpitur, vt ab igne & tonitruo. Intellectus vero à vehementi intelligibili perficitur roboraturque. Quo enim vniuersaliora & abstractiora nouit, perficitur magis ad intelligendum. Et quoniam intelligit res absque materia, vult ipsum esse separatum immaterialemque. Et hic alij interpretantur separatum ab obiectis, alij à corpore, vt non sit actus corporis, ideoque separabilem esse & immortalem. Sed cum intelligere sit passio, Aristoteles adinuenit alterum intellectum agentem, qui reddit immateriales res materiales, præbetque defecatas formas intellectui cognoscendas passiuo. At ipse actiuus non intelligit, quoniam intellectus est passio. Hinc altercantur Aristotelici. Nam alij cum Alexandro asserunt intellectum actiuum esse immistum, immortalem, immaterialem; passiuum vero esse temperamenti habitum. Vnumque esse intellectum agentem in cunctis hominibus, non autem passiuum. Auerroes vtrumque abstrahit & æternat, esseque vnum in omnibus, & differre ab inuicem, quia alter patitur, alter agit: non autem esse in bestiis: Beatitudinemque humanam paucissimis conuenire, qui intellectui copulantur abstracto per scientias rerum omnium, quas in cogitatiua, quadam noua potentia, Auerr. apponit. Latini cuilibet homini dant propriam animam secundum Aristotelem: & intellectum agentem & passiuum esse duas facultates eiusdem animæ rationalis: & non organicas. Cæteris dant cellas in capite cum Arabibus, & lædi alteram sine altera putant. Alij in corde eas locant. Verum superaddit Aristoteles animam motiuam, quoniam eius munus est opus, non scientia. Et alij vegetatiuam & nutritiuam, cuius est alere corpus. Nam hæc in plantis est absque sensu, & in brutis sensus absque intellectu, sed motiua sine sensu.

Caput XX.

Memoriam in sentiente spiritu reponendam, eundemque sentire & recordari.

HAS opiniones in suo loco reprobauimus: hic non repetam, nisi quæ vtilia sunt ad probandum sensum omnibus inesse rebus, & has animæ partes vel animas, non esse nisi diuersos operandi & cognoscendi modos eiusdem virtutis, non autem animas diuersas. Memoriam esse sensum anticipatum iam diximus: Eas enim modo res recordamur, quas sensimus. Eadem ergo virtus sentit species seruatque: Attamen & demonstrauimus sensum immutatione fieri & non informatione. Ergo species non seruantur sed motiones. Patet autem quoniam cum recordamur rei dolorificæ aut lætæ, aut stomachosæ, renouatur in nobis dolor & lætitia, aut nausea, sed non ita fortiter, quoniam obiectum non præsens mouet, sed sicut cicatrix quasi remansit, idcirco nunquam recordatur alicuius rei animal, nisi cum sentit rem similem illi, quoniam iterum patitur consimiliter. Quot autem sunt similitudines, tot sunt reminiscentiæ: hoc est, similitudo substantiæ, temporis, loci, actionis, passionis, operationis, figuræ, temperiei, accidentis; & similitudo differentiarum, & similitudo adhuc similitudinum inuenitur. Sensus ergo recipit passionem, & in sensu excitatur & renouatur, id est, in spiritu sentiente. Et hæc renouatio est reminiscentia: retentio verò memoria. Nec propter hoc sit aliud à sensu, quoniam in sensu non remanet passio absente obiecto, vt in memoria. Nam manifestè remanet. & licet color in oculo non sit, est tamen eius affectio in spiritu, qui est in oculo, & in cerebro. Neque enim oculus est sensus, sed spiritus. Vere etiam animalia multa plus sentiunt, quam recordantur, & hoc in genere hominum quoque inuenitur, vt non putemus aliorum esse generum sentire & memorare. Qui enim spiritu valde tenui calidoque sunt, sentiunt percipiuntque subito omnia; quoniam tenuitas facile patitur. Sed non remanet motio; cum quia à succedentibus motionibus facile deletur; tum quia continuo spiritus foras exhalat, sicut flamma de candela, & quæ intelligit sensitque, communicare succedenti spiritui, qui etiam ex sanguine vaporeque continuo fit, non vacat: Ita quod proprij motus cum eo euanescunt. Hoc autem patet in phreneticis à calefacto cerebro perdentibus memoriam; plerique etiam in graui ægritudine totam amittunt scientiam; Vehemens enim

passio morbi delet, tegitque passiones exiguas: Ita quod exhalans spiritus non communicat genito nisi passionem maiorem: Itaque temporis diuturnitate omnia obliuiscitur. Senes quoque facile obliuiscuntur, quia nimis attenuatus spiritus facile exhalans, inest illis. Et huiusmodi tenuitate prẹditi, præsentiunt aëris passiones, in quo res fiunt, prædicuntque, ac deinde non meminerunt quæ prædixerant. Quare Galenus de morbo non vulg. inquit: Quibus multus inest calor, eorum spiritus adeo exacuitur vt spatio temporis breuissimo, omnia lustret & omnia cognoscat. Idem fere Aristoteles de Sybillis & Bacchis. Quapropter nil mirum si muscæ spiritu tenuissimæ, memoria careant: hoc enim non indicat portionem sentientem esse aliam à memorante; sed eundem sensum non esse semper vtrique aptum operationi. Neque enim quia non aptus est quispiam bello, non est homo. Porro cum nos quippiam meminisse cupimus, cogitamus locum, tempus & similia, quousque recordemur, quando memoria sopita est, non penitus perdita: & simili nouo motu renouamus veterem sopitum motum, qui vel exhalatione, vel aliorum motuum superuentu euanuerat. Petrus noster N. feruentissimi spiritus sagacissimi est quoque sensus, vt in exiguo multa pernoscat argumentando: Sed memoria exilis est valde. Nec crassi spiritus memoria pollent; nam pauci in ipsis motus, nisi vehementes imprimi possunt, sed impressi remanent diutius. Hic irrideas Peripateticos qui ponunt memoriam corporalem contra propria decreta, & cerebro siccos memoratiuos valde, humidos parum. Imo sicci à nimio calore, vt patuit, parum memorant. Humidi multum, sed pauca obiecta: res enim languidæ actionis non imprimuntur in eis: At temperati facile recipiunt, retinentque, & communicant doctrinam successoribus. Idcirco Pharmacis spiritus temperies immutatur; fitque memoratiuus, vel obliuiosus. Ars quoque memoriæ localis sensui exposita in rebus valde sensibilibus & notis ponens res similitudine cognitas, ostendit memoriam esse sensum debilitatum, qui ita renouatur & roboratur. Item si memoria sequitur temperiem, ergo corporea virtus, passibilisque memoratiua est, non autem incorporea, vt dicebamus. De his autem in 6. lib. Medic. cum Galeno disputauimus, ostendimusque non in cerebri substantia sed in spiritu animali fieri sensationes interiores, à mente autem perfici, & vt animastica non frigore, humore, siccitate, caloreque subiecti cerebri, nisi vt disponens, aut commoditatem præbens, aut incommoditatem concurrat.

CAPVT

CAPVT XXI.

Eandem animam ſentientem & memoratiuam eſſe imaginatiuam, & diſcurſiuam.

IMaginatiuam vim eſſe ipſammet ſenſitiuam, & memoratiuam, palam eſt: qui enim plurimas res ſentiunt memoriaque tenent, plurimas quoque imaginantur copulando, & diuidendo motiones ipſarum. Nec quiſpiam ad imaginationem mouetur, niſi per ſimilitudinem, aut ſimilitudine, ſicut memoratio fit, & reſenſatio & ſenſus. Idcirco in ſomniis perceptas ſenſu res imaginamur. Rex de regimine; Nauta de nauigatione, Doctor de doctrinis, & quilibet de his, quæ tractat, ſomniat; magis autem de his quæ amat, aut timet valde. Imaginari autem nil eſt niſi aliam ſentire rem ſuper ea, quæ ſenſimus: Itaque vocetur ſuperſentire. Admiratur Plato quando rem imaginando aliquam plurimæ ſuppetunt ſimul aliæ, quæ videntur quaſi aues in phantaſia volitare. Hoc autem inde fit, quod imaginatio eſt moueri: Et aliquam recolendo rem in ſua motione, quam indidit nobis, omnes illi ſimiles excitantur, quoniam omnes motiones paſſioneſque illi ſimiles renouantur in tenuiſſimo ſpiritu: & vapores & affectus à carne & humoribus, & res quæcunque apta eſt excitare imaginem in nobis, præſertim deſiderantibus, aut timentibus, aut odientibus, diſpoſitiſque ad illam. Inuentioneſque omnes in imaginatiua non deprauata locum habent. Ita Bombardas à tonitruo inuenimus, ſiue Salmonea fuerit primo, ſiue Germanus. ſerram ex dentibus vel ſpina dorſi piſcium; Naues ex auibus, &c. Nam ex ſimilibus in anima motionibus derelictis ad ſimiles iterum mouemur; vt pateat imaginationem eſſe diſcurſum & ſenſum & memoriam, hoc eſt ſuperſentire & ſentire & reſentire. Interdum amittitur imaginatiua remanente ſenſu & memoria, nec ideo eſt alia res. Hoc autem aduenit à ſenſatione vehementi affectum permagnum relinquente: qua vna adeo afficitur, agitaturque ſpiritus, quod aliam quamcunque per illam metitur: Ita ſunt furioſi ab amore vel dolore; qui ſemper eadem re dolent, aut lætantur, aut timent: & omnis res alia apparet illamet; ſicut enim æger ſpiritus exilis inſpiciens in pariete quamcunque hominis delineationem, videtur ſibi videre hominem, aut belluam, magis autem quod amat, aut timet, ita imagine rei captus agitatur. Igitur imaginatio nunquam amittitur, ſed deprauatur ex paſſione vehemen-

ti, ſicut & ſenſus: Nam vident ita affecti, vt Poeta ait; & geminos ſoles, & duplices ſe oſtendere Thebas; ſæpe & in ſpiritum cerebro habitantem inſurgunt fuligines & fumi, & horribilia videre faciunt, impediuntque iudicium verarum imaginum, interturbando motiones ſpiritus certas, ordinataſque ad diſcurſum. Nec quidem Ariſtoteles debuiſſet imaginatrici ſæpe fallaci committere dormientis curam animalis: ſed rationali potius, cui inuigilare proprium erat magis; ſed cum videret hominem decipi in imaginando, quod non eſt, & in ſomnis hanc deceptionem eſſe creberrimam, partem animæ nouam pro tunc comminiſcitur. Falſo quoque non eſſe ſenſum rei abſentis docet: cum illas & videre & tangere vehementer affecti videamur, nec ſit alius ſenſus videns in præſentia, & abſentia, licet decipiatur iſte, quoniam ratio decipiendi eſt abſentia rei, quam vt præſentem videt; & in ſenſu remanere imagines palam eſt intuentibus albiſſimas res, & audientibus rumores pergrandes, quibus remanet quaſi albor in oculo, & tinnitus in aure, quæ ſunt organa; multo ergo magis in ſpiritu. Falſum eſt quoque oſtrea non imaginari; ſi enim retinent memoria, imaginantur, quoniam eſt ſuperſentire retentas ſenſu res, imaginatio. At diſcurſum eſſe imaginationem liquet magis. Diſcurrimus enim ab cognitis à ſenſu ad ignotas res. Hoc idem facit imaginatrix, fingit arcem in aëre, hominem tricipitem, quoniam nota eſt ſibi arx, & aër & homo, & caput, ideoque copulat iſta ſimul: & vnam diuidendo notionem, ſemihominem imaginatur, & cum altero dimidio ſemicaprum. Imaginamur regem non viſum, videndo quempiam in dignitate magiſtratum; & quia notionem magnitudinis & paruitatis habemus, copulamus magiſtratui viſo magnitudinem ac dicimus ita eſt Rex. Quapropter ſemper à ſimilibus procedimus. Ita in ſenſu quando video Petrum mihi videor videre Dionyſium ſibi ſimilem; & ſentim⁹ rẽ in alia re præſentialiter in ſenſu, ita in diſcurſu; ex his quæ præſentialiter ſenſimus aut recordamur, ad quas non ſenſimus, procedimus. Ex Papæ Maieſtate Dei maieſtatem intuemur, & ex ventorum tenuitate viſibili Angelos inuiſibiles ſentimus, & nominamus interdum; & videntes vnum cœli gradum ſeptuaginta in terra miliaria referre, diſcurrimus quemlibet gradum alium ſimilem tantundem importare; ita ex 360. gradibus vniuerſam rotunditatem metimur.

Numerus quoque apud homines vſque ad decem porrigitur, quoniam decem habemus digitos; ſed quis ſcit quouſque & quomodo inter Angelos recte numeratur? Ex noſtro palmo menſuram rerum cognoſcimus; hæ autem omnes notitiæ ſunt ſentientis ſpiritus; qui à notiſſimo per ſenſum ad ignotum procedit. Errores autem pene omnes ſuboriuntur quoniam nos rem iudicamus ſicut nos ſumus omnino. Vnde Mahumetani Deum corporeum faciunt & Paradiſum carnalem; & Tertullianus eidem quaſi humanam dat effigiem;

Angelosque opinamur, quales nos sumus.

Præterea ventos nil videre putamus, quoniam oculos non habent, sicut nos. At bene discurrens homo per similitudines omnes ac differentias, inueniet oculos non videre, sed in eis latentem spiritum. Sic Aristoteles opinatur aliam esse discursiuam à sensu, quoniam oculus nasusque non discurrunt, nec considerat qualiter, qui in eis inest, ex extrema petræ effigie scit illam esse petram, & ex pauculo odore in tenebris scit hoc esse pomum & illud thus, & subito. Quin asseram nullam fieri sensationem absque discursu. Non enim sensilis anima informatur sensibili obiecto, sed ex modica mutatione, totam mensurat statim, licet pluribus sensationibus certior mox fiat, & Aristoteles obiecta per accidens sensilia discursu sentit. Sunt qui amittunt discursum, retento sensu, quia sentiens spiritus quid patiens remanet ineptus ad aliquam sui operationem. Non tamen non est idem: Veluti diximus, fuligines intra spiritum volitantes, dum ipse recolit mutationes discurritque, interturbant motiones discursusque, nec aliud cogitare, videreque faciunt. Nimius quoque calor subito discurrere ac præuidere in simili multa similia efficit: at motus statim perditur exhalante spiritus parte, & discursus perditur, aut in aliam apparitionem mutatur. Cognoscere & sentire in simile est ipsum discurrere, hoc est per aliud sentire, & in animalibus ac rebus omnibus hunc patiendi sentiendique modum reperiri superius declaratum est; & mox declarabitur sensum quoque se sentire, sicut discursus, quamuis neget Aristoteles.

CAPVT XXII.

Sensum, intellectumque, Aristoteli notum, esse idem; & vniuersale ab vtrisque & particulare cognosci; nec vlla ratione sua Aristoteli ponendum esse intellectum incorporeum separatum & immortalem.

INtelligere esse spiritus sentientis discursiuique, facile nouimus: Res enim vniuersalis in mundo non inuenitur, ergo quando intelligo hominem, & non Petrum & Franciscum, contingit, quia alias sensi Petrum & Franciscum, aliosque similes homines, & quoniam ipsorum particularitates in spiritu non remanent, quia parum mouent, & raro, vel semel; similitudo autem in qua

conueniunt particularia, plurimum mouet, quoniam in omnibus mouentibus est, & prope & procul; idcirco magis retinetur in mente vniuersale, quod nil est nisi ipsa particularia appræhensa vt vnum, in eo quod similia: & quia intellectio non fit præsente obiecto, sicut sensatio, sed absentis rei sensus est, vel distantis, videtur diuersa esse substantia sentiens ab intelligente. Sed & sensum intelligere palam est: Si enim vniuersalis cognitio absque particularibus est intellectio, & hæc sensui conuenit, intelligat oportet. Conuenire autem liquet, quãdo quid à longe videmus, vt Petrum. Nam primo dico; ecce est animal, quia mouetur, vbi vniuersale sentio, & non particulare; & ipso propinquante dico, est homo, & propinquante magis, dico est monachus, & proximato, dico est frater Petrus. Ergo intelligere est sentire, confuse, & à longe; sentire vero est intelligere prope seu cominus. Pueri quoque distinguere particularitates non adsueti appellant omnem fœminam matrem, & omnem hominem patrem, quoniam vniuersale est illis notius, quod magis & in pluribus eos mouet. Canis procul hominem videns, latrat contra eum, quoniam cognoscit vt hominem in vniuersali, appropinquatum vero agnoscit esse herum suum, & non amplius latrat, sed blanditur cauda; est ergo sensus intellectio. Aristoteles quoque in 2. Poster. declarans vnde oriatur scientia vniuersalis, à sensu oriri determinat, quoniam idem sensus videt hominem, & Petrum hominem. Itaque stultum est opinari scientiam cõsistere in cognitione vniuersalium. Quid sciam ego, si nouero Petrum esse hominem, animal rationale, dum eius qualitates & proprietates, actus, virtutes, vitia & temperies ignoro (Verum quidem est, cum impossibile sit omnia indiuidua & conditiones addiscere, oportuisse sciẽtias in vniuersali & in confuso habere. Sed medicina necessitate victa monet, non sufficere scire, quænam febris sit hæc, sed quando & quomodo inuadit, & infirmi complexionem particularem, & robur & tẽpus & cœlum, & Pharmaci non in communi, hoc est, Reubarbari, sed huius Reubarbari quod nunc propinandum est huic infirmo. Verum enimuero hac ratione modica nimis esset scientia, ideoque vniuersalia perambulamus, sicut pueri, & à longe aspicientes coactione, non electione. Deus autem ideo sapientissimus est D. Thomæ, quoniam non vniuersalia, sed singularitates minutissimas nouit. Inepta igitur comparatio Aristotelica est, inter magnum sensibile magnumque intelligibile. Sed debet fieri inter magnum sensibile & paruum sensibile. Sẽsus enim est passio præsentis obiecti, intellectus est passio absentis. Itaque quo magis absentem percipis, eo magis aptus es ad sentiendum præsens vicinumque: Et qui ex duobus miliaribus cognoscit hominẽ, magis cognoscet ex vno, & qui potest acũ videre, magis potest palũ. Igitur si paruũ minusque sensibile sentitur multo magis magnum. Ita ecõtra intellectus debet cõparari. Nã si intelligit animal vniuersalius,

multo magis intelliget hominem minus vniuersale, magisque sensibile: Sique Angelos remotos à sensu percipit, idcirco intelligibiles magis, intelliget aues magis, qui minus sunt intelligibiles. Idem ergo euenit sensui & intellectui. Idcirco nil mirum, si corrumpitur à vehementi sensibili, non autem ab intelligibili; sicut non est mirum cur ab igne distanti non corrumpitur, & proximo corrumpitur. Nec aliæ rationes Aristotelis ostendunt intellectus incorporeitatem, & immortalitatem & abstractionem; Nam cognoscere vniuersale sine materia, sensus quoque proprium est. Sed sensatio præsens requirit materiam præsentem, anticipata vero distansque & per similitudinem, qualis sunt memoria, intellectus, & ratio, requirunt anticipatam naturam, similem, & distantem. Ipséque Aristoteles fatetur, nil esse in intellectu, quin prius fuerit in sensu. Eædémque res vniuersales & particulares intelliguntur & visuntur in præsentia & in absentia. Video per se Petrum, recordor Petrum per similem alium visum; imaginor ex simili: & intelligo cum simili, & discurro in eum ab alio simili sentiendo semper. Spiritu crassi nimis sunt qui id non animaduertunt. Bruta quoque immaterialiter cognoscunt vniuersale & amicitiam & odium & contemptum: Sed hoc tribuunt æstimatiuæ, quam non somniauit Aristoteles, vt mordicus eius ineptias tueantur. Ita possemus mille animas facere ex mille actibus & ex vno in millibus. At extare similitudines abstractas, & ideas ego in Metaph. ostendi contra Aristotelem huius opinionis autorem, ab eo nil intellectæ & variatæ, variis ab autoribus decerptæ.

Hinc sequitur non esse, ideo ponendum intellectum à materia abstractum, vt vniuersalia abstracta intelligat, quæ etiam sensus nouit; multóque minus passiuum; qui fieri omnia sicuti & sensus Aristoteli videtur: Et sicuti sensus organo est illi alligatus, fatetúrque intellectum passiuum corruptibilem; quamuis alij interpretentur imaginationem, quam sic victus veritate nominat. Si autem vt fiat omnia, ab organo separatus sit, sensus quoque separandus erat. Intellectus seu Mens apud patres altiori munere donatur noscitúrq;.

Sed nec Aristoteles declarat vnquam qua ratione hic intellectus contrariis informetur rebus, cum sit indiuisibilis, & quomodo rem intelligendo aliquam, informatus ipsa, alias possit suscipere. Et eadem argumenta contra puram potentiam sensus hic militant. Attamen hinc intellectum agentem adducit, qui separet formas ab obiectis; sed quomodo hæc non remanent informia, non dixit, nec dicet vnquam; & quomodo intellectus iste possibilis immortalis, impassibilisque, obliuiscitur rem, quam semel intellexit.

Item quomodo decipitur? Et cur pueri intellectu actiuo donati adeo potenti, quod obiecta spoliat formis ipsorum, non statim intelligũt? & cum intellexerint aliquid, factúsque illud fuerit intellectus ipse pas-

siuus, magis quam materia formáque, quis aufert, & obliuionem adducit? Item si quilibet homo, animam habet propriam, & immortalem, oportet esse infinitas animas Aristoteli mundum æternanti. At quo vadunt post mortem, cum Aristoteles neget infernum & Paradisum? vel oportet eas de corpore in corpus migrare, quod reprobat Aristoteles contra Pythagoram. At si vnus est intellectus, sequeretur quod Petro intelligente aliquid, omnes idem intelligeremus. Sed Auerroes respondit, diuersas esse cogitatiuas; (quas Aristoteles nec cogitauit) sed hinc sequitur, nos cogitatiua & non intellectu intelligere. Atqui si ipse intelligit intellectus separatus, non intelligemus nos, sed species à nostro sensu receptæ in phantasia illi deseruiēt ad intellectionem, nosque erimus obiectum & non subiectum, aut agens intellectionis. Item quomodo hæc anima non intrat etiam in bestias, si manet in aëris sphæra, quam omnes respirant? Et quomodo de illis nihil dixit loquendo de motoribus abstractis in Metaph. 12.? Item si abstracta est, non informat, nec homo erit homo per ipsam, nam à forma Peripatetici dant esse rei. Item cur anima nostra non recordatur aliis se corporibus defunctorum adfuisse & rexisse, si omnibus vna est? Si enim obiecta amisit, non poterit amisisse species ab eis susceptas, cum magis fiat vnum ex intellectu & intelligibili, quā ex materia & forma, iuxta ipsorum sententiam. At si amisit, ergo passus est corruptionem. Hoc enim est formam amittere. Sed impassibilis & immortalis est illis, quomodo potest amittere & obliuisci? Aut quo fato cogitur introire in homines, vbi amittat scientiam & obiecta sui perfectiua, quibus gaudet & beatur? Concludamus ergo ex vniuersalis cognitione non comprobari intellectum separatum immortalem: Et Aristoteles ac sui animaduertens particularia quoque ab intellectu percipi, quando de particularibus præcipit & consulit; superadduxit tertium genus intellectus, quem vocat practicum & particularium cognitorem per vniuersalia à speculatiuo præcognita. Sed palam est vniuersale cognosci ex particularium inductione. Eadem autem vis particulares propositiones format, & ex eis vniuersale concludit; ita & in vniuersali particularia postea nouit, & directe & non reflexe, vt aiunt fingentes; Vnde scimus, & illi fatentur hos intellectus esse substantiam vnam; quæ à particularibus ad vniuersale & è conuerso discurrit: idémque euenit sensui, etiam bestiæ, qui passus ab vno igne, omnes ignes vitat, & quia vniuersaliter scit ignem vrere, idem iudicat de omni particulari igne. Facere autem duos intellectus, alterum qui sentiat, in quo res sunt similes, alterum vero in quo sunt differentes, figmentum vanum est. Sensus oua multa videns propter similitudinem apprehendit illa vt vnum, præsertim si non simul, vt loci differentia distinguat. Sed fœmella gallinarum magistra scit cuius gallinæ sit hoc, quia ex vsu distinguere nouit, & profecto si particularia co-

gnoſcere eſt ſignum mortalitatis, hic intellectus practicus mortalis erit, qui ſubſtantia eadem eſt cum ſpeculatiuo, igitur & ille mortalis erit. Et Deus qui omnes ſingularitates indiuiduorum nouit prorſus, vt docet D. Thomas in p. ſent. ſuſpectus erit mortalitatis ſecundum hæc Ariſtotelica argumenta; Vnde & putat Deum noſtra ignorare, ne vileſcat; quo nulla opinio ſtulta magis magiſque impia inuenitur.

CAPVT XXIII.

Eſſe in brutis ſenſum, memoriam, diſciplinam, diſcurſum & intellectum vniuerſalis, ſed non diuinorum ſicut in homine: qui præſtat eis etiam in omnibus actibus & quare.

OMnibus animalibus ſenſum ineſſe nemo dubitat. Multis memoriam nemo negat. Ipſa enim diſcunt, equi ſaltationes, ſimiæ ludos, Apes reuerti domum, &c. Quoniam vero his anima alia non ineſt, niſi ſenſitiua, oportet memoriam animæ ſentienri tribuere, reminiſcentia nō minus pollent. Nam cum quid paſſi fuerint aſini, locum illum vitant, & conſimiles illis abhorrent: Ergo ex ſimili ſimile in eis excitatur; ergo diſcurſu non carent. Idem enim eſt noſſe in anticipato ſimulachro rei præteritæ præſentem, & ex præſenti conſimilem. Palam comedens hordeum ſemel equus ex eo omnia hordea cognoſcit: & ex odore canes argumētantur quæ ſit res odorifera, & ex motu ſyluæ latentem ſyllogizant beſtiam, & ſæpe arguto ſyllogiſmo leporem inſectantes, viam prolixiorem declinant, & breuiorem captant, & in tranſitu expectant. Accipitres idem obſeruant. Cancer conchilia venando ſæpe pedibus læditur, dum conchæ illorum clauduntur; quod ne faciant ipſe calculum iniicit, ac tuto deuorat. Polypus aſtute lapidibus affigitur ſui coloris, vt lapis videatur piſciculis quibus veſcitur. Sepia euomit atramentum, quo ſibi parat latibulum, quando ab inimico piſce, vel piſcatore inuaditur; & viſus eſt canis ab altero cane impetitus, alios conueniſſe canes, & ad locum vbi carnes multas ipſe celauerat, conduxiſſe, & cibo conciliaſſe, moxque eis tanquam conductis vſum militibus, inimicum canem inuaſiſſe, & occidiſſe. Equus quidam ita venerabatur matrem, teſte Ariſtotele, vt nunquam ipſam ſubagitare voluerit, donec ab Armentario deceptus, qui panno matrem texerat, coiuit tan-

dem; at fallacia detecta, calcibus postea armentarium occidit. Aliud vero seipsum. Et Montedorus Marij à Tufo hac venerantia erga matrem perpetuo vsus est. Mus quidam fluuium tranans cauda sibi velum facit. Vulpes multæ copulantur mussib. caudisque huius rei gratia. Astutia araneæ ad captandas muscas stupenda est, qua ratione fabricatur rete, circumponit fila attractoria, absconditur in centro abdito, quo fila immerguntur, & musca incidens in rete agitat, & agitatio per filum vsque ad araneam fertur, quæ egreditur ad captionem muscæ multis cum syllogismis. Animalia imbecilla viuunt in Repub. contra ferocia. Habent apes regem, obedientiam, excubias, fabros, seruos, magistros operum, sacerdotes, qui sunt fuci, & tanta arte cellas fabricantur, quod nostras superant. Prouidentiam formicarum admiratur Salomon, & ad scholas ipsarũ nos mittit. Aringhis Respub. est, Rex coronatus, turmatim ambulant, in medio debiles locant, sedes mutant æstiuas, & hyemales sicut gentes Æthiopes & Arabes & Tartari, & nostri quondam Veientes. Grues ducem habent magistrũ militum, ordinem mouendi, excubias, & lapidem manu tenet, ne dormitet & excubitor. Leones parcũt subiectis, debellãt superbos, recordantur beneficiorum, ita quod leo quidam Romæ noluit deuorare hominem, qui paucis ante annis in quodam antro spinam pedi affixam leonis eiusdẽ casu extraxerat. Elephanti his pollent magnanimitatibus, insuper & sapientia, arte præliantur, addiscunt linguam, paciscuntur cum hominibus, culpam norunt, lauantur post coitum, lunam adorant, sicut Græci antiquiores ob beneficia ab ipsa in nocte præstita eis. iaculis inuasi in theatro Pompeiano genu flexi supplicabant pro vita. Transeunte Nilum Antiocho cum exercitu, quoniam dux Elephantorum noluit primus transire, priuatus est ducatu; qui dedecoris impatiens seipsum occidit. Multa animalia honorem ambiunt, contemptum norunt. Quid simiæ argumententur palam est. Honor & despicientia sensibus exterioribus non percipiuntur sed intelliguntur. Intelligunt ergo. Et Iob ait Deus, *Quis dedit Gallo intelligentiam*? Et in serpentibus prudentiam Iesus ponit. & omnia animalia disciplinabilia, prudentia donat Aristotel. Dicunt tamen illa discere assuefactione. At nos etiam assuefactione artes discimus: sed quis assuescit nisi præuia ratione polleat, vt possit assuescere? At quo assuefierat leo ille gratus, & formica nata in æstate congregans pro hyeme? quando per aëris immutationem cognoscunt pluuias, & ventos, Nonne syllogismo à causis ad effectus vtuntur? Dicunt, instinctu naturali, at instinctus est impulsus præuidentis sapientiæ; ergo quoniam ab aëre patiuntur, sentiuntque, sciunt quid faciendum instat in aëre. Formica ab altera discit formica sicut nos, & ita consulunt in futurum: necesse est eas vti voce, & se inuicem iumenta, & aues vocitare. Ergo discursus habent, at nos ipsarum linguam non

perci-

percipimus, quoniam nec Polonorum, aut Indorum percipimus; omnes enim suo pronunciant quisque modo. Canes tamen nobiscum viuentes & simiæ bene addiscunt linguam nostram; nam in alias delati regiones linguam accolarum nõ intelligunt. Vidi Neapoli canem Polonum nil percipere linguam Neapolitanam, nisi loquentis Polonice. Verum pronunciare quod volunt, nequeunt, quoniam non habent organa similia nostris, sicuti nos non possumus vti tuba, vt cythara; nec cornu edere campanæ sonum. Psittaci tamen palatum concauum habentes sicuti homo bene discunt verba multa humana. In mari quoque inueniuntur pisces homines prorsus; & in Olanda & Lusitania visi sunt omnes humanas functiones obire; at linguam non discũt vt loquantur; nam extra aquam parum viuere poterant. Sunt Satyri & Syluani homines syluestres, vt testatur Diuus Hieronymus in veritate, & profecto cum Tartaros & Æthiopes consideramus, & loqui audimus ignotos sermones, videntur rudiores nostris equis, differentes moribus, & actibus nostris humanis prorsus. Ita videntur alia nobis animalia absque discursu & iudicio, sed omnia pollent ratione, alia magis, alia minus; sicut inter nos euenit, quod multi homines videntur bestiæ. Idcirco Aristoteles dixit non omnibus inesse intellectum. Quapropter videndum est, num homo sit prorsus similis bestiis, & moriatur, & nascatur sicut illæ; vel in se habeat diuiniorem animam, & vnde hoc scimus.

Non quidem assero sapientiorem, qui meliora organa sensus habet, multæ autem bestiæ præstantiora habent organa, & multi ignorantes visum auditúmq; meliorem, quam Philosophi habent. At non ita organa interiora neque spiritum sentientem, iudicantem de sensibilibus; cum omnis sensus cognoscat extrinsecum per se, reliquum per discursum; & quia bruta sentiunt extrinsecum & ad reliquũ discurrunt: Sicut ex motu in nocte hominem sentiunt, die vero ex figura, reliquumque iudicant; discursiua dicenda sunt, id est, rationalia. At quia parum discurrunt vltra quod vident, & sentiunt præsens, homo vero discurrit ad multa similia Entia & actiones, & figuras, & virtutes, & vitia, & negotia, eodem in tempore, tũ ob meliora organa interiora, tum ob spiritum puriorem, lucidiorem & nobiliorem, & ob perfectionem, quam spiritus habet à mẽte immortali ipsi indita, vt nũc docebimus; euenit, vt homo dicatur rationalis, non autem bruta, non quia nõ ratiocinentur, sed parum; sicuti nec plantæ vocantur animalia, quoniam sentiunt parum; ita & nos loquemur: Sed hominem rationalem mentalem intelligimus, bruta vero ratione sensitiua donamus, quam D. Thom. vocat æstimatiuam: quæ per essentiam est sensus, participatione Ratio.

CAPVT XXIV.

De anima humana sententiæ variæ.

CONsiderans Pythagoras omnes operationes homini conuenientes belluis quoque conuenire, sensum, memoriam, discursum & intelligentiam ex præiactis exemplis in eis argumentando, incidit in opinionem, quod humanæ animæ ex corporibus nostris solutæ in brutorum nascentium migrarent corpora, & ex eis in nostra pro meritis vitæ, vt iustitia eum monebat. Nã informatione modo organorum differunt à nobis Bruta, & in his parũ. Sicut Anatomistę & Pictores peritiores bene intelligunt. Quoniã vero Animam veluti sepultam in corpore esse vidit, & sicut in carcere afflictam, coniecturauit aliquam ob pœnam à prima sapientia iustissime omnia gubernante corpori esse alligatam. Plato putat eas in cœlo peccasse in aula Dei: Origenes hanc sectatur opinionem, præsertim quia Salomon confirmare ipsam videtur dicendo: *Puer eram bonus, & cum essem magis bonus sortitus sum animã bonam, & veni ad corpus in coinquinatum.* Virgilius canit à Deo mille post annos in corpora eas prius tamen purgatas alibi, malorúmque oblitas, quæ hic passæ sunt, quodã Dei ioco iterum mitti: Plato ludum Deorum hominem esse, animáq; immortalem esse, non ob Aristotelis ineptas rationes, sed ob alias doctiores, & assentitur Pythagoræ & Timæo conterraneis nostris, in trãsmigratione animarũ post decem mille annos. Eandem opinionem Esseni sectati sunt, & Pharisæi multi, proptereáque putarunt Iesum esse vel Ioannem, vel Heliam, vel Hieremiam; & hodierno tempore Bracmani pleriq; & Cataini consentiunt transmigrationi. Sed audio plurimos Indos opinari, nos esse similes bestiis, & organis tantũ aptioribus ad rectius operandũ nos antecellere. Ergo Epicurus regnat, magis autem inter eos, qui ipsum abominari se simulant. Hoc credũt Machiauellistæ & Politici aquilonares. De antiquioribus inuenio Herodotum admirantem, quod quidam animorum immortalitatem crederent, adeo tunc oppositũ verius vulgo habebatur. Eandem sententiam plurimi Peripatetici Aristoteli adscribunt, qui nimirum æternet solum intellectum agentem vnicũ in tota specie hominũ. Quorũ opinio prostrauit fidem, amicitiã, & probitatẽ, impiósq; facit homines, seipsos, id est corpus mortale tantũ amãtes: Ac Sadducæos prorsus fictitios. Vtinam apertos. Quoniã vero nõ vtilitas, nec honor generis humani persuadere nobis nostrã debet immortalitatem, vt ipsi dicunt, sed veritas:

Ad examen descendam, quatenus huic libro conuenit. Alibi enim contra sententias Nationum & sectas disserui luculenter.

CAPVT XXV.

De immortalitate ac diuinitate hominis, eiusque summo bono.

EFfectum nullum supra propriã causam eleuari posse, principium sit nobis ad demonstrandam immortalitatem hominis, diuinámque naturam. Id inductione patet. Genitus namque ignis plus facere non potest, quam calefacere, attenuare, mouere, albefacere & mollire per se, addensare dissimilaria; & quidem quod eius genitor ignis faciebat, aut poterat facere; Imoque nec vnquam eo pertinget, vt fiat qualis, quantúsq; sol, vnde deriuatur; nec genita aqua operationes edit, aut meliores, quam aqua, nec tellus tellurem in agendo, & potendo excedit. Nec filius superat patrem, nisi alia virtus illi superaddatur, quæ in patre non erat, à stellis vel à Deo. Particulares enim causæ, vniuocæque, potius organa & modificationes primarum causarum sunt, quam causæ; quod olfecit S. Thomas. At nos videmus hominem non quiescere sub natura elementorum solis, & terræ, sed longe magis, ampliúsque super ipsa intelligere & desiderare & amare; operarique effectus altissimos supra elementa & filios elementorum, ergo ab his originem & dependentiam non habet; sed à causa longe eminentiori, quæ Deus nuncupatur. Ecce quando homo meditatur, extendit cogitationes suas supra solem, & deinde superius, & deinde extra cœlum vagatur, & tandem infinitos extra mundos intelligit, sicut & Epicurei ipsi intelligunt, ponúntq; in veritate. Ergo infinitæ cuiuspiam causæ homo soboles est, non autem solis & terrę tantũ, quos in infinitũ excedit, superegreditur & supereminet. Aristoteles respondet vanam imaginationem esse tanta superexcogitare in altum. Ego autem cum Trismegisto inquam bestialitatẽ esse, animã vilificare, & curuare deorsum ad ima & paucáq. Et quidẽ respondeat mihi oportet ille, vnde hæc infinitas, immensitásque? si respondet ex simili mundo, multos consimiles excogitari, sicut ex vno homine infinitos persimiles intuemur discurrendo in infinitũ. Ego autem, hunc progressum de simili in simile absque fine, esse actũ virtutis participantis infinitatem; & quamuis bestię de simili in aliud simile discurrant, hoc euenit quoniam omnes cogitationes modique cognoscendi ex prima sapientia deriuantur, tam nobis aliisq; entibus; idcirco inter se mutuam habent similitudinem, sed alia celsior, alia hu-

milior. Nec enim quia ens vniuocum est aëri, terræ & soli, quin etiam Deo, vt docet Scotus Theologus, sol non excedit terræ nobilitatẽ sine fine. Nec quia homines sapientes sunt, & Deus sapiens est, non sit Deus absque comparatione & fine sapientior homine. At quomodo potuisset sol largiri infinitum discursum homini supra ipsum solem, si tota humana anima spiritus sit à sole ingeneratus? Animalia tam altissimo non pollere discursu palam est, quoniam ex eiusmodi discursu orta est scientia de Deo infinito, cui & sacrificia & Templa & sacra doctrina dicantur, quæ apud Bruta non etiam extant. Et quamuis alia adorent lunam, alia solem, aliâque alias res; vt Elephanti & Galli admonent, non tamen vsque ad Deum infinitum religionem suam erexerunt, tametsi non inopinabile sit apibus, animalibusque gregalibus inesse cognitionem Diuinitatis confusam; Omnia enim Entia amant bonum & confusè omnia primum bonum, summumque persentiunt: Ast hæc scientia de infinito in hominibus tantum ex operationibus manifesta est, & miraculis, vt patebit.

Præterea nullum Ens operatur frustra suas potissimas operationes, sed omnia ad certũ naturę finem eas dirigunt. At homo habet tanquã nobilissimas potissimásque operationes religionem & scientiam, quæ præstarent potius molestiam vitæ corporali, quam vtilitatem, nisi alia illi vita conueniret, & anima cum Diuinitate non communicaret; cuius rei fidem faciunt homines innumerabiles & sapientissimi, & ignorantissimi, omnisque conditionis, qui sparso sanguine, miraculis, prophetia, feruore spiritus, & certitudine assertionis absque hæsitatione, non captantes honorẽ, sed spernentes illum, & omnia bona præsentis vitæ, & vitam, notum fecerunt mundo & comprobauerunt, sese colloquio Angelorũ & Dei potitos esse, & vidisse oculis & mente, beatitudinem inæstimabilẽ post hanc vitã ab eis floccipensam, nos manere.

Profectò cunctis hominibus religio est naturalis, nã in aduersitatem aut fortunam felicem incurrentes extemplo in cœlum erigunt vultũ aut petendo auxilium; aut gratias agendo, quam ob rem sacrificia & oratoria inuenta sunt: sed apud alias nationes aliter, prout fert varia commoditas regionis, aut varia opinio de rebus diuinis: sæpeque error adest in modo, aut in re, quippe cum omnes putent se Deum colere verum. Hoc autem signum est hominem cum superis communicare. Si quis autem neget historias sanctorũ, ipse negabitur; quoniam & Romam esse quam non vidit, & Cæsarem fuisse, & mirabilia, quæ in nouo orbe alij vident, negabit in proteruia sua.

Præterea nullius Entis natura cogitat, tractátque ea, quæ sibi naturaliter non conueniunt, sed omnes seruari student in illa, quã habent vita: at homo non contentatur vita præsenti, sed aliã cogitat, summóque studio requirit, omnémq. suffert laborem vt ad ipsam vel cognoscendam perueniat: Longe vanissimam homini curiositatem natura

dedisset, si hæc quam tantopere inquirit, vita sibi post mortem non conueniret. Natura autem in vanum non operatur; nec tam extrema desideria cæteris largitur animalibus. Ergo deteriora Entia melioris essent conditionis, quam meliora.

Præterea appetitus hominis infinitus est; non enim sufficit illi prædium vnum, nec ciuitas vna, nec regnum vnum, nec mundus vnus: Cum Alexander Magnus doluerit, quod non posset ex hoc mundo transferri ad subiugandos Democriti mundos. Hæc autem cupiditas nemini non inest. Hæc ergo indicat obiectum naturalis appetitus esse ipsum infinitum. Quamuis ignis absque fine comburat, omneque Ens absque fine viuere vellet, vnde videri posset ab igne hæc cupiditas in nobis suboriri: Non tamen hoc nisi infiniti Dei vestigium in illis indicat; in homine vero imaginem & virtutem diuinissimam. Non enim homo illis operam impenderet desideriis, quæ satiare non posset, cum bruta pasculo vno contententur, iumentoque vno ad generandum: nec plusquam sufficit, requirunt, licet ipsorum calor robustior sit, quam humanus, sicut in leone & struthione: qui diuinitatem & æternitatem maiori studio quam homo, si calor ignis esset causa infinitatis, & quælibet entitas, quæritarent, necesse est.

Porro sapientes plurimi considerantes hominem tota terra & rebus eius satiari non posse, modum inuestigarunt erigendi se ad primam causam per religionem, omniaque mundi bona, tanquam exigua & inania desideriis ipsorum spreuerunt. At quomodo potuisset in mentem hominis cadere quod sit immortalis, nisi ipse in re abdita cognitione hoc nõ cognosceret, aut à Deo nõ didicisset. Hæc quoq; despicientia corporis, & fiducia in natura animi, vitaque meliori idem confirmat, & licet amissus honor, aliaque bona sine quibus viuere non confidunt, impellat animalia, hominesque multos ad necem voluntariam; non propterea ratio nostra fallitur: Si enim diffidentes in nobili se posse vita viuere, vt Cleonimus, vel commoda, vt M. Antonius, vel deliciosa vt Sardanapalus, sibi necem consciuerunt, quæritando tamen aliam vel in fama vitam, vel in ipso esse, non enim annihilantur, sed mutant esse. At Philosophi, religiosique præstantiores spreuerunt præsentem vitam, & diuitias & commoda & honorem, non propterea quod ipsis frui prohiberentur, sed tanquam res viles indignasque ipsorum animi scientia, & desiderio generoso; allecti sane pulchritudine rerum diuinarum, quas Philosophia & reuelatio ipsis conuenire docuerunt.

Præterea homo nascitur nudus, inermis, iners, plorando, nec lactare sciens, nec manducare nec ambulare, nec se regere aut sibi opem ferre, cætera vero animalia vestita squamis, aut plumis, aut pilis, armata dentibus, cornibus, spinis, vngulis, rostro, subitoque sciunt ambulare, manducare, sibique prodesse. Nihilominus breue post tempus homo

ſuperat animalia, veſtitur ipſorum pellibus, carnibus veſcitur ipſorum: ipſa domat & ſuperæquitat, eorum armatur armis, & viribus vtitur, tanquam propriis, & laboribus in arando & portando, veſtitur etiam auro & argento ac ferro. Natat in mari cum piſcibus, volat in aëre Dædalus; pedibus terram perambulat ſuis, & animalium; & mundum peragrat in aquis, ſuperbiſſimos vincendo fluctus, feroſque ventos, tanquam maris Dominus; metalla omnia ad vſum proprium domat extendit, figurat, tractat; nec minus lapides. Arboribus vtitur ad ædificium nauium, ſedium, arcarum, tectorum, & ad ignem; earum fructibus veſcitur, foliis vtitur & floribus in deliciis & medicina. Mõtes ſyluaſque & lapides commodis ſuis aptat, animalium greges & plantarum regit ſibi. At quæſo, quodnam ex animalibus robuſtioribus ſagacibus poteſt ea facere, quæ facit homo inermis, nudus, debilis, timidus? aut minimam iſtorum partem? Sed forte ais, apes Remp. habent vt homines, Elephanti religionem, araneæ retia tenuiſſime elaborata, quæ non facit homo, alia nidos, alia bellum bene tractant; ego tamen, inquam, quæcunque alia faciant animalia, fieri ab homine, multoque plura & præſtantiora, non præſtantia graduali tantum ſecundum magis & minus eiuſdem ordinis rerum, ſed ſuperioris ordinis. Homo fert leges, ſcribit ſcientias, inſtituit Reſpub. ciuitates ædificat, templa, religionemque Deo; medicinam longe diuiniorem quam canis, Hipopotamus & Ibis: quodlibet quidem genus brutorum vno tantum in opificio excellit, homo tamen in omnibus ſuperexcellit, retia fabricatur vt aranea ad captandas aues & lepores: cellas vt apes, militiam vt grues & piſces: exque omnibus exemplar ſumit & meliorem reddit omnem ipſorum induſtriam & artem. Ecce ſuperat ipſe flaccus Elephantorum vires ingentes, cogitque ſuperuectare turrim ligneam hominibus plenam, domat iubetque illis, ita & ferociſſimo leoni: occidit manducatque immenſa cete.

Quid vltra dicam? Nullum animal licet manus habeat, & ſimia, & vrſus, ſcit igne vti, nec tractare, nec à ſole accipere, ex lapidibus excudere, accendere, & cum ipſo mitigare metalla, montes demoliri, epulas coquere; fulgura & tonitrua & fulmina, ſicut facit DEVS in aëre, ita homo per artilleriam facit; & quod admirabile eſt valde, facit de nocte diem in candelis & oleis accenſionem nutrientibus tam mirabili arte, & quidem vtitur igne, tanquam viliſſima re ſibi comparata. At ſi homini alia non ineſſet anima, niſi ab igne, poſſetne ſpernere tam nobiliſſimam potentiſſimamque naturam parentem, quam non audent bruta contingere, nec aſpicere, multæque adorant nationes. Ars tractandi ignem homini vni, vt propriiſſima conuenit; præterea ſcripturæ ſenſum & linguam dare, & horologiis temporum doctrinam; & magnetis vſus ſpectantis polum, inuentiones ſunt diuinæ prorſus animæ.

Præterea Astronomia patefacit magis hominem cœlestem esse: sursum aspicit, stellarum magnitudinem metitur numerat. motus, & quæ minime videt fingit, per epicyclos & excentricos, suosque numeros tanta ratione absoluit, non modo sicut cognitor, sed sicut faber cœli. & quamuis variæ & plurimæ sint hominum de his nutantesque opiniones, nihilominus ex his ostenditur ipsius diuinitas, quæ tot incedit viis ad creatoris sui cognitionem. Item quod mirificum est, inuenit quando fiant luminarium Ecclipses, quas prædicit multis ante temporibus, & coniunctiones & aspectus stellarum omnium, naturas, nomina: Cometas, significationes, influxus, quid portendant in terra, in aqua, in aëre. Tempora nouit solstitiorum, æquinoctiorum, & ipsorum mutationem, licet pigerrimam & insensibilem, vt & apogeorum & excentricitatum, quæ ad amussim quadrant. Et quando Deus aliquid in cœlo variat, homo animaduertit & notat anomalias, & irregularitates earum: semperque nouas condit tabulas & indices rerum distantissimarum. & argumento præsentiscit mortes & vitas non modo hominum & animalium, Rerumpublic. Regnorum, imo & Mundi ipsius per ignem perituri. Animalia vna cùm homine intra mundi vẽtrem manent, sicuti vermes in ventre hominis, qui hominis vitam, & animam, & naturam ignorant: at homines verò duntaxat soli animaduertunt quid sit hoc animal magnum, id est, mundus eiusque principia & cursum & vitam & mortem quæritant, noruntque. Ergo solus homo extat inter animalia in ventre mundi, tanquam admirator & vicarius primæ causæ rerum omnium opificis. Præterea homo communicat cum Angelis & Dæmonibus & Deo. Hoc autem negare imprudentia est, non secus ac si quis negaret Romam esse, quia ipse non vidit, aut nunquam fuisse in mundo Cæsarem aut Alexandrum, quia suo tempore non sunt. Iamque tot miraculis & sanguine proprio fidem faciunt omnes gentes, nedum opera mira naturæ vim excedentia. Argumentum Aristot. (in lib. de mundo) stultum est quo ait, Deũ per se posse omnia agere, ideoque non indigere ministris Angelis & Dæmonibus, sicut Rex Persarum, quando multitudo ministrorum eius imbecillitatem ostendit: ergo Angelos non esse: si enim argumentum valeret, neque sol & stellæ & mare oportuisset existere, quoniam Deus potest de se illuminare & liquidum esse ipsorum loco. Aduersatur etiã sibi Arist. nã Angelos motores spherarum frustra ponit, si Deus potest omnes mouere spheras. Periculum alij fecerunt; mihi vero nõ obtigit nisi dæmonũ, qui conati sunt per amicum deceptum ab eis, suadere mihi transmigrationem animarum & in homine liberum arbitrium non inesse, aliaque multa; & prædixerunt euentus plurimorum partim verorum, partim falsorum. Nec eos in corporibus humanis clausos vidit amicus: sed apparitione euidenti, quod nunquam intellexissem, præsertim esse illos ita nequam; & rogaui

Deum; vt mihi Angelos quoque ostenderet bonos & adhuc non impetraui: At Diabolus dixit illi, omnes esse bonos, alios magis, alios minus; eiusque dolos percepi & sanctior inde euasi. Nec experimentum narro imperiti, timidi, vel mendacis hominis. Vtrumque enim vitaui semper sedulo sicut pestem diram, postea multas aliorum experientias habeo: qui increduli pridem ex ipsorum visione & allocutione mutati sed in melius. Vnde concludere licet, quod veluti dæmones cum hominibus conuersantur, Angeli quoque conuersentur. Hoc autem indicium est magnum, quod de corpore egredientes animæ ad societatem bonorum aut malorum Angelorum assumantur, quibus similiores facti sunt in operibus vitę huius: alioquin quid prodesset illis curam nostri ita gerere, & nobiscum commercia inire? Innumeræ sunt nationes idem testantes; tametsi negent nonnullæ animorum immortalitatem. Præterea argumentum IESV CHRISTI contra Sadducęos pro immortalitate animorum nemini non persuadeat. Si enim Deus comparuit hominibus multis, seque Patrem hominum declarauit, sicut Abraham, Isaac, & Iacob, indicium est nos ad Deum pertinere post mortem. Neque enim nostri tantam gereret curam sempiterna morte destruendorum; Ideo Dauid Psal. 8. exclamat; *Domine quid est homo, quod memor es eius?* & alibi: Psal. 143. *quid est homo, quia innotuisti ei? Homo vanitati est similis & vmbra* (ait) iuxta præsentem vitam. Nihilominus *constituisti eum super omnia opera manuum tuarum*, &c. Ita Christus concludit contra Sadducæos. Deus est Deus viuorum & non mortuorum, ergo (quasi dicat) declarando se Mosi, quod sit Deus Abraham, Isaac & Iacob, necesse est Isaac, Abraham & Iacob viuere post mortem in Deo. Tanta enim affinitas eius cum hominibus nimia esset, & stulta, si paululum victuri, & perpetuo morituri essent. Qui autem has, aliasque neget visiones & testimonia Sanctorum & sapientissimorum hominum, in ancipiti dolore semper versatur; ita etiam posset omnes negare historias quas non vidit rerum. Hoc in libro præsuppono Deum esse & intelligentias abstractas, & scientiam extare & sensum, saltem in animalibus; quo possim demonstrare ipsum in cæteris Entibus. Nam bene noui Scepticos, qui scientiam esse negant, & Epicureos, qui negant Deum esse, parum his rationibus assentiri; sed in Metaph. & in Antimachiauellismo has præsuppositiones demonstraui contra omnes contradictores. Aristotelem autem dicentem Deum non habere cum hominibus amicitiam, quoniam non est proportio finiti ad infinitum, maiestatem, non bonitatem Dei considerasse.

CAPVT XXVI.

CAPVT XXVI.

PRÆPARATIO AD IMMORTALITATEM ANIMI LUCIDANDAM.

Omnia Entia esse & operari tanquam instrumenta primæ sapientiæ, summumque bonum esse in æternitatem conseruari, omniaque hoc appetere, & suo consequi modo.

VT autem subrepentes non lateant errores, nouo facto principio, inquam; Ens quodlibet proprium appetere bonum; magis autem magis bonum; maxime tandem prorsus maximum. Deinde inuenio maximum Entium bonum esse conseruationem in vita & esse si possent, æternum. Itaque calorem, oppugnare frigus frigusque calorem, & studere omnia suam multiplicare Entitatem, & inimicum extinguere, vt in tuto vitam reponat; ideoque ad locum suum ferri singula, vbi tutius meliusque viuant, ignem sursum, & aërem super solum, aquas, ad mare, homines in ciuitates: & cibum omnia quæritare; vt enim seruet vitam lupus, occidit pecudes, omniaque animalia innocentia. Pecus occidit herbas, & plantas, aliaque animalia; Homo vero omnia in sui commoditatem. Vtque se seruent plantæ, fronde vestiuntur, filios pariunt, vt viuant in illis, dum in se moriuntur, ita & feræ armantur cornibus, sicut plantæ spinis. Atque in omnibus fugam odiumque mortis amoremque vitæ comperimus. Conseruatio igitur summum bonum est rerum omnium; Eius enim gratia operationes, instrumenta, & partes, & actiones, rerum esse probantur, vt in Metaphysic. patefecimus. Spatium, Entia locans inuenio primum immortale, quia nulli est contrarium; omnia recipit, basisque est omnis corporeæ Entitatis creatæ, quæ non nisi in eo subsistere potest, aut viua aut mortua.

Deinceps materiam immortalem inuenio, quoniam non habet cōtrarium, omnes suscipit formas; sique diuiditur, aut coniungitur, aut rarescit, aut densatur aut calescit, aut frigescit, eadem semper est in substantia, non autem in apparentia. Nam talis est, quales in ipsa formæ; attamen dici mortalis potest magis, quam spatium. Postea vero inuenio calorem & frigus, principia actiua rerum viuere non posse nisi

in materia; & mutua se pugna persequi, vtri dominari in ea conueniat; quoniam vero mortales sunt, ne penitus extinguerentur, dedit illis Deus virtutem diffusiuam, multiplicatiuam, generatiuamque ipsorum. Ita quod miraculum apparet, quantopere amplificentur calor & frigus, vbi dominari datur; & quomodo ille à sole in terram, hoc autem à terra ad cœlum expandantur, & amplificentur; & quidquid agunt conseruandi se cupiditate atque æternandi agunt. Hanc vim amplificatiuam locus, materiaque non habent, quoniam mortales non sunt, extantque sicut bases rerum.

Inuenio deinde lapides, ac metalla ad sua cognata descendere corpora; & vbi nascuntur, amplificari augerique conuertendo in se fluorem terrestrem fierique montes altissimos; qui profecto fieri subito non potuissent, sed temporis diuturnitate, sicut ossa crescendo; hæc tamen vi generandi alios lapides, aliaque metalla carent, quoniam dura constant materia diu renitente frigori, calori, & iniuriis, nec ideo indigent amplificatione, & vita in alio simili, nec ingenium ad hoc in eis comperitur. Plantæ autem quæ patibiliores sunt aptioresque ad mortem, propagant se & germinant, prolificantque, vt in similibus viuant.

Dehinc eleuantur ab innato calore, & sole adiuuante flores fructusque edunt, semina vitæ; qui cadentes humi putrescunt, nouasque producunt plantas; vtque semina seruentur cingunt osse & pulpa; foliis defendunt à calore & frigore, & spinis ab animalibus, quantum possunt. Animalia verò, tenuiori ingenerata substantia donata, agitantur, separanturque à corpore, in quo nascuntur; quia non sufficit illis terrestris cibus, vti plantis; ac sese induunt varios cortices, testas, squammas, pelles, armantur cornibus, vnguibus, dentibus; & quidquid habent & operantur, ad vitæ conseruationem spectare conspicitur. Nec superfluum in eis inuenitur, nec deficiens quidquam; sicuti qui rite inspectant, cum stupore fatentur. Mirabiles Elephantorum proboscides Galenum (17. de vsu part.) exclamare cogunt in laudem Dei: quem semper negarat.

Anatomia testatur non posse desiderari, nec auferri ossiculum, aut fibram, quin fabrica non deprauetur tota quidem ad conseruationem ordinata. Quoniam vero hæc ita se habent, dubium est mirificum, quisnam sit architectus ipsorum & vbinam ars tanta hospitetur. Sitque ne in homine portio ad aliam spectans conseruationem quam præsentis vitæ; profecto aut fatendum est Deum immediate hæc omnia fabricari, aut numen aliquod nobilissimum; habitareque in ipsis diuinam animam, regereque; neque enim regere quis nouit opificium quod ignorat.

Quapropter existimat Virgilius mentem extare infusam per artus mundi, totam agitare molem, hæc omnia formare corpora, & anima-

re & ad suos producere fines. Idem Lucanus cantat & Stoici docent. Non enim stupidæ virtutis opera apparent esse, neque animæ belluinæ, nec humanæ, sed longe sapientioris; intellectuque diuino altissimoque regi apparent.

Admiror equidem hominem tanto præditum ingenio, animamque eius regentem corpus, nec tamen ipsam scire, qua ratione regat. Fiunt intra nos tot concoctiones, separationes, aggregationes, nutrificationes, assimilationes, nec tamen intelligere possumus, quomodo fiunt; & quidem nos ipsi, qui animæ sumus, hos actus operamur, nec tamen nostra opera, nec operationes nostras scimus. Nec possumus corpus aliud fabrefacere instar nostri: Et quamuis anatomias plurimas conspectemus, minus tamen scimus.

Præterea dubitamus quid sit anima. Et quidem nos ipsi dubitantes sumus anima. Corpus enim discurrere nescit cum sit crassum, sed sentire tantum præsentes, robustosque affectus. Atque si nos ignoramus nos ipsos & corporis fabricam & regimen: neque enim scimus qua ratione mouemus illud, num spiritus neruos intercurrat, aut facultas, vnde oriatur motus; cum tot quæstiones hac de re inter Philosophos controuertantur: Ergo dicẽdum videtur aliam inesse causam, quæ nos regit, ducitque in fabricando corpore. Itaque brutorum animas & plantarum ab alia causa instrui regique: omnemque animam manere intra corpus quasi cœcam, vel in tenebris, ita quod non videt seipsam, neque opera sua, veluti si ego in tenebris scriberem hoc folium, & alter in luce manens meam regeret manum, ego tunc non viderem meipsum, neque id quod scribo. Ac mox per fenestram prospicerem interrogando alios viatores, quid sum ego & quomodo scripsi; ita per oculos & aures explorat homo extrorsum quid sit anima, & quomodo corpus regat, & quidem ipsemet est anima, qui de seipso quæritat, interrogatque. Profecto tanto corpus artificio mouet anima, quod mille syllogismis non intelligitur, nec imitari possumus, ipsa vero subito absque negotio & syllogismo has actiones & opera mirifica edit. Iamque in superioribus sermonibus declarauimus calorem fabricare animal & plantam, siue animam aliam. Ergo fateri cogimur, naturam omnem esse rationalissimam ac sapientissimam in faciendo ac dirigendo opera propria ad finem. Animamque humanam, licet sapientissima animarũ sit, & ferarum & plantarum, non tamen tanta pollere scientia, quanta architectus opifexque paruæ plantæ. Si autem calor est opifex, animaque nostra calidus est spiritus, cur & quomodo ignorat ipsaque operatur, & quomodo in nobis & in aliis rebus? O Prima sapientia illustra nunc mihi mentem, vtque intelligam te, ingredere in me, aut instrue magis. Proculdubio sapientia prima mens altissima rerum omnium eminenter est intra res omnes, omnesque res intra ipsam nec ipsa commista, retentaque est: Sed

absque motu mouetur velocissime à fine vsque ad finem, omniaque operatur sicut princeps agens, omniaque agentia ipsius sunt instrumenta; errores vero instrumentorum sunt, non illius: At resultant in laudem illius. Igitur ipse Deus, qui est Prima Potentia, Prima Sapientia, Primus Amor, largitus est rebus omnibus potentiam viuendi, & sapientiam, & amorem, quantum sufficit conseruationi ipsarum, in tanto tempore necessariæ, quantum determinauit eius mens pro rerum regimine in toto Ente, nec præteriri potest. Calor ergo potest, sentit, amat esse; ita & res omnis; cupitque æternari sicut Deus, & Deo res nulla moritur, sed solummodo mutatur, sed altera alteri videtur mortua; & vere mortua est illi: sicut ignis videtur malus frigori, & vere est illi malus, sed Deo omnia bona sunt. Ergo quando calor occlusus intra crassitudines exhalare non potest, deficiente illi potentia, deficit etiam sapientia: (Nam hæ primalitates, potentia, sapientia & amor mutuo & simul se consequuntur, vt in Metaphy. declaraui.) Ergo obliuiscitur esse cœlum, fitque vnum cum materia, illamque organizat viuendi gratia: totque mirifica fabricatur instrumenta ad vitam compositam conferentia, rectus à prima sapientia tam suauiter, & ita potest operari, sicut potest & quantum potest scire. Necessitas & fatum cogit ipsum ad opificium construendum, quod resultat in harmoniam totius. Primaque causa opifex, cuilibet præest actui illius: quapropter non indiget plantæ natura, nec rei cuiuspiam, inire consilium, sed virtus, quam illa sapientia prima largitur in omni actu sufficit illi ad perficiendum ipsum, & hic est instinctus diuinus, de quo loquuti sunt, quos in primo libro reprobauimus; qui non fit ignoranter, sicut illi putant, sed cum sensu & consensu. Quoniam opifex natura omnis amat esse; idcirco Deum amat primum esse, ex quo omne pendet esse, & bonum videtur opifici ita operari & constituere. At Deus est primum bonum, per quod omne aliud bonum apparet bonum. Itaque incipit elaborare, & in tenebris sua opera fabricare secundum primæ causæ influxum, in illa modificatum, & in regenda deinde planta aliove opificio regitur à potentia, Sapientia, Amore, Ente vno, & primo à quo omnia deriuantur. Omnisque actus rei omnis à primo actu originem ducit. Quapropter sapienter Diuus Hieronymus (in Ep.) Deo adscribit compositionem hominis in vtero, & mulier Maccabæa (2. Mac.) dixit, se nescire homines fabricare, nec quomodo in suo ventre apparuerint, loquendo ad filios. Nam reuera causæ vniuersali & principali conuenit maiori certitudine effectus, quam particulari, ergo quando calor amplificatur, lapis crescit, arbor armatur, sunt actus omnes secundorum Entium, tanquam primæ causæ instrumentorum, quorum est modificatio, & contractio virtutis primæ immensæ ac amplissimæ. Quando autem errant, permissio est ipsius causæ primæ, non autem actio:

non enim concurrit Deus primum infinitum Ens ad non esse, in quo consistit peccatum & defectus. Ergo quando frigus occiditur à calore, Deus concurrit ad amplificationem caloris, non autem ad destructionem frigoris, nec ad passionem nisi per accidens, quatenus amplificat calorem, sed permittit frigus ita pati, non præbendo ei vires pugnandi plures quam calori, propter generationem melioris, vel meliorem corruptionẽ. Sique hoc considerasset Caluinus, non fecisset Deũ causam actiuam peccati, quod defectus est actionis perfectæ, & non actio ipsa. Ad peccatum enim morale non concurrit Deus per se, nec per accidens, quoniam est deuiatio à Deo optimo fine, quæ non est ordinabilis ad melius. Ad malum vero naturalium per accidens concurrit, quoniam potest ordinari ad melius, ad quod culpa moralis per se non est ordinabilis vt probat S. Thom. & nos in centone. Porrò ad actionem concurrit, quia est diffusio esse, sed non ad defectum esse, & ordinis, quoniam est tendentia ad non esse, quod repugnat Deo Entissimo. Vniuersitas rerum sensum ergo habet quasi radios solis sapientiæ primæ; ipsaque regit huiusmodi radios sapientissimo quodam modo in omni re, quæ stupida videtur; Nam stupiditas rei est, sapientia vero mentis primæ.

CAPVT XXVII.

Ex imitatione Auctoris naturæ, cognoscitur homo illi conuenire.

NVnc assero aliam à spiritu inesse homini animam à Deo immissam, totque operationes excellentissimas edere spiritum ab ea perfectum, aptioremque factum ad influxus diuinos. At nunquam eo peruenire, vt faciat opera, quæ forma vilis quælibet facit à natura instructa, nisi vbi natura & ipse vtitur. Hæc natura est ars quam Deus rebus indit omnibus, vt suos ad fines perducantur: Estque intrinseca cunctis, & constat Metaphysicis primalitatibus, potentia, sapientia, amore, ex quibus Ens omne constituitur, aliud magis aliud minus. Atque ad exteriores actus deinde hanc innatam artem extendunt, & qui ipsam melius imitari potest, diuinioris naturæ ingeniique particeps cognoscitur. Quapropter diuinissima est hominis natura, quæ imitatur intrinsecam naturam animalium, omniúmque rerum in exterioribus artificiis; animalia autem imitari nesciunt quod in ipsismet inest, nec intelligere: Et quamuis homo plene non intelligit hoc ipsum, intelligit

tamen tantum, quantum sufficit ad eius diuinitatem declarandam. Igitur ciuitatem ac domum fabrefacit similes corpori: Caput refert arx vel palatium superius; aulas fecit sicut ventriculos cerebri anteriores, cubiculum interius, sicut cellam occipitis; cœnaculum sicut cerebelli ædiculam; Vestes ac muros instar corij; strata viarum & deambulatoria sicut nerui; Aquæ ductus similes venis, & atteriis: fontes sicut iecur; fornaces & folles sicut cor & pulmo; cloacas & scaphia instar vesicæ, lienis & fellis, & culi procul à naso, ac principibus ædibus; Alembiccos intestinis fecit similes: culinas ventri: promptuaria iecori; fenestras oculis & auribus; molendina ori conterenti nutrimentum: ollas ventriculo; Aggeres spinali dorso: sellas natibus, Anaclinteria cerebro: puluinaria glandulis: peripetasmata membranis; milites manibus: arma vnguibus, cornibus & dentibus exertis: loricā squāmis piscium: thoraces conchiliis: equos asinósque suis cruribus: currus pectori & costis. Naues pectori auium, remos alis, gubernaculum caudæ: naualia, excubias, exploratores, auribus, oculisque: lucernam soli: Bombardas fulmini & tonitruis, horologia sphæris cœlestibus. Transplantat, parátque viridaria instar syluarum. Generationem animalium & plantarum curat, sicut natura mater: natat cum piscibus, volat cum auibus & progreditur cum feris. Nec habet mundus, quod homo non imitetur neque intra se, neque extra se, insuper adinuenit modum æternandi se per literas, & futuris & absentibus loqui: & musicam auium, & cœli imitatur, & polum sicut magnes spectat, & Deum laudat, sicut Angeli in choro, & templo ac benedictionibus: Tandem ambiere homines diuinitatem & Dij haberi voluerunt, & quamuis hoc grauissimum sit crimen, nihilominus in homine diuinitatem esse indicat, & quod tanto abutentes dono in ignorantiam donatoris incidunt: At in eius gloriam bene vtentes possunt vere Deificari, sicut ostenderunt illi, qui mortuos resuscitauerunt: infirmos curarunt, per aërem delati sunt, futura prophetauerunt, monstra ferina & humana domuerunt simplici verbo, in Deo confidentes: & in cœlum volarunt. Hoc negare non feri & impij modo, sed stulti est animi. At quodnam ex animalibus hæc imitatur, nisi paucula obscure? aut facit tam mirifica? Porro si homo hæc facit, tanquam Dei instrumentum, sequitur ipsum brutis nobiliorem longe esse, quippe cum nobilius organum ad nobiliora opera artifex tractet: Cum ergo ad supernaturalia opera homine vtatur Deus palam facit in homine diuinitatem inditam esse: Et quidem superioris alterius ordinis, non superioris modi gradus, atque in brutis.

Caput XXVIII.

Respondetur Pythagoricis, aliјsque opinantibus de Anima humana.

REuertentes ad opinantes respondemus mentem primam operari omnia, sed in rebus nobilioribus nobiliores effectus, eiusque assistentiam recte nouit Virgilius.

Ponentibus animam mundi, dico, singulas res naturales propriis actionibus sufficere: Cum omnis natura sit ars diuina; & tanquam Dei instrumentum potest omnia operari præstantissime absque mundi anima. At num hæc existat anima in mundo, sicut in homine superior Anima quoque inest, in Metaphysic. disputatum est; Deinde ad Pythagoram, inquam, non esse animam hominis existimādam æqualem brutorum animabus, vt paulo ante rationes multæ declararunt; & cum deceret hospitium hominis commodius ac excellentius fabricatum esse quam brutorum, ideóque in illo liberius, & commodius animam suam diuinitatem ostendere quam in his; quam ob rem Vesalius quoque admiratur, quod in Anatomia hominis non reperiat ipse membrum, quod non sit & in brutis: & in cerebro cellas easdem, quas in Gallinis inuenit. Vnde idem habitator esse vtriúsque videtur. Ego inquam, animam hominis non esse omnibus corporibus commensurabilem; sicut nec Melodia in ligone sed in cithara fit. Nam pulices, pediculi, echini, ostrea, spongiæ penitus differunt à nobis, nec posset eadem anima nos viuificare & illos: Nec anima Elephanti in pulicis corpore hospitari, quamuis incorporea instrumenta animæ humanæ superioris ordinis artificem monstrant, sicuti Astrolabium, supra rastri operatorem, ostendit suum opificem. nec ex Astrolabio in rastrum migrat Astronomia. Sique in bestias migrant animæ, in plantas quoque migrent est opus, quæ animalia sunt immobilia, sicut demonstrabimus: Et Pythagoras non secus ac nos illis tribuit sensum, quod valde absurdum apparet.

Hoc tamē concederet Ouidius qui transformat homines in plantas. & tandem in saxa migratio concedenda foret, quoniam & hæc sentiunt; Hanc etiam Ouidius concedit, sed in pœnam purgatoriam. Diuus Gregorius intra glacies & saxa & balnea eas reperit; & corpus, sed non anima vxoris Loth versum est in sal; sed hæc sunt iudicia Dei, nec ab homine percipi potest, qua ratione hæc fiant. Dicta quoque Pythagorę religionem continent quandam, sed certitudinem

nullam. Et in Ecclesia CHRISTI sapientiæ Dei, hæresis reputatur iuxta naturæ legem hæc opinio, nisi Deus per iustitiam hoc efficeret aliquando, sicuti & Dæmones in corpora humana & brutorum sæpe ingrediuntur. Authoritas Salomonis sensus mysticos claudit, sed ad literam intelligitur sic: Quod cum esset puer probus bene operando magis, ac magis sortitus est animam bonam, quoniam semper perficitur & fit melior anima bonis operibus: & venit hæc anima bona, vel potius bonitas, in corpus purum. Nam praue compositum corpus vitiosúmque temperamento aut scelere, repugnat probitati, quam Deus paratus est elargiri: Cæterorum sententias, quod peccauerint in aula Dei, & post mille quoscunq; annos, aut post decem millia transmigrent, hic disputandas non censeo; Oporteret enim differere de periodis exorbitantiarum cœlestium, & num mundus restauretur in nouam formam, septem post millibus quibusque annis, aut post 49. millia, aut post 25816. aut post 36000. sicut diuersi opinatores scribunt. Hoc autem in libro de Astrorum motibus, & in Metaphysic. disseruimus. Hic vidisse satis, quòd rebus in omnibus insit sensus, & homini anima belluinis longe diuinior. Transmigratio damnatur à Theologis, & Origenes, si hanc affirmat. Nec credo posse rationem demonstratiuam afferri, qua Deus animas corporibus immittat, vbi captiuæ in carcere, & morte detinentur; vt Apostolus Paulus significat, & Salomon, & Plato ac Trismegistus, qui & corpus, portatile sepulchrum appellat; & nemo sapientum hoc non dicit. At dum considero spiritum à sole ingeneratum corpus formare, & viuere in carcere, & in eo gaudere, sicut plurimos vidi remigantes libenter in triremibus vitam ducere, aliósque in diutino carcere, quoniam pene obliti ignorant libertatis bonum, nec confidunt aliam insuetam inire vitam quamuis meliorem: Nec Deum tantam Animalibus sapientiam indidisse, vt mortem cupiant, sicut homines, tanquam libertatis initium: Intelligere possum aliud nihil nisi Deum propter gloriam suam, & quasi per ludum immittere animas corporibus, vtque sibi ipsis merita comparent, dum quasi intra vallum præliantur, & à Deo distantes ipsum recognoscunt & reuerentur, & operantur omnia in gloriam tanto dignam patre. Figura quidem hominis cœlum spectans, non curua in terram sicut belluarum, declarat cœlestem animam hominis, cœlo inhiantem: sicut Anatis collum factum est oblongum, vt sub aqua vermiculis vescatur, & rostra ciconiarum longa, vt serpentes illæsæ captent, & proboscis Elephanti, vt sit illi manus non potenti flectere molem ingentem corporis: & os oblongum canibus ad venationem porrectum; omniáque animalia disposita sunt in figura ad proprium finem. Vnde Physionomia humana cum belluina communicat, & ex eis syllogizamus. Igitur homo natus videri debet, vt consideret cœlum & diuina entia; Item Vesalio teste, plus cerebri habet, quam bestia

bestia quæcunque ingens, & cellas latas multorum capaces spirituum, animæ immortali deseruientium, sicut mox declarabo. Cõmerciúmque hominum cum superis (nam bruta duntaxat pluuias præsentiunt & ventos, & indicia, quæ corporali vitæ opus sunt, homo vero diuinarum notionum & alterius vitæ) ostendunt, hominem natum ad intelligendum quæ ad aliam pertinent vitam, eamque illi conuenire; sicut ista Brutis.

CAPVT XXIX.

Responsio & Epilogus operationum demonstrantium hominis immortalitatem, ac diuinitatem.

AT vero si operationes animæ humanæ communes sunt brutis, quænam ostendet nobis ipsam separari, sicut immortale à mortali corpore, & non sicut spiritus euanescat in aërem? Et cur moritur homo præ lætitia nimia: & à cicuta? omnésque rationes, quibus spiritum passibilem, corporeúmque ostendimus, & mortalem, contra humanam militant mentem.

Respondeo, quamuis intelligere fieret sine organo corporali, vnde Peripatetici immortalitatem putant se probare, & quamuis anima non esset corporis actus, vnde alij idem conantur probare; Et tamen nec illi intellectionem sine organo inuenerunt, nec isti sicut nautam in naui animam ostenderunt; nihilominus animæ immortalitatem adhuc dubiam esse. Non enim quia nauta habet operationem propriam aliã à naui, non corrumpitur fracta naui, vel si separatur ab ea erit subito immortalis. Arbitror equidem spiritum bestiæ cogitantem ea, quæ à sensu accepit, non vti corpore, sed propriis tantum motionibus, vel, vt dicunt simulachris: Nec tamen ideo est immortalis, nec quia residet vt Nauta, & separatur in aërem, est immortalis: Nec quia seipsum mouet, vt Plato argumentatur: Nam licet non destituat seipsum in motu, tamen ab alio potest corrumpi contrario Ente, motuque priuari, vt igni contingit. Quapropter non operatio, sed res operatæ, & modus, & Deus declarant immortalitatem. Quis enim sciat num separata viuat longo tempore, & postea moriatur? Sola igitur argumentatio nostra, & ex Christi sententia, & ratione inuicta confirmata, eius diuinitatem ostendit. Quapropter quod est in Deo, in cunctis

esse rebus, alibi clarius, alibi obscurius; Et licet animalia omnes operationes habeant, quas operatur homo, tamen adeo obscuras esse humanis comparatas, quod bene certum euidénsque sit, quod Deus reuelauit hominibus piis, sapientibúsque, hominem esse immortalem. Inest quidẽ lapidibus, plantisque sensus, sed animalibus comparati insensati videntur; & ostrea comparata Elephanto & homini, neutiquã videtur esse animal. Nihilominus animal aptum est esse amicum sociúmque hominis, sicut equus & canis, aliáque: planta vero minime, nec lapis; qui vsibus modo vilibus inseruiunt, ita & homo aptus est amicus sociúsque esse Angelorum, & Dei; belluæ autem minime. Asserebat Florentinus vir consumptus in Theologicis, quo cum disserui olim, bestias omnes in fine seculi, sicut homines resuscitatum iri ad præmium, vel pœnam; Propterea quod Apostolus dicit; omnem creaturam ingemiscere, & parere vsque adhuc, expectaréque redemptionem & libertatem à corruptione in gloriam filiorum Dei. Et in Apocalypsi scriptum est; omnes simul decreto communi conuenturas, dignum esse agnum aperire librum; cumque illi obiicerem de hominib. loqui Apostolos, qui cum omnibus symbolum habent creaturis, & de renouatione cœli & terræ, quorum corruptela gignitur nostrarum rerum varietas; in sua indurescebat credulitate, quæ Indis multis etiam communis est; Cumque replicarem, stultum esse putare muscas, cimices, ostreas, resuscitatum iri, quæ quasi nihil sapientiæ habent, qua peccatorum rei & capaces meritorum sint. Insuper nec terram sufficere instaurationi tot corporum, quot animalia mortua iam sunt, cum quotidie moriantur milliones millionum, & tot generum, ita quod si terræ rotunditatem & crassitiem metiamur cum Archimede, ac deinde cuilibet hominis corpori passum vnum terræ demus in latitudine, longitudine & profunditate, vel minus, inueniemus vix sufficere reficiendis corporibus humanis tantummodo: Si exquisita id ratione indagamus, mortuos cuiuslibet prouinciæ quotannis numerando, & sex fere mille annos, quibus durauit mundus. Nunc enim sufficit, quia alia generantur è terra, alia conuertuntur in terram. Tunc Florentinus à sua belluina sententia in fauorem belluarum recedere cœpit, & qui ipsam tenuerunt Antiquiores successiue & non simul refici, sed alia simul destrui paulo declinantes absurditatem, dixerunt. Sed de hoc in Metaphys. Quapropter nunc repetam, infinitam hominis intelligentiam, infinitúmque desiderium & religionem; & sollicitudinem non vanam agnoscendi Deum, aliámque vitam, & mortis pro sapientia dispicentiam: & potentiam infinitam ad resistendum spontè tormentis: & victoriam supra passiones animales, certa esse indicia nobis illam conuenire, & reuelationes sacras euidenter credibiles reddere. Iamque vidimus, Ens nullum procurare, nisi præsentem vitam, nec Naturam largiri desiderium quæritandi res non conuenientes quæren-

tibus. Nec bestias illam curare, nec plantas nec lapides, patuit; & dominatum hominis super omnia opera Dei inferiora, ab illius modo sapientia dependere, illúmque vnum posse Dei opera in natura cuncta imitari, tanquam Dei discipulus naturalis. Eoque vti sapientiam ad negotia altissima tanquam instrumento viuo, sibi consimillimo, capace diuinitatis & immortalitatis: siue enim à Deo siue ab hominibus hæc insint nobis, palam est diuinæ naturæ hominem esse participem nimis.

CAPVT XXX.

Sensum esse cognitionem veram, abditam vel additam, memoriam languidam, discursum extraneum, intelligentiam remotam, omnésque communes esse menti humanæ ac spiritui, ipsámque huius esse formam & immortalem; Respondetúrque argumentis præcedentibus contra eius immortalitatem.

QVicunque veritatem concupiscitis, audite; Sapientia est cuiuscúnque rei cognitio certa, internáque absque dubitatione. Hoc nomen à saporibus, quos sapit gustus, assumptũ est. Etenim per alia sensoria nos rerum qualitates extrinsecas sentimus, vt aquæ frigiditatem tangimus, & piperis nigredinem videmus, quæ facies frigoris est, potestque frigus indicare innatum vt in terra; & in lilio suauitas odoratur. At gustus attrito cibo, admissoque per spongiam, non modo vini frigus, aquæque externum sentit, sed etiam calorem internum, & piperis calorem acrem in adusta nigrefacta facie latentem; & lilij amaritudinem crassæ molis sapit; & non suauitatem modo exhalantis tenuitatis.

Quapropter sapere est certo & interius scire res, prout sunt. Hinc ipse inuenio, sensus in nobis certiores esse, quam quæuis notitia intellectiua, aut discursiua, aut memoratiua, aut imaginatiua. Omnes enim istiusmodi scientiæ a sensu nascuntur, & quando incertæ sunt, ad sensum recurrunt, vt certitudinem hauriant, & ab eo corriguntur, aut cõfirmantur: Ipsæque sunt ipsemet sensus languens aut absens, aut extraneus. Quæ sensu accepi, remanent in memoria, & cum obliuiscor, aut dubius sum, redeo ad sensum, & sic recordor & certificor. Quæ au-

tem discurrendo cognosco, nunquam vera esse prorsus affirmem, nisi sensus experientia confirmet vel discursus sensitiuus. S. Augustinus & Lactantius & alij Antipodas non esse scientia discursiua contenderũt. Nunc autem sensus Christophori Columbi rationes ipsorum omnes emendauit, vanasque ostendit; & quot dicunt syllogismos Philosophi de rebus, quas non cognouerunt sensu, corrigit idiota quicunque eas videt. Principia quoque scientiarum longa experientia inuenta sunt; & licet sciens reddat causam melius, quam expertus de rebus, hoc tamen facit in virtute principiorum sensibus experientium multorum populorum sibi prænotorum, licet non suis. Expertus autem illas omnes non habet experientias. Ideo male arguit Aristoteles contra expertum hunc. Discursus ergo est procedere ad notitiam rei ignotæ, per notitiam alterius rei similis illi, quam notitiam oportet à sensu acceptam esse. At sæpe fallitur, quoniam non omnes similitudines propinquæ sunt, Essentialésque, sed remotæ aliæ, accidentalésque. Ita ratiocinatur Aristoteles solem ex eo, quod calefacit non esse calidum, cum & lapides non calidi percussi calorem emittant & ignem. Sed deceptus est; quoniam non vidit lapides in sua duritie calorem habere irretitum, quem laxati educũt: non autem in aëre percusso à sole ita esse: nec num percutiat, inspexit. Dixit aquam esse frigidam, consulendo tactum & non gustum certiorem; nec operationes, candorem, transpicuitatem, & motum, conditiones caloris eius.

Quapropter multæ omnium sensuum sensatæ experientiæ faciunt scientiam, non autem vnica & vnius, ab illa argumentando, nam & sensus decipitur & ipsemet se corrigit per alias sensationes. Porro non discurrit, nec argumentatur homo de rebus certis, sed incertis & super certis fundat discursum; eas autem certas putat, quas expertus est sensu. Itaque sensus præcipuum lumen est, per quem videmus quæ latent in tenebris. Vnde syllogismi medium terminum volunt esse certissimum. At quando quid certo nouit homo per sensum, non quærit vltra rationes, argumentáque. Nemo nunc argumentis quæritat, sitne nouus orbis, postquam à columbo inuentus est. Nemo quærit num sol sit lucidus, & homo moueatur, & ignis sit calidus; Nam sensu patent. Sed quærunt cur calidum est piper & vinũ, quoniam tactui id est ignotum. Quapropter decipitur Aristoteles dicens sensum non reddere causam quæstionum, sicut ratio, vnde ipsum hac incertiorem facit, vel insipientiorem. Reddere (inquam enim) causam est declarare vnde sit quod incertum est; sensus autem certus est nec probationem quærit, ipse .n. probatio est. Ratio autẽ est sæpe incerta notitia, ideóque indiget probatione: & quidem quando probatio adducitur ex causa, ex alia sensatione petitur certa. Itaque discurrendo, cur piper est gustui calidum; Respondetur, quia nascitur

in loco calido prope tropicos ex ambusta terra. Hoc autem scitur per aliorum sensus, aut per consimilem probationem aliarum rerum in locis nascentium calidis; omniaque scientiarum principia inductione sensuum Aristoteles fundat, licet parum sibi constet, & ex eis educuntur syllogismorum conclusiones; quas ob res sapientissimus Deus nihil discurrendo scit; esset enim imperfectio multa; sed per sapientiam, quoniam rebus omnibus internus est, & omnes in eo; Angeli discurrunt, quoniam non omnino sciunt, sed ex notis argumẽtantur sæpe ad ignota. Et D. Augustinus (lib. de diuinit. dæm.) Angelis non modo sapientiam & dæmonibus, sed etiam argumentum tribuit, & Scotus. At tam velocissimi sunt in argumenti conclusionem, quod absque tempore fieri videtur. Ita ignis velocissimus & sagax subito est, cuncta penetrans & vrens. Vnde Dauid ad DEVM: *Qui* (ait) *facis Angelos tuos spiritus, & ministros tuos ignem vrentem.* Idcirco similem sibi sedem habent cœlum. Et homines periti breui discursu pertingũt ad id quod quærunt: Imperiti vero multo. Ego immoror in numerando aliquid nimis; mercator autem subito expeditur, quoniam numeris est assuetus. Hinc videre licet Ens omne seipsum nosse, & non per discursum; & opera quæ facit, per se absque discursu facere. Sic anima organizat corpus, mouet regitque: Planta quoque à propria absque discursu formatur anima, sed solo sensu proprij esse, propriique boni: quo sapientia omnia ad suos perducit fines; & mille syllogismi nunc efficere non possunt, quod sensus propriæ conseruationis solus efficere in entibus potuit.

Quod autem me in stupore retinebat, qua ratione anima ignorat seipsam & opera sua, nunc iterum ita soluo, quod anima omnis seipsam sapit, quandoquidem tot artes operatur propriæ gratia vitæ, & amat seipsam. Amor autem ex cognitione nascitur, ipsa autem se non cognoscit discursu; Nam discursus rei dubiæ est, ipsa autem se natura, & per essentiam nouit; Cæteras vero res omnes discursu, in quantum sentit seipsam ab illis immutari, illasque fieri; ergo tot quæstiones, quib. quæritur, quid sit anima, & quomodo mouet, ipsius exterioris sensus sunt, qui in aliis inspicit & per passiones addiscit; non autem natiui sensus, qui essentialis est, & veluti peritus Cytharędus scit pulsare cytharam musico sonitu non cogitando, num tangenda est hęc, num illa chorda, & sic vel aliter; sed qui addiscit, ita cogitat consulitque; Sic & anima absque consilio se nouit, suasque edit operationes, propria innata ducente arte, à prima pendente; Cuius tamen videtur oblita, quoniam passionibus exterioribus cogitur res nouas discere, & ex se in alteram veluti mutari. Vnde postea indiget per reflexionem redire ad sui notitiam; Sic ego recito Psalmos Dauidicos nil cogitando interdum de illis, nec quid dicam: Sed quatuor recito aut quinque absque errore nil percipiens quid recitauerim. Nam inspectio

aut cogitatio aut auditio aliarum rerum alio me rapit. Attamen quando addidici Psalmos, cogitabam in eis. Ita omnis natura dum Entibus inditur à Deo discit quæcunque operatura est, & deinde incidit in sui ignorantiam ob superadditas passiones. Sic calor includitur in terra & obliuiscitur à sole emanasse: Domumque fabricatur, & inimico persequitur odio calores cæteros domum ipsius soluentes. Deus autem vtitur huiusmodi ignorantia, & obliuione ad multiplicationem Entium & durationem. Nihilominus perpetuo calor exhalat sursum ad cœlum ductus innata cognitione, non autem addito discursu. Ita & anima humana semper ad Deum abdito sensu tendit natiuoque, quamuis suæ sit creationis oblita, ob corporales superadditos affectus, sed sicut calor à sole, ita ferè & ipsa à Deo deriuatur. Gratias tibi Domine Deus, quoniam ad tui cognitionem me conuertis. Porro progrediens dico intellectum vti in peripato declaratur, ipsum quoque esse sensum communis, & consimilitudinis rerum, non autem particularitatum; & imperfectissimam cognitionem esse, minoremque sensu & ratione, quoniam distans est, intueturque solum quod in omnibus patet, non quod peculiare est & patet; eiusmodi sensus est puerorum & imperitorum, qui hominem & stellam in communi norunt, non autem ipsorum particularitates, maximeque proprius est belluis, quæ omnes homines eosdem putant, quando nesciunt particularitates distinguere, sed tantum communia intuentur, sicut nos putamus omnia oua eiusdem esse gallinæ, & qui aleas deforis aspicit, putat omnes esse æquales; & quando non simul, easdem. Sed qui intro inspicit, ait, hæc est figura gladiorum, hæc paterarum. Qui autem callet artem ludendi dicet, hæc est monas gladiorum, hæc mulier paterarum, & tanti valet aut signat. Et procul videns dico, homo est, cominus est Petrus; Ergo intelligere vniuersalis est sensus languidus, & absens. Memoria vero est sensus sopitus anticipatus; Discursus vero est sensus extraneus siue in simili. Sensus autem ipse sapientia est, aut scintilla diuinæ sapientiæ. Qua de re S. Petrus dixit ad Simonem Magum (dum iste arguebat, quod Christus si sapientia erat Dei, debuisset prius in mundo innotescere, opemque nobis ferre, & non tunc quando incarnatus est,) semper in mundo innotuisse primam sapientiam, omnibusque rebus inesse, & eo argumento id declarauit, quod cum plantæ sapienter ad suos fines producant folia, & spinas & fructus, animaliaque ratione regantur, pluuiæque & æstus oportunis fiant temporibus, aliaque Entia ordine, & ratione construantur, & regantur, sequitur sapientiam esse rebus in omnibus. Vbi enim est ratio, ait, ibi sensus & sapientia, aperte docens sensum magis esse sapientiam, quam rationem: Ergo S. Petrus anteponit sensum cognitionibus cũctis & cum Simon Magus ostendere vellet alium esse mundum nostro superiorem mundo, aliumque Deum meliorem, sapientioremque

noſtro, quando ſic ratio ſuadet, cum videamus tot mala & delicta præter ordinem rectum in noſtro mundo & eius regimine; quapropter aſſerendum videtur, inueniri mundum alterum meliorem, & Deum alterum meliorem. Reſpond. S. Petrus credere huiuſmodi rationibus abſque experientia ſenſuum eſſe furorem & vanitatem. Et Deum noſtri mundi largitum eſſe nobis quinque ſenſus, quibus cognoſcamus ipſum in operibus ſuis, hiſque ſenſibus & non diſcurſibus credendum eſſe; nam ſi alter melior Deus exiſteret, debuiſſet nobis ſui ſenſum dare, & experientiam cum ſit tam benignus, ſuper noſtrum; ergo meliorem eſſe Deum noſtrum, qui nobis ſenſus dedit, nobiſque ſe manifeſtauit. Ex hoc virtutem ſenſus noſſe oportet, Theologiamque ipſam vniuerſam fuiſſe manifeſtatam, ac reuelatam ſenſibus hominum. Et ſicut dicit S. Petrus in epiſtola 2. non fabulas & argumenta ſecutos eſſe Apoſtolos in prædicatione Theologiæ, ſed teſtes fuiſſe & ſpeculatores per viſum præſertim in monte ſancto. Et S. Ioan *Quod vidimus & audiuimus, & manus noſtræ contrectauerunt de verbo vitæ* (ait) *annunciamus vobis;* Omnis ergo ſcientia ſenſui innititur, non dico oculis & auribus, ſed ſentienti animæ in eis: Cum Paulus alienatus, & alij Ecſtaſin paſſi, tam multa diuinitatis viderint, ac neſciant vtrum in corpore vel extra corpus; & hæc eſt ſcientia intuitiua Scholaſticorum, quam dant intellectui à Deo indito nobis, & non inepte, ſed ſcientiam vniuerſalis cum Ariſt. indocte magnificant, cum ſit beſtiarum propria. Sed D. Bernardus & Theologi non Ariſtotelizantes ſcientiam diuinorum intuitiuam, & ex hac diſcurſiuam dant intellectui à Deo nobis immiſſo, & non illam operationem vniuerſale capiendi & abſtrahendi, quam Ariſtoteles comminiſcitur in eo, & tamen eſt in omni ſenſu languido, & eminus ſpectante. Legiſdoctores etiam teſtes requirunt de viſu, & non de diſcurſu loquentes. Aſtronomia ex apparentiis patentibus ad ſenſum orta eſt, omniſque ſcientia diſcurſiua ex præcedenti cognitione ſenſitiua Ariſtoteli fit.

Hic diuinam admirari licet benignitatem quæ cum ſit homo interclusus in paruo cortice, & res ſentire non poſſit omnes cellas in capite illi ſpatioſas formauit, vbi ſpiritus commoditatem ſeſe mouendi habet, & ex notitia in notitiam diſcurrere conferendo ſimilia & oppoſita, quod plantis facere non datur, quia carent cellis. Beſtiis vero inſunt anguſtæ & non ita efformatæ, vt ſpiritus in eis valeat ita moueri, vt in homine. Ex quo factum eſt vt homo aptus ſit ad cognoſcendas res omnes, quas ſentire nequit, per diſcurſum. Quoniam vero plura & maiora & nobiliora diſcurſu & ratiocinio ſcimus, quam ſenſu, licet non ita interne & certe. Nata eſt opinio in mundo, quod diſcurſus ſeu ratio intellectuſque ſint cognitiones digniores & veriores; quæ quidem languidæ ſunt ſenſationes, ſed ita diuites, quod deificant prope hominem: Vnde nomen Rationalis habet, beſtiis dato nomine

ſenſitiui, quia non ita celeriter, & ad multa diſcurrunt. Ecce paruo circulo & quadrante homo cœli motus & ambitus & magnitudines omnium rerum & diſtantias metitur: Quod ſagaciſſima bellua non percipere poteſt: Ex præſenti enim ſenſibili ad pauca ſimilia diſcurrunt; nam licet meliora habeant organa exteriora, non tamen habent meliorem ſpiritum ſentientem, nec organa interiora noſtris meliora, nec Mentem perficientem operationes ſpiritus, qua ratione diſcurrimus facile, ad obiecta omnia, quoniam ſimilia omnia ſunt inuicem: Similia autem ſunt, quoniam ab eadem pendent cauſa potentiſſima, optimaque: Hinc adora primum numen, quod peioribus conditionibus ad melius vtitur.

Fœmina eſt imperfectus homo, eo quod non tanto calore prædita fuerit, qui foras genitalia propelleret, ſicut mas: Nihilominus hoc imperfecto vtitur Deus ad formationē hominum. Cholera eſt ſanguinis ſpuma, melancholia fex, ſputum vapor excrementitius, qui in oris cauo concreſcit in liquorem: Nihilominus effecit Deus vt cholera ſpiritum ſtimularet, in inteſtinis ad excernenda ſtercora, & melancholia in ventriculo, vt appetat cibum, quando vacuus eſt, ne moriatur animal. Et ſputum mollificaret linguam, ne loquendo exſiccetur, & cibum, vt ſubiret poros guſtus, & tranſmitti poſſit in ventrem. Hem! mirabilia ſapientiæ primæ.

Ita ratio ſenſus quidem eſt imperfectus, extraneus, & non proprius, ſed in ſimili; nihilominus per illam fecit Deus, vt omnia indagare, & ſcire poſſimus, licet non perfecte, Ratio tamen Mentalis dignior ſed non ſemper certior.

Cum ſentio ignem paruam illius portionem tango ſentioque, & in hoc conſiſtit ſapientia; ſed ex illa parua portiuncula ratiocinor de natura totius ignis, & hic diſcurſus certus eſt de Eſſentia, non de quantitate: ſed cum cogitamus DEVM inuiſibilem ex aëris inuiſibilitate eſt incertior diſcurſus, quoniam ſimilitudo non eſt eſſentialis. Quas ob res qui patibilior eſt mollior que, aptior eſt ad ſentiendum, & comparandum luculentiorem ſapientiam; qui durior eſt minus patitur, minuſque eſt aptus ad ſcientiam, & quidem minus indiget. Quare animalia imbecilliora ſæpe ſapientiora ſunt, quam robuſtiora, vt apes & formicæ canibus, & bobus; non tamen conchilia Elephantis, quoniam cellæ, & ſpiritus horum meliores. Hac igitur paſſibilitate Deus vtitur in melius ipſorum Entium paſſibilium: licet diſpoſitio ſit ad corruptelam. Quapropter ſolus Deus, qui extra ſe non ſentit nec à rebus ſcientiam haurit, eſt immutabilis, ſoluſque habet immortalitatem, teſte Apoſtolo. Cætera autem Entia mortalia ſunt quoquo pacto. Mors enim eſt in aliud mutari; omnis autem mutatio aliqualis mors eſt, vt docte inquit S. Auguſtin. Cumque diſcere & ſcire ſit mutari in naturam cognoſcibilis rei, aliqua mors ſit oportet. At in Deum mutari duntaxat eſt vita æterna. Non enim eſſe noſtrum in eo non eſt;

est; nec perditur nostrum esse in infinito pelago Entitatum; sed magnificatur. Vera ergo sapientia absque passione sed actiua, est sapientia Dei; In rebus vero & in nobis est sensus nostrimet ipsorum abditus, qui est actus & per quem naturaliter absque discursu operamur. Deinceps est sensus superadditus rerum exteriorum, qui est passio, vnde discimus, quæ nobis bona sunt, cum non habeamus in nobis boni nostri sufficientiam, sicut Deus, sed mendicemus.

Post sensum vero sequitur memoria discursus, & intellectus, qui sunt sensus languens, anticipatus, vel renouatus, extraneus & absens. Huiusmodi autem sensus in toto sunt mundo impressi ac pendentes à prima sapientia; cum in toto sit ars & ratio, & ordo sicut admonet S. Greg. Nyss. & Orig. & S. Clemens cum principe Apostolorum. Sed omnis sensus noster est etiam argumentum, quandoquidem non à tota re informamur, sed partem patimur deforis. Ideo peritissime Apostolus Paulus vocat scientiam nostram ex parte, quæ in Deo perficietur, vbi tota rei Entitas cognoscetur. Anima igitur quam Deus immittit nobis, mens nuncupatur, quam vero cum bestiis communem habemus, spiritus. Vnde Apostolus ait; *Si spiritus orat, caro orat, mens autem superuacua est.* Nam spiritus nascitur ex carne & sanguine. Homo autem ex carne, spiritu & mente componitur, vt exponit hoc in loco S. August. & super Gen. ait: Virum esse mentem, fœminam spiritum, serpentem carnem; & sic ex serpente in fœminam, & ex fœmina in virum transcurrere peccatum, vt ipse docet, & Origenes, & S. Gregorius: Taceant ergo Theologi vulgares, qui Aristotelismi sectandi cupidi, negligunt, sanctissimam veritatem scripturarum sanctarum propriosque sensus. Fateri tamen liceat aliquando hæc nomina confundi & spiritum vocari mentem & Angelum & Deum; & Salomon mentem vocat sensum, & Iob sensum intelligentiam, & quidem Dauid mentem aliquando vocat intellectum, quo caret equus, & mulus; At quoniam Theologi intellectum, mentem nuncupare solent, licet Diuus Thomas ipsam cogitatiuam caducam intellectum appellet, abstinebimus à dicendo quod res omnis habeat intellectum, sed rationem sensitiuam, non autem mentalem tribuere possumus, cum Christus serpenti tribuat prudentiam & S. Petrus rationem agnoscat in omni re. Imo Aristoteles in 8. Physic. *Omnis ordo*, inquit, *ratio est, & vbi ordo, ibi ratio.* Nec dicemus belluas rationales, cum contrarium receptum sit, sed irrationales, hoc est, non mentales interpretando, ac dicemus scientiam discursiuam esse ampliorem, non autem certiorem sensitiua. Mentemque à Deo inditam posse formam corporis esse, quoniam independens & incorporea est, potestque plura temperamenta actuare, sed principaliter in spiritu habitare, nec operationem habere propriam, verum sentire, discurrere, intelligere vna cum spiritu; Si enim propriam haberet, non esset

forma illius, sed abstracta sicut Angelus; & quamuis sit incorporea, posse tamen à corpore pati, contra Aristotelem affirmo. Nam & calor incorporeus est, nihilominus à corpore patitur. Non tamen mori, quoniam compatitur, non patitur per se: ipsamque posse spiritum corrigere qui solum corporeæ conseruationi operam impendit. Patet in religione, cui spiritus repugnat, Eius enim prudentia Deo subiecta non est, neque enim potest, ait Apostolus, quoniam ad ipsum immortalis vita non attinet, nec eam nouit nisi per mentem, cui semper repugnat. Et hæc est pugna quam in seipso Apostolus sentiebat carnalis legis contra mentalem, sed cibi substractione & disciplinis debilitatur spiritus, mens autem roboratur, ab eius non perturbata fumis & delectationibus, sicut experientia & somnus docent.

Quapropter eius est frenare perficereque cognitionem, operationemque omnem, quamuis propria careat, excepta, quam à superis immediatè accipit, & religionem in spiritu plantare, & hoc est opus eius, sed non sine spiritus ministerio.

Ergo moritur homo, hausta cicuta, sicut belluæ, & præ lætitia, omnique passione, quæ dissoluit spiritum. Quoniam mens incorporea est, nec potest corpulentiæ vniri absque medio; qua de re Trismegistus vocauit spiritum mentis vehiculum; Et Sanctus Augustinus idem docet, & quod absque sanguine neque possit anima in sicco corpore inhabitare. Sicco enim corpori eius spiritualitas valde dissimilis est, non autem humido.

Ergo suffocato per risum, aut per venenum vel exhalante spiritu, mens egreditur foras & proficiscitur, quo Mens prima decreuit. Ipsa ergo manet in spiritu, sicut lux in aëre & in speculo, quæ confracto speculo disparet.

Et quidem instar lucis visa est à Sanct. Catherina Senensi, & anima Sancti Francisci itidem à fratribus. Cæterum sicut lux incorporea fit in vaporibus atris, crocea, rubra, viridis, flaua, vt in Iride, & in fumo; Eadem ratione anima afficitur passionibus spiritus; sique vinci obruique se permittit, pœnis obnoxia remanet, quoniam frenum erat in manu eius.

Si victrix fuerit, pura remanebit, nec purgatione macularum indigebit, vt docent Theologi, & Plato & Virgilius nouerunt, & iustitia naturalis monet. & quidem absque hoc spiritu responderi nequit probantibus animæ mortalitatem ex eo, quod caret operatione propria, & omnibus mortiferis afficitur, & ex doctrina Aristotelis nullo pacto eius immortalitas defendi potest, vt visum est; at optime ex scripturis sacris, si rite in eis philosophemur.

CAPVT XXXI.

De obliuione & deceptione mentis, & vitiis & virtutibus, & Physionomia.

PORRO in nostra Philosophia manifestum est, vnde obliuio & deceptio fiat, licet anima incorporea sit, immortalisque quod Aristoteles docere non potest, cum ipsi non sit forma corporis, quandoquidem dicit idcirco posse separari quod nullius corporis est actus: Neque enim si ipsa est forma corporis, eius potentia & operatio, vt Latini dicunt, non erit forma corporis, aut possit absque corpore operari. Auerroes quoque intellectũ passiuum & actiuum separat, vt & Auicenna. Nec potest Aristoteles ex insensatis Elementis, animam immortalem facere, cum neget à Deo quidpiam fieri præter motum primum. Nec docere quomodo tot temperamenta & quidem contraria iuxta eius dogmata informet anima eadem. Nobis autem facile est ipsam spiritui inuoluentibus, & secum agere & secum pati dicentibus. Quapropter exhalante spiritu & non communicante passiones suas spiritui succedenti, memoria perditur. Quæ, si essent species in anima immortali impressæ, perderetur nunquam. Vnde Auicen. negat, species remanere in anima, & reponit in sensu interiori; cum Aristoteles aperte in intellectu passibili tanquam tabula rasa eas depingat. Dicimus quoque animam decipi, cum decipitur spiritus; Si enim hic purus est, discursus ipsius clari sunt, perfectique; si fuliginosus, interrupti perplexique, & accipit motum, alterum pro altero, ergo rem pro re, & decipitur. Si calidus est, subitanei sunt discursus, fastidiosique ab ira; si crassus pauci, & languidi. Hinc apparet omnia argumenta Galeni, quibus astruit animi mores corporis temperaturas sequi; Et Telesij, naturales facultates esse, nihil obesse mentis immortalitati, neque libero arbitrio, sicut quidam Theologi suspicantur, qui sunt in causa vt prohibeantur libri illustres, sensati, necessariique. Deberent quidem hi sapientes inspicere libidinem feruentis temperaturæ; Castitatem temperatæ: ignorantiam Phlegmaticorum, argutias melancholicorum, hilaritates sanguineorum & clementiam; deinde vero decernere. Et quidem D. Thom. loquendo de spe, putat iuuenes esse magnæ spei, & confidentiæ, ob caloris viuacitatem, spiritusque calidos; Senes autem diffidentes ac timidos, ex frigiditate. Nec propterea mens non libera erit, aut vitia naturalia cohibere non possit, & actus virtuosos imperare; cum videamus nos

ob inferni metum, quin & temporalium pœnarum & propter amorem amicorum, nedum Dei, homines abstinere ab actibus vitiosis, ipsis connaturalibus. At si nequeant habitus virtutum acquirere, nihil obest. Deus enim non largitur promissa præmia habitibus Aristotelicis, sed operibus bonis fidelium; & qui ea facit repugnante natura, plus meretur apud Deum, & homines sapientes recta. obedientię legis omnes quidem natura proni sumus, quoniam natura timemus pœnas & amamus præmia. Cæteris actibus alij bene apti alij inepti sunt, sed omnes frenari possunt, non quidem semper. Vnde Theologi sagaciores compererunt non posse hominem omnia peccata vitare; sed singula peccata bene posse, & ad bona opera supra vires naturæ virtutes infusas prærequiri ad merendum secundum Deum; Hæc autem nostræ fauent sententiæ, & Aristotelismus pelagianizat. Item Apostolus dicendo prudentiam carnalem non esse subiectam nec posse subijci diuinæ legi, nisi per vim, manifestat vitia esse quasi naturalia post naturam in Adamo corruptam, adulteratumque temperamentum. Magis autem virtutes, teste Chrysostomo; & subdit Apostolus se facere quod nollet, non autem quod vellet; vbi ostendit totam hanc doctrinam in persona sua postquam confirmatus fuerat in gratia Spiritus Sancti.

Physionomia Aristotel. contra ipsum quoque docet, vitia, virtutesque temperamentum sequi. Nobis autem Physionomicus syllogismus sumitur à temperie, & ex formatione cerebri & oculi & motu & locutione. Hi enim patentes loci sunt, & actus ipsius spiritus; Acutus Caieta noster laudabat alteram physionomizandi rationem, vt si quando video hominem, statim imaginor me habere nasum, vt ille habet, & pilum & vultum & frontem & locutionem; & tunc qui affectus, & cogitationes in hac cogitatione mihi obrepunt, iudico esse proprios illi, quem ita imaginando contueor; & quidem non absque ratione, & experientia; spiritus enim format corpus, & iuxta affectus innatos ipsum fingit exprimitque, & quod mihi accidentale, alteri est naturale.

Idcirco spiritus caninus contrahens affectum sui genitoris, quo venationem ore porrecto captat, efformat oblongum os huius gratia. Lupinus deuorationis auidus innatæ, ventrem latum fingit; Leporinus timori assuetus, aures patulas, & frontem introactam, quasi caueret, efformat: Leoninus vnguibus assuetus venari, magnificat ipsas in formatione; & omne animal membra efformat iuxta affectus suos.

Ita existimare debemus iuxta proprios affectus humanum cuiuscunque spiritum corpus effingere, & quidem cum imaginor me habere nasum grandem, subito quædam affectio magnanimitatis suboritur. si frontem retrusam, timoris & cautelæ; Si porrectam foras, in pericula labilem quasi me video.

Ex colore quoque patet. Si enim domum nigris pannis vndique velatam intres, statim timiditas & languor suboritur; si rubris, lætitia & furor; si albis, claritas animi & simplicitas quædam serena fit. Ergo idem de coloribus humanis talia significantibus intelligere licet. Non indigna est igitur isthæc ratio Physionomiæ; sed interrogantes hominem quibus qualitatibus eius viscera prædita sint, & humores, & excrementa, vt de calore, frigiditate, siccitate, humiditate cerebri, iecoris, cordis, ventriculi, renum, inspicientésque simul capitis formationem, possumus non mediocriter diuinare. At omnis discursus pene incertus. Experimentum vero repetitum tutius est. Magnus calor in visceribus ex cibis humidis educit spiritus crassos, copiosos ac dissimilares & impuros. Ex cibis vero solidis spiritus crassos tenuésque simul & fuliginosos. Blandus calor ex cibis humidis generat spiritus crassos lucidos puròsque; ex solidis, primo tenues, deinde crassiusculos, fere nihil impuros. Spiritus puri similares lucidique ingenium facile præbent, sensum promptum, discursus certos, tenacésque; & naturam Iusti amantem, clementem, generosam, prudentem, vt Itali; Spiritus tenues, impuriq; sagaces sensu sunt, interrupti discursus, fraudulenti, timidi, ostentantes audaciam, inuidi, crudeles, tegunt vitia, ostentant virtutes, superioritate vtuntur, vt Ægyptij & Hispani non omnes, nisi qui de Maurorum sanguine sunt. Crassi & impuri sunt stulti irrationales, modici discursus; quod primo apprehendunt, credunt semper; arbitratu proprio vtuntur, sunt crudeles, audaces, feri, apti armis palam, fraudibus & simulationibus minime; huiusmodi sunt Turcæ, Mogori & Tartari; crassi & puri pauci discursus, sed clari & securi, apti legibus & mechanicis, Regimini & Iustitiæ, vt Veneti, Aquitani, &c. Consulenda ergo est regionis conditio, cœlum & insolationes, tellus, & eius dispositio. Naturaliter ergò dispositi sumus ad vitia & virtutes, sed Rationis consensus bonus, vel malus dat illis formam. Charitas diuina meritum supernaturale. humana, politicum & morale.

CAPVT XXXII.

Num Anima mundi existat.

IN superioribus sermonibus iam diximus, quidquid intra se homo continet, imitatione ab eo foras exprimi: ac operæ pretium esse philosophari ex actibus exterioribus ad interiores; & quoniam patet, totam domum ac ciuitatem formari instar corporis, nosque deforis edere operationes similes inte-

rioribus, videndum est num anima consilium aliunde capiat intus ac foris. Nos bella gerimus contra hostes, sicut spiritus intus contra humores infestantes. Deambulamus in aula, sicut ipse in sincipitis aulis. Quando hilares sumus, procedimus in plateam, vt beati ostentemur, sic & spiritus procedit in oculos, vbi conspicitur lucidus, & patens. Quando sumus in luctu, procedimus in penetralia; ita spiritus ad interiora fugit, & vultum lumine suo carentem turbatum relinquit. Quando moritur amicus, nigras induimur vestes, nolumus edere, nec opera vitæ exercere necessaria; sic spiritus intus fuligines tetras non expellit, remanet quasi obscuratus, atque motus cordis intermittit: quos simul resumere mox cogitur, ac suspirat: Suspirium enim est repetere vno momento motiones intermissas. Deinde infirmatur in expulsione fulignum, & feruet ephemera febri, sicut nos post afflictionem. Nos ludimus, vt ipse dilatatur, ridet effunditúrque. Nos accurrimus vbi malum domui imminet, ipse vero vbi corpus dolet: nos familiæ victum dispensamus, coquimus, molimus, mundamus, ipse quoque molit, coquit, mundat, distribuit succum & excrementa expellit. Nos vtimur helleboro, Reubarbaro sicut stimulis ad purgandum; ipse vtitur cholerico humore, tanquam stimulo ad cacandum, & melancholico acetoso ad appetitum excitandum, vt nos acetariis. Nos congregamur ad consilium, ipse in caput secedit, vbi motiones præteritas recolit, inspiciens quid bene nouit, & quid male, & sciat quid fugiendum sectandúmque, sicut nos. Antiquas historias consulimus exempláque regiminis maiorum. Nos petimus consilium sapientum, spiritus autem aut mens illi indita ad cuius consilium confugit? Hinc ipse existimo, quod, quando non est in ipso consimilis motio præterita futuris, nec experimentum agendorum, consulat diuinam aliquam intelligentiam. Hæc intelligentia si prima sapientia non est, erit Anima mundi: Præterea si hominis Regimini non sufficit spiritus corporeus, sed insuper mentem immortalem in eo inuenimus; multo conuenientius erit; mundum nobilissimum Entium, prolem summi boni, optimũ pulcherrimúmque, non modò naturas sentientes partium suarum in se continere, sed & animam excellentissimam quocunque Angelo præstantiorem, quæ totius curam gerat. S. August. in lib. Imperfecto super Gen. & S. Basilius in Hexam. & S. Greg. Nyss. sentiunt, comprobántque hanc mundo inesse mentem.

Itidem Plato & Trismegistus, Auicen. Alexan. ex parte; Stoici, Virgil. Lucanus, ac sapientiores Philosophi: At quidam dicunt sufficere naturam communem, vt Plinius. Ego vero, inquã, hanc animam esse naturam communem, artémque vniuersalem à Deo creatam, totique infusam. Alij Deo tribuunt hos secretos actus. Ego vero inquam, Deum infinitum esse, nullámque creatam naturam præsertim inferiorem posse eius suscipere influxum infinitum, sed cum modificatione fi-

nita; non enim est sustinere apta, vt & Bernardus dicit: Hac de causa prius obumbrationem fecisse in matre IESV, quanto magis ergo naturaliter gesta indigent modificatione, & obumbratione in tanta luce? Idcirco hæc anima beatissima inspicit in prima mente quid agendum est, & iuxta eius ideas operatur in materiabus, ac formationibus particularibus. Ipsáque est instrumentum primum primæ sapientiæ Dei, Mundúsque habet spiritum, qui est cœlum: Crassum corpus quod est terra, sanguinem qui est mare; mentem isthanc animam. Homo igitur compendium Epilogúsque mundi est, sicut & Theologi quidam ipsum vocant. Græci vero mundum paruum; Atqui si mundus mentem ita diuinam non haberet, inferior esset homine, totum parte. Argumentum quod contra me sacra inquisitio formauit, & pœnitus sibi satisfactum à me fuisse fatetur, Hoc est: Quod sequeretur, vermes quoque & pulices aliásque feces mundi informari ab hac anima beata, sicut partes totius, ac proinde illius beatitudinem sicut homini conuenire. Ego respondi, sequelam esse nullam; Cum videamus tot pediculos & vermes gigni in capite humano, multósque alios vermes intra ventriculum & viscera eius, nec propterea bestiolę istæ mente rationali hominis informantur, nec eius consilij & beatitatis sunt participes. Sed tantummodo sensum breuem propriúmque aliarum bestiarum more habent. Sic intra mundum bestiæ nascuntur illa anima beata non præditæ, sed suo quolibet peculiari sensu. Hanc responsionem contrario certóque exemplo confirmatam contradictores impugnare non potuerunt. Mille effectus stupendi, ac subitanei huius animæ visuntur. Angelis nota est & amica prorsus. At in Metaph. meliora dixi: & in superiori libro patuit plures mortes, vitásque; quæ transmutationes sunt intra mundum, mundi vitam integrare, sicuti plures mortes vitæque sanguinis & cibi & humorum & spirituum, fiunt, quæ vitam totius hominis complent. Omnibus autem perfectionem largitur eminentissima Mens, quam primam ordinis Dominationum esse suspicamur.

DE SENSV RERVM LIBER TERTIVS.

CAPVT I.

Cœlum, ſtelláſque, ignis natura conſtare, ac ſentire.

CALOREM ſenſitiuum eſſe omninò, animámque brutorum ſpiritum eſſe calidum, mobilem, paſſibilémque, Animaliáque calida magis, ſenſitiua eſſe magis, præcedens demonſtrauit Liber. Igitur conſequens eſt cœlum omni ſenſu acutiſſimo præditum eſſe. In noſtra etenim Philoſophia demonſtratum eſt, cœlum eſſe prorſus igneum, quandoquidem ſtella omnis ad nos aſſiduum effundit calorem, lucémque. Solem autem longe plus, quia ingentior, robuſtior, propinquiórque, omnémque ignem, quem ex contuſis lapidibus, aut confricatis lignis educimus, eo quod à ſole genita ſunt, incluſóque ac denſitate irretito calore, qui niſi percuſſo laxatóque ſubiecto, vim ſeſe manifeſtandi non habet, ab eodem Sole originem trahere declaratum eſt; & in ſpeculis, vbi lux ſolis vnitur, multiplicatur & roboratur, ſicut & aliorum ignium luces faciunt, ſol accendere conſpicitur, ignémque gignere vniuocum noſtris ignibus. Sub Tropicis quoque aridam & ambuſtam à nimio calore ſolis, vbi immoratur diutius, terram eſſe nemo non affirmat. Aliud ergo ponere Elementum ignis, quam Solé, à quo omnis ignis & calor manat, iners eſt cogitatio. Cum & ſublunaris ignis Ariſtotelicus facere apud nos ignem viſus eſt nunquam: Nec quidem deſcendat, (licet à regulato cœlo quaſi pilas igneas detrudi deorſum fingant) quin extinguatur

exigua

exigua eius portio à totalitate Elementorum, vt ponit, contrariorum, aut velocius redeat sursum, quam lapides sursum impulsi, ad solum; nec motum posse ignem generare, sed excitare tantum, ostensum est. Pluribus namque ictibus lapides communes vix scintillam emittunt, silex vero mille vno ictu; vt in hoc latere plus ignis quam in illis intelligamus. Nec aër ictus plagásque excipit, sed fugitat. Nec inflammari aptus est flagellante cœlo vt fingunt, multóque minus à Sole, quippe qui miliaribus distat innumeris; ita vt ipsum tangere nullo queat modo. Nec tangens luna ignem producit vt sol; quæ quidem deberet compensare propinquitate magnitudinem, qua de causa vterque Diametrum triginta minutorum ostendit, licet sol longe maior sit. Hæc ergo excellens lux à sole manat, nam Luna prout illi opponitur, lumen excipit, non autem à percusso ignito aëre, vt fingit Aristoteles. Sic enim semper tota illustraretur ex parte qua aërem, & nos spectat. Et iam Peripatetici omnes vt testatur Simplicius in 2. de Cœlo, & Auerroes de sub. orb. opinionem Aristotelis respuerunt, lucémque soli restituerunt, non autem & calorem; voluntque lucem apud nos reflexione calefacere; & quidem stultius. Cum à sole exoriente nos tanquam iaculis feriri priusquam reflectatur lux, experiamur. Nec aliud possit reflexio præstare luci nisi vnitionem, ac calorem proinde manifestare, qui dispersus nostro erat imperceptibilis sensui: Sicut & lux ignis nostri parũ calida à nobis percipitur & eminus nihil. Nos autem demonstrauimus lucem omnem esse calidam quin ipsum calorem apparentem. Et Sanct. Bernardus (in sermon. de assumpt.) in se candidissimum calidissimumque solem esse affirmat. Similiter & Origenes & Sanct. Basilius in Hexam. contra Aristotelem, in hoc exclamat. Et S. Ambrosius putat hæresim esse, calorem auferre soli, vel lucem, cum Ecclesiasticus de sua loquatur caliditate, & de stellarum limpidis flammis in Sap. Et Iustinus Martyr in libris, quos inscripsit contra Aristotelem bene id demonstrat. Et ecclesia canit; *Iam Sol recedit igneus*. Totúmque cœlum, authoritate Esaiæ, ignis tenuissima, purissimáque constare natura S. Basilius ostendit, & S. Augustin. ex aqua in vaporem conuersa, quod idem est. Imo negat cœlum crystallinum Sanct. Basilius, ex eo quod impossibile sit ipsum cum Empyreo, quod sonat igneum, manere. Nec Deus contra naturam res copulare; sed aquas super firmamentum à Mose poni, eo quod in aëre generentur, qui pars solidior, firmiorque cœli est, idcirco firmamentum vocata, nisi stellæ systemata sint multiformia vt Pythagoricis visum est nostris. Iob autem quasi ex ære fusum cœlum dicit, non quia durum, sed quia perpetuo eandem figuram seruat & situm, sicut statua ærea. Sol vrit vbi potens est, generátque vbi languidus eius est calor, quo nostra Entia constituuntur. Similiter & ignis noster postquam cremat syluas blandescit & generat.

Apogæo ficti Epicycli: mox solis motu deficiente ab eis, qui cum sint Empyreo propinquiores, sunt & celeriores in anteriora, ita perambulant quod sol videtur retro relinqui: At quo magis sol recedit ab eis, eo magis ipsæ descendunt ad terram, ac motus in anteriora concitatur. Cumque fuerit Saturnus procul à sole 108. fere gradibus, Iupiter quasi 117. Mars 133. ad ipsum inclinantur & descendunt passim, non eisdem in gradibus, nam qui sublimior est, citius patitur defectum à sole, citiúsque descendit, ac in anteriora fertur, velociúsque quam fixæ stellæ circulo angustiori assumpto. Qua de re videntur terræ propinquiores, grandiores, & lucidiores: & quo magis sol ab eis recedit, magis deprimuntur ad terram intermediam, quia inclinantur ad oppositum solem, ita quod quando sunt in Diametro eius, nobis propinquissimi sunt, qui in medio sumus inter solem, & ipsos quasi inclinantes se ad lucis fruitionem solaris. Dicuntúrque retrogradi ab Astronomis, quoniam consuetum motum superant adeo quod in anteriora fixas præcedunt. Deinde vero illis appropinquante sole incipiunt sublimari & in eisdem gradibus, quibus descenderunt, ascendunt, & in ampliori gyro permeant, dicuntúrque directi: sempérque ad solem propriam referunt gloriam. Atqui in mundi sitibus, quibusdam eleuantur, & deprimuntur alia insueta ab his ratione, non ipsi modo sed & sol; ex quo intelligimus habere Planetas quendam cum fixis consensum talibus in locis, si Apogæa stabilia sunt, vt putat Ptolomeus, aut cum spatio mundi, vel cum virtute aliqua extra mundum, ad quam eleuantur, sicut ferrum ad magnetem si absides mutantur, vt Copernico rectius forte videtur. At has omnes operationes esse virtutis bene cognoscentis inficiari nemo potest. Luna quoque Apogæum proprium ac perigæum instabilia habet, præter ordinarium à sole, qui ipsam semper erigit in coniunctionibus & oppositionibus. Quando propterea velocior fit in anteriora à lumine maiore, quod accipit recta qua spectat ad nos, aut ad cœlum superius. At in quadratis, trigonis, & sextilibus aspectibus variatur, prout soli magis minusve opponitur, coniungitúrque. Non autem descendit in oppositione, sicuti alij planetæ, quoniam sub sole graditur citima nobis, parúmque propriæ lucis habet, totum vero à sole mutuatur, & quando plus accipit, plus eleuatur quocunque in situ. Considerare est proinde solis motum artificiosum, quo in mundi parte omni lucem tenebris æquat, & quibus longa est nox, est & in situ opposito longa pariter dies, & sub æquatore æquantur omni tempore. Aliis vero variis in temporibus recompensari, & terram per tot vias inuadere; nec tempus illi concedere sese reficiendi totam nec ipsum vnquã sistere iter. Nam licet illo in situ terram vstione destrueret, frigus tamen eius & vmbra in opposito situ præualeret, & vinceret cœlum & stellas fugiendo, & roborando seipsam simul. At artificiose sol progre-

ditur. Primaque ars diuina vtitur isthac ipsorum spontanea pugna ad generandas in medio eorum res formosas continuo ad gloriam creatoris, vt patet. Cuius Idea manifestatur in formis multiplicibus ope instrumentorum suorum proprio gaudio & cura agentium, non autem violentia Angelica impulsorum, vt Aristoteles putat. At animæ motum circularem esse fatetur Auerr. Quamuis corpus à circulo ipsam impediat, ergo cœlestis est. Quod autem res immobilis vlla motum non efficiat; nec cœlum nec spiritum indigere re immota, nisi ad fulcimentum adiunctæ corpulentiæ, quo non indigent res ab illa seiunctæ, alibi contra Aristotelem declaratum est.

CAPVT III.

Cœlum propria virtute moueri, stellasque à seipsis intra cœlum, ac fortasse Angelicas mentes illis inditas esse, ad actus, &c.

VIsus est Aristoteli motus cœli non à propria forma virtuteque, sed ab Angelis manare, quos posuit 8. æquales numero sphærarum in 3. de cœl. in 12. Metaphysic. autem 55. Omne enim quod mouetur ab alio motore distincto mouetur, sicut (inquit) lapis à manu; corpus ab Anima, quæ insidet sicut naui nauta seorsum. Ignis autem sursum, & terra deorsum à generante, qui dedit formam, & consequentia, inter quæ motus est. Hanc ineptam stoliditatem alibi aperui. Quæ enim violenter mouentur aut ab Arte, à separato motore mouentur; naturaliter autem à propria forma; ita & cœlum. Generans quidem mouet motu generationis, non locali; nam perdito generante ipsa forma per se mouet; Quapropter tellus per se mouetur deorsum, & non à generante. Sic & ignis sursum à proprio calore fertur. Corpus autem ab Anima; quæ seipsam per se mouet; & motus corporis est illius impulsus, si intermanet sicut Nauta: velut Aristoteles hic Physic. 8. docet: qui sibi contradicens in 2. de An. materiæ vnitam sicut formam ponit; reprobatque Platonem volentem, sicut Nautam. Igitur, inquam, cœlum nobilissima virtute præditum esse semper mobili, sicut & spiritus noster mouetur semper, esseque ignem qui sursum magis non progreditur, quoniam locus deest: nec deorsum quoniam occupatur ab inimica terra. Cumque sit natura mobilis, in gyrum agitari necesse habet. Nec putandum est igni alium non conuenire motum nisi rectum. Hic enim

non est motus sed regressus, & fuga ad locum suum; vbi deinde perpetuo mouetur. Sicut nec terræ motus deorsum motus est vere, sed regressus ad suam vniuersitatem, vbi perpetuo quiescit. At dato altero Elemento immobili, sicut terra, oportet alterum dari mobile, vt ipse ratiocinatur, qui est ignis: ergo non violenter in gyrum fertur ignis à cœlo raptus, vt putant, sed naturaliter à se, sicut terra quiescit à se. Alexander sphæris Angelos alligandos existimat, vt dent regulam ac perpetuitatem motui: Et quidem respondeo, potius tribuendam illis esse naturam talem, quæ semper moueatur, regulamque seruari à carentia interturbationis externæ. Qua de re Planetæ non tantam seruant regulam inimicæ gratia terræ. Id autem perpetuum est, quod internum est, natiuumque, non deforis: Quod recte alij considerantes, Angelos sphærarum animas esse dicunt. Quod nihil naturæ obstat positioni. Nam & homo non modo spiritum igneum à cœlo habet, sed etiam animam à Deo: Quare possibile assero; sed stellas non autem sphæras animari ab assistētibus Angelis, vt moderatores motuum potius, quam vt motores. Demonstraui enim cœlum esse vnum, veluti D. I. Chrysostomo & Theodoreto videtur, at diuersas regiones, cœlos in sacris eloquiis nominari. Hebræa enim lingua caret huius nominis singulari numero; stellasque à se ipsis moueri, & non à sphæris ostendi. Alioquin ipsarum obliquatio ascensus, descensus, tarditas & celeritas, sphæris turbationem afferrent; multo autem maiorem si verum est quod aiunt, eundem Planetam deferri nunc ab hac, mox ab illa sphæra; ergo & alteram lassari alteramque intelligentiam opem ferre; vel illam respuere perfectionem propriam quam habet in mouendo, ac deinde resumere. Itidem mouere eas contra Deum ab occasu in ortum, dum à Deo vi rapiuntur ab ortu in occasum; & mouere, vt imitentur Deum; quamuis faciant ac velint contra Deum, mouendo in contrariam partem: Sed plura dicendi hic locus non est.

CAPVT IV.

De stellarum sensu, & Accolis earum, & cur celantur nobis.

NOn inepte existimandum videtur, stellas mutuo significare proprias alteram alteri conceptiones, dum lucem quæque suam in alteram transfundunt. Lux enim simplicissima est, omni apta passione affici. Ipsarumque sensum voluptuosum esse, non dolorificum, quod contrarias non habeat qualitates, sed plus

minusve lucis. Ipsasque res inferiores innumeras, dum radios quorsumlibet effundunt videre, quia radij afficiuntur; audire vero quia motus mutuo communicant. Iam ostensum est oculum non videre nec aurem audire exemplo dormientium ac defunctorum: sed tenuem spiritum in oculo videre, & in aure audire, ergo tenuissimæ stellæ sunt ex toto visus, auditusque, sensusque omnis exquisitus. Nec puto ipsis obliuionem & errorem accidere. Non enim exhalant partes aliis succedentibus, nec perturbantur externis passionibus nisi patiantur ab inuicem quæ nostra Tellus ab illis. ac solis intelligentiis detur serena scientia.

Quapropter & mundi originem forte norunt, aut dubitant; nasus enim nescit quod tota anima scit. Cum ergo stellæ sint partes, minime videntur scire quidquid tota mundi anima scit, aut mundus totus: sed quidquid euenit eis, ex quo natæ sunt. Animæque beatæ si habitant sic viuas lucidasq; mansiones, res naturales vident omnes, diuinasq; ideas. Habēt quoq; lumen gloriosius iuxta Theol. quo eleuantur ad visionem supernaturalem beatificā. & veluti apud nos luces plurimæ sese mutuo tangunt, intersecant, decussant, sentiuntque, ita in cœlo luces distinguuntur, vniuntur & sentiunt. Animæ quoque similes illis itidem propriæ lucis ordinatione & directione consentiscunt. At portionibus cœli inferioribus non tantus tamque felix, securusque inest sensus. Nec illi dubium esse debet, quin Deus sui manifestationes gloriosas plurimum faciat in cœlo. At nos videre eas, resque diuinas non possumus propterea quod (vt inquit San. Clemens) vapores perpetuo aërem occupantes, perpetuoque vel inuisibiles sursum exhalantes, ac pugna quæ inter cœlum terramque fit, impediunt visum nobis, in medio pugnæ manentibus, vt in fumo Bombardarum. At cum purgabitur igne mundus, omnia conspicientur. Præterea corpus nostrum opacum est, solosque oculos transparentes habet, quibus inest cornea tunica dura, & vuea, & aqueus humor, & crystallinus, qui accipiunt lucem crasso modo ac alteratam, idcirco res spirituales videre non datur. Præteruolant in conspectu nostro venti, & aër, & nihil eos videmus, multo minus videmus Angelos, ac Dæmones, quorum plenus est mundus. At egressa anima ex hoc antro opaco (huius instar Plato nostrum corpus & statum depingit) videbit aërem, ventum, Angelos, omniaque tenuissima Entia, non existentibus panniculis humoribusque oculorum, qui impediant. Plus autem videbit, quæ purior exterit, sicut Brigidæ & Catharinæ visiones, dum purgantur, & à Deo impedimenta tolluntur, & roborantur, ostendunt; spiritusque noster aëreus fiet aër, & cœlum. Et cœlum quidem fit, dum exhalat continuo nec ad nos reuertitur amplius, quoniam perplacet libertas magis, fitque vnum cum aëre. At mens immortalis non remanet in aëre, sed vsque ad stellas, vel supra transfertur, nisi corporis labe ma-

culata fuerit, ibique Deificatur ac glorificatur, sicut Theologia sancta docet, diutinis comprobationibus, grauissimis argumentis, & cœlestibus reuelationibus confirmata.

CAPVT V.

De sensu lucis & ignis & tenebrarum & frigoris & terræ.

INfelices (heu) mortales, qui sensum alium nullum agnoscimus, nisi obtusum animalium, plantarumque, tardum, demortuum, aggrauatum, sepultum: Nec quidem intelligere volumus omnem actionem nostram & appetitum & sensum & motum & vim à cœlo manare. Ecce lux quanto acutissimo expanditur sensu super terram, quo multiplicatur, generatur, amplificatur; idque non sine magna efficere voluptate existimanda est. Quandoquidem nos, vt nostrum esse amplificetur, tanta regnorum, possessionum, honorum & generationis cupiditate tenemur; voluptate quidem multa afficiuntur etiam plantæ in germinando, crescendo, florendo, se ornate vestiendo, fructificando, multiplicando, licet à corpulentia imminuatur. Multo autem magis nos in actibus Venereis, quoniam nostram naturam dilatari sentimus. Vnde intelligere licet quanto maiori lux iucunditate in huiusmodi sui amplificationibus perfruatur. Porro videre est, ipsam nigris è rebus reflecti retrorsum, semperque seipsam quantum licet augere, & ex corpore in corpus sese conduplicando. Quare & in antra & cauernas se ingerit, quo recta sol intrare nequit, reflexa aliis ex corporibus & ex atomis aëris omnibus in angulos, pyramidesque infinitas, quæ non visibiles sunt prorsus, nec numerabiles, nisi sapientiæ primæ, teste Ecclesiastico. At in corporibus transpicuis veluti aqua & crystallo, tanquam cognatis, à vincente calore trāsluciditate donatis, ipsa conspicitur secum iocari & augeri, & penetrare, gaudere, vniri, roborari, & tandem vrere, ignireque res non candidas, quia ipsi sunt dissimiles. Candor enim est ipsamet lux retenta, demortuaque, idcirco candidam non comburit chartam lux per ampullam transuecta. Vnitur in globum lux intra ampullam, augeturque & in Pyramidem expanditur foras, quasi armata in acie, factaque lancea ad vincendum & vrendum. Ignis quidem, qui ipsamet lux est inimicæ materiæ intrusa, irritataque ad pugnam, magna cum iucunditate deuorare conspicitur, crescere, vincecere,

cere, & sursum volare, victoriosus in mole deuicta, attenuataque præda; quod & nos imitamur, bella vincendo, regnum dilatando, & famam, cum non possit anima denso corpore repugnanteque clausa in domitas dilatari regiones. Quando ignis interclusus est in nube, aut in cauernis terræ, quoniã natura mobilis est, rarusque, & quies ac dẽsitas sunt illi exitium, sicut raritas motusque sunt terræ exitium, ipse impetu facto sese amplificat, disrumpit, conquatit omnia, quę suæ necis causa esse possunt; prosternit solo ædificia ingentissima & montes, nubes quoque frangit, dissipatque impedientes. Id imitatur animal ferox loco interclusum inimico. Nec quisquam putet ipsum propterea carere sensu quod fulgor, seu naturalis, seu artificialis in aquas interdum immergitur, extinguiturque. Hoc enim contingit illi ab impetu facto, vt ex angustiis exiliat, nec seipsum frenare potest ab impetu, & corpulentia, quam secum vectat calor, nec tempus habet consulendi sibi, impetuosa furia delatus. Sic & animal vim effugiendo inimicam, si præcipitium obuiam fiat, in illud incidit cursu effrenato, occiditurque. Reuera miseri nos, qui cum tam languido sensu præditi simus, velocem validamque virtutem insensatam existimamus. Nec animaduertimus omnem sensum necessariò deriuari ab eodem principio, à quo habemus & motum. Si autem ignis virtute mouemur, coquimus, nutrimur, crescimus, necesse est & eius virtute nos sentire, cum & sensitiua magis sint animalia calida magis, frigidiora vero stupidiora. Itidem si nos videmus, propterea quod lux rebus visibilibus affecta, afficit deinde spiritum nostrum, longe magis ipsa videat, quæ primo afficitur, mutaturque, oportet. Econtra conspicitur tellus sursum tenebras frigusque effundere, quo licet modico valet aërem occupare, vapores, & aquas, gelare, & deorsum trahere, ac densare in crystallum, inquè res terræ similiores. Sæpeque frigus calida inter Entia multiplicari, vniri, roborari, vt calorem oppugnet, sicut Cæsariani milites in Belgio figuram circularem, vndique hostibus circumsepti, adsumpserunt; & iterum in Africa contra hostes. Sic nix induratur, & grandines, colligente se frigore ab aëre in vaporem crassiorem. Atque luce insiliente in terram ac se duplicante resiliendo frigus metuens redire deorsum in medio aëre colligitur, & roboratur, vbi sane reflexio desinit. Idcirco frigidior est eo in tempore aër superior quam infimus. Pollet frigus vi sua amplificatiua, ergo & sentit inimicum calorem oppugnatque. Absque enim sensu inimicitiam non sentiret, neque dolorem, ac fineret se extingui; quia eadem voluptas in non esse, ac esse foret, vel vtrique nulla, cum neque esse, neque non esse sentiat, neque vitam neque mortem. Falsò existimant Peripatetici tenebras esse priuationem lucis, & non Ens prorsus; priuatio enim nihil est, at nos videmus per lucem oppositam esse tenebras; & Deus

in Isaia dicit, se creasse lucem & tenebras. At nihilum non creatur, idem enim esset terminus à quo & ad quem. Ergo tenebra est lucis opposita res, faciesque frigoris, sicut lux facies est caloris. Hoc dico de tenebra actiua, non de passiua, quæ est vultus materiei: qua frigus gaudet magis, quoniam similius illi est, quam calor. Ideoque faciem ei persimilem obtinuit. Sursum attollitur vmbra, ac multiplicatur, vbi lux debilis est, & ei commiscetur, vnde secundi suboriuntur colores. Et quod mirabile est, animaduerti, quod quando nos de luce ad vmbram procedimus, illa vmbra, quæ ex nostro defluit corpore, cum propinquissime accedit ad alteram vmbram, sponte porrigitur in Pyramidem, vt cito vniatur alteri amicæ vmbræ, sicut deorsum cadentes res in fine motum concitant; aut os, cum est animal prope escam, extendit. Quas ob res & facies frigoris & materiei, omniumque rerum sentientes apparent; Præterea si alterum contrariorum sentit, alterum sentiat est opus, quo possit repugnare ac scire, quo subueniendum est, fugiendumque. Si ergo cœlum sentit, terra quoque sentit. Philolaus autem, ac Copernicus, qui ipsam donant motu, magno quoque sensu donant. Pythagoras verò animal corpulentum terram esse putat, cuius pili, ac crines sunt plantæ, & arbores: ossa lapides; Animalia in ea sunt, sicut pediculi in capite nostro, & in centro calidam esse vult, sicut cor in nobis, & aquas esse velut lac Terræ, ait Seneca: Basil. vero, sanguinē. Quod & Ouidius sentire videtur, sed hoc alibi disputabitur. Nunc sufficit vidisse in ea sensum esse. Nec frigus sensu carere putandum est, propterea quod gelata manus, aliaque membra parum vel nihil sentiunt: noster enim sensus à calore natiuo est, frigus autem calori inimicum est ipsumque opprimit, eiusque operationes tollit, aut ligat, ita vt nos sentire nequeamus sensu frigoris, quoniam extraneus est; nec nostro, quia sopitus est. Non enim homo potest ligatus operari manibus ligantis eum. At quidem bene sentit frigus, cum tantopere cupiat, studeatque inimicum opprimere, & sensus & operationes eius destruere. Sol igitur pater, tellusque mater rerum, sensitiui sunt, atque ab ipsis animalia habent sensum, motum, & omnia. Distincta sunt in sexum maris & fœminæ, vt ille solem, ista terram repræsentent, ac mundi partes totum referant. Itaque rem omnem cœlestem, ac terrestrem sensitiuam esse compertum est.

CAPVT VI.

De ſenſu Aëris, & ventorum, ſenſui ſpiritus animalis conſimili.

DVbium non extat apud ſcriptores ſacros, quin aër ſit pars cœli minus pura, infeſtata ſemper vaporibus & frigore, & vmbra terræ. Ita videtur D. Baſilio, propterea quod Moſes & Salomon, aues in cœlo & in firmamento cœli ponunt, & Scriptores Latini illuſtriores idem aſſerunt vt Plinius, Seneca, Virgilius, Lucanus, Varro. Quoniam verò compertus eſt ſenſus in cœlo, aëri negandus pacto eſt nullo, tametſi perturbatior inſit. Spiritus animalium in aërem continuo exhalare palam eſt, in debilitate relicta ex labore & fame, & in repentina inſtauratione ex ſpirituoſo vino, & ex odoribus, oſtenditur ſpiritus eſſe aëreus, aëreque nutriri. Nam & infecto aëre ſtatim aggrauatur ſpiritus, langueſcit, & vitæ operationes ægre operari poteſt. Quapropter nec purgatur ſanguis, ſed inficitur, vnde febris peſtilens ſubnaſcitur, quæ totam regionem inficit, quoniam aër omnibus communis, infectus eſt vaporibus fœtidis ex terra exhalantibus poſt dirum æſtum madefacta pluuiis; aut ex multitudine cadauerum vel aquarum ſtagnantium hi vapores ſua craſſitie aggrauant ſpiritus leuis tenuitatem, & calore multo vincunt calorem natiuum illius; & fuligine tingunt luciditatem eiuſdem, vertuntque eum in vaporem craſſum, occiduntque. Propterea in æſtate quando ſpiritus mihi exilis eſt, pertenuiſque, diſplicet thuris odor, quoniam meum exuperat ſpiritum; in hyeme vero placet, quoniam robuſto ſpiritui ac multo robur addit. Remedium contra peſtem eſt optimum, & contra grauedinem capitis, aërem calefacere, attenuare, odoriferas res cremare, odoriferis veſci epulis, floribus & odoribus vti, non autem ſanguinem mittere, vt Imperitorum medicorum mos eſt. Spiritus enim indiget nutritione, refectione, & purgatione, non autem ſanguis; qui tandem deprauatur poſteaquam morbus inualuit, cum à ſpiritu non ſit purgatus, abſolutuſque. Et ſagaciſſimus Hippocrates ait, Conſtitutiones Auſterinas aggrauare caput, inducere ſomnum, ventrem ſoluere ſua craſſitie. Boreales vero ſerenare caput, pectus ſtringere, acuere ſenſus ſua tenuitate. Porro ſi ſpiritus aëre nutritur adeò quod Varro credit, animam eſſe aërem inſpiratum ore, calefactum in corde, ſparſum per viſcera; Ariſtoxenus vero præſtare putat vſum manus, ad harmoniam corporis pulſandam, quæ ſibi vi-

detur anima; necesse est fateri, aërem quoque sentire. Et quoniam spiritus ad ipsum exhalat tanquam ad suum simile, veluti aqua in mare, & ignis ad æthera, reliquum est, vt sentiat prorsus. Idcirco Virgilius (Æneid. 6.) vocat sensum aëreum, atque aurai simplicis ignem. Accurrit aër magis, quam quodcunque corpus aliud, ad replendum inane: hunc autem actum esse virtutis bene sentientis in primo libro ostendimus.

Venti quoque qui sunt aëris fluctus, vel vapores aëri simillimi, idem ostendunt. Nam cum mors sit rebus tenuibus condensari, ideo rarefactus aër circumfertur, quæritando spatium suæ tenuitati conueniens, nec conari desinit, donec attenuatus sursum eleuatur; vapores quoque crassiusculi in visceribus terræ geniti exitum quærunt ne moriantur in aquam densati, & conquatiunt, confringuntque & & egrediuntur: Ædificia demoliuntur & arbores, tanto efferuntur impetu, quod nisi sentirent dolorem compressionis, non sic niterentur; sed similes sunt animalibus vndique angustiatis, quæ nihil non moliuntur, vt libertatem adipiscantur vitalem; ergo aër luce videt, motibus audit, vaporibus odorat, tenuitate gustat, compressione & frigore, caloreque tangit, dolet, gaudet, absque organis totus sentit, consentitque, & sensus hi omnes tactus sunt modi varij, vt in secundo libro dictum est.

CAPVT VII.

Aërem esse spiritum communem, & deferre scientiam spirituum animalibus inclusorum ab altero in alterum.

AER præterea defert scientiam ab altero in alterum hominem, quando colloquuntur, ergo & ipse quoque eam sentit, & qui nos ambit scientiam habet vocis. Anima nostra interclusa nequit significare conceptiones suas alteri interclusæ etiam in corpore, quod facile foret, si liberæ essent, mutuo se tangendo. Sicut enim aqua alteram contingendo aquam, illius suscipit motus, & frigus & calorem, scitque proinde ipsa patiendo quid patiatur illa, ita aër ab altero afficitur aëre.

Porro spiritus noster, qui aëreus est, nequit tangere alterius spiritum, idcirco coactus est significare quod cupit, per communem spiritum, percutiendo hunc organis suis, & ea figurando ratione, qua figuræ illæ alterius spiritum afficiendo, efficiunt, vt sciat quid

alterius ſpiritus patitur, velit aut nolit. Sicut piſces aquæ, ita animalia aëri alligata ſunt, à quo ſeparata, vt ſi nares & os occludantur, ſpiritus ſuffocatur in aquam, aut euaneſcit in aërem. Ergo immanet aër ſicut anima communis, quæ omnibus præſto eſt, & qua omnes communicant inuicem, vt Plinius animaduertit.

Quapropter multi ſagaces ſpiritus ardentes ſubito ex aëre perſentiſcunt, quod cogitat alter homo; Cogitatio enim eſt motus ſpiritus; hic autem motus modicùm & exiliter communicatur aëri; motus autem modicus exiliſque afficit melancholicos exiles. Vnde multa diuinant in aſpectu, & ſermone, & neſciunt qua ratione. Dum quis mollia verba loquitur, leuiter & blande ferit aërē, qui motus blandus cōmunicatur alteri, ac mitigatio ſimul. Si loquitur aſpere & fortiter, licet iniurioſa non proferat verba, indignationē excitat in alio, quoniam ſpiritus mouetur ab aëre, motibus ipſum concutientibus, & lacerantibus: ergo aër non modo motum recipit ſed affectum, alioquin non communicaret.

Placent aſperi ſoni in bello, & ſermones vehementes, quoniam concitant ipſum ad iram contra hoſtes, roborántque: verba grauia, beneque compoſita in templo, quæ ad pietatem excitant. Titillantia & & variis puncturis blandulis pungentia, in re amatoria; quoniam ad oblectamentum mouent; & ſicuti mouetur aër, ſpiritus mouetur. Porro ſi voces inter homines ad ſignificandum inſtitutæ non eſſent, ſinguli ſentiremus alios iuxta modum affectionis impreſſæ in aere. Sicuti ſi quis ridet, plorat, canit, quanquam ſit alterius idiomatis ignoti, intelligimus affectum eius.

Credo Dei arte eſſe Apoſtolos loquutos, ex affectibus naturalibus, & vocibus primis, quæ omnium auribus perſimiles proprio Idiomati apparebant, quoniam percipiebant affectus verborum illorum ſpiritu ſancto ignitos priuſquam figurationes & circulationes aëris diſtinguerentur in patientis ſenſu; Eaque ratione omnes audiebant, intelligebántque affectu præueniente ſermonem: Præterea videre licet quando aer ſerenus eſt, puriſque, nos eſſe naturaliter hilares iucundóſque; quando turbatur obſcuratúrque, mœſtos ac melancholicos; quando feruet nimis, iracundos & faſtidioſos; quando friget collectos, ſequeſtratóſque; quando craſſeſcit, ſomnolentos, ſtupidóſque: Quando tenue fit, acutos, celeres, ſubtiléſque. Quando ventis agitatur, colligimur, & conſilia inimus, ad penetralia; quando quieſcit, ad feneſtras; & ludos aggredimur. Quapropter palam eſt, ſimul cum eo nos pati affectus omnes: Idcirco Homerus canit, *talis eſt animus hominum, qualem quotidie ſummus fert Iupiter altus*, & Iouem intelligit cœlum: Ita & Virgilius: *At pater omnipotens fœcundis imbribus æther. Coniugis in gremium late deſcendit, & omnes Magnus alit magno commiſtos corpore fœtus.* Et alibi: *Iupiter humidus Auſtris Denſat,*

erant quæ rara modo & quæ densa relaxat.

Hinc patet quod si mens immortalis humana spiritui aereo indita non esset, obuolutáque, nunquam pateretur simul cum aere: Veruntamen quando passionibus ingentioribus quis agitatur aliis ex causis, parum afficitur ab exteriori aere. Nam qui tripudiis & nuptiis operam dat, quando aer turbidus est, turbationem fere nihil sentit, vel minus percipit se sentire, sed suas consectatur delicias, sed non ita vt in sereno tempore; Confert enim multum cœlum nostris actionibus conforme reperiri.

CAPVT VIII.

De Prophetia animalium, & hominum, & ex ipsarum differentia hominis diuinitatem agnosci.

HInc facile intelligitur, qua ratione animalia pluuias prævident, sicut corui, & pecudes: alia pugnas & bella, vt vultures & aquilæ; alia tempestates maris, sicut Alcyones; alia amænitates regionum & escarum copiam, etiam trans mare sentiunt, sicut turtures & hirundines: Alia venationem intra syluas procul odorant, vt canes: Equi vero insidias locatas olfaciunt, & bellum: nobis autem occultæ sunt ipsorum prophetiæ isthæc. Hoc antem non fit eo, quod sint nobis ac fato prudentiora; sed cum sint dedita ventri, aliud enim bonum nihil agnoscunt, perpetuóque actionibus suæ conseruationis intendunt, ipsorum spiritus non agitantur passionibus internis, ingentibúsque curis, sicut noster.

Quapropter cum omnes res inferiores in aëre fiant, sensus brutorum per respirationis & transpirationis vias communicando cum aere, recipit passiones aeris, ergo & sentit res easdem, cum sentire sit pati. Sed vnumquodque genus brutorum illa modo præsentiscit, quæ ipsorum vitæ ac conseruationis intersunt; aliud vero fere nihil. Igitur dum præparantur in aere imbres & crassi eleuantur vapores, sicut fœtor cloacarum, tunc præuius insuetus ostendit, & sæuire incipiente frigore, quo in aquas stringuntur, aut aliter inchoata condensatione sub variis cœli plagis: sentit coruus motiones præuias nobis occultas & condensationes & vapores (quia vapor omnis odor est, non autem nobis stupido olfactu præditis, vnde non nisi præpotentes odores sentimus) similiter & pecus, idcircóque student consulere ventri, ne

fame simul obruantur, & clamant mutuo sese admonendo, sicut & nos cum quippiam præsenserimus, aut futuri euentus ingentis nuncium acceperimus. Atqui cum ianua aperitur, fenestra domus clauditur impellente aere à ianua impulso, & tamen latet nos ista motio, quæ fenestram non latet, vt hinc intelligamus, quam multa in aere latent nos aliis præpeditos curis.

Vultures sagaci donatæ sunt odoratu, quoniam cadaueribus vescuntur, idcirco exhalationes ex mille miliaribus olfaciunt, propterea quod aer commotus affectúsque fertur ventis aliò, propriave fluctuatione. Notum quidem est in Physicis vniuersum aerem perpetuo motu ab Oriente in Occidentem ferri, sicut & mare; Aliis quoque consimilitet insuetis agitari. Hi autem affectus feris noti sunt & piscibus, nunciique. Sed cum adhuc pugnatum non est, & præparationes fiunt & consilia, aer patitur voces illas militares & consilia & negotia, quoniam in ipso & ipso fiunt. Itaque vultures sentiunt aëris passiones, similes his, quæ fieri solent, quando alias parantur bella, ergo accurrunt vbi occisiones prætractantur, sicut nos cum videmus bouem trahi ad macellum. Alcyones, qui in littoribus natura nidificant, paulo ante percipiunt maris turbationes & tranquillitates, quoniam ab aere incipiunt. Calor enim lunæ & stellarum & solis prius afficit aerem, deinde Pelagum. Quapropter affecti quiete vel turbatione aeris, cui spiritus ipsorum colligatus est, præuident euentus maris. Pariter hirundines discedunt semper inde vbi frigus sentiunt, & proficiscuntur cum sole nunc ad austrum, nunc arcticum, insequendo amicum calorem, quo palam trahuntur, sicut & nos. Canes olfaciunt valde, quoniam poros narium prolixos habent, & graciliter adapertos; admittentes ad spiritum sentientem facile, quia tenuis valde est, quemcunque vaporem. Omnis enim fera derelinquit vaporem, fumum & motum, quacunque transit; qui communicatur naribus & auribus canum: non autem nostris obtusioribus, ob cerebri copiam & magnitudinem & narium obtusam breuitatem. At quidem plurimos vidi homines, qui aliquam intrantes domum, subito olfactu noscunt, vbi oleum latet, aut vinum, aut caseus; magis autem ignari, qui magis ista attendunt. Equi nati ad bellum spiritu feruido odorantur hominis flatum; & modicum quoque motum audiunt, sicut & lupi. Aeris enim passiones illis innotescunt magis, spiritu duntaxat aereo præditis. Equidem his exemplis hominis excellentiam & diuinitatem confirmo. Quippe qui omnibus imperat animalibus, quæ superant ipsum acumine visus, sagacitate odoratus, tenuitate auditus, quin & tactu, quod negat Aristoteles, sed vermiculi & aranea res minutas tactu norunt, quæ nos latent. Item diuinant ea, quæ pertinent ad corpoream conseruationem, longe melius vt dictum est. Nihilominus homo diuinatione longe eminentiori pollet, eo quod præsentiscit &

olfacit Angelos, Deum, aliámque vitam post mortem. Profecto si natura dedit animalibus sensum necessarium ipsorum conseruationi, sagaciorem in quibusdam quam in aliis, prout quibusdam sic opus est magis, aliis vero magis alter prodest: Necessario fatendum est, sagacitatem studiúmque sciendi, quæ fiunt in cœlo, atque cognoscendi Angelos, & Deum, & vitam immortalem, non fuisse frustra & superfluo hominibus datum, sed necessario & finis gratia sibi conuenientis; Veluti necessarius est aquilæ visus acutus, vt ex præaltis locis, vbi nidificat, à longe serpentes & cadauera, aliásque escas conspiciat; Et canibus sagacitas odoratus; Et Alcyonibus prænotio tempestatum marinarum, vt dictum est. Si ergo prophetia tantummodo corporearum rerum data est animalibus; Homini vero incorporearum & æternarum, procul dubio Deus communicat cum hominibus, infundit se in animas eorum & facit Prophetas; sicut aer infunditur brutis, aut etiam nobis. Ipsa tamen, res diuinas percipere non valent, quoniam ipsorum spiritui non est indita mens diuina, sicut nostro. Nec indigent Diuinam Entitatem sentire, cum minime conueniat ipsis.

CAPVT IX.

Aerem affici rebus præsentibus futurisque, atque nobis communicare.

VEruntamen & dormiens homo cognitionem rerum ab aere in spiritu captat mirificam, quam vigilando non sentit: quoniam mens spiritúsque motionibus validioribus rerum, quas tractant, vident, audiúntque, incumbunt. At in somno spiritus totus in capite manet, nec nisi se reficere cogitat & quiescere à passionibus, quas vigilando sensit, ideoque imminutus est. Quapropter quicunque effectus in aere fiunt, ei communicantur, qui cum alio non intendat, afficitur facile, sentitque. Hinc est, quod in somnis multas videmus res, quæ nequeunt ab humoribus & vaporibus, & affectibus internis in nobis moueri. Etenim vt in opusculo de insomniis declarauimus suboriuntur insomnia aut ab affectibus causisque intrinsecis; aut ex motionibus vigiliæ tempore illatis, relictisq; in spiritu, aut à Deo, aut ab intelligentiis, sed & plurima sunt quæ aeri tribuenda videntur. Veluti si hoc vesperi venerit amicus absens in ciuitatem, de quo nil diu somniaueram, nec cogitaram, somniem de illo, ac cras mane videam illum ante ianuam. Et sic nato instantem mortem per gladium mater somniat; & cum quid inaspectatum negotium adest,

adest, somniare contingit de illo: imò vigilans mater sensit sibi in pectore quasi infigi pugionem, & statim dixit: nunc filia mea pugione configitur, & ita fuit. etiam D. Saja dixit; *Oh! si quis me nunc sclopeto feriat,* & conuersus vidit hominem exonerantem contra se sclopetum. Quapropter dicendum videtur, quod cum res omnes in aëre fiant, ipse afficitur re facienda, sicut nos ex præmissa aut consulta re quid sequi possit, prænouimus; Sicque aër inspiratus nobis manifestat. Præterea comperimus timentes, amantesque amicos, sæpe vera somniare, & omnes de Arte propria bene somniare: Melancholicos vero plurima sagaci somnio percipere, itidem & valde cogitantes. Nã qui timet aut amat, semper timoris amorisque obiectum cogitat. Idcirco quacunque motione excita in ipsius dormientis spiritu, excitatur etiam quæ interna est secum. Cum enim quid attente ipse cogito, si quispiam dicat; Ecce aliquid noui affero tibi, statim puto de re, quam cogito, nuncium esse. Idcirco amantes & timentes decipiuntur, eo quod aliam pro alia motione accipiunt, & rem pro re; sed cum res est, quam cogitant, verius illi somniant, aut prædicunt de illa, quam alij. Et mistio quidem ita afficit; nam tetris acribusue vaporibus cerebrum subeuntibus fiunt apparitiones tetræ & minaces, & pugnare videntur contra hostes aut fugere rei amatæ causa: dum spiritus vapores illos fugit, aut oppugnat, & affectio amoris simul instat. Videtur interdum sibi natare aut volare, cum super vapores molles aut tenues, spiritus fertur. At cum passio deforis aduenit, bene percipiunt, quoniam vera est. Scribunt Valerius & Cicero de duobus amicis hospitatis in diuersorio, quod cum Caupo alterum occidere parat, alter in somnis vidit illum petentem auxilium. Qui experrectus, somno non credens, obdormiuit. At subito vidit quod caupo amicum occideret. Experrectusque iterum, non credidit, & obdormiuit tertio. Viditque amicum rogantem vt vindicaret mortem suam: ostenditque se sub fimo in Carro componi à caupone efferendum mane extra ciuitatem.

Quapropter surgens mane nec inuento amico, comperit carrum fimo onustum, adiitque magistratus; qui reperto mortuo punierunt reum. Eiusmodi quidem exempla plurima & ipse vidi. Ergo verisimile est aërem affectum, cum serenus est nullis imbribus ventisque turbatus præsertim noctu, quoniam nec vocibus & opificiis agitatur, bene communicare motiones, vt & quales ipse recepit. Itaque sæpe insueta video ipse in somnis, quæ mane verificantur.

Nam qui ea negotiatur verbis, factisque, communicat sereno aëri, & iste nobis, præsertim cum similia cogitamus. Propterea qui tractat negotium, aut artem, facilius accipit passiones aëreas, quæ de illo fiunt. Itaque Reges prælia & fames præuident; nautæ tempestates; scholares minas præceptoris. Et quidam mei amicus, & vini, ægrota-

bat, & interliminio somni & vigiliæ, vidit vinum humi spargi fracto dolio in cella vinaria centum passibus à suo cubiculo distante; surrexit & inuenit fracto dolio vinum effusum circa sextam noctis horam. D. Lælius Vrsinus noster vidit per somnium, quod amatus puer de equo in lapides caderet, & sanguis vultum rigaret & moreretur. Idcirco mane facto dixit puero (quoniam erant in itinere) vt equitaret caute & suauiter, nihilominus cecidit puer, mortuus est & sanguis rigauit faciem eius eisdem omnino lineis, quas in somno viderat herus, & omnia vt vidit, contigerunt. Qua in re non videtur aër præscire potuisse, quod à Deo ordinatum fuerat, nisi aut Angeli, aut dæmones, quibus malum illud facere permissum erat, significassent in somnis D. Lælio. Sed forte ipse hoc potuit aër. Licet enim tractatus non præcesserit inter homines de morte illius modi, aliis tamen vicibus homines alij ea sunt interfecti morte, omnesque interuenientes passiones remanent in aëre sopitæ, sicut in nobis quando non cogitamus. Sed cogitantibus illæ per aërem communicantur, ac potius in re amata repræsentantur, quam seorsum, ideoque sæpe mendaciter apparent, rarò autem verificantur. Aut dicendum res futuras omnes in suis præesse causis, sicut mors currentis in præcipitium non visum, eo in cursu nota est alteri ex turri cursum & præcipitium spectanti. Item stellæ, à quibus calores omnes, & motus & passiones apud nos fiunt, ordinant quod futurum est, iuxta legem ipsis à Deo inditam. Ipsæ igitur calefacientes & mouentes, puerum oblectari equitatione accelerata fecerunt; Equumque fastidire, & deiicere in fastidij tempore in eo petrarum loco, noto ex mensura itineris, & tantæ talisque passionis, quæ vsque ad locum illum, ac tempus, eum debebat parere effectum. Quoniam vero quæcunque futura sunt, præparata sunt in causis ab origine mundi, vsque ad hodiernum diem, ac continuo ad illa inceditur: Omnisque res antecedens est causa, aut concausa, aut signum cōsequentis rei, atque coëtaneæ, sicut in Metaphys. ostendimus, affirmari posset proximum effectum notum esse in aëre, in quo ille calor & stimulus currendi & indignandi, & cadendi simul fieri debebant. Non modo enim præparationes humanæ interficientium causarum, sed etiam aliarũ causarum in Aëre fiunt, & cognoscũtur. sed nō certò, cũ sint cōtingẽtia: Arist. (lib. de inso.) in hoc obstupescens, postquā negasset Deũ immittere somnia, quoniā sapientioribus & optimis, non autẽ idiotis & aniculis immitterentur, asserit hæc mirifica immitti à natura, *quonia (inquit) natura dæmonia est*, hoc est, sapiens. Igitur aëri concedat sensum oportet, cũ alia non intret natura cōmunicans dormientibus. Quod autem Deus insomnia immittat & Angeli, alibi ostendi; argumentũque Aristotelis natum ex eo est quod Deus sapientiam Aristotelicam, cum sit stultitia ante ipsum, parum curaret. Sed quidem Iosepho, Danieli plurimisque talia immisit somnia, qualia

nec aër, nec alia natura, nec Angelus absque reuelatione potuissent percipere, prædicereque. Quod autem in aëre res præsentiantur, mille extant historię, paulo scilicet ante prælia visos esse homines in aëre bellantes & armorum auditum esse strepitum, teste Plinio, & in libro Machabæorum 2. & Iosephi, homines armatos & loricatos, & equos & lonceas figuratas in aëre, aliaque monstra præuisa esse scribitur multo ante expugnationem Hierosolymorum sub Antiocho & Tito. In Calabriæ clade nostro tempore consimilia apparuerunt, & Cometę & terrę motus. Romæ autem sępe monstra talia ante clades apparuisse non semel scribit Liuius. Multa quoque accolis Americæ terrifica potenta ante Hispanorum ingressum in aëre facta esse narrant historiæ. Quoniam omnis præparatio in communi sensu aëris nota est, ipsaque afficitur simulachris rerum consimilibus; sicuti nos dormientes simulachra armatorum hominũ & colubrorum, aliarumque rerum videmus; dum in nobis excitantur à præsenti passione motiones sopitæ talium rerum. Sic adfirmari posset ipsum aëtem somniare & figurare quæ futura sunt; cum sit ipse communis spiritus. At Angelos dæmonesque plerumque motiones extra ordinem factas in aëre ostentare, alibi à nobis declaratum est. Hic autem nõ est locus.

CAPVT X.

De sagacitate melancholicorum purorum, & impurorum; & de dæmonoplexia, & consensu aëris nobiscum.

MElancholia, quœ fex est tetra combusti sanguinis, non est sagacitatis causa, & præuidendi, vt multi conantur ostendere & docere, præsertim Ficinus in libro de vita cœlitus comparanda ipsam copulat sanguini, educitque ex tali mixtura spiritus aureos, pulchros, robustos, cognitioni aptos. Spiritus enim sanguinis floridi sanique melior est solius, quam associati illo atramento. Itidem lucidior aptiorque ad concipiendas motiones veras, discursusque puros, non perplexos, alteratosque quales sunt in melancholicis fuliginosis, ideoque dæmonoplexiæ aptis. Propterea assero tetram bilem sanguini mixtam, spiritus emittere horribiles fuliginibus inspersos, & nisi cum sanguine expurgetur efficere lycanthropiam & timores & cogitationes turpes, ita quod videntur homines furere & insanire & delectari locis fœtidis, sordidis, sepulchretis, & cadauerib. Nam infectus spiritus appetit res sibi similes, vt

patet in citta laborantibus. Atque hi sæpe dæmone vexantur. Vt enim docte scripsit Origenes, atrabilis sedes est malignorum spirituum, & dæmoniorum; qui videns spiritum corporeum tetro vapore infectum mentemque horrore stupefactam non posse recte operari in eo, ipse qui impurus est sordidusque oblectatur huiusmodi fuliginibus & ingreditur corpus, vtiturque illis ad inferendum horrorem animæ frenandumque; atque ipse interim aliena gaudet sede. Quam ob rem nemo Philosophus miretur, quod medicina purgatiua lienis, quæ sedes est atræ bilis, & mundificatiua sanguinis sanantur interdum affecti dæmone. Vnde impia suborta est opinio dæmones nullos existere, sed solo humore atrabilioso fieri eiusmodi exorbitantias in infecto spiritu. Namque abscedente humore tetro, qui illo vtebatur, discedit; sic etiam moritur homo abscedente spiritu, ac proinde mens, quæ illo vtebatur ad regendum corpus immanere amplius non potest, eo quod principale instrumentum ipsius desit. Econtra affirmandum videtur, spiritus lucidos purosque sæpe sedem esse Angelorum, qui in animo operantur, & docent & illuminant & perficiunt: Contra ac dæmones faciunt. Et quidem humanus spiritus lucidus, tenuis, mobilis, mensque in eo, sicut lux in aëre residet: idcirco teter humor natiuo lumini inimicus metum incutit, & fuligines interrumpunt motiones spiritus, & discursum interturbant; Consimiliter afficiunt acres humores. Vnde imaginantur sese esse lupos, & vlulant, amittuntque imaginationes veras ordinarias, ac vident motionibus interruptis & mistis, accipiuntque signum pro signo, & rem pro re altera.

Quando vero melancholici bene sensati sunt, fit, quoniam sanguis bene concoctus est, fuligines que foras transpirant per rimulas interfibrales, atraque bilis copiosa in lienem sequestratur ne noceat, ipsaque indicium est caloris robusti, quippe qui comburit, nigrefacitque sanguinem. Ergo producit spiritus tenues ac passibiles valde; Veluti lignum quod comburitur in principio fumum emittit crassum, tetrumque, deinde fumum mediocrem, puriorem que, in fine vero summum, tenuissimum, inuisibilemque ex actione caloris valida: atque remanent carbones atri, sic remanet atra bilis in calidioribus temperatura, ipsaque signum est sagacium spirituum, sed non causa: Causa enim est tenuitas ac passibilitas spirituum. Idcirco melancholici solitudinem appetunt, quoniam quacunque motione offenditur tenuis spiritus. Ideo recedunt à consortio & cogitant multa, quoniam motus multi fiunt & excitantur in tenuitate. Igitur melancholicus præuidet in somnis plusquam cæteri, eo quod aptior est spiritus tenuior ad recipiendos exiles insensibiles motiones aëris, quam crassi spiritus, sicuti facilius suscipit motum aër, quam aqua, & motus lāguidiores in tenuioribus imprimūtur magis. Sic intuentes hominem intente, eius cogitationem intelligunt diuinantque suscipiendo exi-

guum motum, quem cogitantis ſpiritus communicat aëri, promptique ſunt ad ſcientiam omnem, niſi fuligo impediat. At quoniam ipſorum tenuis ſpiritus exhalat facilè & repentè, memoriam exilem habent, niſi vaſa ſint grandia, apta multum ſpiritum continere, fontéſque ampli, aptique plurimum reficere: Quapropter ſi caput habeant grande & cerebrum multum frigidiuſculum eos continere aptum, & retiforme ſanguineum, fontéſque cordis ſpatioſos, memoria pollent magna, diſcurſu, ac ſagacitate. Sed Petrus P. noſter parui eſt capitis & feruentiſſimi caloris, & ſagaciter præuidet omnia, præſertim quibus operam dat; aſt minus recordatur, quoniam ſpiritus exhalat nec communicat præuiſiones ſpiritui ſuccedenti: Fuliginibus abundat eius diſcurſum interrumpentibus, & faſtidium in diſcendo afferentibus: mœſtus eſt valde cum ſolitarius eſt. Quod apparet quando eſt ieiunus, quoniam ſpiritus pugnat contra fulgines ex ſanguine in fine digeſtionis ambuſto exhalantes; Quando vero hilaris eſt, nimia hilaritate perfunditur, vt in ſcurrilitatem & facetias tranſcurrat: quoniam gaudet ſpiritus à pugna contra fuligines non infeſtari, aut feriari; & qui tenuis eſt valde, dilatatur in lætitias, diffunditurque adeo vt frenari non poſſit. Multoſque ita atrabilioſos vidi deditos ſcurrilitati paraſiticæ, dum quæritat ſpiritus requiem & lætitiam de foris, vt vacet, & quieſcat ab interna pugna. At Petrus eius eſt ſagacitatis, vt extemplo percipiat quicquid alter cogitat, & quando amicis parantur inſidiæ ab aliis, ipſe ſubito molimen percipit, & amicorum mala, ſicut venaticus canis odoratur & præuidet. Semel cum ſimul eſſemus, iuit ad hauriendam aquam frigidiuſculam de fonte procul à nobis 150. paſſibus pro communi amico. Qui noluit paulum morantem expectare: ſed dixit mihi recedens, ſaluta meo nomine Petrum Preſteram, nequeo enim expectare. Tunc reuerſus Petrus dixit ad me: Receſſitne? Ego audiui vocem, quando hauriebam de fonte aquam cogitabundus. Dic Petro vale; quoniam expectare nequeo. Multáque huiuſmodi ſagacitatis exempla in eo vidi ſub aëre tranquillo. Conſonat exemplum Saiæ, & mulieris c. 9. narrata.

Quapropter vere extat ſenſus in aëre, & communicatio cōmunis. Et quæ hiſtoriæ narrant de bello pharſalico percepto apud Abanum à quodam atrabilioſo, & voces quas Brutus audiebat, aliaque huiuſmodi non ſunt fabulæ. Aſt ego cum mali quidpiam mihi imminet, inter ſomnum & vigiliam audire ſoleo vocem clare loquentem mihi; Campanella, Campanella; & interdum alia verba addentem, & ego attendo, nec intelligo quis ſit. At profecto ſi Angelus non eſt, aut dæmon, ſicut Socrati aſſiſtebat, neceſſe eſt aërem ſic vociferari turbatum mea paſſione futura, aut affectum à præparante mihi malum, aut ex ſimili ſimilem alteram imaginantem. At quomodo format

voces? Agnouit S. Augustinus hunc aëris sensum in libro de diuin. dæm. vbi inter cæteras rationes assignat ob id dæmones diuinare. quia corpus habent tenue, aëreum, aptum pati facillime, hancque passionem esse sensum, & sagacitatem, atque ex pauca præparatione in causis argumentari effectus, quam celeriter. Multaque ad rem adducit: tametsi ipse credam dæmones natura incorporeos esse. Equidem longa experientia edoctus nunc subito discerno, num somnium sit ab humoribus & fuliginibus, aut ab aere, aut ab intelligentiis abstractis bonis vel malis.

CAPVT XI.

Prophetiam naturalem in spiritu, supernaturalem in mente fieri, & perperam ab Aristotele & Galeno confundi; & de Sybillis & Pythonissis.

AT prophetia, qua Deus homines donat, non in spiritu corporeo initiatur, sicut in melancholicis & brutis naturales prophetiæ fiunt, sed in mente per se primum, ab ipso hominibus immissa, & ea ostentat res altissimas, in eaque residet ipse solus, mouet, docet. in abstractionibus adeo vehementibus, quæ trahunt vnà spiritum corpusque consequenter in cœlum. Vnde visi sunt multi in aerem eleuati sæpissime. vt S. Catharina & S. Franciscus vsque ad nubes; qui Dei amore feruentes corpulentiam vicerunt, non autem victi sunt. Si magnes attrahit ferrum, sursumque eleuare facit & in sublimi sustineri, stultitia crassa est Aristotelicorum negantium ecstasim diuinam. Colligitur spiritus crassi ferri, propriamq; exuperat corpulentiam ad odorem sui perfectiui Entis; & canis vt carne potiatur eo sursum attollitur, quo per se perueniret nunquam; & homo nymphæ amore feruens ardua aggreditur, ita vt exercitum vnus dissipet homo in momento, quanto ergo magis credendum est, mentem attolli, quorsum aspirat, sursum, spiritum que incalescere, & colligi secum, corpusque simul in altum trahere, auxiliante diuino amore, illi etiam communicato, ac toto simul composito ex mentis vnitione? videmus quidem Ecstaticos non sentire si pungantur, quoniam totus spiritus sursum eleuatur collectus, reli-

quitque exteriores partes rigentes demortuas, ita vt in quibusdam, si tangantur duriter, frangantur vt vitrum. Hoc naturaliter fieri nequit præsertim tanto tempore, quanto hi Deo chari in sublimi sustinentur. Aliorum qui de regnorũ mutationibus & distantissimis prophetant rebus, prophetiam esse naturalem tam falso astruunt Peripatetici, quam falso bestias alii putarunt esse immortales æque ac homo, propterea quòd portant canes carnem in domum, sicut illos iubemus; & bruta quædam esse Deos, à quibus aliquod beneficium acceperimus. Oportet ergo omnia prorsus metiri, ac deinde decernere. Verum est quidem, Prophetas loqui per signa, & per imagines, ac omnes fere præuidere per imagines opificiorum suorum quoniam prophetia incepit in spiritu imaginante ad mentes teminanda. Nam Amos videt vncinos, vaccas, plaustrum onustum fœno stridens, trullam cæmentarii, quoniam ipse rusticus erat. Isaias vero templum, ignem, animalia mobilia, fumum gloriæ, quoniam nobilis erat genere. Daniel autem Aulicus Regis, statuam diuersorum metallorum, animalia superba, prælia ventorum, &c. & quilibet præuidet sicuti ipsi naturale est sentire. Vnus D. Ioannes non loquitur de piscatione, sed de equis, angelis canentibus, de phialis plagarum plenis, de meretrice magna, de Agno, de Filio hominis tot significatibus vestitum; ex quo colligimus Deum sæpe vti motionibus naturalibus in spiritu corporeo impressis, in quo residet mens, eique reuelat res per easdem motiones, à Deo ordinatas alio pacto ad significandum, in alia positione & ordine, & modulo. Secundum quod ipsa videre solet, & hæc est visio imaginaria de qua loquitur S. Hieronymus & S. Thomas; Idcirco sapienter Temperantiam Doctores requirunt in propheta quamuis Deus sine dispositione aliquando statim prophetias inspirat. nam sicuti affectus est spiritus, ita est aptus videre; propptereaque Comedones & ebrii prophetæ non fiunt, quoniam spiritus ipsorum crassus est ex fumis, ineptus ad suscipiendas impressiones superiores, & ad mutationem ordinis propriorum motuum. Sobrii autem ex ieiunio tenuitatem spiritus sibi comparant, vt Helias & Daniel, qui menti superiori subseruit commodius, atque simulachra in ipso figurãti vel sopitas motiones suscitanti, ordinantique. Nec homo peruersus turbatus passionibus prophetiam diuinam suscipere potest, motiones enim ipsius ineptæ sunt vt componantur, nisi per vim Deus quod non solet, sicuti in Asina Balaam, componat. Sic Elisæus dum spiritus eius turbatus esset incomptusque, influentiam diuinam suscipere non poterat: Ac cytharæ sono sedauit eum, purgauit fuligines, aliosque vapores, ac probe ventilatum, reddidit obedientem animæ ipso inuolutæ: ac Deus in illa fatalem ordinationem significauit. Hic cauere potes ab Aristotele falso dogmate in problem. Sect. 30. Quibus multa inest, & calida atra bilis perciti spiritu sunt ad omnẽ motũ prompti, & sic fiũt Sybillæ &

Bacchæ, quæ diuino inſpiraculo afflari videntur, quod tamen non ſic eſt, ſed naturali accidit intemperie. Similia dicit Galen. loquens de morb. non vulg. Sybillæ enim de rebus prophetarunt ad quas non pertingit tenuitas ſpiritus pacto vllo; præſertim quæ Meſſiam prædixit Dominum orbis, quam Cicero citat, ac falſam eſſe cupit, ne Reſ. publ. Romana in illius dominium caderet: nec putat eſſe veram prophetiam, propterea quod primæ ſingulorum verſuum literæ copulatæ nominant quendam Redemptorem per crucem. Hoc autem ſibi impoſſibile videtur, quoniam prophetæ poſt furorem neſciunt quid dixerint, nec in ipſo furore poſſunt componere verſus, tam accurate conditos, ſed alicuius induſtria (ait) aſtute concinnati ſunt. Ex quo colligere licet prophetiam melancholicorum & Pythoniſſarum in furore fieri, ac memoria non retineri, quoniam ſpiritus incaleſcens attenuatus exhalat ſucceſſoribus ſpiritibus non communicando paſſiones. At prophetæ diuini bene norunt quidquid prophetarũt, quoniam in mente immortali fiunt, non autem ſpiritu corporeo, ac diuina quadam arte ordinantur & excellentia. Vnde Diabolus in energumenis conatur pangere verſus, virtutemque primam ęmulari, ſed ſitatibus erroribúſq; replet, ſicut tot in hiſtoriis legimus, & ipſemet expert⁹ ſum in quodã à dæmone ludificato. Quę Ptolomęus dicit prophetiã ex Ioue, Venere ac Mercurio dæmonoplexia effecta à luna & Mercurio; afflictis de die à Marte, & de nocte à Saturno; In multis inueni vera eſſe. Et D. Tho. cõteſtatur 3. cont. Gen. quod Mercurius in domo Saturni bene diſpoſitus dat intelligentiã rerũ medullitus. Non tamẽ credo ſtellas aliud facere, quã inclinantes diſpoſitiones inducere. Nam Iupiter & Venus benefici, Mercurium ſpirituum Dominũ ob ſympathiam bene afficiendo, imprimunt in conceptione ſpiritus nobiles in nobis lucidos aptos ad diuinam influentiam, & viſiones Angelicas, vt dicebat Origen. Mars vero & Saturnus affligendo Lunam, Mercuriumque ſenſibus ac diſcurſiuæ præſidentibus ſymbolo, & influentia naturali, vt in Metaph. declarauimus, producunt ſpiritus acres, tetros, fuliginoſos & prauam temperiem, quapropter plebicula & fœmellæ prauis nutricib. aut ex menſtruo ſanguine, vel ex retentis excrementis præſertim in vtero peruerſos vapores concipientes, pertubantur, fiuntque apti ad dæmonis illuſiones. Remedium dat Hippocrates virginibus coniungi viro, vt vterus generationis auidus & prauorum ideo vaporum cauſa, expurgetur. Senib. vero purgationes prouocare, & pingues brodios exhibere; vnde ſpiritus lucidos producant, atque vina generoſa, ſubdulcia ac firma. At abſq; religione non expellitur malum, ſi dæmon in dominatu confirmatus fuerit, vt ſequens libellus manifeſtabit. Sunt tamen quidam qui paſſione tantum naturali afficiuntur eiuſmodi maniæ, ſicut Socrates, Callimachus, Scotus, Hercules, & Mahomethus; cui tamen dæmonem perpetuo aſtitiſſe ex eius furioſis mendacibus fabuloſis, repentiniſ-

tinisque reuelationibus, liquet. Atque hi sæpe deliquio intermoriuntur ab Epilepsia vapore tetro caput infestante, quamuis acuti & ingeniosi sanitatis tempore sint. Alij vero adhuc sani læduntur, vt aniculas vidi multas, alij simulant. Alij à Dæmone vexantur, sicut Pythonissæ. Atque hi deceperunt Aristotelem & Galenum & Auicennam aliosque, vt crederent aliam non extare prophetiam nisi naturalem. Sed quidem res in mundo omnes consimiles sunt, & qui bene non distinguit, decipitur sæpe. At Socrates, & Plato Prophetas sanctos à prauis recte distinxerunt: & expectabant Reformatorem aliquem magnum diuini cultus, exhibiti impie creaturis & statuis, vt patet apud Platoné in Alcib. & in Dial. de Voto, & de Sanctitate. Præter multas experientias vidi sororem Æmiliam anno suæ vitæ 12. oppressam à dæmone quando sol eius apheta, qui erat in Aquario per directionem ad Saturni diametrum peruenit in Leone, & simul à Marte oblæsus est Mercurius. Post annum conualuit signis mirificissimis ostensis, ac deinde nupsit viro probo, & vixit in magna sanctitate vsque ad 35. annum; at anno 35. sub benignis aspectibus læso Apheta transitu Saturni intermortua cecidit, & vidit visiones Dei & mirabilia de seculo venturo narrauit, de inferis & cœliculis; & sapientissima euasit in Theologia sine studio. Prædicebat euentus quam plurimos, verosque præmissa oratione ad Deum. Vnde agnoui dispositionem naturalem à temperie & stellis conferre multum ad superiores visiones: vt & D. Thom. fatetur: licet Deus absque his possit simul disponere, & formam, & actum præstare.

CAPVT XII.

Omnes aquas, liquoresque sentire, & de sympathia & antipathia ipsorum.

AQuas etiam liquoresque omnes sensitiuos esse necesse est, cum à calore, quem sensitiuum esse demonstrauimus, generentur, & informentur. Quod ipsorum ostendit constitutio in locis & temporibus calidis ex vapore calido, qui vt fiat aqua condensationem patitur modo, aliud nihil, vt in Alembicis & operculis ollarum, & in fornicibus balneorum palam fit; vbi fumi absque frigore sed vltra progredi prohibiti in aquam densantur; & sapor ipsorum aut salsus, aut dulcis, aut insipidus, nostro videlicet calori similis (Nam propterea saporem non ostendit, quod simile à simili non patitur, vnde & oui albumen crudum insipi-

dum apparet) testes sunt natiui ipsorum caloris, quamuis à frigore extraneo perpetuo occupati sint, ita quod nequeant nobis calorem manifestare præsertim calidioribus; nam & oleum & vinum percalida, frigida tamen apparent, ex frigore externo & comparatione nostri. At motus quo gaudent, & quo priuati putrescunt, ostendit non modo eos calidos, quippe cum calor motu seruetur, sed simul etiam sentientes. Flumina omnia currunt ad mare tanquam ad simile, principiumque à quo seruantur. Ipsumque mare perpetuo gyro ab ortu ad occasum mouetur. (Vnde naues breuiori tempore ab Hispali in Peru, quam à Peru in Hispalim nauigant) ac motu gaudet sua diffusione sicut aër, sed non tantopere, quoniam non tantundem caloris habet, nec tenuitatem tantam, qua possit ita expandi; Nec ergo sensum tantundem, sed minorem & paulo obtusiorem. Sequitur mare Solis motum ac Lunæ non ea ratione prorsus, qua ferrum magnetem, sed quia tumescit & rarefit ab eis. Tenuitas vero ingenerata compressionis inimica est, idcirco eleuatur, vbi calor adest, & deprimitur vbi abest. At singulis sex horis in totum eleuatur ac deprimitur vbique: nam sub quadrante, vbi sol imminet, tumescit, ideoque aquæ eleuatæ currunt in oppositam partem hinc & inde, & in ea eleuantur propter obuiantem concursum, sicut in feruente olla palam fit, vbi pars igni exposita tumescit, ac simul opposita, id est ad ansas ollæ; sed in lateribus deprimuntur, quia nec ignis, nec concursus ibi eas attollit. Sic in gyrum pergens Sol efficit, sicut flamma ollam successiue circumdans, vbi ipse est, & in opposito tumescere, in lateribus vero decrescere, ita vt quatuor vicibus in 24. horis aquæ totius ambitus Oceani terram cingentis crescant ac decrescant, sed telluris situs hos motus variat: Alibi vero Luna, alibi dispositio aquarum. Nam per tenuiores nequeunt in hyeme nauigare, sicut Indum mare: per crassiores nequeunt in æstate, sicut in Persia; nam Sol hybernos vapores generat in tenuibus, nec potest educere, ergo mare interturbant: æstiuus vero in crassis; In æqualibus autem matutinus vespertinusque Sol tumores facit, eo quod obliquus est, ideoque impotens ingenitos educere vapores, quos tamen cum meridianus est, educit, æthesiasque auras constituit in æstate validus, perpendicularisque. Atque pacatum mare videtur eo quod à vaporibus exitum nactis non agitatur sicut mane & vesperi; licet in Parthenopæo oppositum verius sit ex maris crassedine pingui. Omnes autem huiusmodi motus fiunt ex maiori, minorique sensu tenuitatis maioris, minorisque. At in omnibus maribus & fluuiis generantur pisces, vermes & plantæ, quorum nullum absque sensu & calore animari posse credibile est; quin mare suscipit figuras cœli & terræ, sicut aër, quando prædicit euentus, & sic piscibus inest præuisio tempestatum, æstus & gelu & belli inter se inuicem, & mutatio regionum & sedium, sicut terrestria animalia con-

ſueuerunt. Nam hyeme ex ſubpolari ad noſtrum mare accedunt, æſtate vero recedunt turmatim. Præterea aquæ omnes ſurſum corpulentiam vincentes attolluntur, ad implendum vacuum, ergo illam ſentiunt imperfectionem vel amant ſui diffuſionem, ſicut in 1. lib. dictum eſt. Eriguntur præterea aquæ de mari ſupra montes quaſi per ſpongiam, & panis attactus vna ex parte ab aquis totus perfunditur; & colantur per panni fruſtum liquores omnes vltro aſcendentes gutta poſt guttam ſimilis ſimilem inſectantes, & ita ſeſe impellentes, & vltra dilatantes, vt vbi altera erat, altera accedat, vt in ſpongia palam fit. Hoc autem abſque ſenſu exquiſito non facerent. Nam arena non aſcendit tangens panni extremum ad illius ſummum, vt aqua. Item aqua in patera conglobatur, ne cadat, diuidatur & pereat; & ſi quid craſſum imponas attollitur ſuper pateram & ſeſe continet, dum nolunt partes à partibus ſeparari: Omnis enim diuiſio mors eſt rebus conſimilibus cognatiſque. Præterea cadentes aqueæ guttæ ſuper frondes arborum, aſſumunt figuram ſphæricam, vniunturque ne diuidantur & moriantur; & gutta guttæ tactum appetit, & iuxta ſe inuicem vbi ſunt, ſtatim vniuntur & incorporantur, mutuo ſe iuuantes auxilio contra aduerſum aërem & contra corpus, in quod inciderunt, ne ab eo ſorbeantur; & ſuper tabulam guttæ multæ cadentes viſuntur tumidæ in ſe ipſas elatæ & contentę, & agitata tabula moueri nolunt, at ſi alia aqua eas prope tangat, ſtatim illi admouentur, vniunturque. Præterea ſaliunt de fonte aquę inſequentes vaporem craſſum, quo cum generantur, non ſecus ac ſanguis ſecta frontis vena ſalit inſequendo ſpiritum; Compreſſæ quoque diſſiliunt, tanquam compreſſionis inimicę, inſtar ventorum, aliarumque ſentientium rerum. Cum aërem craſſi calidique vapores occupant, pars tenuior ſulphurea compreſſa accenditur, foraſque erumpit in fulgura & tonitrua. Craſſior vero ne diuidatur, & veluti tenuem inſectando vnitur tanto impetu, quod in grandines induratur, qui propterea locis temporibuſque calidis fiunt, frigus autem in aëre extraneum colligitur ad conſpiſſatum vaporem, gelatque magis. Nec fulmina alia ratione fierent: niſi quia vapores exhorreſcentes diuiſionem, quam calor exiliens affert, in rem duram conſpiſſantur, quando ſecum multas fuligines habent, quæ ſunt portiones minutę ſiccitatis exhalantes vna cum tenuibus in magno æſtu terræ; ideoque aptæ ſunt compingi in ferrum, lapidem, aliaſque huiuſmodi conſiſtentias. Sanguinem ſentire priores ſermones docuerunt, ſimiliter & ſputum, quod coit in vnum, & dum extenditur, à corpulentia non vult ſeiungi, ſeiunctumque ad cognatum ſe contrahit & humi proiectum agglobatur vltro: & ſuper æs calidum aſſumit ſphæricam figuram, & reſilit fugiens mortem, in igne ſtridet, ſicut liquores cuncti, nolentes fieri aër, & fumus, niſi violenter. Præterea pugnare humores alterum contra alterum, in fe-

bribus patet. Vbi sanguis fugit & redit ac succurrit, vbi est opus, sique de naribus affluat multus, perfusis aqua pedibus aut testiculis, reuocatur ad ipsorum auxilium, & fluere cessat. Sanguis occisi præsentem occisorem indicat. Liquores multos destillatos, & quos vocant aquas fortes, inuicem pugnare notum est Alchimistis. Maximè autem aqua vitæ contra oleum, & res vnctuosas. Ipse quoque vidi aquam in destillatorio extractam ex sale & myrto rebusque siccis, amarisque, fluori confecto ex rosis & saccaro impositam, mirifice altercari, fugere, resilire, irasci, feruere, sicut spiritus animalis diuersam ob qualitatem atque sensum. Omnes sane liquores cum à calore liquefaciente generentur, aut ex calido condensato fumo, calidos esse sentientesque necesse est. Præterea Reubarbarum videmus ex cunctis corporis partibus choleram in ventriculum attrahere; agaricum vero phlegma; senam, bilem atram; aliosque succos herbarum, liquores alios; quibus stimulatus spiritus intestina stringit, expellitque excrementa, purgatque. Hoc autem similitudinis vi fieri comperimus, cum prædictæ medicinæ omnes similes sint colore, odore & sapore humoribus, quos attrahunt. Propterea que caput aspidis appositum loco in quo momordit hominem, attrahit ad se venenum homini inimicum, aspidi vero amicum. Mus quoque nascens in radicibus napelli deglutitus sanat hominem à veneno napelli, trahendo ipsum totum in ventriculum, vnde simul à spiritu expellitur foras. At si bibatur alius napelli succus non attrahit primò haustum, sed ipse permeat viscera, cum sit liquidus, ad alium liquorem napelli se conferens similitudine. Mus autem odore trahit, & densitate non it. Sensus quoque attractionis Antimonij, notus est cunctis medicis. Pari modo ad extrahendum oleum ex vestibus eo perfusis, requiritur aliud oleum, quod mollificet illud, sibique incorporet, similitudinis vi: Postea apponitur res arida ambobus contraria, vt bouis fel aut cinis, quo expellitur liquor vnctuosus totus. Hac ratione magica saponis compositio inuenta est, ex calcis cinerisque lixiuio & oleo conglutinatis; Altero attrahendi gratia, altero vero expellendi. Sapon quoque ex vini fecibus itidem confici potest, ad vini maculas abstergendas. Sic & Theriaca ex venenatis viperarum carnibus atque simplicibus rebus multis veneno inimicis componitur, vt aliud amicitia trahat, aliud attractum per inimicitiam expellat; aliud corroboret & in salutem aliud vertat.

CAPVT XIII.

De sensu lapidum & metallorum, & de amicitia & odio.

LApides quoque ac metalla sensu non carere licet obtusissimo inter omnes, ipsorum constitutio declarat, cum ex terra liquida indurescente fiant: At lapides ex crasso fluore non admista viscositate aut tenuitate, qua de re frangibiles sunt, non autem flexibiles; sicut metalla, quæ viscositatem & quid tenuitatis insuper continent. Propterea liquefacta imminuuntur pondere excepto auro, quod quia similaribus prorsus partibus compositum est, ponderis nihil amittit; nam simul omnes eius portiones exhalarent, cum sint consimilares, ideoque altera non magis nec prius liquescit aut attenuatur quam altera, nec ergo exhalat, Omnia tamen in se calorem continent: quem contusi percussique lapides laxati manifestant: ac confricata similiter metalla; ac odorem sulphureum & quidpiam cineris emittunt, dum percutiuntur, vt intelligas ipsos lapides, & non percussum aërem inflammari, & compeditum continere in densitate calorem. Ergo omnia sensum habent, cum sensitiuus sit calor.

Præterea metalla cuncta ac lapides nutriuntur & augentur transmutando solum, vbi primo adnascuntur ope solis, non secus ac plantæ, in fluorem, & imbibendo ipsum per venas, attrahendoque; qua de re crystalla crescunt in cubicam figuram, Adamantes in Pyramidem; Et Appenninorum substantia lapidea in montes superbissimos creuit; vbi videre licet passim tanquam ramos arboreos in figuram oblongam quadratam expandi multos. Nec quidem potest sol subito erexisse substantiam hanc in montes Appeninos, & Alpes & Pyrenæos Hispanicos, & Acroceraunos Dalmatas & Libanum & Antilibanum Philistæos, & in Caucasum & Gathim, & Riphæos, qui per milliaria plurima extenduntur, & in aëre tantopere attolluntur. Plinius testatur marmorum fodinas in Hispania crescere in tantundem marmoris, quantum extrahi consueuit. Ilba Hetruriæ insula quantũ ferri regenerat continuo, notum est; & montes Styli & salinę Altimontis in Calabria sal instaurantur vegetatione perenni. At quidem lapides metalláque non crescunt, cum à sua quasi matrice separantur, nisi fortè per additionem exteriorem non per vegetationem.

Sic & animalium ossa infracta, separatáque ab animali non amplius crescunt; & ad certum tempus peruenietia non augentur, sic & cornua & ouorum putamina, & dentes lapidib. simillimi, & maiori augmento ostrea, conchilia, limaces, testudines lapideam habent vestẽ, quæ in eis nutritur & crescit ad determinatam quantitatem: Participatque sensum cum eis communem, sed obtusum, qualis inest vnguibus nostris. Sed spinæ Echinorum palam flectuntur ad motum in radice membranosa & sentiente.

Quæcunque autem Entia nutriuntur, attrahunt introrsum alimentum, non cuiuscunque substantiæ & qualitatis, sed illius modo, quæ illis cognata est, similisque: Sic etiam renuunt contrarium; quare æs & ferrum euomunt excrementa passim, ac rubiginem, quod absque sensu magno non fit. Sed magnes quæ polum spectat, excellentis sensus indicium affert, Sic & ferrum, quod ad ipsum fertur, & adhæret, vt in primo libro satis dictum est. De Mercurij sensu nemini dubium esse deberet, cum spiritalis liquidúsque vnà conspiciatur perpetuò agitari, & separatum vniri, vtque se defendat, fieri sphæricum, & libenter ad metallum perfectius currere, eíque adhærere: nam intra arcam ex altero in alterum se cõfert angulum, vt perueniat ad argentum, magis autem aurum appetit, cui fortiter inhæret, & per vim separatur. Quam ob rem aurifices cupientes auri minutias & limaturam colligere, superinfundunt mercurium, qui frustula omnia complectitur, sibiq; vnit, deinde apponitur igni, & Mercurius statim exhalat, cum sit mollis, tenuisque substantiæ; facilè in fumum conuertibilis: Aurum verò in vase remanet. Sic circulatores decipere solent imperitos ostentantes se ex mercurio aurum efficere posse.

Præterea inflexa vitra ac metalla, reuertuntur ad positionem suam rectam, vel sphæricam, magis autem quæ sunt frangibiliora, quibus perniciosius est inflecti. Extant lapides Astrohites, & Trochites, vt testatur Plinius, ac nos vidimus, qui super plana tabula perfusáque aceto aut limonis succo, à seipsis mouentur, ita & pumex. Sunt enim lapides porosi spiritum & tenuitatem continentes: quæ acumine penetrantis aceti excitantur, & cum tota mole mouentur, sicuti nos intermortui allij odore reuiuiscimus. Extat sensus attractionis in eis: nam succinum attrahit festucas; aurum & argentum, palmas oliuásque, quibus vtuntur thesaurorum absconditorum inuestigatores ad loci agnitionem. Corallium arborem lapideam intra mare esse, nemo ignorat; quod ægrotis appositum colorẽ amittit, vbi febricitant; vbi cessat febris, iterum rubescit vti caro, cui est similis, & eius affectiones compatitur. Porta narrauit mihi, argentum intra quasdam ipsius aquas chymicas conuersum fuisse ins arborem paruam frondosam formosámque, vt ex putrefactis planta & animalia generat Paracelsus. Iaspis ob similitudinem, quam cum sanguine habet, eius

effluxum cohibet. Abinzoar contra malignas febres optimum est. Aliaque ad alios vsus: qui autem versantur in fodinis lapidum ac metallorum longe plura experimenta habent, quæ consensioni & dissensioni rerum tribuenda sunt. Quouis ex metallo aquæ chymicæ vi auri particula extrahitur, at ex auro metallum aliud minime. Ipsum omnia ad se trahit, quia perfectissimum. Nigredine tingit candidam chartam, sed non quantum argentum. Ast heracleum lapidem proprio maculant cuncta colore. Hic Sanct. Augustinus obstupet, qua ratione candidum argentum nigrefaciat, quod posset infringere huius libri fundamentum, hoc est, nullum Ens dare quod non habet. Sed firmum stat, quoniam metallorum materia non est bene deuicta, sicut in vitro; ideoque sua tetra facie tingit albam chartam; licet simul tingat argentino eandem candore, qui tamen non apparet, quoniam candore chartæ confunditur. At in heracleo apparet candor, non autem nigredo, quoniam niger est, & nigredinem argenti secum occultat. Nec vnquam prorsus deuicta potest dici materia metallica, nisi fiat transpicua frangibilisque: quando iam viscosus vultus materialis exuperatus est à caloris vultu. Quapropter vitrum est postremus actus ipsorum, & tenuitas vaporum, & aqua vitæ liquorum. Aiunt vnicornis exudare cornu ad veneni sibi inimici conspectum, & aquam ebullire eius spiritu, si illi imponatur. Aurifices lapides pretiosos scintillatione & vigore alterum alterum vincere notarunt. Muschus amisso natiuo odore si suspendatur in cloaca colligitur ab odio fœtoris infesti, & augetur eius odor mirifice, sicut omne contrarium intra contraria consueuit augeri, nisi vbi penitus extinguitur in fine pugnæ. De magnetica attractione & conformatione dictum est in libr. primo: & quomodo ferrum posituram etiam ab arte sortiatur & suo sensu illam seruet, dum in aquam super subere natat. Et D. Thom. hoc etiam notauit.

CAPVT XIV.

De Plantarum sensu, sympathia & antipathia mutua, & alias ad res.

DE sensu plantarum, nemini dubitandum esset, cum vescantur, nutriantur, crescant, semina & natos producant, non secus ac animalia. Vnde disputat Clem. Alex. num dici debeat animalia à Platone enim animalia inuersa, immobiliaque vocantur. Pythagoræ verò sensu prædita videntur. At

Arist. in 2. de Anim. vegetatiua anima, non autem sensitiua præditæ ad parent, propterea, quod (ait) operationes sensus in eis & organa non reperiuntur, qui nihilominus non modo sensus sed & rationis actus in eis agnouit alias, (2. Phys.) quando ostendit operari propter finem, fructus videlicet vt æternentur; spinas ad defensionem, & folia ad tegendum. At animam dat plantis, sed quomodo animam absque sensu? quia carent oculis & auribus? imo ostendimus hæc non esse sensus, sed vias fenestrasque ad sentientem spiritum, vt S. Chrysost. & S. August. docuerunt, Echinus enim caret. At vel tactũ non debuisset eis auferre, quippe cũ radices ori animalis similes, terræ immersas ad sugendum nutrimentum in eis agnouerit: Quapropter & gustum eis tribuere debuisset. Palam enim est, non omnem plantam omni in loco nutriri & gigni. Piper enim India producit non autem Italia. Arangia Italia nutrit non Germania. Nutritur ergo planta terrestri ex fluore sibi connaturali, ac simili, eumque exugit, itaque in dissimilem transplantata locum non exugit, quia consimilem non inuenit, proptereáque moritur. Nec ex toto solo nutritur, at ex liquido. Idcirco circa fodimus, vt penetret sol, & liquefaciat solum fermentétque ita, vt possit in alimentum conuerti. Ideóque fimum calidum pinguemque radicibus apponimus. Planta ergo secernit vtilem ab inutili succo. Ergo sentit quid seruet, quidve non conseruet. Hocque palam in æstate faciunt, quando nimio ab æstu sunt squalidæ & demortuæ, comas demissæ, velut afflicta animalia: At superueniente pluuia subito reuirescunt, comas attollunt, viuificantur, formosæque redduntur, ac manifestæ lętitiæ sensum ostentant & refectionis, sicut post inediam ac laborem homines inuenientes cibum: Nec hoc Virgilium latuit.

Præterea quo pacto distribui posset nutrimentum per totum corpus, tanto ordine, transmittendo partes solidiores ad ossa, lentas ad carnes, pingues ad medullam, viscosas ad neruos, & corticem, lubricas ad folia, vnctuosas ad semina, leuem benéque digestam substantiam ad flores; nisi pars omnis sensum attrahendi simile haberet, & spiritus non intermaneret, qui coqueret, & partiretur alimentum? Patent insuper in planta nerui & venę adhærentes ossi, & in his animam inhabitare necesse est, nam detecta vndique cortice moriuntur. At si vltra dimidium ossis secentur, dummodo relinquatur cortex ex opposita parte, non moriuntur; quoniam spiritus ipsarum crassus est, nec ita facilè exhalat per sectiones alterius partis; Sed trahit adhuc ipse rectis vasibus, quem exsucta terra subministrat succum, reficitúrque.

Præterea ergo si plantis insunt ossa, medulla, nerui, venę fibre, corium, os, vestes, arma, & prolificatio, ne moriantur penitus, fatendum est animalia esse, sensúque abundare. Hoc quidem argumen-

mentum imperitis & stupidis quoque suadeat, qui sensum non norunt, nisi per organa: Sapientiores enim certius ipsum agnoscunt in aëre & cœlo rebúsque spiritualibus, organo carentibus. Veluti idiotæ imaginantur Deum corporeum similem homini, putántque ipsum non sentire nec sapere, nec gaudere, nisi vultum habeat, corpúsque instar hominis. Qua de causa damnauerunt Magnum Origenem in Ægypto Monachi rudes, & Patriarcha Theophilus, quia Deum incorporeum fecerat. At sapientes nouerunt hęc organa & corporeitatem esse Deo imperfectionem, non autem excellentiam. Pręctereà si hoc non sufficit, inueniemus in plantis sexum masculinum & fœmininum, vt in animalibus, & fœminam non fructificare sine masculi congressu. Hoc patet in siliquis & in palmis, quarum mas fœmináque inclinantur mutuo alter in alterum, & sese osculantur, & fœmina impraegnatur, nec fructificat absque mare; imo conspicitur dolens, squalida mortuáque; at puluere illius & odore reuiuiscit. Pręterea extant plantæ in Scandinauia, quarum fructus vertuntur in animalia volatilia. In omnibus quoque plantis innascuntur vermiculi; quorum sensus ex nihilo non oritur. Ergo calor ipsarum sensitiuus molem attenuando & liquefaciendo, & deforis indurando, producit vermes in eis, quin & in arefactis tabulis. Præterea est amicitia, inimicitiáque inter Plantas. Brassicæ enim vitibus inimicæ, & mutuò destruuntur, si simul plantentur, & qui inebriari non vult, brassicarum succo bibito vincit, obtunditque vaporem & vires vini; Lupini sycomoris infesti sunt: Oliuæ amicæ myrtis, ac vna bene se habent: vt & vites vlmis; vbi mirum quanto artificio plantæ flexibiles manus quasi sibi parant, funiculósve quibus amicæ robustiori colligantur & fulciantur. Sic hedera quasi clauos parat, quibus infigitur corticibus quercuũ stabiliumque corporum.

Prætereà quidam fungi nascuntur gregatim in Bisiniani territorio, olentes moschum, at si quis cacauerit in loco vbi nascuntur, fugiunt, & paulò distantius nascuntur, viscoso vapore benigno, ex quo nascuntur repente ac fugiente inimicum fœtorem. Habent & plantæ Antipathiam & Sympathiam cum metallis, vt dictum est. Porta quoque multiplices adnotauit amicitias inimicitiásque quas cum partibus animalis habent: vt Cucurbita cum capite, Iecoraria cum iecore, testicularia cum testiculis, dentaria cum dentibus; exque figuris earum multa indagauit; sed si non in omnibus diuinat. Nihilominus res mirificas industria propalauit latentes. Vidi etiam cucurbitas vbicunque secantur, eo serpere, vbi possint inniti, præsertim in arboribus frigidiusculis; & eo se dilatare, vbi aquam sentiunt. Si que supponas vas aquæ plenum pendenti cucurbitæ ipsa crescit in longum, mirificè vsque ad aquam sese effundendo. Si verò olei vas supponas, aliorsum planta ramos expandit, reuoluitque: Cucurbita verò contrahitur, minuitúrque abominans oleum. Sic & Rosa fugit

à cæpa. Quare & odoratum habet per poros exhalationem admittendo. At sensus omnis, tactus est: & Ens hunc habens, dici insensatum non potest. Vinum in doleo floret, quando vites florent vt dixit S. Athan. in def.

In lignis aridis sensus quoque reperitur, sed modicus, qui non nisi vermium generatione manifestatur: Dum calor actiuus nunquam agendi oblitus, agitat viuificatque particulam aliquam dispositam magis. At in Foro Iulii sæuo gelu exsiccantur oliuæ; ac deinde germinare stipites sicci visi sunt; quod admiratur Virgilius. Verum trabes palmea cui pondus superponitur, quasi dolens etiam sursum arcuatur, contra molestiam ponderis. Præterea omne lignum vi inflexum relictum sibi, redit ad positum suum, ergo sentit contrariam positionem inimicam sicut animal, euitatque. Si enim insensata foret, remaneret sicuti ponitur: Lignum igni appositum stridet, ploratque manifeste, quia destruitur; & quidem modo suo, non nostro has ostentant passiones. Lauri folia effugiunt ignem & resistunt, inflectunturque quasi serpentes contra calorem infestum. Cum cœlo etiam habent consensum plantæ.

Heliotropia quidem perpetuo solem inspectat, vertitque comas ab Orienre in Occidentem secum, & noctu simul conuoluitur, ita quod mane ad Orientem couersa apparet. Heliotropiarum genera sunt multa; aliæ humiles, quæ florem longum habent, granosumque; aliæ vnicum florem figuram solis referentem; alia in Euphrate nascitur sub aquis, quæ mane oriente sole educit comas super aquas, & eleuatur semper magis cum ipso sole vsque ad meridiem, & deinde demittit paulatim fastigium vsque ad vesperam: Et sole sub horizontem meante, sub aquas ipsa immergitur, & ad circulos suos reuertitur. Plane hæc indicia mirabilia sunt consensus rerum omnium cum omnibus.

Tiliæ quoque, vlmi, salices, populi, & oliuæ, dum sol ab æquatore in Cancrũ declinat, semper comas ad Boream flectunt; & sole à Cancro recedente vertuntur iterum in austrum latitudinis motum insequentes: vti heliotropiæ & lupini longitudinis. Dicere quis posset, ita euenire, quoniam sol ex ipsarum neruis rectis attrahit continuo vaporem recta extrorsum, propterea ad se herbas istas perpetuo spectare cogit; at absque sensu hoc non fit: nam fœnicula euidentibus, rectisque donata neruis sic non vertuntur; & illæ sectantur motum latitudinis, istæ longitudinis, quapropter sensum consensumque inter cœlestia terrestriaque Entia ponere decet; nam non modo Leo & Gallus solaria sunt animalia, sed herbæ ac metalla cum cœlo consensum habent, vt magnes comprobat: & lapis pleiadas numero & dispositione in se notatas habens; & alius lunam, alii alias stellas. Et animal in India pennatum reperitur fusci coloris, quod tamen crescente Luna augetur colore, ita vt in plenilunio purpureum sit prors;

ſus. Ac tunc Coloni obſeruant illud, occiduntque vt pennis potiantur ad vſus proprios, quæ ſtabilem poſtea retinent colorem puniceum prorſus. Eſt etiam herba quæ in primo die Lunæ vnum emittit folium in ſecundo alterum vſque ad 15. quæ ſtatim incipiente decreſcere Luna cadunt, ſingulis diebus vnum, ordine quo creuerunt & num. Aliaque plura exempla idem docent, ex quibus veritas Magiæ comprobatur, & virtus occultæ ſapientiæ, quam veteres Magiam appellarunt.

APPENDIX.

De remora detinente nauim.

HIc adnotare libuit non modo res naturales conſentire fini, cuius gratia factæ ſunt, ſed etiam artificiales. Eadem enim mundi anima artem naturamque regit; quapropter ſimillimæ ſunt, vt diximus de ferro ab arte poſituram ad mundum ſortiente: & in mari reperitur piſcis catena, Lorica, Epiſcopus, & alii referentes res arte humana conditas. nedum naturali. Quapropter cum nauis facta ſit, vt perambulet mare, conſenſum habet aliquem ad huiuſmodi finem. Videmus enim alteram nauem eiuſdem ponderis & formæ, ineptiorem & renitentiorem eſſe nauigationi & curſui, quoniam minus conſenſionis habet. Hac eadem de re & horologiorum fabri atteſtantur, & ignari cauſæ conqueruntur, & veluti mox declarabimus, domus & veſtes afficiuntur lepra, quæ in eis multiplicatur non per vaporem, ſed per maculas contagioſas ſicut in nobis. Nec ſufficiunt odores aut ignes eas purgare, quin ſerpant leproſæ maculæ: ſicut ſapientiſſimus docet Moyſes, & in ſequenti libro palam fiet. Sic affirmandum videtur, & magis ineſſe ligno nauigationis ſenſum, qui à Remora illi aufertur, inducente ſtupiditatem, quæ amplificatur, totamque ſtupefacit nauim, repugnantemque reddit naturali ipſius motui. Vt alius piſcis piſcatoris manum: Et veluti ſenſus rabidi canis multiplicatur in nobis, & reddit nos caninos, & Aranea Tarantina temperiem morſu immutat totam: Sic remora facit in ligno idoneo, proportionatoque ipſius paſſioni: Sicut leo aptus eſt pati à Gallo, tympanum pecudis à lupino. Quapropter Moyſes quoque prohibet, fieri veſtes ex lana & lino; nam vt compertum eſt, parum durant, quoniam diſſentientes res ſunt. Vetat quoque diuerſa ſemina in eadem terra ſeminari, quoniam interuenit antipathia, ſicut inter vites & braſſicas, minimeque coaleſcunt, perficiunturque; & poſtquam colliguntur, remanet qualitas & odor, qui officit superuenienti aduerſæ naturæ ſemini. Senſus enim remanet poſt multas quoque mutationes; vt ſequens liber indicabit.

DE SENSV RERVM LIBER QVARTVS.

Qui est de MAGIA.

CAPVT I.

De Magia in communi, eiusque diuisione.

MAGI nuncupati sunt antiqui sapientes Orientales præsertim Persæ: Qui res latentes Dei inuestigarunt & naturæ, Illius Artis, ac deinde mirifica operabantur, vsibus humanis ipsas applicando, teste S. Augustino. Hodierno autem tempore adeò deiectum exosumque hoc nomen est, quod superstitiosis modo dæmonumque amicis tribuitur. Imperiti namque ac sordidi homines tædio inuestigationis rerum affecti, à Dæmonibus breui negotio petierunt ea, quæ præstare nequeunt; sed posse se fingunt. Sic Astrologia obtusorum & nebulonum ingenio exposita, atque tractata, in abominationem incidit. Quin & prophetæ nunc temporis barbâtes & stolidi & sæpè impij ab imperito ac praue educato seculo nostro appellâtur. Conatus est bis nihilominus studiosissimus Porta hanc scientiã reuocare. Sed historicè tantum, nullas præclaras primásque reddendo dictorum suorum causas. Non enim ad sensum rerum ac primalitates ascendit, sed ad qualitates elementares & vulgarem Astrologiam & sympathias occultas & signaturas omnia refert. Et Imperati Neapolitani studium seu technotehca basis esse inuentionis eiusmodi artis posset. Ex tribus scientiis, teste Plinio, Magia conflabatur, Religione, Medicina, & Astrologia; prima prodest expurgando animo, vt fiat aptus cogni-

tionibus occultis, & primæ causæ amicus, vtque timorē magus indat & reuerentiam & fiduciam illorum animis, quibus applicatur actio; Secunda ad cognoscendum vires herbarum & lapidum & metallorum & antipathiam & sympathiam inter se & ad nos, & complexionem, & aptitudinem ad patiendum & operandum illius hominis, qui indiget ipsa, requiritur; Tertia verò ad cognoscendum tempus operandi, & symbolum inter res nostras & stellas, errantes & fixas, & luminaria, quæ manifestè sunt causæ mutationum & virium omnium rerum.

Quapropter in Euangelio S. Matthæi, illi collaudantur Magi, qui ex Cometa natiuitatem Monarchæ vniuersalis cognouerunt. Deus enim inuestigatoribus & admiratoribus operum suorum ostendit, non modo quod quæritant, sed insuper auxilium præbet perueniendi ad supernaturales res, cum purgati fuerint dispositique naturalibus virtutibus & studio. Adeo benignus blandusque est auctor noster, & Pater. Vt ibi testatur Chrysostomus & Augustin. & Leo.

Hæc igitur sapientia speculatiua est, ac simul practica. Applicat enim quæ pernoscit vsibus generis humani. Arbitratus est Plinius (lib. 27.) hanc sapientiam omnibus naturalem esse, ac facere miracula, eius esse muneris. Idcirco putat Moysen fuisse magum præstantissimum veluti Ægyptij alij, Iamnes & Mambres, qui cum eo pugnarunt coram Pharaone. Et tandem nouissimam esse dicit Magiam Cypriam: Quoniam in Cypro coram proconsule Sergio Apostolus Paulus in virtute IESV, vt Elimas Magus cœcaretur, iussit; quem deinde sanauit. Nec putat extare dæmones, quoniam Nero inquisiuit diligenter & non inuenit, nec fuit qui ostenderet illi dæmones. Quapropter putat naturam esse Deum omnibus rebus infusum, ac in nobis operari prout sapientia nostra eius operibus vti nouit. At Trismegistus arbitratur hominem esse miraculum mundi, & Diis nobiliorem vel æqualem: Ideoque tantum valere in sapientia sua, quod possit facere Deos marmoreos & æreos, illisque animas infundere sub quibusdam constellationibus, ab eisque responsa habere. Hoc idem sensit Porphyrius ac Plotinus, addentes reperiri Angelos bonos ac prauos, vt quotidiana experientia docet; & ego quoque manifesta experientia cognoui; non quando inuestigatione auida id tentaui, sed quando aliud intendebam; idcirco nil mirum, si curioso Neroni non comparuerunt. Atque Simonis Magi volatum putauit esse ludum naturalem tanquam funambulorum. Quippe cum Suetonius narret, Neronem renouasse Icari casum. Quapropter ipse assero, existere primo Magiam diuinam, quam homo absque Dei auxilio vix intelligit, & nil operatur. Hanc calluit Moyses, aliique Deo chari, qui nulla scientia naturali tot miracula patrarunt, obediente ipsis creatura tanquam Dei legatis; & qui credit Deum existere & curare mortalia, id

quoque credat, oportet.

Datur & Magia naturalis sicut hæc ex stellarum & Medicinæ notitia; addita tamen religione, vt fiducia ingeneretur in eo, qui huius scientiæ fauorem expetit. Datur & Magia Diabolica, qua multi dæmonis arte efficiunt mirabilia apud minus intelligentes, quæ etiam absque dæmone fieri solent à circulatoribus in frequentia plebis imperitæ. Sed res ad astutiam pertinentes non ad scientiam. Naturalis ergo in medio versatur, ac qui ipsam probe exercet cum pietate ac reuerentia erga creatorem, meretur sæpe ad supranaturalem erigi & cum superis participare. Qui autem abutuntur in maleficiis & venenis propinandis, & rabiem procurando, & ludicra inferendo, merentur à dæmone ludificari, & ad perditionem trahi, qui sese ingerit, vbi inania & praua captantes reperit. Quod & Sanctus Thomas in libro de sortibus ex Augustino deducit rectissime.

CAPVT II.

Ad Magiam cœlestem requiri amicitiam Dei & fidem, & quomodo, & qualem, & in quibus, vnde miracula fiant supra naturam.

PRimi homines Deum manifeste pene agnoscebant, quoniam creationis opus recens erat, & continua beneficia ac apparitiones illius habebant. Quapropter qui Deo familiarissimus erat, sapientissimus omnium erat. Cum sapientia sit ipse cultus diuinus, hoc est, religio, teste Iob. Qui ergo purius ac obedientius colebat Deum, illi magis obediebant creaturæ, operaque miraculosa patrabat. Quoniam vero renuerunt homines seruire sapientissimo cuique, schismata fecerunt. Ne autem religio cogeret eos subdi Socerdoti magno amico Dei iure naturæ omnium principi, nouos introduxerunt Deos politica ratione prudentiæ carnis, promulgantes Deum, qui comparebat sub quacunque forma, esse quempiam ex eis. Appellabant communi nomenclatura Deum, Iouem, quapropter lingua Hebraica dependens à Chaldaica, quæ prima fuit, nuncupat adhuc Deum Iehouam. Primus qui nomen Iouis vsurpauit, fuit Belus, proximus Nembrot, caput Monarchiæ Assyriorum, & pater Nini. Qua ex ratione annos post quinquaginta segregatus est Abraham & seminauit in orbe cultum Iehouæ. Ideoque à Deo promissa illi est hæreditas totius mundi, teste Paulo, eo quod esset Au-

ctoris mundi cultor & cognitor; & ita in veritate factum est. Nulla enim natio reperitur, quæ non glorietur se ab Abraham descendere. Mahumetani per Ismael, Hebræi per Isaac, Christiani per Dauid, ex cuius stirpe est Christus, qui inseruit nos stipiti sancto, sicut oleastros oliuæ; ac tempus prope est, vt ex dispositionibus cœli & terræ considero, in quo totus mundus reuertetur ad cultum veri Dei, eritque filius Abrahæ non spurius, vt Macon, nec carnalis vt Hebræi, sed spiritualis, quoniam Abrahæ promisit Deus, vt hæres esset mundi, teste S. Paulo. Homo intra pugillum cerebri interclusus videre & cognoscere infinitum Deum non potest; sed Deus benignus condescendit nobis, notitiamque præbet exterioribus organis scientiæ nostræ. At interior sensus melius intelligit per similitudines ad infinitum sese eleuando, quo circumdamur & sumus. Si piscis vnus totum mare inhabitare simul non potest, nec videre, nec homo totum occupare aerem, ita ac longe minus anima nostra potest extendi ad infiniti comprehensionem. At credere Deum esse, ac bonum esse, sanctum, iustumque, & scire ac posse, & velle nobis benefacere longe magis quam pater carnalis, qui ignorat, quomodo nos genuit, sed tantummodo Veneream voluptatem secutus est stimulo secreto incitatus, quem Deus cunctis suis instrumentis apposuit; necessarium ac rationabile est. Porro hæc fides tantam vim obtinet, quod immutat res creatas in id quod cupimus, non quia fides est, sed fides in Deum causam omnium rerum.

Quapropter quicunque vult ac potest tam præstantissime creatori seruire, quod etiam possit confidere de amicitia eius penitus & omnino, & nolit aut velit quidpiam, nisi vt vult & non vult Deus, nec contra Deum operatur vnquam, sed ea modo quæ Deus illi, & communitati hominum præcipit, hic potest in eius amicitia ita confidere, quod res creatas, prout opus est immutare queat per miraculum, & veluti homo præcipiens homini super quem habet potestatem & fiduciam, ab eo officium consequitur, ita aliis præcipiendo rebus mouet ipsarum sopitum sensum; ac sibi obedientem reddit: Vt videmus lictorem imperare strenuissimis & nobilissimis nomine Regis, & omnes obedire. Ita putandum quod ei qui Dei nomine præcipere potest iuxta Dei voluntatem, obedientia non negetur; Et hic est modus, quo causa ignobilis nobilioribus imperare potest & miracula facere, nisi hæsitauerit in fide, quam habet in Domino suo. Bene Petrarca cecinit de Iosua loquendo;.

O fidanza gentil, chi Dio ben cole, Tutto quanto ha creato hauer soggetto; El sol fermar con semplici parole.

Secundo requiritur fides in eo pro quo miraculum fit; cum in eius beneficium, non autem in maleficium fit; tunc enim potius timor necessarius est. Non enim aptus est à Deo beneficia accipere, qui dispo-

quoque credat, oportet.

Datur & Magia naturalis sicut hæc ex stellarum & Medicinæ notitia; addita tamen religione, vt fiducia ingeneretur in eo, qui huius scientiæ fauorem expetit. Datur & Magia Diabolica, qua multi dæmonis arte efficiunt mirabilia apud minus intelligentes, quæ etiam absque dæmone fieri solent à circulatoribus in frequentia plebis imperitæ. Sed res ad astutiam pertinentes non ad scientiam. Naturalis ergo in medio versatur, ac qui ipsam probe exercet cum pietate ac reuerentia erga creatorem, meretur sæpe ad supranaturalem erigi & cum superis participare. Qui autem abutuntur in maleficiis & venenis propinandis, & rabiem procurando, & ludicra inferendo, merentur à dæmone ludificari, & ad perditionem trahi, qui sese ingerit, vbi inania & praua captantes reperit. Quod & Sanctus Thomas in libro de sortibus ex Augustino deducit rectissime.

CAPVT II.

Ad Magiam cœlestem requiri amicitiam Dei & fidem, & quomodo, & qualem, & in quibus, vnde miracula fiant supra naturam.

PRimi homines Deum manifeste pene agnoscebant, quoniam creationis opus recens erat, & continua beneficia ac apparitiones illius habebant. Quapropter qui Deo familiarissimus erat, sapientissimus omnium erat. Cum sapientia sit ipse cultus diuinus, hoc est, religio, teste Iob. Qui ergo purius ac obedientius colebat Deum, illi magis obediebant creaturæ, operaque miraculosa patrabat. Quoniam vero renuerunt homines seruire sapientissimo cuique, schismata fecerunt. Ne autem religio cogeret eos subdit Socerdoti magno amico Dei iure naturæ omnium principi, nouos introduxerunt Deos politica ratione prudentiæ carnis, promulgantes Deum, qui comparebat sub quacunque forma, esse quempiam ex eis. Appellabant communi nomenclatura Deum, Iouem, quapropter lingua Hebraica dependens à Chaldaica, quæ prima fuit, nuncupat adhuc Deum Iehouam. Primus qui nomen Iouis vsurpauit, fuit Belus, proximus Nembrot, caput Monarchiæ Assyriorum, & pater Nini. Qua ex ratione annos post quinquaginta segregatus est Abraham & seminauit in orbe cultum Iehouæ. Ideoque à Deo promissa illi est hæreditas totius mundi, teste Paulo, eo quod esset Au-

ctoris mundi cultor & cognitor; & ita in veritate factum est. Nulla enim natio reperitur, quæ non glorietur se ab Abraham descendere. Mahumetani per Ismael, Hebræi per Isaac, Christiani per Dauid, ex cuius stirpe est Christus, qui inseruit nos stipiti sancto, sicut oleastros oliuæ; ac tempus prope est, vt ex dispositionibus cœli & terræ considero, in quo totus mundus reuertetur ad cultum veri Dei, eritque filius Abrahæ non spurius, vt Macon, nec carnalis vt Hebræi, sed spiritualis, quoniam Abrahæ promisit Deus, vt hæres esset mundi, teste S. Paulo. Homo intra pugillum cerebri interclusus videre & cognoscere infinitum Deum non potest; sed Deus benignus condescendit nobis, notitiamque præbet exterioribus organis scientiæ nostræ. At interior sensus melius intelligit per similitudines ad infinitum sese eleuando, quo circumdamur & sumus. Si piscis vnus totum mare inhabitare simul non potest, nec videre, nec homo totum occupare aerem, ita ac longe minus anima nostra potest extendi ad infiniti comprehensionem. At credere Deum esse, ac bonum esse, sanctum, iustumque, & scire ac posse, & velle nobis benefacere longe magis quam pater carnalis, qui ignorat, quomodo nos genuit, sed tantummodo Veneream voluptatem secutus est stimulo secreto incitatus, quem Deus cunctis suis instrumentis apposuit; necessarium ac rationabile est. Porro hæc fides tantam vim obtinet, quod immutat res creatas in id quod cupimus, non quia fides est, sed fides in Deum causam omnium rerum.

Quapropter quicunque vult ac potest tam præstantissime creatori seruire, quod etiam possit confidere de amicitia eius penitus & omnino, & nolit aut velit quidpiam, nisi vt vult & non vult Deus, nec contra Deum operatur vnquam, sed ea modo quæ Deus illi, & communitati hominum præcipit, hic potest in eius amicitia ita confidere, quod res creatas, prout opus est immutare queat per miraculum, & veluti homo præcipiens homini super quem habet potestatem & fiduciam, ab eo officium consequitur, ita aliis præcipiendo rebus mouet ipsarum sopitum sensum; ac sibi obedientem reddit: Vt videmus lictorem imperare strenuissimis & nobilissimis nomine Regis, & omnes obedire. Ita putandum quod ei qui Dei nomine præcipere potest iuxta Dei voluntatem, obedientia non negetur; Et hic est modus, quo causa ignobilis nobilioribus imperare potest & miracula facere, nisi hæsitauerit in fide, quam habet in Domino suo. Bene Petrarca cecinit de Iosua loquendo;

O fidanza gentil, chi Dio ben cole, Tutto quanto ha creato hauer soggetto: El sol fermar con semplici parole.

Secundo requiritur fides in eo pro quo miraculum fit; cum in eius beneficium, non autem in maleficium fit; tunc enim potius timor necessarius est. Non enim aptus est à Deo beneficia accipere, qui dispo-

situs non est; dispositio autem absque fide non fit. Quapropter Christus cum curasset tot gentes variis ex infirmitatibus, subdebat omnibus: *Fides tua te saluum fecit*, & in Patria eius dicit Marcus Euangelista, *mirabatur Iesus, quod non posset miracula facere*; & subdit, hoc euenisse *ex incredulitate eorum*; qua reddebantur inhabiles ad diuinam gratiam, sicut qui soli obicem præponit, videre nequit. Et semel dixit, *fiat tibi secundum credulitatem tuam*, *&* ad alios, *si potes credere, curabo eam. Omnia enim possibilia sunt credenti.* Hoc autem intelligimus iuxta consuetum modum miraculorum. Nam Deus potest per sceleratum hominem alium sceleratum incredulum sanare; vel qui solam historicam habet fidem, potest quoque sanare non credentem Deo, & Elementa mutare, omniaque facere, quæ contradictionem non implicant, quando opus est in gloriam suam: & miraculosa maleficia exhibet non credentibus, vt Pharaoni. Sæpe quoque fides erit in operante tantummodo, sicut Apostoli ad incredulos miracula multa fecerunt. Sæpe vero in eo, cui fiunt, vt quæ fecit Iudas, & increduli Hypocritæ ad credentes consueuerunt. Immò narrat C. Tacitus de quibusdam mendicis languentibus, claudis aridis luxatis: qui nescio quo numine moniti conuenerunt Vespasianum venientem de Iudæa Romam ad imperium occupandum, rogantes, vt sua virtute curaret eos: Cumque Imperator responderet se talem non habere virtutem, tamen cum precibus vrgeretur, imprecatus est illis sanitatem, & sicut petebant, curati sunt rectè prorsus. Et virgo vestalis in tutamen & signum propriæ pudicitiæ, cuius violatæ insimulabatur, portauit aquam in cribro de flumine in Templum: Potest quidem in multis interuenisse dæmon, potest quoque existimari Deum eiusmodi miracula fecisse, in salutem ipsorum, qui pie credebant in eum, aut in rem, quam simplici animo imaginabantur esse Deum verum. Et fidem respicit Deus, & ignorantiæ non procuratæ ignoscit: Qui deceptores non autem deceptos execratur. Hic ipse loquor de magia, quã homo acquirere potest, non de his quæ extra ordinem Deus facere potest. Itaque assero fidem requiri non hæsitantem, & cordis puritatem, non historicam fidem, sed intrinsecam, quæ cum Deo vnanimes nos faciat vnumque spiritum, atque velle & nolle, ad voluntatẽ eius, & longe magis, quàm qua vulgares amatores amatæ rei cõformãtur, pro quibus nihil non aggrediuntur, Hæc est fides, quæ in Deum hominem transformat, diuinumque facit, teste S. Bernardo. & D. Franciscus adeo amauit Dominum suum, quod factus est instar crucifixi; & licet iste actus supernaturalis sit, nihilominus procedit secundum naturam, quæ amantem in amatum transformat, vt mox declarabimus. Nec multùm rerum scientiam hæc prima Magia requirit, sed amorem ac fidem, quæ nos primæ causæ conciliet, vnumque faciat: Ipsi enim obediunt creaturæ omnes, ipsaque scit qua ratione ad no-

stram

ſtram eas immutet iuſſionem. Nec miraculum alia creata cauſa face-re poteſt, niſi quatenus eſt amica primæ cauſæ, ipſiuſque auctoritate & nutu interiori. Creare enim atque intrinſecus tranſmutare abſque violentia, munus eſt proprium duntaxat Primæ Potentiæ, Primæ Sapientiæ, Primi Amoris: Quo res cunctæ conſtant & cui intrinſecus obediunt. Hanc autem Magiam non eſſe naturalem, vt Plinio & Auicen. & Pomponatio videtur, palam eſt in eo, quod nemo valeat mortuos reſuſcitare, aridos ſolidare, maria exſiccare, flumina in ſanguinem conuertere, virgulta in aurum, cœlo & ventis imperare, ſimplicibus tantum verbis, vt amici Dei fecerunt. Vnde falſo de Deo queruntur homines quod hanc ſcientiam inuideat nobis, vt Symonides; vel quod cum ſit Pater noſter non comparet ad docendum nos ea, quorum auidiſſimam appetentiam nobis indidit. Non enim defuit nobis vnquam Deus, ſed nos nobis. Nam cum ſeſe reuelaſſet factus homo, ne quereremur quod eſſet inacceſſibilis, & iuxta deſiderium noſtrum quæcunque cupiri poſſunt, docuiſſet; non tamen credimus, propterea quod non docet nos, vti nos volumus, ſed vt ipſe vult; & cum vix diſcipuli ſimus, legem præceptori damus, & ægroti medico conſulimus. Porphyrius, vt miracula faceret, ſcientias nos Deo copulantes inquiſiuit, abiecta ſapientia Chriſtianiſmi; nec tamen ipſe patrauit vnum ex his miraculis, quæ minimus Chriſtianorum fecit.

Quapropter nec modus nec res deſunt ad tantam ſapientiam cœlitus comparandam. Nam Chriſti myſteria Magiam diuinam continent, vt expertis patet; at qui bonitatem Dei condocentis laudare debemus, fruſtra & pernicioſe modum quærimus, quo ſit factus homo, vt Deificemur, & quid, & quomodo virtutes in Sacramentis eſſe poſſint, & quod cupimus, reſpuimus. Quod autem Pomponatius Auic. & alij impietate imbuti putant, miracula vera ab hominis fide naturali proficiſci, mendacium eſt. Non enim ſuſcitatur Lazarus, neque in ſanguinem fluuius vertitur, quamuis mille homines ita firmiter credant & precentur inaniter. Quod ſæpe vidimus, vt in illis qui falſo Moyſi nouo credebant Iudæis: qui ſumma fiducia Creticum mare intrantes, necati ſunt. Sic & qui Dulcino tanquam Prophetæ adhæſerunt, & Io. Leidenſi. Solam animi proprij paſſionem fides naturalis mutat, ſicut amor & cæteri affectus faciunt. Exteriora vero nequaquam niſi ad quæ operatio animæ per corpus pertingit, vt qui per vapores ex oculis egreſſos praue tenellos pueros afficiunt.

Quapropter imaginatio non tantum valet, quantum Auic. & ſequaces credunt. Vide Metaph. noſtram. At Pomponatius cum cæteris huius farinæ putant miraculorum patratores temperamenti virtute puriſſima Elementorum, & cæleſti influxu præditos miracula efficere: Sicut pes Pyrrhi Regis liene laborantes ſanabat; & manus Regis

Galli Scrofulas : & Marsi Itali, & Psylli Africani à serpentibus lædi non poterant. Hinc sequitur Christum & Prophetas temperamenti virtute miracula fecisse, vt & magnes trahit ferrum. Sed impie falluntur. Quæ enim naturalem vim sequuntur virtutes; semper & absque precibus & religione opus suum per se consequuntur, vt magnes semper ferrum trahit. Neque virtutem suam absque vi propria communicant, vt magnes ferro vim attrahendi dat, quia affricato proprium odorem & atomos impingit. At sancti & quicunque miracula fecerunt vera, non nisi Dei nomine inuocato, miracula faciunt, etiam incredulis ægris conferendo sanitatem in testimonium Cælestis doctrinę. Neque semper: Item, nec si vis illa indiuidualis est, potest aliis communicari. Christus autem virtutem miracula faciendi Apostolis communicauit, & ex illis vsque ad nos peruenit: & quocunque temperamento etiam prauo donati, illam exercent. Neque illis aliquid ex indiuiduo communicante adiicitur, vt ex Magnete ferro sed ex virtute Dei cunctis communicabili, sicut palam est volentibus veritatem inuenire, non calumniari. Profectò si vis temperamenti in S. Paulo faciebat miracula, etiam antequam Christianus fieret, fecisset. De Pyrrho puto fabulosum ex parte. Sed neque sympathias & antipathias nego, & si lienem tantum sanabat, ergo modificata erat virtus in indiuiduo, sicut & in temperie Marsorum & Psyllorum. Paulus autem omnes curabat morbos non per pollicem pedis, sed solo verbo Dei. Rex Gallus ex diuina gratia: qui primum regum Christianorum decorare voluit. Nam antequam Rex sit, nō sanat. De his in Metaph.

CAPVT III.

Miracula facta absque Deo, non verè esse miracula, sed naturalis magiæ opera, aut Diaboli, aut astutiæ, imperitos ludificantis.

SEd contra narrat Plinius, Asclepiadem Medicum Romæ mortuum resuscitasse cum deferretur ad sepulcrum. Item Iamnes & Mambre magi Pharaonis virgam in serpentem conuerterunt, huncque mox in virgam. Et Dædalus de Creta in Asiam volauit, & Romulo floruit hasta, & quot miracula referunt scriptores de Apollonio Thyanęo, & Baccho, & Ioue & Mercurio, & qui excantant segetes, & siccari ac transponi faciunt, vt Lex Romana confirmat in 12. tabulis. Alij vero immutarũt animos & visum, faciuntque videre quod non est, & quidem scelesti

multi hæc fecerunt, sine fide in creatorem. Hæc argumenta cogunt de tertia magia nunc loqui. In multis quidem actionibus eiusmodi interuenit dæmon, in multis vero naturalis ordo tantum, & vis: at miraculum verum sine Deo nullū fuit vnquam. Qui efferebatur in sepulturam nō vere mortuus erat, sed spiritus abditus erat in cerebri penetralibus & viscerum, occupatus pugna contra morbificos humores: Itaque corpus totū absque sensu & motu remansit sicut in Apoplexia euenit, vbi cessat pulsus & arbitrarij motus; ac respiratio tam languēs est, quod non agnoscitur, nisi forte naribus admouendo pilū, vt ex eius exili agitatione innotescat. Hanc ob causam mortuus videbatur, qui Romæ efferebant. Asclepiades autem sagax sistere fecit eos, quo tempore pugna cum morbo cessabat, ac spiritus ad peripheriā reuocauit, vt in 2. lib. declarauimus. At Romani Medicorum inimici, quos ab vrbe etiam expulerunt, sicut & Mathematicos, parum id intellexerūt; ideoque miraculum arbitrati sunt. Idem narrat Abenragel de quodā, qui ex mortuis resurrexit post aliquas horas, quando Aphetæ directio iam transierat ex maleficæ stellæ occursu in beneficam. De Scoto & Mahumeto & Enarco & de Papa Innocentio VIII. & aliis, huiusmodi deliquia & mortes interpositas legimus in historiis, & quotidie palam sunt. At nunquam naturæ industria resurrexit quatriduanus defunctus, vt Lazarus iubente Christo; aut quis vere mortuus, vt ad preces Helisæi & aliorum sanctorum viuentium, & post mortem. Actiones mirabiles Iamnes & Mambre S. Augu. adscribit dæmoni; qui virtutem creandi aut immutandi res per se non habet, sed sapiens est, diuque peritus, vtiturque viribus naturalium rerum nobis ignotis.

Quapropter aliquid virgę apposuisse potest quo statim putrescens in serpentem conuersa est. Sicut videmus guttas pluuiæ in æstate cadentes in calidum puluerem, efficere extemplò ranas. Similiter artificiose coquunt in oleo escaram vini tartarum, & claudunt in arcula, quę simul atque aperitur, retūditur ab aëre calorincoctę escaræ, eamque accendit, ita vt videatur miraculum. Potest dæmon cito virgam subripere & serpentem loco eius ponere, vt fallat visum; sicut fallitur cum circulo actum ignem in toto simul circulo videt, cum sit in vno puncto. Profecto naturę arcana tanta sunt, vt quibus ignota sunt, miracula appareant. Conspiciuntur super tabula ferri limaturæ contra arenam currere, & separati, accedere & recedere ad subterpositi magnetis odorem; aliaque tot similiter facta, adeò quod non inepte existimare liceat, doctissimos magos sic ostentare potuisse & Pharaoni mirabilia, magis autem si Dæmonum commercio vtebantur. Ast vbi Moyses alia facit mirabilia plurima absque interuallo ad cogitandum & moliendum quæ opus erant, ipsi obstupuerunt dicentes; *Digitus Dei est hic*; eo quod agnouerunt, quod Moyses non vteretur eorum Magia, quæ & Moysi notissima erat, quoniam eruditus fuerat, vt fi-

lius Regius in omni doctrina Ægyptiorum, teste Ecclesiastico & S. Stephano, & Philone & Iosepho; Hæc autem potissima extabat apud Ægyptios. Verumtamen pugnauit contra eos in fide & virtute auctoris rerum. Veram esse fatemur excantationem frugum aliarumque rerum. Et ex parte naturalis est, quando res apta est pati ac sentire quę imprecantur mala, vt vidimus fœmellas sic repentè affici: Ex parte vero ingeritur Dęmon, qui res comportat idoneas ad exsiccandum, & venenandum; cum videamus posse menstruum sanguinem plantas exsiccare, & tabefacere; quoniam & oculos infectos id posse facere sequentes docebunt sermones. Miracula Bacchi, Apollonij, Mercurij, aliorumque Deorum, partim naturalia fuerunt, at imperito populo miracula videbantur. Sic Americani dicebant Hispanos nouiter comparentes in terra eorum, esse Deos, & filios nubium Cæli, quoniam archibugiis tonitrua imitabantur: & chartam loqui faciebant, per scripturam ipsis ignotam; & campanas horologiorum per se sonare, & naues de cælo descendisse putabant. Et sane omnis natio, quæ noua ac portentifica primo vidit, numinibus adscripsit: Et inuentores artium Deificarunt. Attamen sapientiores quique contra sentiebant. Nam Socrates Græcorum Deos irridebat, & cum Alcibiades vellet sui Dei statuam coronare, suasit ei Socrates potius esse Deum Philosophum viuum hominem, quam statuã illã: & credendum esse quod verus Deus missurus esset in mundum quam cito virum, qui veri Dei cultum instauraret. Ergo expectabat Christum ex conuenientia, quoniam si Deus est, non despicit opera sua. Hoc Plato scribit in libro de voto. Socrates quoque iurabat per canem & ne à Sacerdotibus vexaretur & inquisitoribus (qui & mortem illi postea intulerunt) eo quod canem magis quam Deos eorum in iuramento coleret, dicere solebat, se iurare per Canem Deum Ægyptiorum; Et in Epinomide Plato dicit Philosophos non credere nisi vnum Deum: Veruntamen si plures adorandi sunt, melius esse adorare stellas, quam statuas & homines mortuos. Trismegistus vnum verum solumque Deum sacrificiis & laudibus dignum existimauit: Deosque Ægyptios non dignificat. Cato vero admirari se aiebat, cur sacerdotes obuiantes alter alteri, non riderent mutuis nutibus & risu, ex eo quod populis illudunt prædicando Deos & sacrificia, vt ipsi fruantur reuerentia & victu per collusionem & iocum. Ac Lucanus introducit eundem Catonem nolentem in Lybia oraculum Dei Ammonis consulere, causando quod non illa statua sit Dei sedes, sed cælum, terra, pontus, & aër, & virtus; *superos quid quærimus vltra! Iupiter est quodcunque vides; quodcunq; mouetur.* Diogen. Cynicus hecatõbas pediculorũ in altari Dianę per irrisionẽ faciebat, dicẽs se pauperẽ nõ posse grãdiora animalia sacrificare. Eãdẽ opinionem sapientes omnes sectatos legimus apud Poetas & historicos. Quapropter Varro, teste D. Aug. distinguit inter Deos physicos, Poë-

ticos & ciuiles; illos à ſapientibus, hos à vulgò adoratos. Anaxagoras mortui adiudicatus eſt, quod negaret Solis Deitatē. Quapropter hi cognouerunt, non fuiſſe aſtutos homines, ſicut Macon, Romulus, Pompilius, Pythagoras, Minos, qui per ſapientiam Politicam, vt Varro putat, aut etiam per Dæmonis inſtructionem, populos deceperunt; cuius actus digni non ſunt, qui miracula credantur apud ſapientes Magiam veram. At & plurimæ adduntur fabulæ, quæ nunquam fuerunt. Cæterùm Diabolos interfuiſſe ex Homero & Ouidio colligimus: qui Iouem introducunt dicentem ad cæteros Deos ſe non poſſe omnia facere, eo quod fato ſubiectus eſſet; vtque æqui bonique conſulant, ſi petitionibus ipſorum minimè ſatisfaceret. In quo reſponſo Lucianus irridet omnes Deos, ego autem experimento didici dæmones fingere ſolitos, Deum ſubdi fato, vt ipſi interrogationibus ac petitionibus ſatisfacere cunctis non valentes, cauſam excuſationis inde arripiant. Ego tamen in Metaph. oſtendi, quod cum fatum ſit concordia ac nexus cauſarum omnium agentium, ac patientium ſimul ordinatè, opus ſit dare cauſam primam ordinantem, vt Senec. etiam infert; propriis ordinibus non ſubditam coactitia vi: ſed quia optimi ſunt à ſe optima; ſicque dictum ab ea, errare non potente, vt ita perpetuò eueniant, ſuccedantque ſalua libertate humana, ſicut ab æterno voluit atque præfixit. Floruiſſe Romulo haſtam: Suborta eſſe cornua Cippo, Cinghim ſicco pede cum exercitu ſuo tranſiiſſe Caſpium mare, ſicut Moyſes Erythæum, poſſibile eſt quidem diuina virtute; quæ voluit eos ita magnificare, vt ad mundi regimen congruebat; ſicut inuocantibus Dæmonem, ſæpè ab hoc reſpondet ipſe Deus, teſte D. Thoma, vel vt decipiatur teſte Ezechiele: potuit quoque fieri diaboli interuentu, qui paſſiuis actiuas res applicauit; potuit & naturaliter ex parte. Sicut Scipio refluxum in Carthagine noua obſeruauit, & Amilcar apud Tunetum conſimilem tranando canalem maris; quod imperitis miraculum apparuit. Sic è contrà tranſitum Moyſis non fuiſſe miraculum Iuſtinus & Tacitus exiſtimant. Veruntamen ex aliis Moyſis miraculis & prophetia & doctrina cœleſti, quibus totus mundus fidem hodie præbet, & ex illius maris profunditate, & nullorum fluuiorum aut pluuiarum ingreſſu, vt Iuſtinus comminiſcitur, & ex mendaciis iſtorum contra cæteras Moyſis hiſtorias, conuincitur omnino fuiſſe miraculum verum. Non negem Deum ſæpè naturæ viribus à ſe inditis vti, ſicuti Raphaël piſcis felle vtitur, ad ſanandos Tobiæ oculos; Iecore verò ad expellendum Dæmonem; Et Eſaias ficuum emplaſtro curat Ezechiam: Heliſæus Naaman aqua Iordanis; & Moyſes ligno aquas reddit dulces. Equidem arbitror Deum non vti miraculis, vbi natura ſufficit; ſed miraculum tunc eſt, ſcire, quæ res cui vſui

sit idonea, & qua ratione applicanda. Et ad ista ex parte Diabolus quoque pertingit, non vt author, sed vt discipulus naturæ. Sed miracula altissima sunt, vbi absque re naturali præstat suis seruis facere, quæ nulla posset natura. At verò quo nos impelleret atque instrueret vt inuestigaremus effectus suos mirificos, & ad nostram vtilitatem verteremus in gloriam Dei, docuit amicos suos tot naturalia arcana, ipséque addidit naturæ plus virium, quo ex voto nobis succederent, atque ad Dei cognitionem stimularemur in operibus suis.

Soli Deo tota natura paret ad nutum: facit, creat & mutat propria virtute omnia. Diabolis aut Angelis natura non paret, sed tantùm localiter mouere possunt naturalia. Igitur Cartham istam comburere non possunt, nisi adducant ignem, quoniam ipsorum natura particularis est, modificatáque: & sicut calor non potest per se frigefacere, sed solum calefacere: sic res omnes. At Deus cuius natura est omnis natura eminenter potest calefacere sine calore, quoniam idea & vis caloris sunt in eo, & entitates omnes. Propterea solus Deus miracula vera facit secundum substantiam & secundum modum. Diabolus verò applicando tantùm per motum localem actiua passiuis: & sicut Agricola & Medicus ad frumenti, & sanitatis confectionem. & Metaphysica ratio sic dicere nos cogit.

CAPVT IV.

Miracula circulatorum ludos esse astutiâ confictos, multáque sapientiam continere: & discrimen inter vera apparentiáque miracula.

MIrabilia vulgarium non sunt magię Cælestis effectus, neque naturalis, sed astutiæ, & Dęmon fortasse inuentor eorum fuit, vt fides diuinorum labasceret. Fabricantur annulum inauratum, similem illi, quem in digito gestas: accipiunt tuum & in puteum proiiciunt, at non quidem tuum, sed alterum, quem similem paratum habent, ostentando tuũ se proiicere, celeritate manus ostentationisque visum, ne probe percipias, ludificando: posteà verò inueniunt, vbicunque tu vis annulum, quem tu putas esse in puteo, sed ponunt illum dexteritate quadam in loco, in quo scrutantur vt iubes. Consuunt prius intra di-

ploïdis tui tunicas aleam, cui alteram similem cremant: ac deinde super te esse contendunt, inueniúntque. At quidem paulò antè vel multò has præparant astutias. Procul à te manentes, vel noctu trahunt aleam, cera vel visco alligatam capillo, quem tu non vides eo loci vel temporis, vocantes eam inter multas. Atque tu ipsam sponte moueri putas. Signant aleas inuisibili stigmate, & deinde ex pondere illam nosse se iactant. Ponunt fasciculum alearum sibi à tergo in manibus conuersis & dicunt se illas ex tactu nosse sigillatim: at quãdocumque ex eis vnam proferunt, quam diuinant, proferunt quoque sub illa alteram: ac priorem celeriter proiiciunt dicentes: estne hæc? dumque tu stupescens aspicis hanc, ipse aliam videt, & reponit ad tergum, & sic omnes sigillatim proiicit & contuetur & diuinat Circulator: Idem moliuntur in aperto fasciculo. Aleas quoque ferro illinitas moueri moto magnete faciunt. Ostendant tibi in speculo imaginem cuiusuis. Ipsi verò in manica ampla, aut à tergo imaginem tenent paratam, & dicunt; inspice recte; dumque tu attente in speculum figis oculos, ipsi præsentant imaginem paulò retrorsum: tuque obstupescis, & ipsi nil reïterant ludum: Et hoc ad lucem candelæ, vt melius fallant & in altari. Conficiunt sibi crus stuppeum, vestiuntque cothurno; ac suum sub sella abscondunt: iubéntque seruum extrahere cothurnum; tunc crus appositum geniculo, vbi & vesica sanguinis plena suturæ interpònitur, separatur à genu, & sanguis funditur. Dumque tu stupes crus verum exerunt. Alligant visco pedes auiculæ in ramo arboris. Cumque cum eis fueris animi gratia in viridario, aiunt; Iubeo aui, ne moueatur ex ramo. Mittuntque discipulum qui capiat eam non tangendo, sed totum ramum auulsum simul; ipsi vero dum tu admiraris liberant auiculam antequam videas astum. Ponunt sibi inter inferiorem palpebram & oculum, plumbeum clauum alteri similem, quem ore abscondunt: Deinde simulant se illum extrahere ex oculo. Pilulas inter digitos abscondunt, simulántque eas de manu in manum transire. Ligulas graciles sericeas multas inter gingiuas & genas abscondunt finguntque ex naribus illas promere. Transmittunt filum ex naso in os. Hoc verum est, quoniam foramen interiacet. Lignum ingens dentibus inferioribus gestant, quod possibile est; ensemque in pectore super mucronato osse accommodant ita quod fixus interius apparet. Transfigunt brachium gladiolo falso, qui caret media crassitie quantum est brachium, & continetur tantùm filo ferreo intrinsecus, vbi non vides. Alij saltus mirificos edunt, quoniam à pueritia assuefiunt; ossa ac neruos bene flexibiles habent, spiritus liberos & carnem modicam. Perambulantes humi super lignum assuescunt semper paulò eleuatiori superferri ligno, quoúsque super funem facilè ambulare discunt: Flectendo semper corpus in alteram

partem super illum pedem, qui funi innititur, ne moles corporis decidat in alteram cuius eleuant pedem: vtque commodius fulciantur, librant se longa ac graui hasta, quam oportunè vtrinque eleuant, deprimuntque vtraque manu; & mirificas ostentationes ita efficiunt. Dædalus autem volauit appositis alis imitantibus auium alas. Ita & quidam Calaber paucis ante annis: Sed dum sistere volatum cupit, crus sibi confregit. Archimedes rapiebat naues de mari ad mœnia Syracusana vnciuis artificiosis. Hæc omnia reducuntur ad artificia sapientiæ, aut astutiæ; vulgúsque putat esse miracula: aut miracula his similia ludis æstimat, qui parum supra vulgus sapit. Prætermitto mille alias factiones inutiles. At si interroges quonam pacto ipse vera à falsis miraculis dignoscam? Respondeo miracula quæuis inutilia hominibus, falsa esse, sicut quæ circulatores edunt. Vtilia verò esse naturalia artificia, nota sapientibus. At supernaturalia semper vtilia esse, non tamen inimicis Dei, sicut Pharaoni. Hanc regulam D. Petrus profert apud S. Clemen. Idcirco miracula Christi hoc sigillum habent, curare dæmoniacos, aridos, leprosos, suscitare mortuos, capere pisces & similia. Ficulneam duntaxat exsiccari fecit quod inutile apparet; nihilominus ad significandum fuit, quod qui in ipso fructum non faceret dignum Deo, consimiliter arefaciendus fuisset. Aliam differentiam assignat S. Iustinus, quod diuina solo verbo exercetur: Naturalis & dæmoniaca pręparatur rebus actiuis passiuisque, & temporibus. Sed de his alibi: Namque ad Magiam hinc naturalem properamus:

CAPVT V.

De Magia Diaboli silendum esse, & æmulam esse diuinæ, & naturæ viribus occultis inniti.

MAgiam Diabolicam non esse docendam sentimus. Est enim palam æmulatrix diuinæ & cultum illius imitatur, sed reuera in naturali suas operationes fundant dęmones. At sæpè iubent constellationes obseruare, & cæremonias quæ ad rem non conferunt, sed vt sibi cultum arrogent, aut quia eo tempore nouit rem perfici iuuante cœlo, quod ipse per se non potest; aut quia diuinissimas Dei creaturas operibus

suis

ſuis ſordidis in noſtra opinione labefactare ſtudet, & impietatem ſuggerere paſſim, & ſcientiarũ abominationem, vt ignorantia creſcente ſapientiam ab hominibus eradicet, & ſuas falſitates perſuadeat. Miracula, quæ in Braſilia ſuper prunas ambulantes ſacerdotes oſtendũt, vt olim in Soracte latini, & ſicut in Africa propè Monopotapam ventos & tempeſtates & pluuias, & famem proinde atque abundantiam facere profitentur, Luſitani & Hiſpani vanitatis & impietatis arguerunt: à quibus Dij non potuere tutari cultores ſuos, & miraculis noſtrorum ceſſerunt; & de his alibi.

CAPVT VI.

Scientias arteſque omnes naturali magiæ ſeruire, ſed quaſdam magis.

QVidquid ſapientes faciunt imitando naturam aut ipſam adiuuando per artem non modo plebi ignotam, ſed communitati hominum, opus magicum dicimus. Quapropter non modo iam dictæ ſcientiæ, ſed omnes magiæ prȩſtant vſum. Magicum opus Architæ fuit, columbam fabricari, quæ cum aliis volabat columbis. Et ſub Ferdinando Imperatore Auſtriaco, quidam Germanus (ſcribunt) Aquilam fabrefecit, & muſcam, mirifica arte, quæ per ſe volabant; at priuſquam ars vulgetur, ſemper magia dicitur: Cum verò palàm fit ſcientia vulgaris eſt. Inuentio pulueris bellici Archibugiorum, Typographiæ & magnetis vſus, res magicæ fuerunt, vel numine præeunte inuentæ: nunc autem artes vulgares ſunt, vbi notuere vulgò. Sic & horologiorum, ſignificantium per campanam, figmentum: & profectò mechanicæ artes facilè venerationem amittunt, quoniam in corporibus exercentur vulgò manifeſtis. Phyſicæ autem Aſtrologicæ & religioſæ, rariſſimè vulgantur, idcircò veteres ad iſtas magiam contraxerunt.

CAPVT VII.

De naturalibus affectibus, quos mouet Magus, vt perficiat opus suum.

SPiritus animalis quoniam natura mobilis, tenuis, passiuúsque est, aptus est omnibus ab rebus pati, illisque affici multum, aut purum, modis omnibus. Animáque in eo inuoluta secum afficitur: Principales passiones sunt dolor & voluptas; hi præcipui sensus sunt mali vel boni obiecti, coniuncti præsentésque sentienti animæ. Amor & odium tendentia sunt ad bonum, aut contra malum; quæ sensui vnita non sunt; vnita enim aut delectant, aut contristant, voluptate, & dolore; spes & timor sunt fuga mali aut sequela boni absentium in simili præsenti cognitorum. Fiducia est sensus rei, ex qua argumentamur certitudinem alicuius boni; Contrarium est diffidentia. Fides est mater fiduciarum, quoniam sensus est illius rei bonæ, non dico præsentis sed distantis; & quod ex illa sensatione bona speratur, fiducia est. Imaginatio vera est, quando spiritus afficitur re aliqua, eamque existimat sicuti est, non accipiendo alteram loco illius: praua est, quod ita afficitur spiritus re quapiam quod non potest ab alia affici, nisi per illam: & quauis ex motione noua, illa quoque vetus excitatur, alias occultans. Qui ergo hos effectus omnes ingenerare nouit per herbas & actiones & res alias oportunas, non ineptè Magus nuncupabitur. Spiritus quidem est tenuis, lucidus, mobilis, calidus, sensitiuus; oportet ergo vel tenuitatem vel mobilitatem vel luciditatem vel calorem eius immutare contrariis vel consimilibus vel vehementibus vel blandis rebus agendo in ipsum; aut omnes, aut quasdam qui introspiciet benè operabitur; at sensibilitatem adducendo passiones prædictas immutare oportet: & quia qualitas ex qualitate pendet, ad hanc qualitatem ex aliis procedemus quatuor, & ad illas ab hac.

CAPVT VIII.

Magia naturalis ad prolatandam & breuiandam vitam in vniuersali.

SIcut homo homini mortem vitamque afferre poteſt, multò facilius alias paſſiones ad has extremas non peruenientes inducere poterit. Omnibus palam eſt venena mortem, antidota vitam ingerere. Phyſicus ergo qui venenoſas res, contrariáſque intelligit, occidere poteſt, & ſanare. Quidquid occidit, exhibetur, vel in cibo vel in potu, vel in clyſtere, vel in fiſtula vel applicatur deforis per reſpirationem, vel tranſpirationem. Certum eſt continuò ſpiritum exhalare, indigeréque refectione; non ipſum modo, ſed corpus totum. Cum enim calidum ſit totum, attenuatur ſemper & præcipuè minùs craſſæ particulæ, poroſque in cute efficit, exhalatque in aërem. Vt ergo, quod continuo perditur inſtauretur, continuò opus eſt cibo, atque potu, non modo vt elixetur & concoquatur cibus, & tranſmittatur per venas in atomos tritus alteratúſque, ſed vt humiditas per corpus diffuſa, quæ facilius exhalat, inſtauretur. Omnis enim particula indiget humiditate vt adnatæ melius coniungatur, & facilius attrahat nutrimentum, & ne frangatur, dum motus fit, & vt ſpiritus loci peculiaris reficiatur celeriter. Nunc, inquam, quod prout cibi & potus conueniunt, aut repugnant temperiei animalis, producunt aut abbreuiant vitam. Præſentaneum remedium ad viuificandum aut mortificandum eſt illud quod benè aut malè afficit ſpiritum. Vir laſſus debiliſque extemplò à vino robur ſumit. Strenuus verò ac benè nutritus à fœtore vel cicuta ſubitò aggrauatur & cadit & moritur; hoc autem à frigore non fieri palam eſt, cum nix & glacies, res frigidiores, eiuſmodi paſſionem non inducant: Fungi verò & napellus & helleborus aliáque huiuſmodi calida maximè inducant. Quapropter exiſtimandnm eſt eſſe in cauſa fumum viſcoſum fœtidumque, qui ex his exhalat rebus & replet vaſa, quibus inambulat ſpiritus, mortemque inducit, ſuffocando aut condenſando. Idem efficit Antrum Agnanæ, & foſſa veteris frumenti plena; & carbo accenſus intra cubiculum, vnde exſpirare non poſſit: qui ſua craſſitie aggrauat ſpiritus tenuitatem, nigredine fœdat ſpiritus luciditatem, & calore ſuperat ſpiritus caliditatem. Sic ergo occidit venenum omne. Sed alia ſunt percalida, acria & corroſiua ſicut li-

thargyrium, Antimonium, Calx, gypsum, & mineralia id genus, quæ corrodunt vlcerantque intestina, & in cerebrum emittunt exhalationem acrem, percalidam, amaram; spiritumque mordent, lacerãt, vehementia & amaritudine afficiunt, atque à sui remouent symmetria & temperie: ideòque moritur. Vniuersale igitur dogma ponere licet; Res omnes quę emittunt exhalationem crassam, tetram, acrem, viscosam, fœtidas esse spiritui humano ac venenosas. Fœtor enim vapor est crassior, calidiórque spiritu nostro.

Physicus autem hæc à calore, sapore, odore, consistentia crassa, lentáue cognoscit. Atque vbi concurrere videt totam prauitatem, nil de veneno dubitandum est. Vbi color niger tantùm apparet, cætera verò non noxia, melancholiam modo generat, vt malum insanum. Vbi color est teter & odor fœtidus prauúsque vt cadauer, generat pestem, putrefactionem in sanguine, grauedinem in spiritu. Vbi autem cum his sapor quoque prauus linguæ videtur, consistentiáque non lenta est, sed densa, sicut in helleboro & cicuta, magis autem si succo abundat, certum est venenum: Verum si conditiones prauæ non concurrunt omnes: prauam tamen faciunt nutritionem, ac paulatim disponũt ad mortem, & temperiem spiritumque vitiant. Hinc argumentum elicio; Res omnes putentes, esse noxias. Similiter omnia morticinia & fruges natas in stercore, in fimo, & arte cogente, nõ autem natura, cùm arbores, tum frumentum, oleráque, omniáque animalia quæ vescuntur morticiniis & herbis & fructibus breuis vitæ, inducere in nobis quoque vitam breuem. Nam etsi alitum conuertat in se alimentum, non tamen penitus immutat, quin qualitas aliqua remaneat. Qua de re videmus carnes bouis, qui comedit rapas, redolere rapam, & porcum castaneis nutritum, castaneas; vinique amatores vinum sapere. Igitur paulatim alimentum alterat alitum insensibiliter. Quia ergo ea constitutum erat temperie, quæ durare diu apta non erat, nunc alteratum & transmutatum in nos, retinet adhuc atomos & particulas, quæ eam temperiem ac positum intrinsecus faciebant, & sensu ac qualitate caduca constabantur; itaque disponit nos ad natiuam sui conditionem. Eadem ratione putrentes vitare oportet aquas, ac vina citò acescentia, magis autem, quæ in vnctuosum liquorem & graueolentem facilè transferuntur. Sapientissimus diuina ac naturali magia Moyses, prohibet carnes morticinas omnes, & omnia non ruminantia animalia, quoniam crasso cibo replentur festinanter, nec satis digerunt: idcirco plena sunt vaporibus viscosis, crassis, prauis, ex carne cruda, non bene cocta à natiuo calore. Vetat etiam quæ vngulas non findunt, sicut asinum, equum, Camelum, ob crassitiem nimiam, breuemque vitam, & mores noxios. Porcinam quoque carnẽ, quæ in Palestina & Ægypto lepram generat: carnes quoque animalium rapacium, vt Aquilæ,

corui, lupi &c. quoniam prauos succos & mores in nobis nutriunt, vt mox docebimus; pisces etiam carentes squāmis; quoniam fæculenta ex putredine nascuntur, vt anguillæ, suntque breuis vitæ; eo quod non tantum caloris habeant, qui foras excrementa educat, induretque in squammas. Porrò carnes aridæ, siccæque quid corrosiui habent, sicuti corui & aquilæ, & animalium senescentium; ideo in humores salsos funduntur, & exsiccant temperamentum, & ad hecticam disponunt, & senectutem, & omnia senescentia, quoniam morti propinquant, hecticam conciliant, & ad mortem vocant. Quæ autem diuturnioris adhuc vitæ potitura erant, nobis ipsam communicant, relinquuntque. His in rebus nil, vel modicum, salis ponendum est. Sal enim inuentum est, ad attenuandos, incidendosque liquores vnctuosos, & partem putridam, quæ in cibo omni inest, expellere, & salubrem facere; & quia ipsum putet nunquam, omnemque expellit fœtorem, contra putredinem prodest naturalem. Ac in cibis corpulentis conuenit salubrius meliusque: in siccis vero gracilibusque oleum & pinguedo: & in me periculum feci, qui cum phlegmate abundo, dies aliquos sale modico vtor, vel nullo; Deinde vero multum salis adsumo, & phlegma inciditur & maceratur, & tunc euacuo superflua plura deorsum, quam si agarico vterer. Cum vero extenuatus & exsiccatus mihi videor, oleis & pinguedine vtor salubriter, si licet. Ergo omphacium agrestum quoque incidendo purgat, & omne acetosum aut corrosiuum aut abstersiuum pharmacum: & hæc omnia contra pituitam & viscosa venena prosunt.

Per vomitum, aut secessum venena expellenda sunt antequam per venas in corpus expandantur. Oleum supernatat ventriculo, dilatat fibras & spiritus, viamque per Oesophagum parat; ideo aptum est vomitum prouocare. Similiter aqua tepens, quæ addito aceto modico citius operatur. Licet enim stringat acetum, tamen cum modicum est, excitat spiritum, ab aqua tepenti dilatatum, vigoremque præbet expellendi noxium venenum, vel dilatationi iter parat acumine suo. Animaduertendum est denuo, quod pharmaca quæcunque choleræ odorem & saporem & colorem habent, ad choleram purgandam idonea sunt per similitudinis actionem: Sicut Reubarbarum & Reupōticum & helleborum album. At in cibum exhibita praua sunt, quoniam choleram nutriunt. Sic & res, quæ cito amarescunt, veluti Appiana mala, mel, saccharum, aliaque dulcia, magis autem combusta; inter dulce etenim, amarumque, sapotes non intermediant, vt putat Arist. At mordentia dulcia, quæ ad acrimoniam vergunt, vt vina Foroiuliana quædam, vtilia sunt salubriaque. Sed temperies & anni tempus considerare oportet. Dulcia enim pinguia siccis hominibus & temporibus, & si cholericis non nocent; & quæ atram bilem generant sub vere, & sanguineis forte congruunt: indigent enim fuliginum tu-

more, vt in se colligantur spiritus. Et melancholia contemplationis est stimulus; Cholera vero iræ; ergo in bello conueniunt, quæ iram acuant; phlegma vero pigritiæ causa acribus & abstersiuis est comprimenda, & phlegmaticis ista dabimus. Cholericis vero anxiisque celeritate nimia vtentibus, frigida & humida, phlegmatis nutritiua. Melancholicis autem pinguia alba, calidaque; sed pro tempore & fine, quam intendimus. Ergo in cibum contraria dabis quæ vitiosum humorem aut superfluum minuant: in medicinam vero similia, vt attrahant. Hoc bene consideres, oportet; & omnis humoris similitudo & dissimilitudo cum cibo & potu & pharmaco non te lateant.

Corrosiua venena, quoniam sicca, tenaciaque sunt attractione non purgantur, sed vomitu; nisi in clystere propinata sint. Sunt venena quædam extrinsecus lædentia, quæ vnctuositatem quandam habent, sicut aspidis & viperæ venenum; quod tanti est vehementisque caloris, vt conuertat in se humorem carnis commorsæ; idcirco attenuat, tumefacitque; & omnia mordentia quæ tenuitatem & ardentem habent humorem sic afficiunt, sicut pediculus, apis, & aranea. Hoc autem fit, quia venenum inspargitur in loco sibi inimico: Caro enim nostra illi prorsus aduersatur: idcirco se contrahit venenum, roboratur accenditur, conuertitque in se adiacentia, præsertim humores. Itaque tutum certumque remedium est in morsuræ loco, apponere caput mordentis bestiolæ, aut pilum, vel persimiles eidem: Libentius enim regreditur ad simile imbibitum venenũ, quam remanet intra carnem sibi dissimilem. Nam veluti serpens est venenosus homini, ita homo serpenti, quippe quem solo sputo occidit, præsertim ieiunus, quando adhuc naturalem retinet conditionem & non alienam à potu & cibo. Rationabile quoque est ligamine præcludere ingressum ad viscera; & cucurbitulis & sectionibus foras extrahere, & minuere; & spiritus odoribus corroborare, & cor aliaque viscera antidotis, vt si progrediatur interius sese dilatando venenum, inueniat robur in spiritibus, & visceribus repugnantiam & impedimentum. At theriaca, quæ attrahit carne colubri, & expellit admistarum rerum vi, sicut sapo oleo trahit oleum, & calce cinereque educit, laudatur valde. Hinc patet res omnes alteratas transmutatasque adhuc sensus qualitatisque innatæ quid retinere: Vt syrupi & pharmaca omnia fidem faciunt. Aduersus venena, quæ inspirationem lædunt, aut ad cerebrum exhalationem mittunt, aut per poros totius carnis subeunt (& hæc quid vehementia sunt) necesse est primo odoribus blandis ac reficientibus spiritum roborare, deinde ventriculum ac viscera corroboratiuis armare, vt cinnamomo, vino, macis, aliisque aromatis; vt prauus odor repens expugnetur. Extrinsecus vero Cucurbitulas attrahentes applicare, sanguinem & vaporem educere: & vino firmissimo confirmare. Sed quidem sudor prodest mirifice. Hæc omnia prosunt timentibus à

Venerea lue; quæ nimirum fœtida gignitur exhalatione inficiente ſpiritus & ſanguinem deinde, ac tandem totum temperamentum. Quapropter labor & ſudor prauos attenuat, imminuit, educitque ſuccos; lauacra vero tanquam ſimilia roborant ſpiritus, qui ſunt in cute, & membra ne inficiantur aliaque intrinſecus corroboratiua, partes interiores: ac ita victoria paritur. Eadem remedia conferunt contra peſtem, quæ vapor eſt fœtidus: primo ſpiritum lædens, deinde ſanguinem & tandem temperiem; ergo prius eſt ſubueniendum ſpiritui per odores, corpori per ſapores, extrinſecus vero cucurbitulis & lauacris; aëri tandem ignibus & combuſtis aromatis, & rumoribus tympanorum & Campanarum attenuantibus & ventilantibus.

Hinc planum fit, eas res omnes producere vitam quæ venenis contrariæ ſunt, nobis vero ſimiles, præſertim primordiali temperamento ſeminis & ſanguinis puri (non menſtrui) ex quibus conſtituti ſumus. Oportet ergo eligere primo aërem tenuem, mobilem, lucidum, apertum leuiter agitatum, vaporibus aggrauari non ſolitum, procul à paludibus & cadaueribus, & herbis belluiſque venenoſis: at mirtis lauris iuniperis thimo &c. id genus conſitum. Secundo aquam leuem per tophum aut cryptam dulcem purgatam, tenuem, ſapidam, mobilem, agitatam; tertio vinum album aut rubicundum, vel aureum, leue, tranſpicuum, odoriferum, ſuaue, ſubdulce, non ſemper ſubaſperum, ſapidum, & quaſi ſtipticitate exſiccans, ſicut vinum Amarinum, quod caliditate ſua ſtiptica & ſorbinis atomis humores exſiccat, humectat partes corporis ſiccas, ſua penetrante tenui humiditate; Calefacit neruos parteſque frigidas; incidit phlegmata, & excreari & excerni efficit. Refrigerat partes aridas humectatque, penetrando duritiem illarum ac ſpongioſas reddendo nutririque aptas. Quarto cibos facile in ſubſtantiam cibati tranſeuntes; non craſſos viſcoſoſque, niſi medicinæ gratia; non molles nimis, nec acres; albos potius quam nigros; ſapidos, odoriferos ex herbis & arboribus & animalibus vitam longam viuentibus; non natis ex putredine; nec ægritudine mortuis; in terra ſalubri ac robuſta naſcentibus ſponte, non ingenerantibus fuligines nec excrementa multa. Moritur homo quoniam aucto calore partes corporis indureſcunt, nec belle nutriri poſſunt, ſpirituſque pauci fiũt: quoniam iecur induratur, & ſanguinem generat ſemiuſtum paucorum ſpirituum, & multarum fuliginum materiam. Magnopere igitur curandum eſt, vt iecur perpetuo molle ſeruetur, quale ineſt pueris, caroque humida mediocriter, ſanguis floridus & copioſi ſpiritus. Ad molliendum iecur lac confert, ac res molles & parum excrementi habentes. At ſuſpendere vas aquæ; ex cuius canali interpolatim guttæ aquæ cadant ſuper Iecur, optimum eſt remedium. Timor enim flammam exhalantis caloris indurantiſque Iecur abſceſſu tenuitatis, reprimit retruditque interius; itaque relaxat, emollitque iecur

& duras partes per admiſtam tenuitatem diſponit ad mollitiem. Sicuti cothurnix ab accipitre interfecta tenera eſt magis, quam aliæ cothurnices, quoniam timore collecti ſpiritus introrſum relaxarunt ac mollierunt carnem: Omnis enim fibra propriam duritiem relaxat. Sanguis quoque deſtillatus ex vitula, capreolo, pullis gallinaceis, aliiſque confert multum: nutrimentumque candidum & leuè radicali humido conuenit mirifice, vt conditio ciborum ex odoriferis ſpiritui: & omnia animalia adoleſcentia, & olera teneriora comprobantur. Sapienter Fl. Ioſephus ſcribit priſcos ſeculi patres per phyſicam & Aſtrologiam vitam diuturnam vixiſſe. Palam quidem eſt, magum poſſe vitam artibus præfatis producere. Quibus adde purgationes excrementorum neceſſarias purgatiuis interdum cibis, & lenibus pharmacis interius mundantibus ſpiritum & carnem & ſanguinem. Exterius vero per ſudores & vnctiones pretioſorum oleorum & vina & blanda aromata interius exteriuſque ita vt tota temperies immutetur iuxta arcanum quod hic ſcribere non datur, ſemper habita ratione temperiei: Siccis enim calidiſque cibus conuenit multus & craſſiuſculus: Phlegmaticis pinguibus, ſiccus, leuis, ſubacidus: melancholicis albus ſubdulcis pinguis faciliſque vt dictum eſt. At vero exercitium vitæ omnino maximeque prodeſt. Non enim purgantur excrementa, nec roborantur membra, nec ventilantur ſpiritus abſque ipſo. Otium producit cruditatem, vnde diſtillatio & inflatio, ex quibus oritur podagra, chiragra, gonagra, ſciatica, ſomnolentia, ſpaſmus, palliditas, dolores colici, tumores &, ſæpe hydropiſis: nimius labor inflammationem, ariditatem, diſſolutionem membrorum, luxationem, acrimonias, corroſiones; exercitio ergo inter vtrumque vitium medio vtendum. Nec niſi eo, quo omnia membra ſimul laborant, & roborantur, ſicut ludus pilæ & armorum: nam curſus crura tantum roborat; ferraria ars brachia, & aliæ aliud. Quæ autem membra exercitio vacant trahunt ad ſe aliorum morbos. Sed nunquam corpus ſine ingenio exercebis & ne fias præda hæreſiarcharum, & Sophiſtarum & Empiricorum medicorum: nec animam ſine corpore, ne ſis præda medicorum & athletarum & armatorum. Tandem victoria ſpiritus ſuper corpus vitam ſeruat diutinam; proptereaque temperati moribus antiqui monachi modico contenti cibo digeſtioni apto, paſſionibus vehementibus liberi, vitam vixere diuturnam. Poſt hunc librum ſcripſi ſeptem Medicinales. ibi vide.

CAPVT IX.

In Cadaueribus ſenſum reperiri, & de putredine.

PAſſim ad manifeſtationem falſitatis vulgaris argumenti deuenimus; quo putant nequaquam omnia ſentire cum mortua corpora propterea mortua dicantur, quod ſenſu penitus priuata ſunt, quandoquidem videmus viui qualitates in mortuo vel exiguas remanere. Quoniam vero id per noſſe dogmati noſtro toti neceſſarium eſt, veniam ad demonſtrationes; primo tamen aduertens, mortem animalium ſolo abſceſſu fieri ſpiritus, qui habitat in capite, intercurrit per neruoſum genus, & ſenſum motumque exquiſitum toti præſtat animali; & quamuis non deſtruatur Corpus, ſed integrum remaneat, vt in ſuffocationibus patuit, nihilominus moritur animal. At mors rerum ſimplicium eſt mutatio in aliud Ens, ſicut ſpiritus in aërem, aqua in terram, aut ignem, quoniam ſimilaria ſunt & vniformia, idcirco ſola mutatione formæ alienantur à proprio eſſe. Animalia vero multiformia ſunt & compoſita, ſolaque ſeparatione deſinunt eſſe. Igitur ſpiritus in aëre ſentit poſtea ſenſu quidem aëreo, amittitque memoriam corporis in quo fuit interclusus, quoniam magnæ mutationis paſſio aufert paſſiones motioneſque antecedentes, & ipſa eſt fluuius lethæus. Corpus autem remanet cum ſenſu proprio obtuſo, naturæ ipſius conueniente; ſique ſpiritus in neruis relinquitur, ſentit adhuc, vt palam fit in caudis anguillarum & lacertorum. Quæ ideo poſtremò moriuntur ſicut & cor, quia vaſa ſpiritus anguſta ſunt nec facile permittunt illi exitum; pariter cum lanij decoriant boues, quibuſdam in partibus caro tremit & mouetur & contrahitur manifeſto ſenſu. Interfecti quoque homines in cõſpectu mox interfectoris, ſanguinem emittunt & feruent irâ, vel timore ſentientes per affectum aëris communem adeſſe odioſum hoſtem. Et hoc indicio vtuntur legiſperiti, ad agnoſcendum homicidam. Quidam Nucerinus occidit hominem & obtuit humo; poſituſque eſt in carcerem aliam ob cauſam, poſt 20. dies pluuiæ illuuio cadauer detexit, detulitque vſque in plateam ciuitatis, vbi erant carceres. Cumque cadauer inſpectaret proximus de feneſtra interfector, cepit ebullire cadauer, & ſanguinem mittere ex vulneribus non ſine terrore illius conſcij ſceleris. Quo abeunte ebullitio ceſſauit, & redeunte rediit. Ac ille homo ſeorſum confeſſus eſt mihi hoc poſt 29. annos. Quapropter remanet affectus non modo in exhalante ſpiritu, ſed etiam in corpulentia, in qua ſanguis eſt, & tenuitas. Sic & nos inimicum obuiam habentes, aut ebullimus

ira, aut tremimus metu. At cum corpus dissoluitur penitus in substantiam alteram, amittit illum sentiendi modum, aliumque sortitur. Præterea generantur vermes in cadauere: quorum sensus ex nihilo manare potis non est, nec ex materiæ potentia, vel sinu, quæ suscipit duntaxat & non dat, sicut in 2. lib. ostendimus. Ergo inerat cadaueri sensus, calorque nobis occultus, qui natura actiuus cum sit, nunquam agere cessat, aut obliuiscitur, proptereaque crescit & liquefacit, & attenuat molem, & fœtere facit: fœtor enim crassus est, calidusque nimis vapor, qui spiritus nostri tenuitatem grauat, & vires exuperat, alienatque à symmetria sua. Idcirco displicet nobis: non autem brutis illis, quibus spiritus inest calidior, crassiorque. Qua de re, quod alteri est fœtor, alteri odor est. Dum ergo agitatur calor & ex portione viscosa tenuem segregare non valet, ingenerat spiritum, & fit vermis, vel aliud animal, cui magis cognata est temperies illius caloris, & illius sic effictæ molis. Præterea in cadaueribus conspiciuntur vngues, & capilli crescere: Humor enim caloris innati reliquiis continuo agêtis incalescit, forasque effluit, nutritque portiones extremas, præsertim ipsi excrementitio similes. At temporis mora exhalat attenuatus, remanetque cadauer siccum, cum solo sensu obtusissimo ossium, donec transmutetur in terram, aliudue in corpus. At nutritionem absque sensu fieri non posse iam dudum ostendimus. Sal quidem à putredine seruat, aliaque aromatica, quoniam exhalare faciunt calorem quam primum: reliquaque moles remanet sicca, duraq; illius abscessu in tenuitate: ex quo intelligimus calorem debilem plus valere ad putrefaciendum; eo quod nequit exhalare cum attenuata mole, emollitaque, sed ea vtitur ad disponendum cæteras duriores, ad relaxationem, ad emollitionem & ad euaporationem: ita quod vnà omnes putrescunt. Non enim aliud putrefactio est, quam relaxatio partium solidarum & euaporatio mollium, acta simul à calore blando, qui in eis augetur & exire non potest. Non ergo est amissio caloris natiui, vt Arist. opinatur, sed augmentum. A quo suboritur tandem amissio ex viribus nactis ad exhalandum, cum fuerit à se paulatim auctus aut à calore externo adiuuante. Porrò cum S. August. de cur. pro mort. affirmat nullum inesse cadaueribus sensum, intelligitur de sensu humano, & viui spiritus, & animæ, quam gentiles etiam ad comedendum in sepultura redire, vel oberrare putabant, vnde epulas sepulcretis apponebant: Non autem de sensu obtuso materiali & communi, quam ipse quoque in aëre agnouit, vt dictum est: imò in lib. impert. super Gen. docet quod in tota materia rerum est lux sensitiua, ex qua fiunt animæ brutorum. Et in Gen. 5. cap. 8. ponit præseminatam vim in cunctis elementis, vnde fiunt animæ brutorum. & in cap. 14. lib. 3. ex cadaueribus fieri animas vermium, docet, quoniam est vis illa animastica, idemque dicit S. Bona. dixisse Aug. quod Arist. 5. quodammodo omnia animæ esse plena. Vide Defens.

CAPVT X.

In rebus diu consumptis remanere sensum antecedentem, & recentem; experimenta mirifica ad magiam.

AT quidem non obtusum modo sensum, quem in cadaueribus remanere narrauimus, experimur, sed etiam passiones affectusque proprios & peculiares sentientis naturæ. Vnde mag a negotiationem nacta est multam. Profecto si tympanum conficias ex lupina pelle, aliudque tympanum ex pelle agni vel pecudis, illiusque magis, quæ à lupo vim aut terrorem pertulit; videbis dum simul pulsaueris tympanum lupinum, frangi ac disrumpi ouinum. Euidens indicium, quod passio consueta in rebus sopita excitatur, ac renouatur reminiscentia quadam, propter quod pellis contrahitur, patiturque sicut & nos inimicum obuiam habentes declinamus; sique nominetur is, à quo timemus valde timemus, & comæ eriguntur refugientis spiritus abscessu pelle constipata; & quando dæmon nominatur timidi quoque præsertim pueri expauescunt & crines stant, quoniam metum apprehendunt illis incuti consuetum. Porrò eadem res alios lætitia afficit, qui ex ea bene sperant, alios vero timore, qui male. Timent Turcæ in triremi à Christianis impetita; at mancipia lætantur. Illi enim mortem, hi vero libertatem præsentiscunt. Nec infortunium cuipiam imminet quod nō præsentiatur in spontanea quadam lassitudine, aut in diffidentia, aut pauore occulto: aut à vate per veritatem, vel per iocum. Amicus cui per archibugium instabat mors, dixit negotiando in via, animo attacto: num quis me nunc impetat archibugio? & dum conuertitur retrorsum per ipsum pila ignita transiluit & bombus à latrone: & quidē nemini hæc nota nō sunt. Quoniam aëris, in quo fit passio instans, adest sensus nobisque cōmunicat. Quapropter redeuntes, palam esse dicimus ita remanere affectum in pelle ouis à lupo quid passæ, ac deinde tympanizando excitari, sicuti nausea spectanti cibum, quā alias euomuit. Idcirco quidam dux Bohemus moriens præcepit ex propria pelle tympanum fieri, quo terrerentur hostes assueti ab eo timere in bello. Credo etiam tympana lupina equos fugare posse; & ex pelle Draconis Elephantes. Nam si conficias, chordas ex intestinis vulpis pulsando eas in lyra, fugiunt gallinæ: & ex lupinis, fugit ouis; & ex neruis viperæ absterrentur mulieres ab hac bestia pauere solitæ; & contrariorum animalium chordæ in duobus instrumentis pulsatæ ob-

strepunt & rumpuntur. Præterea si concordes Cytharas ad symphoniam quis vnus reddere velit, pulsando chordam, quam dicunt primam in altera cythara, tunc alterius cytharæ prima, si concordis est, hoc est eodem prorsus tensa tractaque modo, mouetur sponte nullo tangente; vtque id certo agnoscas, superponito illi paleam aut plumam aut chartulam, nam videbis resilire, & excuti paleam, dum pulsas alteram consimilem chordam, & tunc fidicen intelligit iam concordes esse ambas, & vnisonas. Nec quidem excutitur ab aëre agitato, qui violenter deinde moueat paleam. Nam si tabulas inter duas cytharas erigas, ne ventulus communicetur idem euenit. Præterea nec vnquam palea mouetur, licet nimis pulses, antequam hæc, quam pulsas, omnino reddita est illi, cui paleam superposuisti, vni sona, eodem, tensa modulo. Præterea si hoc motus efficeret absque sensu, omnes aliæ chordæ mouerentur & superpositas excuterent festucas; quod quidem non faciunt; nec si cytharas propinques magis. Mouerentur quoque & magis chordæ minus tractæ, minusque tensæ, quæ molliores sunt & flexibiliores. At vero nulla quidem mouetur, nisi quæ eiusdem est crassitudinis, & tensa in cythara æque prorsus, vt sit vnisona. Hoc autem fateri cogit, similem gaudere simili, & sentire & consentire simul per motum, non quidem tanquam violentum, sed tanquam portitorem sensus & affectionis sensatæ symbolæque. Porro aiunt colubrum occisum positumque sub vmbra fraxini, sibi natura inimici, adeo agitari donec recedat ab ea. Multaque alia sunt experimenta sensus consensusque in rebus, quæ nobis sensus expertes videntur. Si patiens lienis tumorem ipse vel alius suo nomine, alterius animalis lienem camino suspendat ad fumum, compertum est, quod dum exsiccatur suspensus lien, exsiccatur & tumor patientis & lien. Hoc diabolus non facit, quoniam intra nostra viscera non operatur, sed patientis affectio pauorem ingenerat in proprio splene, qui contrahitur, stringitur, vomitque humorem compatiendo cum suo simili, & recipiendo per aëris communionem illius affectum. Ast hoc contingit, hac fide affectis magis, vt mox declarabimus. Singula membra sensum habent peculiarem, quo communicant in toto: idcirco metus jecori per aquam incussus mollitiem eidem affert. Vidi quoque acuta secuti lienem incidi superposita charta in loco lienis, & percutiendo contra ipsam nihil læsa charta, nec ventre: lien vero contremiscebat, diffugiebat, ac per os & per aluum sanguis fæculentus atrabiliosus mox exibat. Affirmant multi curari vulnera medendo ensem, quo vulneratus est quispiam. Hoc non sum expertus; sed fieri potest, quod vulnus sentiat affectum eius, qui nocuit, versum ad auxilium dum medicatur, sicque fiduciam arripiat spiritus in eius fibris, & spem auxilij, aut gaudium de vindicta, sicque curetur, vt multa mox exempla

ſuadebunt. Si ſenſus magnetis vſque ad polum extenditur, quis dubitet de ſenſu cæterarum rerum in aëre communicantium. At quoniam ſuperſtitioſa plebs, quæ rerum cauſas non intelligit, falſa admiſcet multa, & dæmon ad decipiendum ingeritur, perpetuò ſacerdotes huiuſmodi occultas artes perſecuti ſunt, modicumque ſcitur. Cæterùm qui ſenſum conſenſumque & diſſenſum rerum norunt, Duce Deo perſcrutari & inuenire non diffidant.

CAPVT XI.

Non modò remanere ſenſum abſente aut conſumpto ſentiente, vnde deciditur: ſed etiam multiplicari & alia in ſe conuertere: comprobatur in morſu Appulæ Araneæ, & canis rabidi, aperitúrque mirabilis quædam latens Magia, nulli hucuſque nota.

ISthæc autem omnia veritate comprobantur euidenti in morſibus aranearum Appularum, & rabidorum canum. Naſcuntur eiuſmodi araneæ (quas Tarentini, tarantulas vulgò à loco nominant) ſub feruentiſſimo cœlo æſtiuo: nucis magnitudinem adæquant plus minúſve: ſimiles cæteris araneis pedes habent, manus, figuramque Colore croceo, viridi, rubro, nigro, pauonaceo & miſto ſparſæ ſunt. Mordent ruſticos dum metunt aut triturant. Qui aliquo tempore paruo dolore, ſed quodam ardore in cicatrice afficiuntur. Deinde languent, obſtupeſcunt, & cadunt interdum ſemianimes, ſenſu motúque ex parte amiſſo: Inſuper vt furentes in motum aguntur, vbi viderint veſtem, aut quippiam eo colore coloratū, quo aranea, quæ momordit eos, inſequuntur auide hominem, aut beſtiam ſic coloratam. Sono gaudent, alij fidis, alij cytharæ, alij Barbiti, alij pſálterij: Quiſque ſuo: & ſono agitantur, ſaltant, vt in tripudiis, ſed furentius, nulli tamen nocentes. At ſi ceſſet ſonus cadunt languentes humi & quaſi exanimes, cupiuntque ſemper ſaltare ad ſonum; adeóque exſudant, quod laſſati decidunt, & conualeſcunt repetitis ſudoribus & laboribus eiuſmodi tripudij: Nihilominus poſt vbi conualuerint, cum vident alios commorſos ſaltare ad ſonum, ipſi quoque reuertuntur ad eandem affe-

ctionem, & saltant cum eis. Et singulis annis eodem in tempore, quo morsi fuerint, redeunt ad eandem passionem & tripudium, sed non perpetuò. At dicunt rustici, donec superuixerit Tarantula, punctum ab ea reïterare annuas saltationes. Dicunt Philosophi vulgares conterranei, nihil rusticos lædi, sed ex ignauia & dolo sic simulare. Alij dicunt secretam esse vim nulli notam. Equidem haud credam eiusmodi pauperculos cupere pecuniam anno quolibet per simulationem fidicinibus, & cytharædis soluere frustrà. Nec quia ignoratur causa, sensus tot confirmatus seculis abnegandus est. Quapropter inquam eiusmodi Tarantulam peracutissimo calidissimóque veneno donatam esse, ac prauissimæ qualitatis ad nos. Itaque dum mordet, modicus ille vapor & humor ardens, qué in plaga relinquit, augmentatur paulatim, quoniã eius ardor vehemẽtior est, quã noster in particula illa plagæ; conuertitque humorem nostrum in sui conditionem: ac deinde spiritus nostri illa afficiuntur passim, adeò quod omnes ferè immutantur in ardorem inimicum; quoniam ex humoribus reficiuntur & nutriuntur; & iuxta humoris conditionem ipsi qualitatem sortiuntur. Quoniam verò multa exhalatio æstuosa similis Tarantulæ fit in corpore serpendo passim, spiritus ipsi amittunt ordinarios motus suscipiuntque passionem illam vehementem, & fiunt similes spiritibus tarantulæ, sicuti paulò ante dicebamus vaporibus tetris infici spiritũ, fierique obscurum & sordidum, posteáque cupere sepulchreta, cadauera, & cloacas, quoniam simile ad simile fertur. Itaque amisso proprio essendi modo, ac in alium verso, quando videt spiritus colorem similem Tarantulæ, vnde ipse habet originem istam, currit ad illum tanquam ad similem, si iam penitùs aut nimis propria tempèries immutata est in Tarantulæ temperiem: Sin minus, currit ad colorem illius sicut ad rem hostilem, diuinando ex intrinseca passione sua, se passum esse à re, quæ eiusmodi est coloris; neque enim discursu, sed sagacitate & natura hoc fit, vt in 2. li. dictum est. Propterea autem prosternuntur & languent, quoniam calor & prauitas Tarantulæ iam vicit, quapropter ipsi victi spiritus nesciunt sicut ante corpus regere, nec possunt; nempè à vehementia alienati in tantam passionem nouam, ita quod obliuiscuntur, aut dediscunt quod fuerunt, & quod & quomodo operabantur. At sonum audientes gaudent illo, quoniam res omnis calida mobilis tenuisque inuitatur à motu ad propriam operationem, qua seruatur. Nec omnes eodem oblectantur sono: Quoniam Tarantulæ variæ sunt, variósque induunt affectus: & temperies hominum variæ varios affectus ab eadem re quoque contrahunt. Delectantur autem, aut quia venenum ipsum est illius soni amicum, cum sit similiter tenue ac mobile; aut quia spiritus natura mobilis appetit sonum, quo ab illa passione infecta in aliam meliorem transfertur, sibique con-

uenientiorem; & quod per se facere non poterat, soni impellentis auxilio remedium captat. Sanescunt verò quoniam spiritus praue affectus exhalat partim, prauúsque humor per corpus sparsus, quo vterque nutriebatur similiter praue, attenuatur, egreditúrque per transpirationem, aut per sudorem solidum temperamentum mundatur. Deinde probi exhibiti cibi in nouum meliorem succum funduntur, & non conuertuntur in sui similitudinem à succo priori: hic enim iam debilitatus, est per sudorem imminutus, ergo & ineptus ad conuertendum in se alimentum, cum iam exhalauerit, exsudaueritque magna sui pars, & vehementia. Itaque paulatim repetitis sudationibus liberatur morbo, generatque spiritus puriores & blandiores, diræ illius affectionis minus participes. Idem accidit in febribus, quæ sunt feruores spiritus contra prauum humorem intra vasa aggregatum, aut iuxta ipsa, & cum spiritus partem illius humoris expulerit in sudorem & vaporem actam, imminuitur afflictio sequentis paroxismi: aut non mouetur eodem in tempore, sed tardius. Si verò spiritus parum præualuit in primo prælio, humor crescit, spiritumq; ad prælium prouocat paulò antè. Sed propinquior comparatio est inter hunc & venereum morbum: qui nimirũ totum similiter Temperamentum immutat. Ideóque sudoribus oportet ipsum expellere & succos probos intus generare & emollire carnem & ossa & viscera, ac purgare continuò, donec omnis prauitas exhalet, sudet & excernatur, totáque Temperies innouetur. Postquam videmus hominem complexione mutatum, pinguescere magis, quoniam ad pueritiam corpus redactum est. Hac ratione ars reiuuenescendi inueniri potest. Nam aquilæ & cerui serpentibus venenosis pasti, & ab illis commorsi, post longum cursum sudorémque immerguntur aquis tepentibus, & in aquas exit venenum iam exsudans; ipsorúmque carnes molliuntur; & viscera, redduntúrque aptiora ad nutrimentum primæ ætatis. Vehementia enim veneni apta est in spongiam omnem duritiem intermutare. Magia id imitatur in theriaca & purgationibus secretis, & vnctionibus exterioribus. Ad rem reuersi, dicimus, quod quando posteà vident quempiam à morsu affectum, expergiscitur in eis eadẽ passio in spiritus sopitis motionibus, redeuntque ad furorem: Sic quando nauseam in mari passi sumus reminiscentes posteà ex visione maris aut nauigij, in eandem ferimur nauseam. Memoria enim est sopitus quidam motus remanens, quasi vetus cicatrix: spiritúsque patitur secundum illum quoties aliundè repræsentatur. Idcircò si ridere alios conspicimus ridemus & ipsi sæpè nescientes propter quid: Si plorare ploramus, & mortem amici statim recordamur alios mori videntes; omnisque passio memoriam reuocat. Tempus quoque atque locus apti sunt memoriam reficere: Idcircò eodem in tempore anni patiuntur. Sicuti nobis quocunque

die aut tempore, quid mali ingentis aut lætitiæ accidit, cum reuertitur, renouat paſſionem dolorificam aut lætam. Et quidam amicus, aſſuetus per pietatem tergum verberare funiculis, & ſtimulis ferreis in hebdomade ſancta, quotannis pruritum ibidem patitur & ampullas, ita, vt ſi ſe non verberet, in infirmitatem incurrat. Natura quoque eandem ſeruat memoriam, quoniam eiſdem in temporibus quotannis renouat poma, ceraſa, vuas, ventos, pluuias: & in Rep. feſtiuitates & funeralia repetere natura nos docuit. Et magus ſi hoc percipit, ſcit quando ex voto opificium ſuccedet.

Fieri quoque poteſt, vt paſſio reuertatur quamdiu Tarantula viuit, fons cauſaque damni. Quoniam viuente cauſa effectus viuidior eſt, quãuis abſens, ex natura, & aëris cõmunione, & mũdi conſenſu. Eadem enim influentia quæ opitulatur illi, opitulatur & iſti, & moriente cauſa effectus ruit, aut malis premitur magnis. Quoniam influxus inimicus interficiens cauſam, eſt quoque effectui contrarius, loquor communi ratione. Noui enim particulari ratione ob circunſtantias hoc falſum eſſe. Nam mortuo patre, non moritur filius, eo quod robuſtior eſt iam patre ex noua in ipſo virtute aucta perfectus. At ego expertus ſum, quotieſcunque amicus quid aduerſi patitur, amicos conſimiliter pati licet abſentes: Sic & in bonis communicare vidi: Amicitia enim ex ſimilitudine oritur: & quæ cauſæ rem quampiã ſeruant, ſeruãt & illius ſimiles. Hoc autem nemini non perſuadeat, vir Neapolitanus, cui amputatus fuerat naſus, emit mancipium promittendo illi libertatem ſi ſineret naſum refici ſibi ex carne brachij illius ſecundum Magiã Calab. Tropienſium, quæ in 40. diebus hoc opus explet. Refectus eſt naſus, liberatus eſt ſeruus, ſed poſt tres annos mortuus eſt morbo conſueto, & ſimul particula naſi in hero cœpit languere, & mortua eſt & computruit eodem tempore & ordine, quo ſeruus. Quærit ad me amicus cuiuſnam anima viuebat naſi particula, ſeruine an Domini? Si Domini, quare mortua eſt, mortuo ſeruo? ſi ſerui quare viuebat ab eo ſeparatim? cum quæcunque reciſa membra intereant? Præterea quare ſurculus inſertus non moritur, mortua arbore vnde reciditur, & quare filius non moritur mortuo patre; cuius eſt ſemen? Reſpondeo quod ſecundum animam à Deo immiſſam viuebat anima heri, quæ eſt in toto, quod viuificatur in ſuo ſubiecto. Non enim particula naſi erat ſegregata ſicut vermis in ventriculo, ſed coalita toti. Sed de hac non eſt quæſtio, quandoquidem idem eueniſſet inter cætera animalia, de altrice & ſenſitiua eſt ſermo. Dicimus ergo ad vniuſcuiuſque rei conſtitutionem concurrere totam rerum vniuerſitatem, & harmoniam, omniaque certò ordine currere, qui præteriri nequaquam poteſt: & vitas cunctis rebus à Deo ſtatutas omnes, & ſimul à conſenſu omnium cauſarum ſecundarum, & rerum, quæ in virtute primæ ſunt & operantur. Quapropter

pter fatendum eſt vitam illius particulæ dependere à prima conſtitutione quam habuit in ſuo toto contractam ex tota rerum vniuerſitate. Sed quia à ſuo toto ſeiuncta erat, quoad radicalem ſubſtantiam pertinuiſſe ad vitam ſerui, quoad verò conſeruationem nutrimentalem ad vitam heri. Sicut funiculus lucernæ habet ſubſtantiam à goſſipio, & nutrimentũ ab oleo & viuit vita lucernæ & goſſipij; Et ramulus inſertus de pomo in pyro, viuit vita pomi radicali & pyri nutrimentali. Quapropter ſi deficit nutrimentum moritur, ſi ſubſtantia nutrita etiam moritur. Cum ergo cælum & vniuerſitas rerum terminaſſent vitam ſerui nutu Dei, neceſſe erat particulam ab eo abſtractam ſimul commori, quoniam cauſæ fauentes & aduerſantes communes erant illis. Et quidem mortua eſt ſubſtantia radicalis, ergo fruſtra accurrit nutrimentum, cui res nutribilis defecerat. At in plantarum inſertione non forte ſimiliter euenit, quoniam ramulus decerptus aptus eſt per ſe aliquid eſſe & fieri. Videmus namque plantarum ramos humi plantatos germinare, & fieri nouas arbores. Similiter & ſemen aptum eſt fieri animal, & nouo addito nutrimento augeri totum in multas partes, quapropter non ſeruant radicalem ſubſtantiam, ſed in rem aliam mutantur & mutant, & augentur; Particula vero naſi non exceſſit primam quantitatem, nec ex ea aliquid per ſe fieri natum erat, ſed tantum poterat cum alio nutriri ergo perdita ſubſtantia primæ conſtitutionis, ipſam perdi oportuit, cum quia aliud facta non erat, vt ſurculus & ſemen, nec nouam virtutem & eſſe acquiſiuit, nec in rem nouam per ſe exiſtentem tranſiuit; ſed alteri adhæſit: tum quia per ſe aliquid eſſe & fieri apta non erat, ſicut planta & ſemen, & periit cum ſuo toto, quæ eſſe totum aut fieri apta non fuit. Viuebat autem extra totum, quia conſimile nutrimentum nacta erat. Subſtantia ergo baſilaris nunquam prorſus mutatur, & ſic venenum viuit viuente Tarantula. Qui autem mordentur, à cane, vel feli rabidis, moleſtiam vix ſentiunt vſque ad 40. diem. De hinc languent, & latrant vt canes, aut feles, mordentque alios homines, ſicuti ipſi morſi fuerunt. In aquam claram introſpiſcere abominantur & fugiunt, tandem quaſi canes aut feles vociferantur rabidóque furore pereunt; & emittunt ex genitalibus ſemen inſtar catulorum canis, aut felis; & tandem in canes transformantur, licet non in figura exteriori & miſerè pereunt latrando, & imaginando ſe eſſe canes. Vnde palam fit ardentem ſpiritum humoremque in vulnere à cane derelictum, pſſim augeri, & temperamentum vincere; ſicut modicum coagulum lac multum; Inque ſeipſum conuertit. Quapropter ſpiritus adeo afficitur, quod obliuiſcitur eſſe humanus, imaginaturque eſſe caninus. Motiones enim paſſioneſque caninæ in eo præualent, imaginantemque vim caninam faciunt. Sicut furioſus quidam ſe eſſe Papam credebat. Et veluti modicum ſemen frumenti terram multam mutat in

frumentum, sic caninus ille spiritus modicus operatur vehementia sua immutando temperiem sensumque in se. Itaque patiens credit se esse canem, & iam canis est intrinsecus non autem in figura: nam sicuti mutatur in corpore canis cibus & sanguis in spiritum caninum: ita & in corpore nostro, dum caninum semen sic potens est. Mens autem à Deo nobis indita patitur eadem passione & credulitate, quia est inuoluta spiritu patiente, & credente se canem esse.

Quod si propriam operationem haberet, spiritum corrigeret: vt videas non posse sustineri eius immortalitatem, nisi mortalis spiritus hæ passiones agnoscantur. Introspicere aquam reluctantur quoniam vident in aqua propriam figuram humanam & non caninam, quam vellent. Aut forte si prorsus caninus non est factus spiritus, putat se videre in aqua caninam figuram inimicam, causam suæ passionis, refugitque. Hoc agnosci posset ex amore vel odio, quo prosequuntur canes. Nam transformati amant; affecti verò oderunt. Ex parua delineatione vident praue imaginantes quidquid in animo obuersatur vt dictum est, in lib. 2. Multi quidem ægritudine dira mutati credunt se esse gallos, aut vrnas: vidi etiam iuuenem, qui cum sanus esset omnino, nihilominus à calore æstiuo infestatus in sudores liquescens cogitatione dixit, ita esse pepones putrescẽtes; & ita vehementer id imaginatus est, quod in sequente passione omnino credidit, se esse peponem putridum, & sic affirmabat prorsus. Hoc euenit ex magna imbecillitate exilis spiritus: qui ordinariis non potest moueri motibus ad suam passionem considerandam, sed passionem propriam pensiculando, vt primum in mentem venit quippiam simile suæ passioni; quoniam alias illam rem nouit, imaginatur se esse illud. Hoc autem in somno contingit magis, quando intumescentibus testiculis communicatur motio ipsorum vsque ad caput. Spiritus autem putat subitò extrinsece coitum exerceri quoniam ipse non est in sensoriis oculorum, & aurium ad videndum & cuius imago mulieris primum in eo expergiscitur per motionem illi conuenientem aut procedentem cogitationem, illam subagitare se imaginatur; & sæpe matrem, ac mox ait, peccatum est hoc, quoniam simul in eo cogitatio peccati cum matre mouetur. Videturque sibi cogi illud committere scelus, propterea quod calorem genitalis corrigere non valet, quoniam non intelligit, qua ratione vectandum est corpus fugiendumque, cum hoc non nisi in sensoriis facere consueuerit: excitatur quoque in eo similitudines variæ, quas vt res suscipit, vt consueuit. Sic & languens multa videt vana quæ vera iudicat, quia spiritus exilis non potest discurrere, & inquirere, num vera sint, præsenti passione occupatus & victus; sic ex delineatione modica se in muro draconem putat videre ob exilitatem; E contra ob robur alij, nec quod vident, credunt, quoniam non potest proprium motum impressione

magna susceptum dimittere, vt moueatur alienis. Potentius enim non admittit debilius, sed è contrà. Et huiusmodi genus hominum non mutat opinionem absque magna euidentia melioris, impressionem faciente multam in sensu. Rabidi autem vehementi motu præoccupati non discurrunt vt dictum est. Generant quidam catulos, quoniam caninus factus est spiritus ipsorum, ergo ex semine canes format; sicut semen hominis in vtero format hominem, quoniam eius spiritus retinet in se ideam genitoris, & veluti nutriebat & viuificabat & sentiebat & operabatur in genitore, sic agit & operatur in vtero, ergo & similem genitori fabricatur. Sic etiam spiritus caninus operatur quod & sicut in cane operabatur, & nutrit & generat, & latrat, & omnia agit iuxta ideam suam, Granum frumenti de terra sibi dissimillima frumentum facit; quoniam adepto vigore agit quod & sicut agebat in frumento innata vis illius, & sicut fecerat herbam spicam & grana, ita nunc facit in terra; & quocunque idea transfertur, ibi simile producit, & gallinæ ouum sub fimo, & sub columba, facit gallinam, cuius ideam habet; sic spiritus caninus conuertit alienum in caninum, & deinde canes generat. Mulier prægnans recocti nimio affecta appetitu, tangit sibi vultum, nasciturque recocti similitudo in vultu fœtus; quoniam communis est appetitus vtrisque; at in carne mulieris duriuscula non exprimitur imago cupitæ rei, sed in tenellulo fœtu spiritus appetens affectus eiusmodi imagine, quoniam sicut affectus est ita agit, eam proinde agendo producit. Producere enim & agere est similitudinem suam effundere. Sæpe monstra & tetra mancipia candidæ formosæque mulieres pepererunt sola imaginatione præeunte vehementi: Tametsi soleat alias ex seminis vitio, aut menstrui infectione, aut superfluitate, vel defectu materiæ, aut vis actiuæ, temperari & formari fœtus temperie formaque monstri aut bestiæ, præsertim cum stellæ calore consimili illi temperiei fauerint, vt mox dicemus. At canes & feles quando rabie non aguntur, si momorderint, non inducunt iam dictas passiones. Quoniam temperies hominis exuperat modicum humorem, quem in vulnere relinquunt, cum non sit ita vehemens, quod nostrum vincere & immutare valeat; sic & semen masculi filios facit similes masculo, quando robustius est semine muliebri; quando autem muliebre potentius est, mulieribus nati eduntur similes licet masculi. Granumque in terra apta sibi & facile vincibili facit frumentum: in alia vero lolium, quoniam in huius temperiem ipsum mutatur. Vinum vincit nostrum spiritum, inebriat & calefacit, aqua vero vincitur à nostro spiritu, calefit & immutatur, & in omnibus hæc doctrina comprobatur. Credam corium canis rabidi, & Tarantulam mortuam super plagis ab eis inflictis apposita posse ad se venenum trahere, ea ratione amicitiæ

quam cum ipsis habent, & odii nobiscum venena ipsorum. Quas ob res qui sciret ex auro spiritalem vehementiam educere, qualis est in cane rabido, & non ordinariam, qualis in sano, posset eius mistione alia metalla in aurum conuertere. Potest habere aurum eiusmodi virtutem sopitam in densitate, (vt patet in magnete, & in silice ignem continente) & per ignem excitari, roborari & vehementia donari sicuti æstiui ardor solis ipsam in cane excitat; & naturaliter dat Tarantulæ. At nescio num aurum spiritus nobilis expers, fieri tale possit, & non exhalare, & verti aliud in Ens.

CAPVT XII.

In lege lepræ Moysem docere sensum affectumque communicari & multiplicari in res dissimillimas & distantes, consensumque comprobare.

TAndem sapientissimus Moyses docet, non modo animal animali proprias communicare passiones & contagia, sed rebus quoque, quas insensatissimas vulgus existimat. Ex quo intelliges, quod retulimus de medicamine ensis & lienis non omnino à veritate aberrare. Nam & huius experientiam vidimus. Dicit igitur in Leuitico, lepram ab homine in hominem contagione transire & in animalia. Deinde verò in vestimenta & in parietes domus consimili serpendo modo. Dat legem, vt si apparuerit lepræ macula inhomine, separetur septem dies, & quando macula apparet humilior carne reliqua, & quando serpit post primam probationem iubet dies quadraginta extra castra manere & curari oportunis remediis: ac deinde sacerdotis iudicio supponi, an rectè curatus sit; qui hoc quibusdã indiciis in carne & pustulis ex colore & plagæ cicatrice agnoscebat. Eadem ratione iubet, si in veste apparuerit plaga lepræ separandã esse, ac deinde pluries lauari; si que macula staret, amputari à reliqua veste, si vero serpat comburi; quoniam volatilis (ait) lepra est. Idem de arculis & pannis absconditis docet. Tandẽ ait, si apparuerit plaga lepræ in parietibus domus quæ sit lucens & humilior reliquo pariete, abradendum esse locum plagæ & lauandum & habitatores discedere

à domo donec probetur ad sacerdotis iudicium. At si postea redeuntes viderint maculam serpere sæpius, demoliri iubet domum & comburi, quoniam lepra est volatilis & vaga: & pulueres illius & lapides extra ciuitatem proiici ad sacerdotis Imperium. Ex quo declarat, vestibus inesse sensum passiuum, qualis homini in partibus sui stupidius sentientibus; sic etiam parietibus. Hæc quidem morbi multiplicatio & contagium non fieret consimili modo in illis, vt in nobis, nisi consimiliter paterentur. Nec macula & plaga multiplicabilis, volatilisque in ipsis fieret, sed vapor duntaxat in eis fieret & inhæreret, qui ad ignis conspectum euanesceret, & sanaretur. Nec Moyses hoc ex Dei ore docuisset, nisi euenire isthæc contagia ibi consueuissent. Nec mirum si nostris domibus non fiunt, quoniam procul ab æstu solis & ab illa sumus vehementi temperie. Nec enim lepra nisi mitis & raro apud nos extat. Sed in Ægypto tunc temporis dira fuit, sicut pestis apud nos, quod & scriptores profani testantur. Hoc autem dixi ad minus credentes. Præterea experientia docet, domum, quæ non habitatur ab hominibus, quamuis bene consolidata & ornata sit tota, munitaque, citius senescere & corruere, quam domum male concinnatam, & exiliter munitam, sed habitatam. Homo enim est causa eius efficiens, & idealis & finalis. Effectus autem omnis præsentia suæ causæ viuificatur & entificatur magis. Ac veluti corpus hominis à spiritu inhabitatum viuit, & spiritu abeunte, remanet cadauer mortuum: Sic domus habitatore viuificatur & sine ipso remanet ipsa cadauer. Præterquam quod nascuntur herbæ, puluere necatur, madefit, vermiculis scatet, impletur muribus, non secus ac cadauer, cui crescunt pili & vngues; puluere obruitur, madefit, vermibus scatet, muribus perforatur. Credo etiam lepram ac rabiem plantis communicari. At parietibus rabiem non intelligo: Carent enim spiritu soluto in quo rabies primo residet, non tantũ in soliditate, subiecto nimirum lepræ, quale os & caro: Pestes & contagia communicari aquis & aëri, vestibus, & cunctis vsualibus rebus, palam est. Eademque ratione remora nauim stupefacere potest; vt in l.3. dictum est.

CAPVT XIII.

Vniuersales Canones ad inueniendum introductionem & immutationem affectuum.

TOt experimentis, rationibusque compertum est remanere passionem & sensum propriæ originis non modo in semine, sed etiam in vapore & humore & neruositate, omnique in re coniuncta; & tangentem rem, nisi potentior fuerit res, quæ tangitur, multiplicari, crescere & in se attactam conuertere. Vnde Magus doctrinam elicere queat, inducendi quamlibet affectionem, atque sanandi: Sicut humi seminantur & euelluntur semina. Contrarium expellit contrarium, magis autem si applicetur interius quam exterius; simile educit simile, magis quidem applicatum deforis, quam intrinsecus. Simul commixta duplicem pariunt effectum, vel dupliciter aut vtroque modo operari possunt. Qui potest capere capiat.

Quoniam summum bonum est conseruatio, summumque malum destructio, illa res plus voluptatis, lætitię, amoris spei, fidei ingenerat, quæ conseruat magis aut disponit od conseruationem, vel ipsam ostēdit. Illa autem plus doloris, odij, mœroris, diffidentiæ, incredulitatis, quæ magis destruit, aut conseruationem impedit. Nam (vt melius dicam) quæ disponit ad conseruationem aut ad destructionem, secundum habet gradum in introductione affectuum prædictorum. Res conseruatur aut in se, aut in prole simili sibi, aut in opinione, fama & honore. Maximam ergo potestatem habent exhilarandi hominem & passiones lætas inducendi, cibus, potus, habitatio, aër, libertas, dominatus, diuitiæ, securitas, quæ nimirum hominem in seipso conseruant: adde lucem, sonos Musicos, scientiam, robur, & quæcunque spiritus sunt conseruatiua & similia. Opposita his dolorifica sunt, quoniam destructiua. Secundo loco potentiam hilariter afficiendi habent, formosa mulier, iuuentus, venustas, vigor fæmineus, & denique filij, & omnia Entia generationem concernentia. Et hæc mutant animum in lætitiam, confidentiam, robur, venustatem, facetias, amorem; Contraria vero in odium tantum: Quod si quis impedit equo, aut colubro actum venereum, insiliunt viribus immensis, nunquam in eis visis, ad vindictam. Tertio Respub. dignitas, statuæ, libri, laudes populares, Historici, Poëtæ, potentissimi sunt ad ingenerandam lætitiam, fiduciam, amorem &c. Contraria autem contrarios effectus. Verum enim verò promissio vitæ æternæ in cælo post mortem indit probe creden-

tibus quemcunque magnum, nobilem, charitate sapidum affectum, omnisque mali contemptum; quin & omnis boni, quoniam comparatum illi, nullum est. Magia vulgaris ad seminandum odium, vel amorem inter homines cunctis est nota: ostendendo alteri quod alter impediat directè, vel indirectè per se aut per accidens, disponendo vel efficiendo, rem quampiam, aut modum prædictarum conseruationum & destructionum. Insuper existimat homo seruari se rebus quandoque noxiis, eo quod suo sunt humori & spiritui similes. Sicut placet atrabilioso obscuritas, affecto Tarantula eius color, febricitanti aqua; ignoranti ineptiæ; Libidinoso Venus præpostera. Idcirco his cunctis tanquam ægris inducitur passio quam cupit Magus eorum plaudendo moribus; aut obliuione procurata. Et propinando malum tanquam bonum & bonum tanquam malum. Si aut sanescere illos cupis, oportet temperiem spiritus immutare; hoc est tenuitatem, lucem, mobilitatem, calorem, vt dictum est. Maximè Magus Legislator esse debet, vt iubeat res, quæ prosint placeantque omnibus, & paucis repugnantibus vt solet, persuadeat esse vtiles necessariasque cælitus & humanitus: Oratores ac Poëtæ secundè Magia indigent, qui affectus immutant, sed ad propriam laudem vel vtilitatem torquent non sine impietate. Cum enim sint Legis instrumentum contra legem populos docent. Præstantissimus est, qui vtile & commodum miscet. Sique addas physicam & Astrologiam, quæ certis rebus & temporibus mouent & mutant, perfectus es.

CAPVT XIV.

Canones, quibus animalia, plantæ & mineralia ad magicum vsum applicantur.

NVnc ergo generatim proponere liceat, animalia, plantas ac mineralia propterea quod proprias passiones nobis communicant non vincibiles nisi vi mentis & vsus, ingredi omnia magiæ vsum. Itaque animalia somnolenta sicut glires & taxi vim habere inducendi somnum, si applicentur, magis autem si comedantur; præsertim cerebrum, ac cor ipsorum, quibus immanet vis spiritalis, eò quod spiritus sedes sunt; quapropter eam nobis affectionem conciliant, quam habent, cum iam compertum sit in eis retineri etsi non vehementem, sicut in humore rabidi canis & Tarantulæ, saltem taliter, quod continuata manducatione ad sui ingenium

trahant. Animalia vigilantia, ſicut grus, noctua, gallus, canis, vigilantiam indere, ſi geſtentur continuo, vel comedantur viſcera, ſicut Iaſpis ſymbolo ſanguinis cohibet fluxum : & inſpiratio & tranſpiratio & auiditas hominis erga affectum quæſitum, communicant afficientium rerum vim. Igitur qui carnibus leonum & vrſorum & Luporum, magis autem viſceribus veſcuntur, fiunt audaces, ſtrenuique; hinc oſſium medulla laudatur. Homerus canit, Achillem ex his nutritum euaſiſſe audaciſſimum, & robuſtiſſimum Græcorum. Idem Virgilius de Camilla. E contra animalia timida, ſicut lepus, ceruus, hominem efficiunt timidum fugacemque. Aſtuta vero vt vulpes, coruus, apis, ſimia, hiena, polypus, aſtutos; ſtolida, ſicut aſinus, phaſianus, gallina ignorantes. Quæ noctu loquuntur, vt luſcinia, gallus, bubo, dormientes loqui. Memoriæ expertia, vt ſtruthio; muſca, Oſtrea, obeſſe memoriæ; Sic de cæteris iudicabis, quod proprias inferunt paſſiones: & ſicut calida calefaciunt, frigida frigefaciunt, humida humectant, ſicca exſiccant, vel ſui miſtione, ita paſſiones alias communicare. Ergo ſeneſcentia ſeneſcere faciunt, iuuenia iuueneſcere, venenoſa veneneſcere, crudelia immiteſcere, rabida rabire. Prætere a arbitror animalium partes humanis conſimilibus partibus conuenire, & prodeſſe vel obeſſe. Itaque ad roborandos neruos humanos portionem neruoſam animalium maceratam contritamque valere: ad oſſa vero medullas oſſium: ad carnes, carnes, ad iecur, iecora, ad ſplenem ſplenes; ſed quia augeri lienem & vaſa immunda obeſt nobis, idcirco ad nocendum lieni, & fouendam atram bilem, lien animalium valet, ad felleam veſicam ipſorum fel; & quidem ad augendos humores, qui excrementa ſanguinis ſunt, conferunt vaſa ipſorum & humores conſimiles: Sanguis quoque ad ſanguinem ſed iuuenis & conſimilis animalis; alioquin facile tranſit in ſpiritus nutrimentum prauum. Poteſt quoque Magia inter homines producere affectiones odij, amoris, fiduciæ, faſtidij, vtendo animalibus inimicis & amicis, & applicando. Quapropter ad laſciuum amorem augendum, aut imprimendum, maſculum palumbum mulieri, fœminam palumbam viro exhibere in cibum confert multum. Præſertim ſi columba vxor fuerit columbi: idem de paſſeribus cæteriſque laſciuis animalibus, vt cōcilient amorem, ſed repetitis vicibus. Ad pium amorem valet Pelicanus, aut ciconia, alteri matrem, alteri filium Ciconiæ præbendo. Ad odiū alterius canis, alteri felis detur in cibum; omniaque mutuo ſe ſe odio proſequentia. Ad iram excitandam iracunda animalia, ad velocitatem velocia, ad pigritiam pigra, ad luxuriam luxurioſa. Sed quidem quando præualent paſſiones iam dictæ, exhibenda videntur magis, vt luxurioſa in Vere, & quando coeunt; & cum belligerant, ſubito præbenda videntur corda vtriuſque perſonis duabus, quibus rixam aut odium mutuum procuras. Quando coturnices certant duello, vt

Neapoli

Neapoli consueuerunt, sunt ad rem. Similiter herbis & mineralibus vtemur. Namque non modo calefaciunt, lubricant, infrigidant, humectant; sed dum has operantur actiones, inducunt iam dictas affectiones. Quapropter vaporosæ & viscosæ somniferæ sunt, vt oppium, lactuca; lentæ, & acuti saporis, & montanæ vigiliam procurant, vt sinapes. Aromaticæ, vires & sollicitudinem. Acres salsæque luxuriam, acetosæ vel frigidę castitatem. Nigræ & feculentæ atram bilem & mœrorem & somnia dira. Albæ acutæque lætitiam. Albæ corpulentęque phlegma & pigritiam. Succiplenæ, rubræque sanguinem, vt cerasa & vua, ac proinde hilaritatem. Habent quoque symbolum cum partibus corporis humani, quibus etiam prosunt. Pulposæ carnibus vt pyrum, frumentum, pepo: Neruosæ neruis, vt castaneę, glandes, cardui; siccæ ossibus vt myrtus. Porta autem ex figura putat argumentandum, vt cucurbita capiti; sed melius, si addas calorem, colorem & consistentiam, vt rubrę & succulentæ prosint sanguini: albæ duræque ossibus: croceæ choleram augent, non expellunt, vt putant magi Empyrici, nisi per similitudinem attrahentem, vt dictum est. Vidi apud Neocastrum. Citria & limones grandes, quorum alia formantur à natura instar manus hominis cum digitis, & brachiali prorsus, & planta; alia sicut cor, alia sicut veretrum cum præputio & testibus: alia sicut cunnus omnino, vt rideas ac mireris simul. Atque existimanda sunt prædictis membris per symbolum prodesse. At in mari Parthenopeo vidimus de genere imperfectorum piscium, quendam prorsus similem veretro humano. Et alium cunno muliebri. Ipsorum semina humano semini prodesse palam est; pręcipue alba pinguiaque illi similia, vt nuclei pinearum & pistaciorum & oua. Quoniam vero inter plantas est amicitia, & inimicitia & mas & fœmina, eadem ratione qua de animalibus diximus, applicari ad vsum possunt. Existimabimus insuper res omnes attractiuas ad amorem valere, sicuti magnes, cornu cerui trahentis colubros naso, succinum trahens paleam & caratoblepharon, quem gestabant Ægyptiæ appetentes maritum. Quidam pilos & semen conficiunt misturis, vt fœmina in illis eorum passionem hauriat, & sensum, & auiditatem. Et quamuis hæc non attrahant plerumque & per se, applicata tamen affectum attrahendi habenti mixtionem, & vires addunt. Econtra res expulsiuæ ac fætidæ conciliant odium, sicut stercus amasiæ, menstruum, sputum, crepitus; & quando res vna non sufficit, multæ ac multoties sufficiunt. Addit Ouidius remedia contra amorem venationem & bellum & alia exercitia, quæ passionem validiorem indant, & hoc verum est. Iussit Moyses ne coquas hædum in lacte matris suæ. Credo equidem, & vt charitatem etiam erga bestias doceret; quo tenacius erga homines eam coleremus; Et quia remanet sopitus in cadaueribus sensus, & alterius alter & proprio malo dolet, malamque coctionem efficiunt. Haud

dubium quin si mortuus aspis ab vmbra fraxini recedit, inter matrem & filium passio ingentior symbolumque remaneat. Possemus quoque operari, vt oculus Aquilæ visum nostrum acuat, aures lupi audtum, canis odoratus nostrum iuuet. Et quidam appetitus modicii, ntestini lupini frustum edens, factus est vorax. & sane qui bene Philosophatur, ex coloribus, saporibus, consistentia, figuris, actionibus, vsibus, & proprietatibus rerum, inueniet arcana innumera ad quemcumque cupierit vsum.

CAPVT XV.

Ex oculis manare vim immutatiuam, & per consensum actiuam.

OCulus multa ostendit magica. Siquidem homine homini obuiam facto, pupilla contra pupillam, alterius lux viuacior hebetat demittitque alterum vt sustinere intuitum nequeat; sæpeque quam ipse habet passionem indit patienti, vt amantes amorem, irati iracundiam, turbati mœrorem: Sed parum perseuerant, quoniam amouetur nec pergit mutuus intuitus, aut passio aliunde nequaquam fouetur. Ferunt Regulum intuitu occidere, quoniam ardentes ac venenosi spiritus ab eo egrediũtur, quos inspiratione, & oculis imbibimus. Existimatur oculo fœcundare oua sua Testudo: Ego tamen credo anhelitu: At fascinum vim eius patefacit. Inspectantes enim attentione & affectu nimio tenellam arborem, aut infantulum, morte afficiunt. Qui aliquid admiratur erigit supercilia, vt oculi aperiantur, adeo quod intret res quam admiratur, possitque illam cognoscere, vel frui: & in ea apertione emittit foras spiritus multos auidos rei desideratæ, vel quam admiratur: qui subitò communicantur tenellulæ rei per poros & simul affectus aër, ac proinde operantur sicut in generante, ea quidem ratione, qua rabidi canis venenum conuertere conatur nostros humores, spiritusque in se. Quapropter exuperati hebetatique spiritus arbusculi aut infantis, cedunt, nec opera vitæ exercere possunt. Ergo eo moriuntur. Id aniculę efficiunt magis, quibus obstructæ sunt purgationes menstruæ; ideoque fœtidis abundant exhalationibus in ore, & oculis, itaque speculum inspectantes obnubilant maculantque: Frigidiusculum enim transpicuumque speculum colligit vaporem crassum sua frigiditate ac resistentia illum densando, sicut marmor austrinum vaporem: vel interius inspergitur, quia perspicuum. Filum quoque vetu-

larum sputo netum putrescit. Cubare cum aniculis noxium est pueris, breuiatur vita, & languida fit: illis vero proficuum valde. Dormire enim & conuersari cum pueris est sibi spiritus multiplicare, viuificare & reiuuenescere. Tuum enim siccum pascitur ipsorum blando humido. Quapropter siccis aridisque coitu pinguium succiplenarum mulierum vti plurimum prodest; phlegmaticis vero gracilium siccarumque, & hac ratione proles optima quoque generatur. Si coniugia philosophicè curentur. Visio lupi te raucum facit; quoniam crassi ipsius vapores in nos ingredientes replent fauces: ac timor, ipsarum constrictioni præstat auxilium: quoniam est contractio ad interiora. Iam diximus de timore, quo gallus leonem afficit, & mus Elephantem & porcus: quod accidit vel quia stridula vox penetrat, sicut suberis sectio nobis horrorem indens, aut quia spiritus acumen aptius est ad penetrandum hæc quam alia animalia ex temperiei proportione. Vide Med. & Metaph.

CAPVT XVI.

Mirificas apparentias per artem fieri, vtentem natura in visione.

PLerique scribunt quod accensa lucerna ex pinguedine anguillarum alteriusue piscis obseratis fenestris, ita vt aliud lumen non adsit, videbitur domus plena aquis & anguillis, adeò quod mulieres credulæ vestes sursum contrahant; Sic & sebum serpentis apparere serpentes faciet. Quodque florem vuæ intra ampullam oleo plenam si posueris, siuerisque ita crescere, maturata vua, oleum illud in lucerna efficiat videri domum plenam vitibus & vuis. At quidem ista experiri non licuit mihi vitam in vinculis perpetuis miserrimè agenti: nec possibilia videntur. Nam & oliuarum oleum semper in domo oliuetum repræsentaret; & Candelæ ex adipe arietino & vaccino, arietes & boues ostenderent. Ioa. Baptista Porta id affirmat. Sed conquoquit oleo, & ex liquore illo parat ostentationem. Itaque caput asini in oleo coquit, quo in lucerna accensa astantes omnes caput asininum habere appareant. Possibile forte est quod multa exhalatio illius olei in modico lumine aërem occlusum occuparet, & induceret respiratione affectum sensumque asininum, itaque alter alteri asinus videretur. Nam qui aliqua re affectus est, inspectando in modica luce videre sibi illam ipse videtur. Hos autem affectus nos non percipimus, sicuti nec passionem caninam in nobis re-

pentem: sed quidem excitat nos ad sentiendum canem, quo affecti sumus, re in omni habente modicam cum illo similitudinem. Quod in ægrotis patet, qui ex linea parua mouentur ad credẽdum se videre draconem. Præterea apposita oculis specilla rubra, aut viridia omnia suo colore colorata ostẽdunt. Quoniam lux obiectis tincta rebus cum pertransit specilla, iterum tingitur ipsa & res quas defert, & eiusmodi iterum coloratas repræsentat. Eadem ratione potest fieri, quod oculi pinguibus crassisque vaporibus obnubilentur asininis, ac simul asini odorem in spiritum afferant, aut sensum vuæ, alteriusue cõmistæ rei; spiritusque affectus videat per nubilosum vaporem eam rem, qua est affectus, sed quidem in modica similitudine, & in hoc plus valet affectio quam exterior apparentia: sicuti timenti hostem, quicunque offertur oculis videtur esse hostis, & amanti quocunque incedit mulier amasia videtur sua. Cuidam persuasum est à condiscipulis quod sibi cresceret nasus: illeque sæpe tangebat & pro certo affirmabat sibi nasum grandescere. Quantum igitur valet, in his affectio nota, tãtum etiam ignota in eis, qui capita asinina se videre putant, sicut patet in rabidis punctisque affectu ipsis occulto. Atrabiliosi pariter horribilia vidẽt ob nigram fuliginem quæ caput interuolat, sic & hi à fumo asinino vel alterius rei affecti spiritus putant se videre illiusmodi. Quod aiunt quosdam inuisibiles fieri spectantibus, impossibile est, nisi seipsos arment fumosis rebus ita vt semper fumus eos ambiat, aut spectantium oculos obnubilet. Nec puto Diaboli opera posse fieri nisi eadem ratione naturali. Alij in chorea mulieres expoliari coegerunt. Equidem non ista credo: nisi fumus à lucerna, vel igne manasset infestus quo quasi suffocari se sentirent, pectore illum hauriendo, vel extrahi natiuum calorem: quod crocus efficit, eaque passione affectas se expoliasse. Quin minxisse possunt si vapor acutus seminati pulueris vuluam eleuatus stimulasset, quandoquidem artemisia & ruta prouocant sponte menstrua tibialibus apposita. Fiunt arte naturali & mathematica mirabilia quidem, sicut apparere in aëre pendulam imaginem, quæ reflectitur ex globis vitreis transuecta, & in pyramidis cono hanc apparentiam efficit. Pariter osculando aut loquendo in speculi concaui medio, qui procul est à tergo in puncto reflexionis sentit sibi osculum dari aut loqui. Alij vero sic non sentiunt. Nam aër in medio vnitur sicut lux & non expanditur ex basi resiliens concaua. Efficiũt apparere faciem hominis in speculo adhærente tecto, & nescis vnde insiliat, sed tantummodo scripturam videbis in quadam tabella. At tabella multas habet scindas, quæ ex interiori reflectentes lucem ad speculum, quæ superastat ei quasi cælum, conueniunt situ ad formandam eiusmodi imaginem; quæ in eis est diuisa, & quidem extrorsum superne expositæ sunt æqualiter, nec sinunt videri, quando retrorsum exporriguntur. Sic in pagina formatur imago longa palmis duabus aut pluribus, atque

si obliquè spectes lineas illas, quæ imaginem recta spectanti non ostendebant, tunc certam ostendunt imaginem; quoniam distantiora videntur, deinde minora, & copulata magis.

Faciunt quoque videri cerasum, qui est in fundo cyathi pleni aqua, in superficie vbi lux infringitur, quæ ab eo eleuatur, & ad nos defertur. Hinc vsque Romam potest cuiuspiam imago ostendi, ferrique per muciplicata specula ac contraposita passim. Opinantur quidam posse ad lunam reflecti scripturam Neapoli ei expositam, atque à Luna in Hispaniam deflecti vel alibi, vbi amicus exponendo speculum sub eadem hora & puncto excipiat scripturam legatque. Hoc autem impossibile mihi videtur, quoniam languida lux scripturæ non potest vsque ad Lunam eleuari: Nec angulus qui fit in Luna, poterit tantus esse in tanta distantia, vt distinguat in ambobus angulis basis. Extinguunt alij candelam, ac deinde eam accendunt in ore alicuius imaginis, cui apposuerant sulphuris puluerem: qui tactus igne remanente in funiculo absque flamma inflammatur. Deinde prædicant ab imagine id factum. Carnem coctam calidam fidibus cytharæ minutatim incisis spargũt, quæ à calore statim contrahuntur & extendũtur; & videtur caro vermibus per miraculũ scatere; Eãdẽ de cocta crudam efficiũt, superiniiciendo puluerem siccati sanguinis qui ibi liquescit apparétq; sanguis viuus. Multa similia fiunt per ludũ aut dolũ. At dæmones facere, vt res videantur aliter quã sunt, non est dubitandũ: Cum S. Clemẽs narret Simonem Magum immutasse faciẽ Patris eius, aliaque multa legũtur. Quare necesse est reperiri in natura hęc arcana, ac dæmonem scire vsum. Nec ipse intelligo qua ratione Dæmon incorporeus, vt schola Theologorũ docet, vel subtilissimo corpore vt S. Aug. in lib. de diuin. Dæm. opinatur, & patres multi, Et Nic. 2. quondam Concilium videtur dicere, possit visibilis fieri oculis nostris, non videntibus nisi res aere crassiores. Alii dicunt palpabiles esse tactu nostro, sed molles: alij subagitari & subagitare. Quod nulli dubium esse potest, teste S. Bernardo, & innumerabilibus testibus. At nos intelligimus hoc, quoniam aërem, ex quo densato corpus assumere dicuntur, non cognoscimus adeò densari posse, quin non cõuertatur in aquam. Sed ista cõuersio à frigore non ab arte cogente fieri fortè queat sicut nec rarefactio. Quis scit, an assumant aliud corpus humanũ aut bestiale aut Satyrorũ? Nec possumus intelligere, qua ratione commoueant ventos, maria, pluuias, nisi actiui sint, tanquam ignis; qui possint transmutare & alterare; aut manus habeant, organaque similia ad concitandum, aut creaturæ obediant illis, sicut Deo, quod impossibile est, cum ipsi rebus intrinseci non sint, nec res habeant ab eis sensum, potestatẽ & amorem, sed à Deo. Impellere tamen Angelos posse corpora suo potestatiuo, certum est. Dicamus ergo hominis magiam exiguam esse, quæ nec videt has

ipsorum artes, nec vincula, quibus aërem copulant, figurantque & incorporant, & mouent. At ipsi corpulentia expediti altius intelligunt vires, actiuitates, passibilitates rerum naturalium, atque vtuntur vt libet, quantum Deus permisit. At experientiæ innumeræ & auctoritates potissimæ comprobant eos tot mirabilia facere, cum & nos quo ad licet mirabilia quoque efficimus. Pluuias homo potest facere ex fumis ascendentibus ad tectum Aulæ de super niue opertum; & tonittua, si miscuerit fumis illis camphoram & sulphur ardens: Cuius vapores intra alios compressi accenduntur, & erumpunt. Itidem, spargendo aquam in aerem contra solem in medio lucis & vmbræ; Ventos contrarios aperiendo fenestras, prius tamen repleta domo: aliaque multa.

APPENDIX.

NVm lamiæ cum dæmonibus corporaliter ambulent, ac conuersentur, dubitatio est magna. S. August. putat eas vngi & stupescere vaporibus vnctionis, cadere, dormire ac somniare se iuisse mouente dæmone imaginatiuam. Quod potest inducendo eos spiritui motus, quos aer afferre solet in somnis. Sed experientiæ multæ ipsum docent, eas ire in corpore, & sensu exteriori, ac à dæmonibus plurima videre; at quo pacto ingrediantur exeantque clausis ianuis non intelligo; nisi per Diabolum aperiantur. Possunt quoque verè etiam dormiendo ire, cum multi dormiendo ambulent, multasque actiones edant, & reuertantur ad lectum. Dicunt ab imaginante spiritu circumduci, bene. Sed nequit fieri absque communione aeris communis spiritus, quo ad certum iter absque errore reguntur. Num corpora immutare possit dæmon dubitatur. Sed non nisi imaginationem credo, qua putat quis se videri canem: & interim corpus eius iacere. Si autem canis à dæmone suppositus in negotio de quo somniat lamia, truncatur, Dæmon lamiæ corpus truncat in lecto, vt verè ambulasse in tali figura credatur; & sic experimenta Grillandi & Spinæ declaramus in Metap. Multa contingunt ab astutia quæ dæmonibus vel angelis tribuuntur. In foro Iulio F. Roccus cum obseruasset monachum singulis surgere noctibus ad orationem coram statua lignea S. Dominici, deposuit statuam ex altari: & induit se sicut S. Dominicus cum disciplina in manu. Monachus iuit rogatum. Roccus mouebat disciplinam, sed parum quasi minitando: Monachus cæpit pauere, Roccus se mouit, monachus fugit, Roccus insequitur; monachus cadit exanimis, Roccus reddita statua ad locum suum, accurit cum aliis monachis, & erigebant eum, qui nunquam loqui potuit & capilli omnes albi facti sunt, calore introrsus redeunte, ac debilitato; mortuus est sine voce post paucos dies; Hoc

ego postea à Rocco audiui. Idem accidit in Pracanica cuidam seruo summo mane ad molendinum eunti, cui conseruus extraneo indutus habitu præcedens timorem incutiebat. Ergo bene opus est distinguere vera à falsis & vim affectus intelligere, quo quisque fit id, quod imaginatur, sicut dictum est, & mox dicetur.

CAPVT XVII.

Sonos quà motus & quà signa vim magicam mirificam certamque continere.

SPiritus naturâ mobilis delectatur motu tanquam propria operatione, qua seruatur in esse suo, purgatur, attenuatur, diffunditur, augetur, viuificatur; propterea soni vim magicam continent, qui mouent ipsum ad diuersas affectiones pro ipsorum varietate; asperi vt tubæ & Tympani, agitant ad iram; molles planique vt fidis & cytharæ ad amorem; faciles & significatiui mysteriorum ad pietatem, vt Templi organa. Idcirco verum est quæ Plato docet, mutationem musicæ morum & status adducere, vel significare mutationem: sic quidem multi abiecta Ecclesiæ musica, & nouam inducentes, mutauere religionem. Ergo & bonos & prauos potest effectus inducere. Pytagoras insanos à motionibus furiosis & incompositis traxit ad sanitatem, musica dulci & leni motiones spiritus componendo. Dæmon curauit ebrios, attrahendo spiritus in caput, & somnum procurando; vel eos ventilando & à vaporibus purgando. Appuli soni Tarantula oblæsos sanant, spiritum roborando vt possit corpus agitare, sudareque venenum? & quãdo sonatur gagliarda non potest quis saltares pagnolettam: quoniam sonus mouet spiritum modulis suis, nec permittit spiritum alios motus corpori communicare. Sic furia sanatur contrario sono. Hic autem dicendum restat, num soni quatenus signa sunt, non quatenus motus, vim habeant magicam? Quod nil dubium est. Videmus enim Oratores ac Poëtas homines ad planctum inducere, ad iram, ad lætitiam, memorando res, quæ natura istam mouent. Præterea homo hominem obiurgans, adfert metum; blandiens amorem & fiduciam: quoniam quid boni aut mali apprehendit ex vocis significatu, licet non sit. Quare Cæsar in Pharsalico bello, dicens suis militibus; *abstine à ciuibus*, &; *faciem feri*: molles reddidit Pompeianos clementiam ostentando: & audaces suos,

quod crederent se vicisse, cum non esset opus ad victoriam occidere ciues contrarios: itaque singuli studuerunt primi esse, qui victoriam acclamarent. Legimus in Tito Liuio voces dissonas languentésque cladem illius significare exercitus, à quo emittuntur. quoniam ostendunt spiritus debilitatem refugientis ad interiora, ex diffidentia pugnæ; quod aduersa acies animaduertens capit fiduciam & vincit. Sæpe vox falsa cladem aut victoriam attulit. Extant homines viuacis spiritus venerandique, qui voce aut intuitu horrorem incutiunt. Sicut C. Marius eis, qui ipsum occidere parabant. Idem contigit D. Lælio Vrsino, qui solo intuitu exanimauit sicarios mercede conductos ad interficiendum eum. Et in Germania rusticorum turma impetitus, solo intuitu toruo, digito minaci, quoniam regionis linguam non callebat, inuadentes repressit. Patet ergo, aërem alteratum à spiritu nobili absterrere viles. I. Cæsar quoque absterruit eos qui captiuum ipsum detinebant. Mihi quoque euenit non semel idem facere in manibus inimicorum. At quo pacto verba simplicia absentis animos afficere possunt, & quomodo Characteres & scripturæ? Auicen. ait: *Confidentia de bono medico sanat ægrotum* & recte. Nam spiritus imaginans sanari, afficitur sanitate: virésque arripit contra morbum: Fiducia requiritur in diuinis rebus. Nam quo in excellentiori confidis re, eo magis crescit animus. Ergo in Deum confidere penitus & omnino, certissima ratio est habendi speratam rem. Itaque Christus dicebat semper, *fides tua te saluum fecit*. Pari modo procedit natura, quæ est ars Dei insita rebus: vbi enim ponit fiduciam, apponit & victoriam. Fiducia supernaturalis ad supernaturales gratias erigit: naturalis vero ad naturales: eo spiritus peruenit, quorsum mouetur. Spes est motus inchoatus in fide certa. Audiui mulierem petiisse schedulam sacram, qua sanaretur à quartana; & quidam scelestus scripsit in ea sic: *Deus tibi det malam septimanam*, & præcepit ne quis legeret; consuit, colloque adpendit, vt rem magnæ virtutis. Mulier subito sanata est ex fide. Quidam in platea sualerat viro non idiotæ, ipsum ægrotare, & singuli dicebant ad illum: *Tu es pene mortuus*; alii, *eheu quomodo pallidus*; multique conuentione facta passim id dicebant. Tunc vir cœpit dicere se aliquid dolere, & hausto timore incidit in morbum & mortuus est; quoniam spiritus affectus est persuasa infirmitate; operatusque est in corpore tanquam infirmus non purgando & nutriendo, sicut solebat. Spiritus tenuissimi ac fuliginosi credunt huiusmodi persuasionibus, crassi quoque discurrere nescientes similiter. Quoniam nec hi, nec illi discursus habent claros, absolutos distinctósque vt in lib. 2. dictum est. Hæc credulitas interdum detegit latronem exhibendo ei in potu puluerem quendam lapideum: quem nimirum deglutire non potest, quoniam spiritus timet, ne forte furtum sic detegatur, propterea refugit, nec libenter sorbet

rem, à qua timet; at qui in innocentia confidit, cupitque eam palam fieri securus deglutit, facileque. Sed quidam versutiores hac arte non capiuntur nisi vero religionis metu paueant. Moyses in lege exhibet in potu puluerem quendam mulieri occulti adulterii insimulatæ, per manum sacerdotis cum imprecatione: quæ si verè adultera esset, disrumpantur viscera eius; si pudica, seruetur; & quidem iuxta imprecationem contingebat in Veteri Testamento. Cum quia Deus Testimonium ferebat innocentiæ vel culpæ, vt promiserat, (quæ in Testam. Nouo non promisit, ideo Papa probatioñe per ferrum ignitũ & per aquam abstulit vt patet in Decreto) tum quia naturaliter accidit vt spiritus conscius sceleris sic vehementer imaginetur periculum ex reuerentia sacerdotis, & ex animo culpa pleno semetipsum timente & accusante, quæ à se illud malum pateretur, vt etiam disrumperet viscera, sicut rabie agitati generant catulos & latrant. Idcirco Orestis furiam haud falsam reor, aliorumque multorum, quibus in pœnam dedit Deus imaginationem efficacissimam, teste August. quæ postmodum in eas prorumpit actiones. Quilibet enim cogitat & operatur prout est affectus, & tales actus figurasque exprimit formator spiritus corporis, quales ipse in generante habebat: Insuper & nouos superuenientes; vnde desiderium mulieris in fatulo expressum intueri consueuimus. Scribit Galenus, quod Esculapii sacerdotes, licet parum docti, plures sanabant infirmos quàm medici perfectissimi. Nam infirmo in cibo & potu obediunt illis magis; & fides tanta erat, quod fiduciam & vires contra morbum nacti sanabantur. Quapropter sacerdotes prisci solebant corporis animique simul esse medici; vt Orpheus, Trismegistus, Zamolxis, Pythagoras, & Ægyptij & Hebræi. Verba igitur vim habent in nobis ex affectu, quem imprimunt: & motu quem excitant in sentiente. Propterea que sapientes in se magicam vim habent ad populum, quoniam existimantur scire verum & non mentiri. Et viri quoque probitate insignes vim magicam habent, quoniam quacunque cupiditate aut metu vrgente mentiri nolle existimantur. Sic patribus & fratribus vim magicam exhibemus, quoniam putamus eos nolle decipere nos: maxime vero si etiam sapientes sint, quoniam nec eos decipi posse, nec decipere velle intelligimus. Sed cum frater fuerit & sapiẽs & probus nihil est, quod dubitemus. Sed quidem aliæ nationes authoritati credũt magis, vt Hispani; aliæ sensui proprio, vt Aquilonares vt plurimũ aliæ rationi, vt Itali. Consuetudo quoque magica vi abundat; quoniã natura habituata est, eiusque mutatio in cõmunitate statũ & Remp. mutat: In particularibus vero mores: vt de musica dictum est. Rebelles serui Scytharum aduenientes heros de bello armis exceperunt, nec potuere vinci, aut domari: sed visis flagellis ad quæ Domini recurrerunt de consilio magico, superati sunt: quoniam consueta pas-

passio excitatur, & potest magis in spiritu, quam insueta. Nulla vi magis fœminam vinces salacem, quam dicendo, te velle ipsam subagitare, propterea quod eius est consuetudinis ita subiacere. Hoc confirmatur ex renouata passione Tarantulæ, & nauseæ post naufragium, & ex amore vasallorum erga Tyrannos, à quibus duriter & misere habiti, eos tamen suscipiunt, amantque; & filios eorum ad sceptrum vocant, eriguntque etiam expulsis parentibus, adeo quod plebs Romana luxit Neronem, & Patauina Ezelinum.

CAPVT XVII.

Verba vim in absentes res habere; sed sæpe dæmones dolose interuenire.

DIfficilius quidem captu est, qua ratione verba possint in absentibus mouere amorem, odium, infirmitatem, mortem vt malefici & incantatores se iactant. Nec istud modo, sed mutare aërem, tempestates, sidera, & mare. In præsentibus iam dictum imaginationem immutari, imaginantemque spiritum proinde secundum ipsam operari. Ego in pueritia sanatus sum à morbo lienis cuiusdam mulieris verbis & precibus in aspectu deficientis lunæ; de licentia prioris mei F. Andreæ Zappauignæ Theologi doctissimi. Verum si, quod vidi in altero, qui sanatus est appenso liene bouino ad fumum, credendum est, haud dubium, quin voces plerumque affectione & ceremonia prolatæ plurimos pariant effectus. Ceremoniæ autem per se non valent, nisi vt spiritus noster afficiatur magis, immuteturque actibus exterioribus, & simul aër à spiritu & ceremonia afficiatur vehementius: qui deinde communicat affectionem eis, ad quos dirigimus, dum dispositi sint. Quod interdum nobis occultè innotescit, sicut venator sentit, vtrum iaculum ferierit belluam ex reditu sensus & motus, vel ex cõsensu rerum. Quapropter Auicen. admiratur quî anima proferens affectu vehementi verba eiusmodi, reddat sibi res obedientes. Mulieres quædam condixerunt, vt irent animi gratia in viridarium; vna earum non iuit. Cæteræ Arangium colludentes acceperunt & perforabant eum stylis acutis dicentes: ita perforamus mulierem talem quæ nobiscum venire detrectauit; & proiecto arangio intra fontem abierunt. Postmodum mulierem illam dolentem inuenerunt, quod se transfigi quasi clauis acutis sentiret ab ea hora qua arangium cæteræ perforarunt: & cruciata est valde, donec arangij clauos extraxerunt imprecantes bo-

na & salutem. Equidem fateor non intelligere, qua ratione Diabolus infligat dolores, & eiusmodi detrimenta creaturis Dei inferat. Sed posse non negem permittente Deo, cum Iob tantopere ab ipso maceratus sit dolore & tabe. Veruntamen si Dæmõ nõ est in muliere hac operatus, ratio versimilis à nobis dicta est de liene paulo ante. Alia plurima huic similia visa sunt & visuntur passim. Imaginem ceream fabricantur similem illi, quam afficere volunt vt Virg. in pharmaceutria canit. Deinde ad ignem voluunt imaginem dicentes; vro personam talem. Quæ mox languore tangitur ardenti, sicuti Meleager ad titionis consumptionem consumptus est, apud Ouidium. Capiunt animal cui similis est persona intenta (alij enim canis, alij simiæ, alij Leonis, alij corui similitudinem in vultu gerunt, vt acutè Porta notauit) illudque animal sub cæremoniis percutiunt aut cremant, & inferunt passiones personæ cuius gratia id agunt, quod & Virgilius in Ecloga testatur. Vtunturque etiam capillis, ligulis & soluunt, ligantque in amore: Dicunt verba, quæ somniare Venerem vsque ad seminis emissionem faciunt, quod credibilius est. Idem faciunt in intuitu fixo, quod libidinosis est facile. Noui amicum qui nunquam fere in occursu mulierum formosarum non stillet seminis quippiam. Attamen existimo opera Diaboli eiusmodi plurima effectum sortiri; & non sine optima ratione legibus vbique vetatur. Et profecto si essent vera isthæc, nemo tutus esset ab inimico cum sint vulgata etiam apud Poëtas, at Deus hunc ordinem perniciosum tam facilem non posuit. Sic sine armis exercitum Turcarum deleremus. Sed ad notitiam aërii sensus; vidi aliquando pueros, qui pallium amiserant, tenentes cribrum forficibus infixis appensum dicentes: Per S. Petrum & per S. Paulum, rapuit-ne Flauius pallium? & cum multos nominarent, cribrum stabat immotum: cũ. a. ad nomen Flauii veniebant, cribrũ quod vterque ex ambobus forficis ansis tenebãt, voluebatur sponte quodam impetu. Ego obstupescens periculum feci cum eis inuocato Deo altissimo ne permitteret meà dæmonibus ludificari: Et similiter non mouebatur cribrum, nisi ad nomen Flauij, & expiata conscientia per Sacramenta semper reperi idem repetito periculo. Caiet. quoq; idẽ expertus est. Qua de re, patet consciũ aerẽ ita affectũ afficere. Sed periculum inest magnum, ne diabolus interueniat quamuis nominas S. Petrum & S. Paulum: His enim dolis decipit miscendo sacra prophanis; vt sancta docet Theologia. Hosce effectus, si naturales sunt, rarò fieri existimandum est. Non enim absens semper ad passionem dispositus est, sicut nec homo dispositus est ad præuidendum pluuiam; coruus autem est. Nec de amici casu somniat nisi pensiculosus amicus, vt dictum est. Idcirco Magi tempus à stellis captant, vt dicemus. Quod autem aiunt, posse stellas, aërem ab excantatore mutari & fruges exsiccari, intelligere non valeo.

Non enim adeo valet vox, & imaginatio, vt possit cælum & mare immutare. Potest aliquid in disposito subiecto, eo quò affectus in hoc crescat, sicut in fascino. At in aere & cælo paulatim deficit, sicut motus virgulti agitati; & aquæ intra concham. Quod ergo narrant historici de Magis Africanis & Tartaris nostri temporis credibile est dæmonis arte fieri, qui in extremis regionibus habitant magis quam alibi, vt Ptolomæus agnouit. At quomodo ista faciat dæmon ipse nouit. Nam fortasse sensum aeris immutat, vt nos hominis; & quia est sphæra actionis suæ, sicut corpus actionis animæ, potest in aere & mari sicut nos in corpore. Sed non in stellis, nisi apparentiam facere per interpositos vapores vario concinnatos modo. Imaginatio humana potest in imaginante, sed extra minimè, nisi alter executionem perficiat. At Diaboli astutias expertus tantum intelligit; equidem fidem facere malignitatis eius possum toti mundo, vt alibi scripsi. Nam profecto sicut sunt homines alij scelesti, alij sancti, ita esse angelos pios & impios in mundo, & quæritare numerum & societatem augere quamque; suam Nec putem Trismegistum adeo obtusum fuisse, ne id pernosset, quando dixit, hominem facere posse Deos loquentes. Vidit enim angelos aut dæmones statuas ingredi, obstupuitque quod tantum posset homo: Ideo vocat ipsum miraculum mundi: Et ex hoc agnoscit, ipsum petinere ad Deorum societatem post mortem. Verum Diogenes & Diagoras aliique cum Arist. irrident Apollinis oracula, fallacia plerúmque; putatque Pythiæ ex passione suboriri: Sed falluntur quoniam vere Dæmon in ea loquebatur. Nec quidem homo queat frenare naturã corpore nõ irretitam crasso, qualis est Diabolica; nisi virtute Dei, aut illecebris, & reuerentia: Quod quidem iniquitas maxima contra Deum est. Dæmon tamen potest sibi cultum vsurpare, sicut nos possumus Deum blasphemare: Et multi homines Dij haberi voluerunt; cum scelerati essent. Sed Deus huiusmodi permissionibus vtitur ad arcana mirifica, alibi dicenda. Flatum colophonij antri diuinos fecisse homines, impossibile est absque Deo. Sed inde aliquam contraxisse qualitatem, qua attenuatur & purgetur spiritus, reddaturque idoneus ad prophetiam naturalem, fieri potuit, vt dictum est. Efficiunt alij, ne homo possit concumbere si tantũ credat, non enim potest facere quod non credit posse facere. Eadémq; imaginatio soluitur arrepta fiducia super affectum. Porta soluit pudendo canis vel lupi iuxta magiam tiantem.

Sed femina impediri carmine nequit. Tantus enim affectus qui vuluam obseret non inuenitur, sicut qui veretrum demittit: Nam spiritus timens abscedendo relinquit labascens; quod in muliere facere non potest quin remaneat foramen, quo pati, non agere est apta. Actiones autem affectu prohibentur non passiones. Porro quidam accincti nimia concupiscentia ad veneris actus, nulla præcedente

magia, vires amittunt, labeſcente veretro: eo quod ſpiritus vltro recedit intro, præſentiens in tanta auiditate totum ſe poſſe exhalare ac mori: Aut in confluxu impetuoſo ſuffocatur: aut reuerentia amaſiæ ipſum timidum reddit. Timor autem fuga naturalis eſt à proprio malo, aut ab agendo malo in alterum. De veneficio contra fruges dictum eſt ſuperius. Tandem putamus ſtolidos eſſe, qui arbitrantur vi ſonorum ex cælo, potuiſſe Orpheum ſaxa & plantas allicere mouereque. Non enim vis modica ſoni poteſt in maxima pondera lapidum & plantarum: neque tantus in his ſenſus eſt, qui motum arripere poſſit tantum. Ergo Dæmones & Angeli iſta factitare tantum valent, quibus Magi vti ſolent. De quo in Metaph.

CAPVT XIX.

Magia ad Generationem.

AD nobilitandam generationem Magia obſeruari poſſet mirifica: cum iam notum ſit adeò affectum generantium valere, quod in re genita ipſum exprimunt. Hac magia vſus eſt olim Patriarcha Iacob; qui dum vellet oues parere fœtus albos, apponebat canalibus, in quibus adaquabantur, res virgaſque albas. Quo in tempore recreatæ ab æſtu mouebantur ad Venerem, & celebrato coïtu, concipiebāt albos, pariebantque fœtus: cum vero vellet nigros, virgas apponebat nigras, cum varios varias, vbi ſapientiam mirere viri. Tunc enim oues potabant ſumma auiditate aquam; in Meſopotamia enim & Syria ingens calor eſt, aquæ vero paucæ & puteales: eæque in auiditate inſpectantes virgas, quæ erant in aqua, hauriebant oculis, & quaſi bibebant imagines virgarum amatarum in amore aquarum, quas in virgis vel ex virgis decurrentes hauriebant; ſic & nos cum quid deſideratum ab homine quopiam accipimus, retinemus magis illius hominis imaginem in mente quam aliis cernentes vicibus. Quapropter hilariter expletæ contentæque aquis ſuſcipiebant ſemen eodem in tempore, ea affectum imagine, in vtroque parente, maſculo & fœmina. Spiritus vero ſeminalis eodem affectu & idem operabatur in fabrica corporis & conſimiliter exprimebat. Ens enim omne operatur ſicuti affectum eſt; res calida calefacit, frigida frigefacit, iratus iram operatur, timidus in timore, amans amore effectum quiſque ſuum: & in eo effundit ſeipſum ſicuti ipſe tunc eſt; cum agere ſit effundere naturam ſimilitudinemque propriam, ſicuti calefacere eſt facere aliud calidum; ſi-

cuti est ipsum calidum calefaciens. Scribere vero est facere & significare id, quod scribentis in mēte est, & facere scamnum, est exprimere in ligno ideam & similitudinem scamni quam in mente habet artifex. Hinc Arist. ineptias admirari satis nemo queat, qui fabricam fœtus & animationem motioni insensatæ & quasi non Enti committit, cum vis bene actiua beneque imaginans requiratur, quæ possit in fœtu imaginem exprimere appetentis genitoris vel genitricis.

Regina quædam test. Auicen. in actu Venereo conspiciens imaginem Æthyopis genuit nigrum instar Æthyopis, fœtum. Paracelsus. a. tantam putat esse imaginatiuam matris vt generare valeat animal irrationale, vt canem, & monstra, quoniam fictio prolis est ab idea matris, & propterea multæ mulieres genuere belluas. Quod non sufficit, nisi & dispositiones sint in semine, & seminatione, & nutritione dum est in vtero per easdem ideationes. Alber. addit cōstellationem, quod indicat ideationes ab intelligentia non errante res secundas formare & architectari. Vnde super templum Carthusianorum Romæ, vbi erant thermæ nascuntur plantæ omnis generis, & colubri & herinacij sponte absque genitoribus. Iamque moris est principum, picturas equorum & canum generosorum apponere equabus & canibus cum Venerem exercent, vt consimiles generent. Sed miror eorundem bestialitatem qui bestialis generationis curam tantam gerunt, humanam vero negligunt. Propterea quidem in Repub. consulendum esset, ne secundum dotem matrimonia copulentur, sed secundum virtutem, veluti Ocellus Pythagoricus animaduertit; vtque strenui viri strenuis mulieribus coniungantur; & statuas imaginesque virorum clarissimorum literis & armis & probitate, inspectent, eorumque amore afficiantur; & tempus obseruent quando stellæ benignæ sunt in horoscopo, in summo cælo, & planetæ felici aspectu mutuo, & ad fixas, primæ magnitudinis præsertim, fruuntur in suis dignitatibus; multum enim possunt conferuntque ad prolis nobilitatem. Item omnes vtantur coitu deficientibus menstruis, quando mundatus est vterus, & semen non inficit vitiato excremento. Item post mediam noctem cum iam digestio perfecta est: tunc enim auctum est semen, plenumque spiritu, & eius emissio genitori non officit interpellando nutritionem & spiritum imminuendo & ab opere impediendo. Recte consultum est ne sacerdotes generarent. Qui enim contemplationi diuinorum & scientiarum nauant operam, viribus flaccescunt & paucos attenuatosque habent spiritus; & in coitu non ex capite defluunt in vterum, quoniam pauci sunt, cogitationeque continua irretiti, sed ex testiculis; Ac homines proinde crassos, corpulentia ingenioque procreant, quales Socrates genuit, & Cicero & Samuel & & Heli & Dauid & Telesius. At viri minus Minerua imminuti, aliud non cogitant, sed totum spiritum ac semen in cunnum iaculantur;

qui robuſtior eſt ſapientiorque eo quod ex capite defluit, quam ſapientum ſemen ex teſticulis. His tamen rarus conueniret coitus cum mulieribus viuacioribus, ſtrenuis & ſucci plenis & pinguedinis; quæ ſemen & ſpiritum eorum optimum licet exilem exciperent, viuificarent, multiplicarentque. Viri acuto præditi ingenio natos generant animo leues, acutos, furioſoſque. Viri vero graues, ſapienteſque generant craſſos, ſtupidoſque vt dictum eſt. Quapropter acutis conuenit coniungere mulieres corpulentas, frigidiuſculas, corpore & animo blandas, temperataſque. Sic enim ſemina mirifice coaleſcunt materno ſemine alente paternum abunde; ſimulatque temperante. Hanc Deus ob cauſam inter alias, ſolet in ſeptentrionem Auſtrales ad bellum mittere, & ſeptentrionales in Auſtrum, vt ſcilicet ſemina inſerantur. Craſſities enim, mollities, ſucculentia & blandus calor Longobardorum, Gothorum, Hunnorum, temperauerunt tenuitatem, paruitatem, ſiccitatem, & caliditatem Italorum, Hiſpanorum, Pannoniorum & Dalmatarum & Aſiaticorum; ſicuti Italorum ſanguis nobilitauit Gallos, Germanos, Anglos & Barbaras nationes ciuiles ſua miſtione fecit, & ipſe ſimul augmentum accepit. Sic quidem proles melior pulchriorque naſcitur, ſicut caſtaneæ inſertæ, nobiliores ſunt ordinariis non inſertis, grandiores, pulchriores & vigentiores. Omnibus quidem hominibus ineſt anima à Deo immiſſa. Sed alij ita rudes ſunt, quod beſtiæ apparent, alij vero ita ſapientes quod Dij; ergo id procedit ex temperamento ſpiritus, vt in 2. lib. dictum eſt; ac comprobatur, mentem agere patique cum illo, & non per ſe; cum non ſit abſtracta, ſed forma illius, totiuſque compoſiti. Quam ob cauſam in furioſis, rabidiſque haudquaquam ſpiritui veritatem oſtendere & ipſius fallaciam poteſt, ſed rapitur imaginatione, qua per illum in illo afficitur. Temperies ſpiritus oritur ex ſeminibus maris fœminæque copulatis, & ex affectibus, quos ſpiritus cum ſemine effuſus ſecum fert. Idcirco ſpurij geniti in fugacitate, ſuſpicione, & amore plerumque, libidinoſi ſunt, acres, ſuſpicioſi, vigiles. Geniti vero in mollitie, molles; in ira iracundi, in infirmitate infirmi; Poteſt nihilominus ſemen probius affectum perficere alterum, probitateque afficere. At cum repugnantia ſunt, gemellos faciunt, aut duplici animo. Verum & ſtellæ valent multum; ipſarum enim calor tunc diſponit & poſtea comparatur iuxta propriam virtutem, ac recipientis diſpoſitionem. Itaque monſtra, & ſemibeſtiæ, & multigenæ figuræ nati homines viſuntur, ex repugnantia ſeminum, vel defectu & abundantia; & quia ſtellæ calorem illi beſtiæ, cuius ſimulacrum gerunt, ſimilem adminiſtrant. Mas naſcitur ex nimio calore quamuis matri interdum ſimilis: fœmina autem ex modico calore in genitalibus, foras propellere eas non valente: Sicut in Philoſophia naturali ſcripſimus. Fœminas quoque vidimus factas mares, ex libidinoſa confricatione. De quo alibi.

Similis est matri fœtus, si illius præualet & spiritus & affectio; similis patri, si huius præualet robur & imaginatio: Consanguineis vero, si de eis cogitarint, aut neutrum superauerit: Extraneis vero distantibusque gentibus, quando ea ratione temperantur, qua in gente extranea. Hoc autem accidit ex varia generantium dispositione, à variis cibis, affectibus, locis, temporibus, & stellis. Qui etiam argumentari nouit, plantarum & brutorum prolem qualiter sibi placet, progigni efficiet & magnificabit vel deprimet, genus humanum his artibus. Mulier quippiam appetens si nimio flagrauerit appetitu, quoniam fœtus secum res vna est, eodem afficitur appetitu; & cum tenellus adhuc fuerit exprimit ipsum in opificio; & (aiunt) illa in parte, quam sibi auida mulier tangit. Quod possibile arbitror; spiritus enim partium afficitur appetitu spiritus totius & quando pars tangitur, putat se tangi à re illa quam appetit. Hoc in veretro patet; quod per se ipsum erigitur tanquam proprium habeat sensum, sitque alterum animal, repugnatque obedientiæ totius; & cum tangitur, videtur sibi tangi à re imaginatione appetituque concepta, operaturque non secus ac cum illa. Igitur fœtus membrum respondens per similitudinem membro matris attacto, afficitur illo tactu; imaginaturque rem adesse desideratam prorsus proindeque exprimit. Quod in timoribus peculiaribus Iecoris & lienis ostendimus, & in titillatione lienis, quæ ad risum agit nolentes dilatando spiritum, ibi semipatentem; sicut in physicis docuimus. Spiritus autem fœtus dignoscere per oculos & aures fallacias non consueuit, sed imaginem apprehendit tanquam veram. Quod & nobis dormientibus accidit, cum putamus subagitare reuera mulierem, nec contrarium credimus, cum spiritus non sit in oculis, vbi possit seipsum corrigere. Quas ob res qui prægnantis animo mulieris auiditatem rei magnæ vel paruæ ingenerare ingentem nouit, potest efficere vt nascatur partus figuratus, coloratus, & affectus illa re; ergo si concupiscat virtutem, nobilitatem, sapientiam, communicat seminaliter fœtui hæc ipsa. Itaque spiritus fœtus iuxta eundem affectum operatur, fabricatur, crescit, multiplicatur, sicut dicebamus de rabidis conuersis in canem; quoad spiritum, & actiones; remanente duntaxat figura ac mente humana, quæ tamen pene amittit cognitionem sui, quod mens sit humana, propter vnionem rabidi spiritus in caninum acti. Hanc affectionem studiumque secum fert natus, euaditque talis, qualem procurauit magus. Ergo conceptio, plusquam natiuitas potest in fœtu: licet variari queat ex nutrimento & accidentibus, in quibus oportet adhuc magum esse sollicitum vsque ad natiuitatem. Quam, quia perfecti est hominis, & certior, & velut principium, vnde vita sequitur, Astrologus considerat; sed meliora præstaret, si conceptionem pernosset.

Possunt quoque ex lacte temperies, moresque mutari in tenello

fœtu,

fœtu, & generosa nutrix generosos reddit; ignana ignauos, vt Crysippus dicebat, & causas diximus. Idem obseruare posset magus in generando doctrinam in discipulo vna cum desiderij vehementia. Atque mutare illius temperiem aquis destillatis, purgationibus, oleis, aëre, cibo, potuque, conuenientibus spiritui puro, lucido, nobili. Sed religio longe magis immutat remouendo affectus sordidos, viles, vanosque, imprimendoque cupiditatem rerum diuinarum cælestium & præstantissimarum. Hoc autem fiet natura disponente, & gratia diuina perficiente. Fides sane nihil hæsitans pura & viua fundamentum est altissimi ædificij vsque ad Deum grandescentis. Hanc concedat nobis ipse Deus. Veh miseris, qui vilibus semper in rebus fidem locamus; idcirco etiam semper vilescimus. Ecce quomodo ipsa naturalis Magia nostram nobis detegit stultitiam. Potest & magus, veluti plantas vbi libet oriri facit, facere, vt nascantur animalia: At illa modo, quæ ex putredine fiunt, vt mures, pediculi, muscæ, anguillæ, vermes, non autem Elephanti, equi, homines. Dicitur Architas columbam fabricasse, quæ cum aliis volabat: & in Germania artificialis Aquila itidem visa est sub Ferdinando Cæsare. Sed opificium fuit ex attractionibus confictum, sicuti recentia horologia, vt dum rotæ filis circumdatæ voluuntur, eleuent, deprimantque alas. Haud equidem credam spiritum & carnes in eis fuisse. Statua Dædali quoque ponderibus & rotis & argento viuo mouebatur. Dicitur etiam Albertus caput humanum confecisse quod loquebatur, sed fabula est. Animal enim tam perfectum non nisi in vtero fabricari potest. Nouem enim menses requiruntur ad absolutionem eius. Sol autem vires suas detinere loco in vno non potest. Tellus enim in opposito vinceret cælum; nec hic calor concinnari posset vt in vtero: Sicut secare non possumus stuppa & aqua sed ferro. Nec ab arte calor talis & semen affectum idea equina vel humana concinnari posset. Deus igitur perfectis generationem ab inuicem præbuit: Imperfectis vtramque. Nam paruo negotio absoluentur. Auicenn. contendit omnia absque semine animalia posse oriri, sed ipse hoc non fecit, nec Epicurus, nec Diodorus Siculus, aliique, allegantes quod ex Nili inundatione, humefacta Ægyptiaca tellure animalia ingentia nascuntur. Ponunt & syluestres homines sponte generari & accolas noui orbis, quos ignoramus vnde & quando eo transierunt. Equidem contendere in hoc pigresco. Posset forte natura eas concinnare vires quibusdam in locis, quæ opificium perfecti animalis fabricent; Potest & Deus formoso mox opificio infundere mentem, sicut in vtero consueuit. At historiam certam non habemus, nisi de Adamo. Et quidem impossibile arbitror assertum Auicen. Incolæ noui orbis ex nostro transierunt hemisphærio: Et Plato scribit in Atlantico historiam antiquissimam, fuisse quondam in Oceano Atlanticam insulam, quæ vtrumque co-

pulabat hemisphærium, quæ in diluuio submersa est. Itaque antiquissimis in temporibus sub Noë transfretarunt & memoria perdita est: Sicut apud nos Origines multæ ignorantur. Itidem ex Islandia, quæ est vltima forte Thule ad Estotilantem, breuis est nauigatio, & ex China in Iapone, & ex Iapone in Quiuiram breuior, vt transfretare potuerint, & quidem in Iucatham circumcisi more Hebræorum inuenti sunt plurimi incolæ: ritusque multi nostris persimiles. At similes homines sunt & similia possunt inuentare. Hæc ars efficiendi perfecta animalia adhuc visa non est. Nam perdurasset inter homines. In statuis enim dæmones loquebantur. Nec in hoc dubitare licet: Metallum namque nequit spiritu humano animari; Excipere distillatorio spiritus animalium intra occisorum possibile non est, nimia tenuitate refugiente; nec refundere sicut magnetis spiritum, quoniam hic est liquor. Sponte nasci ingentia animalia duplici forma decorata, arduum est creditu. Satyri homines sunt syluestres à nostris aberrantes. Nam capti ciuilitatem didicere, & literas, & genuerunt homines. Inter Scotiam & Angliam non desunt, & in Scrifinia & Scandinauia: Et Plinius genera multa narrat hominum syluestrium. Qui ergo contemplationi & opificio operam sedulam nauabit, plura quam dicere queam, inueniet & faciet in laudem Authoris rerum, rite considerans symbola cæli & terræ & maris. Ars volandi possibilis mihi videtur, cum qui super funem ambulant, quasi volant; si quis ergo cibis aptis & abstinentia agilitatem funambulorum sibi comparabit, ac alas similes gruis alis parabit, ac bene imitari intelliget, vt brachia sint alata & crura & coxendices pennatæ, poterit forte volare, non sicut natare, sed difficilius, & de ciuitate in ciuitatem ibit, & de Insula in Insulam adiacentem volatu vno. cogitet cui datur. Proculdubio volauit Dædalus, & in Calabria quidam per quingentos passus, sed super nucem descendens, cruris fracturam passus, artem dimisit: Hæc vna ars mundo deest. Ego autem hic artes non manifesto, sed rerum modo sensum, in quo Magia fundatur.

Appendix ad cap. 19. in quarto libro.

DIcunt, Rasim & Albertum homunculos arte generasse. Paracelsus hoc Arcanum arcanorum in suo 1. lib. de rerum natura se à Deo accepisse gloriatur. Cùm enim docuisset putrefactionem esse finem transmutationum, & initium generationis ex calido & humido. Et res omnes putrefactione etiam attritas posse instaurari. Si enim reducantur in puluerem, & deinde claudantur in sigillata cucurbita, & putrificetur, putrefactione summa ventris equini in phlegma mucilaginosũ (quod calore perpetuo proportionato solet fieri materia viua; vt patet in ouis gallinæ, à Gallinæ, vel cuiusuis alterius rei calore fotis) profectò in sua testa clausum iterum instauratur in auem, vel colubrum, ex quo ortum habet. Et sic possunt aues & res omnes occidi, & instaurari, Tandem de homine inquit, quod si sperma viri in cucurbita sigillata putrefiat summa putrefactione ventris equini per 40. dies, aut tandiu, donec incipiat viuere, & moueri, ac agitari. Quod facile videri potest. Post hoc tempus aliquo modo persimile homini erit; attamen pellucidum & sine corpore. Si iam posthac quotidie arcano sanguinis humani cautè & prudenter nutriatur & pascatur; & per 40. septimanas in perpetuo & æquabili calore ventris equini conseruetur, fiet inde verus infans habens membra, quæ geniti ex muliere; sed erit longè minor. Mox educandus diligenter, donec adolescat, sapere & intelligere incipiat. Et hoc arcanum notum est Nymphis syluestribus & Gigantibus, qui inde exorti sunt. Et enim fiunt homines magni & miraculosi, qui victores, & arcanorum scientes sunt; quoniam arte nati sunt. Idcircò in eis Ars præualet. Etenim connascitur. Et ideò omnes ab eis discunt, & ipsi non ab aliis; & vocantur syluestrium & Nympharum liberi ob id, quod virtute sua, non hominibus, sed spiritibus sunt similes. Hæc ille. Respondeo, quod experientia me non docuit, adhuc ignoro. Assentior quod ex putrefactis fiunt omnia, sed assistente virtute exteriori. Non enim insensata Philosophorum Elementa, neque nostra sensata, quæ sui modò multiplicationem curant, animalia & plantas facere norunt absque Artifice; sicut nec clauem malleus, ignis, & incus, & lima, absque Fabro. Item facile creditu est, quod ex sui corruptione fiant eiusdem rei generationes. Nam Raphani minutiæ in Raphanos satæ conuertuntur. Igitur ex serpentibus, aut auibus puluerizatis, aut maceratis, & in phlegma redactis iterùm spiritu vitæ educto, fieri plantas & serpentes non eosdem numero non inficiabimur, sed quoniam nec ex bobus boues, sed Apes, nec ex leonibus putrescentibus leunculos, sed vermes fieri videmus; nec ex hominibus nisi vermes & colubros, profectò dubitandum est valde de

ista hominis generatione, & non ex muliere. Nam etsi vuluæ consimile vas adornant, in quo fiat putrefactio propriorum absque mistura alienorum, quæ fit in putrefactis extra vasa, cœli, & terræ, & aëris, & aquæ iniuriam patientibus: & semen humanum etiam adducat Paracelsus; alij verò hominem in frusta resectum, positúmque in vase putrefactorio, quod de se curasse fieri fabulantur Marchionem Villenæ; nihilominus tantum opificium committere vasculo artificiato, & spiritibus ex putredine genitis non audeo. Spiritus enim muliebris quasi incubans incessanter semini subministrat vitalem vim, & sui ideam, & multo tempore: quæ præstare spiritus ille in vasis, non viuificatus à fœmina tanto tempore non potest; sicuti in his quæ modico tempore fiunt, accidit. At reuerà in occisis ordo rerum videtur obstare, non paciens regressum à priuatione ad habitum. In spermate, vbi vis seminalis & spiritus seminalis inest, obstat imbecillitas à non viuifico vase, qualis est vulua, non aucta actiuè, & idealiter, vti oportebat. Negare tamen non audeo; vbi enim est quid simile vuluæ, & intelligentia, si fiat humanum corpus, Deus non negat infundere mentem. Si Deus non reuelat, ego taceo, fabula de recreato Iasonis patre apud Ouid. vana est. Non enim instauratio sanguinis & spiritus, nisi & solidum instauretur, & coniunctim, præcipuè autem iecur, reficere potest animal ex quo spiritus & sanguis exhausti sint. Vide Med. lib. 2. Sed quod addit Paracelsus, ex artificiosis natos esse Gigantas & Nymphas, falsum est. Nam primi absque arte humana orti esse debent. Illos verò artem ad hominum generationem, & non naturam adhibuisse incertum falsúmque videtur: Nisi intelligentiæ executrices prouidentiæ Dei hac arte in Regione aliqua vsæ fuerint; vt Deus in formatione Adæ. Quod est incertum. Præterea falsum reputo, quod arte geniti sint prudentiores, quam naturâ geniti, & Doctores istorum. Sapientior enim Natura est suprà Artem. Imò hæc est discipula eius. Nec discipula plus dare potest virtutis. semen enim est decisio omnium causarum proximarum ad faciendum aliud numero Ens sub intelligentiæ ducta. Ars autem super hoc nescio quid dabit. Vnde S. Thomas negat posse ab arte fieri aurum melius naturali. Asserit Ægydius; quoniam Ars perficit Naturam. Sed fallitur: perficit enim quod natura non bene adhuc elaboratum fecit: vel Naturam iuuat ad Opus suum; sicut agricola ad fruges & flores, & Medicus ad sanitatem ipsam iuuat. Non tamen potest dare alas & volatum homini, quales dat Natura auibus, licèt in triremibus imitetur Argus; & in Alis ex parte Dædalus.

CAPVT XX.

Necessariam mago optimo Astrologiam esse, & de eius virtute, veritate, & vsu.

Hominum nemo ita stupidus est, qui non animaduertat, generationem, corruptionem, alterationes, anni tempora, aëris mutationes & maris & terræ, & animalium & plantarum germinationes, augmenta, decrementáque à duobus effici luminaribus & stellis; Quoniam verò quicunque apud nos fiunt, ab his temporibus & mutationibus efficiuntur, omnisque effectus, ab alteratione, generatione, & corruptione confertur, proculdubio affirmandum est, Deum ordines & leges rerum, quæcunque fiunt in substantia corporea, locasse in stellis. Quapropter in Sap. 8. inter sapientiæ diuinæ filias, id est scientias numeratur Astrologia. qua intelligimus signa & monstra antequam fiant & euentus temporum & sæculorum; Ergo & totius mundi. Porrò D. Gregor. colligit propinqua esse signa interitus mundi à Christo promissa, in sole, Luna & Stellis, ex aëris immutatione ingenti suo tempore facta, quando anomalia erat in maxima velocitate, & sol velocissimè deorsum descendit gradus plurimos iuxta Albategnij obseruationes, qui paulo post Philosophatus est; factæque sunt alterationes mirificæ in natura & Politica. Ergo mutationes quas causis inferioribus attribuimus habent adhuc causas potiores in cælo, quibus primo adscribantur & deinde cæteris: Et concursui totius mundi & consensui vniuersali. Vere homo & Angelus liberam habent voluntatem, non tamen efficere possunt quod volunt. Quando enim pluit, necesse est pluere, & quando feruet, feruere; & quando detineris in carcere exoso, manere; libera est voluntas, sed nō actus exteriores. Quin D. Tho. acute 3. Cont. Gen. ait: Astrologos plerumque vera prædicere, quoniam homines plerumque viuunt secundum sensum alteratum ab astris, & non secundum mentem rationalem superiorem astris, & quidē patet posse hominē occidere hominē lętitia afficere, rabie, ebrietate, somno adplicando, res corpus & spiritū ad eiusmodi passiones mouentes. Ergo res naturales atque stellæ hoc efficiunt manente libero arbitrio; cum inuenias hominem quadraginta horis tormentorum sæuissimorum cogi non posse, iudici aperire quod poscit; si tanta vis voluntatem vincere non potest, multo minus poterunt sidera suauiter

mouentia; ſed quidem plurimos videas, qui voluptatibus vinci magis quam doloribus ſoleant, ſtellæ autem ſuauiter agunt, modo quodam naturali, imperceptibili. Videmus plantas creſcere, nec quomodo & quando intelligimus. Equidem Aſtrologorum inimiciſſimus fui, & contra ipſos in adoleſcentia ſcripſi, ſed ex infortuniis didici meis multas ab illis veritates aperiri, magnam quoque inter eos ignorantiam verſari, cum ob magnitudinem & diſtantiam ſcientiæ huius; cum quia ineptus quilibet Aſtrologus diuinus eſſe cupit. Hinc ſcientia vituperiis conſpergitur. Sancti patres vno ore laudant Magos, qui Chriſtum in ſtellis cognouerunt. Expectabatur enim tunc temporis mundi Monarcha, teſte Cicer. & Plat. At. S. Auguſt. qui vt parum Aſtrologus negauit Antipodas, putat non eſſe, poſt mirificum magorum illorum ſtudium & experientiam ab eo & cunctis laudatiſſimam, huic ſcientiæ operam dandam puto, quoniam dæmon ingeri poteſt cum eis, qui ſuperſtiones pro Aſtrologia venditant. Sed quidem non poteſt dæmon efficere, vel vnam ſtellarum mutare ſitum & ordinem ſibi naturalem, vel cometas non oriri, nec Cancri ſignum fieri Capricorni, Nec ſcientiam inuenio Dæmoni iſthac minus ſubiectam. Medicina res tractat, in quibus Dæmon valet multum, nec tamen relinquenda. S. Iſiodorus & Hieron. laudant hoc ſtudium, longe magis Albertus Magnus; ſimiliter D. Thom. ibid. & in opuſc. & in 2. de generat. & corrupt. & S. Brigittæ reuelatum fuit, quod ſi homines curſus ſiderum bene intelligerent, ac Dei iudicia, nihil caſu euenire putarent. At quidem Eſaïas Aſtrologorum irridet prognoſtica, ſicut Iob conſilia Politicorum: Non tamen prudentia eſt abiicienda, ergo nec Aſtrologia, quando opponuntur, abiiciendæ ſunt, quoniam non filiæ & ſcientiæ ſed ſophiſtica mancipia erunt. Et propterea Pontifex Aſtrologica iudicia vetat in eo ſenſu, quo vetantur ab Iſaia, quãdo ſcilicet opponitur diuinæ prudentiæ, non quando ſupponitur. In naturalibus valét Aſtra per ſe vt cauſæ vniuerſales, & ſigna: in ſupernaturalibus niſi vt ſigna eleuata à Deo, vt ſtella Chriſti, & cometas in morte ſanctorum. In moralibus vt cauſa per accidens: terant n. ſenſum cui ratio conſentiens ſeruit vel vtitur Aſtris: diſſentiens vincit Aſtra: magis a. ſi auxilio Dei agitur. Prognoſtica ergo de moralibus, & de morte principũ, quoniã ſunt incerta & periculoſa valde rationabiliter vetat Sixt. V. Non n. vetat coniecturam, quã S. Tho. concedit, ſed prognoſticũ etiã connaturale, quod nullus ſapiẽs ritè concederet. Quæ mala ex prognoſi Romę accidere nemo ignorat; Non equidem credo Aſtrologiã ab hominibus inuentam eſſe. In mille enim ſeculis non potuiſſent homines tot imagines in cœlo deſignare quæ ſymbolo & virtute reſponderent rebus terreſtribus & marinis, & ſigna Planetis diſtribuere, iuxta qualitates ſuas, & triangulos proprios aſſignare, & terminos in gradibus 360. & exaltationes. Io-

sephus & omnis Antiquitas Hebræorum putant reuelatam fuisse Noe à Deo, qui signa propalauerit pluuiarum diluuiorum, incendiorum, quando mox arcam fieri iussit cōtra diluuium. Idem ait Philon & ab Habram ad Ægyptios delatam fuisse. Moyses quoque sapientissimus hac in scientia videtur, si quis legem & cæremonias suas rite intelligat; & Prisci Patriarchæ hac scientia vitam producebant eorundem testimonio. Plato quoque in Epinomide arbitratur non potuisse absque præeunte Numine hanc scientiam inueniri, putatque reuelatam fuisse. Nec ego satis eius principia defendi puto, nisi reuelatione teneantur. Sed de his in Metaph. Igitur veram esse suppono, sed physico intellectu, affirmo stellas esse causas ac signa directe rerum naturalium inferioris mūdi; indirectè verò actionum liberarum: rerum vero diuinarum tantummodo signa. Maximum opus hominis est, leges hominibus ferre; Sub arietis triangulo signātur Monarchiæ ingentes, leges iustæ, sapientes diuinorum, pietas dispositiuè. Naturalia enim sunt dispositiones ad moralia bona cæli, & Europæi, in nostro hemisphærio: in altero verò sub libræ triangulo ista fiunt. Sub triangulo Tauri labascunt, & partim fiunt Resp. & leges variabiles & doctrinæ. Libido regnat & mutationes multæ, & bona terræ & Babylonii cum parte Asiæ meridionali, in nostro hemispherio in altero vero appositi parallelo, & sub Triangulo Scorpii: Sub Geminorum triangulo regna sacerdotalia, Resp. multæ, principatus congeminati, cæremoniæ, superstitio, mercatura, artes mechanicæ, res aeris, Asia Septentrionalis & oppositi illi occidentales: Sed in altero hemispherio hæc sub sagittarii Trigono fiunt. Sub Cancro hæreses, leges armis defensæ, impietas, casus eorum, quæ facta sunt in primo; itinera & Inuentiones regionum multæ, imperium mulierum luxuria dira; inuentiones in aqua: Tyrannides, Africani. At in altero hemispherio sub Capricorno ista fiunt. Coniunctiones magnæ in quolibet Trigono perseuerant annis fere ducentis, & possunt in subditis; mox transeunt ad subsequens, & absoluitur omnium circulus in 800; & tunc in rebus dira mutatio. Vnde D. Thom. in lib. de Regim. principum ad moralia ac leges valere Astra dispositiuè dixit. Et laudat Macrobium qui dixit Iudeos saturninos in lege & moribus. Saturnus, Iupiter, & Mars res longæ durationis efficiunt, & tarditate; Luna & Mercurius breuissimæ, alii mediocris. In duodecim signa obliquitas solis & Plantarum partitur, quoniam toties sol Lunæ coniungitur in solari obliquitate, ex qua fit annus. Cuilibet signo dantur 30. gradus; quoniam trigesimo quoque die reconiunguntur. Eorum coniunctiones & oppositiones varietatem ordinariam rerum faciunt, & varietatis varietatem ex situ ad fixas & cardines, & alios planetas. Sed quæ fiunt ante ingressum solis in puncta cardinalia in quatuor Arietis, Cancri, libræ, capricorni, plus valent tribus quibusq; mensi-

bus: Cæteræ ſequuntur ipſarum regulam. Planetæ, habent domum, trigonum, exaltationem, & Terminum, quoniam experientia docuit, plus in hoc quam in illo ſigno hunc Planetam operari & valere. Similiter plus in quibuſdam partibus eiuſdem ſigni & aliorum, vel plus immorari, ex quo cognoſcitur locus Apogei validus: cuius mutatio de ſigno in ſignum Planetæ vim transfert, & aliis proinde rebus, nationibuſque fauet: magis autem indicat efficitque tranſpoſitio, æquinoctiorum, ſolſtitiorum, excentricitatum & obliquitatis mutatio. Quorum varietas alias tardior, alias velocior fit. Res in tarditate genitæ, diuturniores ſunt. Deſcenſus ſolis transfert virtutes de Oriente & meridie in occidentem & ſeptentrionem, Obliquitas miſcet ſeptentrionales auſtralibus, quando ſtringitur; Econtra ſi ampliatur. Translatio magnarum fixarum de ſigno ſtellato, in ſignum non ſtellatum, in ſpatio vniuerſali imaginatum, & ex cardinibus cointellectum, transferunt Principales hominum poteſtates & nationum ſedes. Planeta in angulo maxime poteſt; in ſuccedentibus minus, in cadentibus vileſcit, & ad male agendum valet. Quoniam in 12. domicilia partitur poſitura cæli: quando igitur fit Coniunctio aut oppoſitio Eclyptyca, ſiue alius aſpectus, ſiue Cometa, effectus maior erit in prouincia & ciuitate cui perpendiculariter eſt, præſertim ſi non repugnat origo & Trigonus, & apheta originis; conſequenter præualet magis in angulo Orientali, & poſtremo in occidentali. Angulus Nadit non tantopere valet, niſi in occultis & fundamentis. & in Orientali quadrante indicat iuuenes & principia rerum & quæ promouentur: in medio cæli viros, media Principes, templa & quæque clariſſima afficit. In occidente vero fines, ſenes, inimicos, abſentiam, prout magis minuſue propinquant, & planetæ angulares & ſigna, & finæ maiores conſignificant, & determinant; & interregnantes magis & ſigna fixa res ſtabiles, communia populares & duplices animo, vel re. Æquinoctialia & ſolſtitialia, ſacra, doctrinas, leges, & primordia tangunt, quibus adde Configurationem & ſitum & vim, quam in anni circulo habent: Eandem enim per analogiam in rebus conſimilibus ſeruant. Naſcenti cuilibet homini vel ciuitati, vel arti vel rei, vitæ dator tribuitur plerumque ſol & Luna, ſi ſuper terram & in angulo & dignitate, vel in tribus domibus ſublimioribus fuerint aut planeta interregnans in angulis potens in locis luminarium & Synodorum aut oppoſitionis præcedentis & in loco fortunæ. Aut ipſa fortunæ pars, quæ eſt horoſcopus Lunæ, aut ipſe horoſcopus & Zenith. Porro cum apheta beneficis fouetur ſtellis, bene ſuccedunt negotia & ſalus illi cuius eſt apheta; quando maleficis male. Quilibet Planeta propriis pollet conditionibus & bona malaque inducit per ſe, quæ ipſe poteſt; Aliis miſtus miſta. cum ergo tuus præualet aphæta, res tuæ pertinentes ad illiuſmodi aphetam & negotia,

tia,

cla, & salus bene se habent, & tunc oportet operari, vt ex voto succedat actio. Nec enim sub cane vites plantamus, quoniam cælum earũ plantationi obest, aliarum vero rerum minime: quod manifesta tẽpora rebus manifestis efficiunt idem occulta occultis. Non enim annus modo solaris extat, sed omniũ Plantarũ similiter, & synodi, & teri aspectus. Agnoscere autem virtutẽ aphetæ ex positione quam ad solẽ habet & ad mũdi angulos & ad proprias dignitates cõsueuimus. Virtus illorum ingens est in se, in nobis v. pene insensibilis propter distantiam. Solaris tamen & Lunaris patent vbique; Propter hoc ordinariæ mutationes & res luminaribus cõpetunt; Aliis vero stellis extraordinariæ, quas cum ipsis consortiuntur. Mirifica cum voluptate inueni aphetam meum, cũ ad Diametrum aphetę propinqui mei peruenisset; vel directione vel transitu inimicitiã comportasse. Et tunc oportunum arbitror physica iam dicta remedia ad inimicitiam adplicare: Quando v. sextili, aut trigono radio sese aspiciunt, amicitiam per pharmaca & verba procurare: & quidem conferre ad amorem Quando in domib. Aphetarum aut in bono aspectu fiunt Ecclipses & magnæ synodi prodest ad facinora præclara & nouitates. Obseruanda sunt signa fixa, mobilia, communia, masculina, fœminina, quæ sic dicuntur ex stabilitate, vel origine, vel mutatione temporum in ipsis, aut ex vi influendi. Quinquaginta in cœlo stellato sunt imagines animalium aliarumque rerum pluresque notari possunt. Omnes que in terra & in mari sibi similes res habent quibus influunt; & quando maleficæ in eis stellæ sunt, aut configurantur male influunt, cum beneficæ, bene. Et res omnis terrestris ad eas refertur, & quicquid reperitur in terra siue naturâ siue ab arte, reperitur & in mari: Itaque reperias piscem ensem cũ ense atramentariũ cum atramento & penna, nouaculam; catenam, loricam, stellam, item episcopũ nostro Episcopo similem prorsus; & hominem, quem à nobis vix secernas. Et sufficit, quòd inquam, omnia vbique reperiri. Est ergo in arcanis naturæ symbolum mirificum ab idea communi æterna. Plinius ipse, qui dixit, *non tanta cum cælo nobis societas est*, postmodum admiratur heliotropium cõuerti cum sole; & lupinos oliuasque motum eius obliquum insequentes; & puleium carduumque intrante sole in solstitiorum puncta florere sub eadem nocte; quibus vtuntur Magi. Sed quid diceret de magnete polum inspectante, & de Indica aui, quæ ad Lunæ cursum mutat remutatque; circulariter colores? Et de lapidibus stellariis, qui stellarum imagines habent? Et de aliis quæ varias animalium formas referunt? Hoc sane: Naturam vniuersam sibimet consimilem esse, & in Ideis diuinis, quæ præexistunt in vnica Idæa verbo Dei, viui, veri & sancti. Habeantne Astrologicæ Imagines virtutem solummodo à metallis, ex quibus conficiuntur, vt D. Thomæ videtur, aut etiam à stellis per symbolum, cum fiant tempo-

re Dominatus earum & in metallo illis symbolico, equidem non intelligo, quoniam experiri non licuit. Idem de characteribus dico; At forte virtutem habent stellarem exiguam, insensibilem, quæ ab omni vi superatur, nisi affectione nutriatur, vt dictum est, vt patet de bacillis ferreis, qui nisi insubero natent non possunt suam posituram ostendere. Quod autem eligere tempus negotiorum & opificiorum volunt, non modo libertati humanæ non nocet, sicut quidam putant, sed actus est sagacitatis liberi arbitrii, teste Alberto Magno. Hoc autem quicunque neget, nauigare nobis suadeat non obseruata Luna, & ventis, & peribimus naufragio; & seminare & plantare absque stellis & tempore, ipsarum motus sobole, & colligemus frustra Sed quidem si his actionibus ita conferunt, de cæteris idem restat iudicium. Medicina cogit nedum persuadet criticos obseruari dies; hi autem à Lunæ pendent motu. Nam quartus idcirco criticus est, quod luna peruenit ad signum succedens & situm contrarium illi in quo morbus incepit: Ergo affectum adducit contrarium. Ergo vel sanat, quia natiua vis vincit, vel deterius se habet, quia vincitur. Quartus autem indicatiuus est septimi, quoniam tunc peruenit ad aliud Contrarium persimile primo; simulatque ad perfectum suum quadratum totale, aspectum nempe inimicitiæ mediocris, in quo maior expectatur mutatio; quæ si in aliis compareat diebus, perniciosum symptoma reputatur, quoniam fit in signo simili eius origini, nec proinde aduersatur morbo, quod eius fauet exordio. Quin morbus vigorem assumit, quoniam in suo sextili, aut trigono fit proficuo sibi; hinc patet error medicorum, qui semper in sexto iudicium malum credunt, nec ita se habet in Experimento nostro; quando luna est velox, (Non enim semper æquali fertur motu) peruenit ad suum quadratum in sexto die, quando vero tardior in octauo idcirco vtilem facit symptomaticam mutationem: At in 14. ad oppositionem pertingit inimicitiam totalem, & tunc mutationem affert mirificam. Idem obseruabis in sequenti hebdomade in die 18. & 21. semperque incipias numerum sequentis in numero postremo præcedentis in medio septenariorum, non autem in fine, vt congruat numeratio critica aspectibus lunaribus in cælo. At in acutis dicimus, vnus duo, tres; & deinde repetimus tres, quatuor quinque seriatim. Quoniam in qualibet signi mutatione, quæ fit tertio quoque die fere ipsa Luna mutationem facit, non in crassis rebus parum sentientibus mutationes non vehementes, sed in tenuibus, velocibusque quales sunt acuti morbi ex materia & accensione tenues. In peracutis verò citius. Profecto qui non nouit eius mutationes, stationes, velocitates, tarditates & aspectus ad solem & sidera, imperitus est medicus valde.

Porro cum febres aliæque alterationes tantam cælestium obser-

dationem requirant, longe maior existimanda est deberi cæteris in rebus tempori subiectis. Idcirco genesis ægroti thema erigere, & horæ decubitus, necessarium est mago; namque eadem influentia, quæ huic nocet, alteri prodest; idem dico in omnibus actionibus. Itidem quæ amico fauet, fauet & tibi, & animalibus homini familiaribus; quæ autem obest tibi, amicis quoque tuis obest propter symbolum; idem in cæteris consimilibus obseruatur rebus: Nam & patiente mari omnes afficiuntur aquæ: & cum Saturnus in virgine signo humano producit brucos, obest humanisque animalibus vt equis, bobus, ouibus, & particula nasi seruilis coalita herili, & mortua in morte serui indicauit id superius abunde, & Tarantularum affectio, vsque ad ipsarum mortem reuertens. Obseruare singulis in mensibus Lunæ aspectus necesse est; in annis solis ingressum in cardines vigesimo quoque anno synodum magnam, & cyclum capitis Draconis; in intermedio Periodos Plantarum. In seculis triplicitates absides, excentricitates, obliquitates, solstitia, æquinoctia, tam solis quam planetarum analogice. Item origines magnarum rerum, vt legis, religionis, Monarchiarum Rerump. incendiorum, diluuiorum, bellorum, & quicquid varietatis addunt ordinario cursui Ecclipses, & cometæ. Singulis autem diebus positionem solis ad cæteros Planetas, & in qualibet diei quarta cardinali introitum solis ad angulos tui horizontis: Reliquum n. illis conformatur. Sed etiam in quauis hora Caldæi dominatum Planetæ obseruarunt, ei ab prima hora, in qua singuli per circulum dominantur, diebus nomina imposuerunt. Quod adhuc perseuerat etiam in Christianismo. Sed sane successionem admirator qui potis sit cum in eodem tempore hora alia est Romæ Hispaniæ & Planeta alius. Potest quoque. Pianata tunc debilis esse, ac praue affectus, quomodo ergo dominabitur? At cum cogito successiones huiusmodi ætatibus tribui: quarum Luna habet quatuor primos annos; Mercurius currit vsque ad 14. Venus ad 22. Sol ad 41. Mars ad 56. Iupiter ad 68. Saturn. ad 98. & ab apheticis locis fieri profectiones signorum annuas, quæ vim in genituris habent manifestam, ad hanc etiam successionem credendam inducor; at quidem virtutis esse imbecillæ, insensibilisque & Planetam qui reperitur inualidus, propria non carere vicissitudine, sed noxiam esse, vt cum sunt in detrimento; & cuilibet horizonti propriam successionem esse, atque infinitas esse multiplicationes consimiliter ad rerum numerum. Hoc aduertendũ quoque videtur hodierno tempore, ex quo totius orbis ambitus peragratur & notus est: Posse quemlibet in cælo gradum cuilibet terræ gradui aptari ad perpendiculum, & intelligi potentiam constellationis, & cometæ, & Ecclipsis super subdita prouincia & regno, & ciuitate; Nouamque construi Astro. Ptol. ignotam; si mundi genesim certam habe-

remus mirificè prædicere ex illa possemus. Sed bibliorum translationes variæ Hebræorum & Christianor. & 70. interpretum, incertitudinem faciunt: & anni circulares absque mensibus, & diebus, & diuersitas eorundem sacrorum librorum, occultam facit chronologiam Falso tamen Cicero Chaldæis 70000. annos obseruationis, tribuit, deceptus ab historico græco: Calisthenes enim Arist. teste. Simplicio 5000. tantum in archiuis inuenisse ex Babylonia scribit: Alii alios numeros habent; vt Plinius, Herodotus, sed falsis innixi relationibus. Nos ergo obseruabimus horas, aspectus, directiones, progressus peculiares & mundi, & legis, & regiones, & illorum quibus adplicatur magica vis, & transitus pecul. vt perfectam magiam assequamur & opera.

Non minus consideranda sunt metalla, & lapides & plantæ & animalia & signa cælestia illis fauentia & noxia; Itidem quæ prouinciæ & leges & mores, quibus planetis & astris & constellationibus iuuentur aut turbentur. Nosse insuper decet constellationes vniuersales, præpotentiores esse particularibus, & speciales Indiuidualibus. Nam peste, aut naufragio, aut bello effectibus vniuersalibus moritur, qui modicam mortis significationem habet. Idem in euentibus felicibus dices. Itaque; cum fortunatis viuere fortunatum esse solet, aut infortunium certe imminui: Qua in re pericula facta sunt plurima. Natiuitas regni præeminet Regis natiuitati signa quæ in australi hemicyclo dominantur, seruiunt in Boreali. Vbi regnat Saturnus in Borea, ibi Sol & Luna in austro; Sic de cæteris.

Sed de his in proprio commentario fauente Deo. Perfectæ actiones omnes per magiam naturalem indigent temporis obseruatione: Sicut medicina, Agricultura, & Nauigatio comprobant. Vnde Pontifex cum vetuisset Astrologismus in moralibus, & supernaturalibus: commendauit eum in præfatis artibus. Ad mores enim scientias agunt Astra dispositiuè tantum, vt ait S. Thom. Deus motiue, Angeli & preceptores suggestiuè. Ad augendum quidpiam crescente vtere lunæ ad imminuendum & vendendum deficiente, & singulorum Planetarum potestas & obiectio in tractanda re illis subdita perpendendæ sunt, exque vna operatione simili ad aliam operationem similem transfertur influentia similis. Nulli ignotum, satellitium luminarium conferre ad sequelam nobilium; pleiadum vero ad vilium, stellamque solitariam in angulo exercitui aduersam, & cadentem casui rei bonæ, vel malæ proficere, in angulo verò exaltationi & pretio. Hoc autem manifesta fit ratione. Stellæ omnes bonæ sunt toti mundo: Sed partibus aliæ bonę, aliæ malæ: Hominibus Venus & Iupiter; Colubris, & feris horridis Saturnus & Mars. Quod prodesse vides rei tibi amicæ puta tibi quoque vtile esse: At illa in parte aut actione, in qua dissimilis. Nec enim similitudo absque dissimilitudine, nec

dissimilitudo absque similitudine reperitur. Stellæ inter se alias habent magias, quoniam aliter afficiuntur viuis dis ipsarum mutuis viribus. Nobis autem isthæc, quam ab effectibus notamus, conueniens Mensuratur Ierusalem pede Angeli in Apocalypsi: Nostra autem pede hominis. Entia quæ apud nos fiunt à calore gignuntur, magis minúsve robusto, copiosoque & variis operante modis, & cuilibet Entis gradui correspondet caloris gradus demissus ab astro eidem proprio: receptusque in tali temperie, talis tantusque. Sic signa variant gradus viresque calorum. Apparent quædam frigida, siccaque vt Saturnus: Sed quidem talia sunt ad alios comparata calores. Nobis aqua & vinum & herba frigida sunt tactui, sed calida sibi à calore genita: & eorum gradibus is respondet calor cælestis qui frigidus adparet. Quilibet caloris gradus agit in quemlibet, variam ob materiæ affectionem. Idcirco tepens aqua feruorem calidæ aufert mista, illi, in pluri materia calorem dilatando, imminuendoque robus; oleū extinguit ignem, poros vnde exit obturando. Chichoria refrigerat iecur blando calore suo adaperiendo duritiem, educendo flammam, qua indurabatur. Aqua tepidula crustam adustionis igneæ sanat adaperiendo & flammæ exitum parando à duritie irretitæ. Sic Saturnus refrigerat, Mars vrit, Iupiter & Venus blando humidoque calido fouent, Luna varium influit, sol feruidum, Mercurius acutum insensilem & prout sunt tardi motu aut veloces imprimunt tarde aut cito calorem, ex quo omnis est influxus. Sic effectus remanet inde affectus. Sed rerum nostrarum vita motu subdefficientiæ mensuratur, cælestium verò motu reali quoniam plus non Entis quam entis nostram ingreditur compositionem, vt patuit in nostra Metaphys. Influunt & magis à loco superiori quam inferiori, ob rectitudinem, & vapores paucos; & plus ab Angulis ob idem, & plus matutini à sole, quoniam ab ipso viuificantur & non vincuntur, & plus vespertini à Luna, quoniam ad eos vadens dat vires, non tamen vincit quoniam vires non summas obtinet, situs quoque à mundo considerandus est. Sed Scientia hæc infinita est; Sed qui Symbola animaduertit, omnia intelligit, licet non omnino.

EPILOGVS

De ſenſu Vniuerſi.

MVndus ergo totus eſt ſenſus, vita, anima, corpus, ſtatuà Dei altiſſimi, ad ipſius condita gloriam, in Poteſtate, Sapientia & Amore. Nullam ob rem dolet. Fiunt intra ipſum tot mortes ac vitæ, ſeruientes ipſius magnæ vitæ. Moritur in nobis panis & fit chylus, qui moritur, & fit ſanguis: ſanguis moritur & fit caro, neruus, os, ſpiritus, ſemen; patiturque varias vitas, mortes, dolores, voluptates, noſtræ tamen vitæ ſeruientes; Sic toti mundo res omnes lætitia ſunt & vtilitas, quoniam res cunctæ totius gratia ſunt; totum autem Dei gratia in gloriam ipſius. Intermanent ſicut vermes in ventre animalis, omnia animalia in mundi ventre, nec putant ſentire mundum, ſicut vermes ventris noſtri, nos ſentire minime norunt: nec animam longe diuiniorem habere, quam ipſi habent: non tamen animantur animalia animatione beatæ animæ mundi, ſed quodlibet propria, vt vermes in nobis, qui rationales non ſunt; vti nos. Quamuis homo ſit vermis in Mundi ventre, aptus tamen natus eſt adſumere alas Sapientiæ, & Amoris pennas, ac fieri Angelicus Ales, vt ex Sericeo vermi Papilio, & pyrauſta ad Dei lucem vſque volitans: quem in ſe & in Mundo ſentit. Homo quippè epilogus eſt totius mundi, eius cultor & admirator dum Deum noſſe velit, cuius gratia factus eſt. Mundus eſt ſtatua, imago, Templum viuum, & codex Dei, vbi inſcripſit & depinxit res infiniti decoris, geſtas in mente ſua, & proprios conceptus expreſſit, quem viuis ornauit ſtatuis ſimplicibus in cælo, demortuis mistiſque in terra. Sed ex omnibus ad Deum attollimur.

Beatus qui legit in libro hoc, & ab eo diſcit rerum quidditates, non autem proprio confingit arbitratu, aut alieno. Hinc percipit artem & regimen diuinum; ac proinde Deo Dei ope ſimilis fit & ſpiritus vnus, & cum eo in eius lumine videt res omnes bonas eſſe; Malúmque eſſe reſpectiuum ac laruam in partibus agentibus iucundam coram Deo comædiam, & ſecum gaudet, admiratur, legit, canit infinitum, immortalem Deum, Primam Potentiam, Primam Sapientiam, Primum Amorem vnde omnia ſunt, & omnis Entitas, poteſtas, ſapientia & amor deriuatur, & eſt, conſeruatur & mutatur ad fines communi animæ notos, quæ à creatore diſcit, & creatoris artem in rebus inſitam intelligit, & per illam res omnes ad finem ſummum ducit mouétque, quouſque omnia facta fuerint omnia; & omnibus exprimantur diuitiæ & formoſitates ideæ æter-

næ. Qui eas admiratur, cognoſcit; Qui cognoſcit, operatur, qui ſimilis amicuſque Deo eſt, particeps vniuerſalis ſapientiæ perpetuo glorioſæ. Quam obſecrare æquum eſt, vt ad ſui agnitionem perfectam nos eleuare dignetur, Amen.

FINIS.